

קדושין תלמוד בבלי

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ה

עם פירוש רש"י, תוספות, ותוספות ישנים, ופסקי תוספות, רבינו אשר, קצור פסקי הרא"ש לבנו רבינו יעקב בעל הטורים ז"ל, והגהות אשרי מהג"מ ישראל מקרעמו ז"ל, ופירוש המשניות להרמב"ם ז"ל. פירוש רבינו שמשון משאנץ ז"ל ופירוש רבינו אשר ז"ל למשניות סדר זרעים וטהרות. מבוא התלמוד לרבינו שמואל הנגיד הלוי ז"ל, ועליו נלוח קצור כללי התלמוד מלוקט מספרי הכללים ע"י הג"מ יהודה אריה לייב ז"ל דיין בפפ"מ. מסורת הש"ס, עין משפט (מראה מקומות הדינים בפוסקים הראשונים), ונר מצוה, (פמני מנין הדינים שנשמנו בעין משפט). ותורה אור, כל אלה סידר וחיבר הג"מ יהושע בועז ז"ל בעה"מ שלמי הנכורים להר"ף, חלופי גרסאות. הגהות לש"ס ותוספות במסורת הש"ס ועין משפט להג"מ יוסף שמואל ז"ל אבד"ק פפ"מ (כמש"נ בש"ס אמ"ד ופפ"מ בשנות תע"ד – תפ"א), והגהות ותוספות מראה מקומות להג"מ ישעיה (פי"ק) ברלין ז"ל אבד"ק ברעסלויא, ומוקפים בחצאי רבוע.

ועליהם נוספו

- (א) ספר חכמת שלמה (מהרש"ל) להג"מ שלמה לוריא ז"ל.
 - (ב) חדושי הלכות (מהרש"א) להג"מ שמואל אליעזר הלוי
 - (ג) חדושי אנרות אידלש ז"ל אבד"ק אוסטרא.
 - (ד) מאיר עיני חכמים (מהר"ם לובלין) להג"מ מאיר מלובלין ז"ל.
 - (ה) חדושי הלכות מהר"ם שיק להג"מ מאיר שיק ז"ל אבד"ק פולדא. ועליו באור והגהות מהג"מ מרדכי מארדוש ז"ל אבד"ק פאריצק.
 - (ו) מעדני יום טוב { בתחלה נקרא על הרא"ש מטבת להג"מ יום טוב מעדני מלך }.
 - (ז) דברי חמודות { בתחלה נקרא כרית והלכת קפנת ליפמאן ה ל ו י להם חמודות וחלוק וכוונות וניה העליר ז"ל (בעה"מ תוספות י"ט) }.
 - (ח) פלפולא חריפתא על הרא"ש סדר נזיקין. (תוספות י"ט).
 - (ט) תפארת שמואל (השלם) על הרא"ש, להג"מ אהרן שמואל קאיידנוור ז"ל (מהרש"ק).
 - (י) קרבן נתנאל על הרא"ש לסדר מועד ונשים, להג"מ נתנאל ווייל ז"ל אבד"ק קארלסרוא.
 - (יא) חסד אברהם פי' על שמונה פרקים להרמב"ם ז"ל, מהג"מ אברהם הלוי דורוויץ ז"ל (אביו של בעל השלי"ה).
- (ועוד נוספו בו מעלות ותוספות רבות על כל ספרי הש"ס בלערו כמש"נ בש"ס חוצאת דפוסנו משנת תקצ"ה, ותוצאה השניה משנת תרי"ז).

וראה זה חדש הוא אשר הוספנו בו על כל אלה

יותר ממאה תוספות חדשות נכבדות

כוללות פירושים חדשים והגהות מרבנן גאוני קדמאי ובתראי רובם היו גנויים עד כה בכתבי יד בגנוי הספרים אשר להממשלות או ליהודים זה בכה וזה בכה, ועין הרפים לא שזפתם עוד. ונקובים בשמותיהם מעבר לדף הזה:

וויילנא

בדפוס והוצאות האלמנה והאחים ראָם

משום שנאמר ביה (בראשית ט) עבד עבדים], אף עבד כנעני נקנה בכסף, בשטר ובחזקה. אם [תשאל] מה שדה אחוזה חוזרת לבעלים ביובל, אף עבד כנעני חוזר לבעלים ביובל. מלמד הפסוק "לעולם בהם תעבדו".

תנא [א' לימד] אף בחליפין. ותנא שלנו, לימד דבר שאין במטלטלין, אבל דבר שאינו במטלטלין לא לימד [דאיתיה בעבד וליתא בשאר מטלטלין קתני אבל חליפין דאיתנהו נמי בשאר מטלטלין שהמטלטלין גם הם נקנין בחליפין לא איצטריך ליה למיתני].

אמר שמואל, עבד כנעני נקנה במשיכה, כיצד. תקפו [בחזקה] ובא אצלו, קנאו, קראו ובא אצלו, לא קנאו [דמדעתיה אול ואין זו משיכה].⁷ זה מוכן לתנא שלנו,⁸ שלא לימד דבר שיש במטלטלים, אבל לתנא החזק, שילמד [גם] משיכה. כשלימד, דבר שיש גם בקרקעות וגם במטלטלים [כגון חליפין צירף ושנה עם השאר דאיתנהו במקרקעי אבל משיכה דליתא במקרקעי לא תנא בהדיהו], ומשיכה יש במטלטלים, ואין בקרקעות, [ולכן] לא לימד.

כיצד, תקפו ובא אצלו, קנאו, קראו ובא אצלו, לא קנאו. וקראו לא. והרי למדנו כברייתא, איך [קונים] במסירה [גבי בהמה קאי דקתני מתני' [לקמן דף כה ע"ב] בהמה גסה נקנית במסירה],⁹ אחזה בטלפה,¹⁰ בשערה [כגון שיער שבראש הסוס], באוכף שעליה, במשאוי שעליה, בפרומביא שבפיה, ובזוג שבצוארה, קנאה. כיצד במשיכה, קורא לה והיא באה,¹¹ או שהכיתה במקל ורצתה לפניו, כיון שעקרה יד ורגל, קנאה. רבי אסי ואמרי לה ר' אחא ואמר, עד שתהלך לפניו מלא קומתה. אמרו [לחרין], בהמה הולכת לדעת אדונה [על דעת הקורא אותה לפי שאין לה דעת], עבד הולך לדעת¹² עצמו. אמר רב אשי, עבד קטן כבהמה דמי [שאינו לו דעת, ואם קראו לשם קנין ובא אצלו קנאו].

הרבנים למדו, כיצד בחזקה. התיר לו מנעלו [העבד ללוקח], או הוליך כליו אחריו לבית המרחץ, הפשיטו, הרחיצו, סכו, גרדו, הלבישו, הנעילו, הגביהו [העבד את הלוקח], קנאו.¹³ אמר ר' שמעון, לא תהא חזקה גדולה מהגבחה, שהגבחה קונה בכל מקום. מהו אמר¹⁴. אמר רב אשי, הגביהו הוא לרבו, קנאו, הגביהו רבו לו, לא קנאו. אמר רבי שמעון, לא תהא חזקה גדולה מהגבחה, שהגבחה קונה בכל מקום.¹⁴

עכשיו [אחרי שאמרת שהגביהו הוא לרבו קנאו] שאמרת הגביהו הוא לרבו קנאו, אלא מעתה, שפחה כנענית תקנה בביאה [דהא אגבהה ליה]. כאשר אנו אומרים [שנקנה], זה נהנה וזה מצטער, כאן זה נהנה וזה נהנה הוא. שלא כדרכה מה נאמר. אמר רב אחי בר אדא דמן אחא, מי יאמר לנו שאין הנאה לשניהם.¹⁵ ועוד נאמר "משכבי אשה", הקישה הכתוב כדרכה לשלא כדרכה.

ר' יהודה הנדואה [פי' מארץ כוש] היה גר שאין לו יורשין, חלה, נכנס מר זוטרא לשאול בו, ראה שחזק עליו העולם הרבה [גוסס ונוטה למות], אמר לעבדו [של ר' יהודה], תתיר לי מנעל שלי [לקנותו בחזקה היה מתכוון שיהא בעבודתו כשימות אדונו], ותוליך אותו לביתי. יש אומרים [שהעבד] היה גדול¹⁵,

⁷ ואין לומר לעולמו של יובל דא"כ לשתוק קרא מיניה ונילף משדה אחוזה (ת"י).

⁸ לא תיקשי לשמואל אמאי לא תני משיכה במתניתין דאיכא לתרוצי כדאוקמינן דמילתא דאיתא במטלטלין לא קתני אלא תנא ברא דתנא חליפין בהדיהו תיקשי לשמואל אי איתיה דנקנה במשיכה ליתנייה נמי במתניתין (רש"י).

⁹ רש"י. עיי"ש שזה לא למסקנה לפי רוב ראשונים, אמנם רש"י שם ואשר"י ותוס' ב"ב ע"ו ע"א ד"ה ספינה חולקים, ועי' שו"ע ס"י קצו ס"א ורמ"א.

¹⁰ ב"ב בטלפה (תוס' לקמן כה ע"ב).

¹¹ עיי' שו"ע (ח"מ ס"י קצו ס"ג): כיצד קונין את הבהמה במשיכה, אין צריך לומר אם משכה והלכה או שרכב עליה והלכה בו שקנה, אלא אפילו קרא לה ובאה או שהכיתה במקלו, או שהנהיגה בקול ורצתה בפניו, כיון שעקרה יד ורגל קנאה.

¹² מדעת (רש"י).

¹³ מה ענין הגבחה דעלמא להגבחה דהכא הגבחה דעלמא לוקח מגביה החפץ והכא אמרינן שהעבד מגביהו משום עבודה שהלוקח משעבד בו לקנותו בחזקה (רש"י).

¹⁴ עיי' רמב"ם (מכירה פ"ב ה"ב): הגביה את רבו קנה וכן אם הגביה הרב את העבד קנה. הראב"ד: נראה מדבריו שלא גריס בה פלוגתא אלא הכי גריס הגביהו הוא לרבו קנאו הגביהו רבו א"ר שמעון לא תהא חזקה גדולה מהגבחה. וכן הוא בתוספתא דקדושין (פ"א ה"ג), ועיי' רשב"א שהלכה כרבי שמעון דהא אפילו משיכה קני וכ"ש בהגבחה דעדיף ממשכה כמ"ש לקמן כה ע"ב.

עיי' שו"ע (ח"מ ס"י קצו ס"ב): הגבחה קונה בכל מקום, וכו'. ביאור: אפילו היכא דאינו מגביה בידו ממש אלא מגביה מכחו דהיינו כשהוגבה מכחו דרך עליה נמי חשיב הגבחה אפילו אינו בידו כולל [קצה"ח].

¹⁵ העבד ונזרה בו שלא יזכה הוא עצמו מן ההפקר לפיכך קדם לפני המיתה וזכה בו והגר פירש למיתה ומר זוטרא פירש לחיים תחתיו שלא יהא העבד בלא אדון רגע אחד (רש"י).

אילו נאמר אזנו בדלת, הייתי אומר, ידקור כנגד אזנו בדלת, דלת אין, אזנו לא. ואזן לא. והנאמר "ורצע אדוניו את אזנו במרצע". אלא הייתי אומר, ירצענה לאזן מבחוץ [כלומר חרוק מן הדלת כשנאמר את אזנו והדר יתן אזנו בדלת ויקח את המרצע וידקור בדלת מעבר השני כנגד אזנו לקיים ולקחת המרצע ונתת באזנו בדלת], ויניחנה על הדלת וידקור כנגד אזנו בדלת. לומדים מהנאמר "באזנו ובדלת", הא כיצד. [נותנה אזנו על הדלת] דוקר והולך¹ עד שמגיע אצל דלת. "דלת", שומע אני בין עקורה [מן המזוזה ומוטלת לארץ] בין שאינה עקורה. מלמד הפסוק "מזוזה", מה מזוזה מעומד [דבלאו הכי לא מקרי מזוזה]², אף דלת נמי מעומד.

רבן יוחנן בן זכאי היה דורש את המקרא הזה כמין חומר³, מה נשתנה און מכל אברים שבגוף. אמר הקדוש ברוך הוא, און ששמעה קולי על הר סיני בשעה שאמרתי "כי לי בני ישראל עבדים", ולא עבדים לעבדים, והלך זה וקנה אדון לעצמו, ירצע.

ור"ש ב"ר היה דורש את המקרא הזה כמין חומר, מה נשתנה דלת ומזוזה מכל כלים שבבית. אמר הקדוש ברוך הוא, דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים, בשעה שפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות ואמרתי "כי לי בני ישראל עבדים", ולא עבדים לעבדים, והוצאתים מעבודת לחירות, והלך זה וקנה אדון לעצמו, ירצע בפניהם.

מתני'. עבד כנעני נקנה בכסף ובשטר ובחזקה⁴, וקונה את עצמו [מיד רבן] בכסף⁵ על ידי אחרים [שיתנוהו לרבו ע"מ שיהא זה בן חורין אבל הוא עצמו לא יקבל מהם ואפילו ע"מ שאין לרבו רשות בו דקסבר אין קנין לעבד בלא רבן], ובשטר על ידי עצמו [שיקבלנו הוא ובגמרא מפרש לכולה דרבי מאיר ורבנן]⁶, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים, בכסף ע"י עצמו, ובשטר ע"י אחרים⁶, ובלבד שיהא הכסף משל אחרים [דעבד אין לו כלום דאם מצא מציאה או קבל מתנה הכל לרבו ואם בא לפדות ע"י עצמו צריך להיות משל אחרים ויתנוהו לו ע"מ שאין לרבו רשות בו].

גמ'. מאיפה אנו יודעים את זה. שנאמר "והתנחלתם אותם לבניכם אחרים לרשת אחוזה", הקישן הכתוב לשדה אחוזה. מה שדה אחוזה נקנה בכסף, בשטר ובחזקה [ולקמן] יליף בפירקין (דף כו) וכל עובדי כוכבים ככנענים משנמכר לעבד אלא שכל עבדים נקראין על שם כנען

¹ גי' רש"י "ויורד".

עיי' רמב"ם (עבדים פ"ג ה"ט): כיצד רוצעין מביאו לב"ד של שלשה ואומר דבריו לפניהם ומגישו לסוף שש אל הדלת או אל המזוזה כשהו עומדין בבניין, בין דלת ומזוזה של אדון בין של כל אדם, ונוקב את אזנו הימנית בגופה של אוזן במרצע של מתכת עד שייגע לדלת שנאמר ונתת באזנו ובדלת, ולא נאמר מזוזה אלא שיהיה עומד בין אצל דלת בין אצל מזוזה ומה מזוזה כשהיא עומדת אף דלת כשהיא עומדת אבל הרציעה בדלת אף על פי שאין שם מזוזה, האדון הוא שרוצע בעצמו שנאמר ורצע אדוניו לא בנו ולא שלוחו ולא שליח ב"ד, ואין רוצעין שני עבדים כאחד שאין עושין מצות חבילות חבילות.

עיי' כס"מ: מביאו לב"ד של ג'. במכילתא והגישו אדוניו אל האלהים אצל הדיינים שילמך במוכריו.

עיי' מל"מ: במרצע של מתכת - כרבי שדורש כללי ופרט, ועיי' עצמות יוסף שהקשה שבשבועות (פ"א ה"ב) פק כמהן דדריש ריבוי ומיעוט. שם: עיי' ריטב"א, מרצע גדול, ורבינו לא הביא דרשה זו, אלא כתב בסתמא ומשמע דס"ל דאפילו נקב הכל שהוא מהני. עיי' לעיל הערה.

² עיי' נוב"י (יר"ד ח"ב ס"י קפד): מרתף שפתחו הוא על שטח הארץ והמזוזות והמשקוף וגם הדלת הכל שוכבים על שטח הארץ כנהוג בקצת מרתפים שבתוך החדר אם הוא חייב במזוזה. ידע שלתל כזה אין בו שייכות מזוזה והמזוזות באופן זה אינם נקראים מזוזות ובתורה כתיב על מזוזות. וראיה מדברי רש"י במנחות ל"ד ע"א לול פתוח כו' וכו'. ועוד ראיה מקידושין ל"ב ע"ב מה מזוזה מעומד אף דלת מעומד וכו'.

³ צרור המרגליות וצרור הבושם תלוי בצואר לתכשיט (רש"י). ור"ת פירש חומר מעשה (תוס').

⁴ עיי' שו"ע (ח"מ ס"י קצו ס"א): עבד כנעני דינו כקרקע לקנייה, נקנה בכסף או בשטר או בחזקה או בקנין סודר. הגה: ונקנה גם כן במשיכה כגון שתקפו והביאו אליו וכמו שיתבאר למטה (הובא לקמן הערה ב).

⁵ עיי' תוספות (יבמות דף מח ע"א): וא"ת [אחרי שלמדנו שהמפקיר עבדו יצא לחרות] אמאי לא חשיב הפקר גבי קנינים של עבד בפ"ק דקדושין (ג"ש) וי"ל שלא חשיב אלא קנינים שמקנה הרב לעבד עצמו והפקר אינו אלא סילוק בעלמא שהרב מסלק עצמו מן העבד ועוד יש לומר דמילתא דאיתא בכל מילי לא קתני כדקאמר התם לענין חליפין ותנא ידון מילתא דאיתא במטלטלין לא קתני.

⁶ עיי' ט"ז (יר"ד ס"י רס"ז סקמ"ד): הזכיה בזה היא כשהוא גובה את הגט כדון הגבחה שהוא קונה בכל זכותו ואין צריך כאן שימסור מיד ליד דוקא וכן הוא מבואר בטור לדעת ר"ת שמיסר באומר תנו ולא מסרו מיד ליד השליח לא הוה כאומר זכה בגט לו לעבדו כיון שלא מסרו ביד השליח משמע דבאומר זכו א"צ מסירה לשליח אלא תכף שהגביה בשבילו או שהוא כבר בידו מהני ויוצא לחרות תכף.

האשה נקנית

פרק ראשון קידושין

בג

עין משפט נר מצוה

ואיכא דאמרי קטן הוה. ואעפ"כ הולך לכל זמא : **ודלא כבא שאול.** דאמר כל המחזיק בתן זכה אפי' לאחר זמן זכה בתן : **ע"י עלמו לא.** שאם נתן לו כסף לפרות את עלמו אינו פדוי דמה שקנה עבד קנה רבו : **במאי עסקינן.** האי קנה עלמו ע"י אחרים : **אינינא שלא מדעתו.** של עבד : **שמעינא ליה לרבי מאיר.** בפי"ק

דגיטין מוב הוא לעבד שזולא כו' שאם היה עבד כהן פוסלו מן התרומה ואי עבד ישראל חוסרו בשפתה דשכיחא ליה פירולא ליה : **ומיניא אין חבין לאדם כו'.** אין אדם יכול ליעשות שלחו שלא מדעתו לרבו שהוא חובב אל הפסד והיני הני מהתינין דנפדה על ידי אחרים שלא מדעתו : **אלא מדעתו.** ואם תאמר פשיטא הא אלטרקין לאשמועינן דע"י פשיטא חוב הוא לעבד בלא רבו בשום נד : **ואי מדעתו.** שאמר לו קבל גט : **באיין לאחד.** ולא תאמרינן לא הוליא רבו את הגט מרשותו ואין זו קבלה : **והא לא הני.** בבב"סא הכי : **האי שטרף למוד כו'.** זה לשון קניה וזה לשון שחרור : **האי כספא למוד והאי כספא למוד.** זה ניחן לקניה וזה ניחן לשחרור : **סיכעא מיהא מד סוא.** ואין ניכר הפרס ציינא : **כסף קבלה רבו.** שמקבל רבו הכסף גרמו לו להשתחרר מחלו ואין אחרים הללו חבין אלא קבלת הרב והרב אין נעשה שלוחו אלא ללוך עלמו ומקנהו מחלו אבל חירות השטר קבלת אחרים גרמה לו וכיון דחוב הוא לו אין לבין לאדם שלא מדעתו : **ע"י שמענא ליה כו'.** במסכת גיטין (דף י"א) : **מיניא.** כמו התנן : **דיש קנין.** כי יהי ליה ע"מ שאין לרבו רשות בו : **והא קייל.** כלומר והא מעשים בכל יום שהעבד מקבל את גיטו ואי רבנן פליגי עלה דמילתא מי שבקינן רבנן ועבדינן כר"מ : **אף ע"י אחרים.** ואפי' שלא מדעתו דזכות הוא לעבד כו' : **ורבי שמעון בן אלעזר סיא.** הך סופא דשטר לית ליה גיטו וידו באין כחיה : **ושלם מחלוקת בדבר.** רבי מאיר חיה ליה בכסף על ידי אחרים ואפי' שלא מדעתו ולא ע"י עלמו דאין קנין לעבד בלא רבו ובשטר ע"י עלמו ולא ע"י אחרים שלא מדעתו דחוב הוא לו וכסף אע"ג דחוב הוא לו קבלת רבו גרמה לו ור"ש בן אלעזר חיה ליה בין בכסף בין בשטר ע"י אחרים דקסבר זכות הוא לו ולא ע"י עלמו דרבי כסף חיה ליה אין קנין לעבד בלא רבו וגבי שטר לית ליה גיטו וידו באין כחיה כדקתני אף בשטר כו' ור"ש בכסף אלמא דתרווייהו חיה ליה ע"י עלמו לא ורבנן דמתני' חיה ליה בכסף בין ע"י אחרים בין ע"י עלמו דיש קנין אחרים דזכות הוא לו וכן בשטר בין ע"י אחרים בין ע"י עלמו ערביניה והנייהו משום דסיפא ר"ש בן אלעזר היא אבל רישא ה"ק ליה רבנן לר"מ אף בכסף ע"י עלמו דיש קנין ור"ש ע"י אחרים דזכות לו ור"ש שטר (א) דזכות ואם באנו לפרש שלם מחלוקת ולומר דרבנן חיה להו בכסף בין ע"י עלמו בין ע"י אחרים ובשטר כו' אחרים וכל ע"י עלמו ורבי שמעון בן אלעזר סבר כו' מאיר ורבנן דע"י עלמו לא ואין קנין וכרבנן בשטר דאין גיטו וידו עבדינן ליה הילכך ליכא לפרושי אלא כדפרשיית דרישא דמילתא אמרוה רבנן וסיפא אחלו לר' שמעון בן אלעזר : **שאנינו שלו.** דכתיב (דברים נד) ונתן בידה ואפי' לא אקניה לבעל גופה : **שאנינו שלו.** של רבו ורבנן גמרי הכי מה אשה מקבלת גיטה אף עבד מקבל גט : **לר'.**

ואיכא דאמרי קטן הוה. ואעפ"כ הולך לזכות בו כדי שלא יקנה עלמו מן הכסף אחר מיתת הארון ודלא כבא שאול ולכאף שאול היה יכול לזכות בו ואפי' לאחר מיתה כפי' וקשה לר"ת מנא ליה דלא כבא שאול דלמא עלומו לא ידע לזכות בו ואפי' לפי שהיה ירא שמו יקדמו אחר ויזכה בו ועוד ה"ל למימר ודברבנן ועוד קשה דבפרק השולח (גיטין דף נ"ג) פסקי רבי יהושע בן לוי הלכה כבא שאול ואע"ג דרבי יוחנן סבר דאין הלכה כבא שאול מ"מ קי"ל דבכל מקום הלכה כרבי' לגבי דרבי יוחנן דמוכח ברבי' פ"ד דמגילה (דף נ"ג) דמשמע דרבי רבי יהושע בן לוי הם עיקר *מדברי ר' יוחנן גבי בית הכנסת מוכח לעשותו בית המדרש וא"כ הכי עבד הכא דלא הילכתא וגראה לר"ת דגרס האל וכאבא שאול כלומר אפילו דגרס שאול דאמר כל המחזיק בתן זכה בתן הולך לעשות בו שלא יקדמו אחר ועוד מפרש ר"ת בענין אחר איכא דאמרי קטן הוה שאם היה גדול לא היה מועיל בו זה פירש למיניה וזה פירש לחיים ואע"פ שעבדות אחרים עליו קודם הוא לזכות בעלמו כיון שיש לו יד אבל קטן שאין לו יד כל הקודם זכה וזה כבא שאול ולא אמרו לו שגוף מסנאי מחיים אלא לאחר מיתת יהודה הגדולה עשה כך והיינו כבא שאול דאמר קטן אין לו יד לזכות בעלמו ומשום הכי זכה בו מר זוטרא אפילו לאחר מיתה אבל לרבנן בין גדול ובין קטן ואפילו עבדות אחרים עליו קנה עלמו בן חורין ור"י מפרש דהא דקאמר וכאבא שאול דלמילתא קמא נמי קאי ואפי' לישנא קמא דגדול הוא לא היתה חוקה מועלת כלום אלא דוקא לאבא שאול לרבנן דאמרי בין גדולים ובין קטנים קני עלמו בני חורין לא היה מר זוטרא יכול לזכות בו דטעמיהו לרבנן מפרש דבפרק השולח (גיטין דף נ"ג) דגמר לה לה מאשה דמה אשה מיתת בעל מתיירה בלא גט אף עבד משתלח בלא גט והוי השתא מיתת הבעל גט ואם היה נתון לו גט מי היה אחר יכול לזכות בו אבל לאבא שאול ינחא דהא יליף מה אשה איבורה מפקעת בזימה הבעל ולא ממונא אף עבד כו' וכיון שהיה משעבד עלמו למר זוטרא לא היה חפץ לזכות בעלמו והוי כמו קטן לאבא שאול : **והא קמ"ל ע"י אחרים אין כו'.** וה"ל מעיקרא נמי ידע

תלמודא דהכי הוא חידוש דמתניתין כדאמר בכסף ע"י אחרים אין ע"י עלמו כו' ויש לומר דהוי סבר מעיקרא דהי חידוש דמתני' מריריהו ממה שהא"ל ע"י אחרים ומן דיוקא דע"י עלמו לא ומסיק דלא אלטרקין

הוס' ר"י הוקן

שלא מדעתו של עבד : דבב"א לעבד. דעבדא דבבב"א ניהא ליה ונתן לא שטר בבת חורין כו' שיהא מותר בשפתה ויולא ליה ופריצא ליה ושכחא ליה פמי מבת חורין : קבלת רבו גרמה לו להשתחרר ואין אדם עושה מעשה השחרור שיהא תלוי בו שיהא הוא יכול לטעון שהארון מקבל מעותיו לתועלת עצמו והוא משחרר מאילו אבל בשטר אדם פקבל השטר והוא משחרר באותה קבלה ואין חבין לו לאדם שלא בפניו : דשלא מדעתו. דהא אפרת על ידי אחרים לא. מיירי שלא מדעת העבד. והא ק"ל דלרבנן בני אפר' גמרי וידו באין כחיה : אף על כיון אחרים שלא מדעתו שלם מחלוקת דר' אלעזר בן ארמינן גמרי וידו באין כחיה :

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ושלם מחלוקת וכו'. ור"ש שטר ואם באנו כ"ל ומינה דזכות נמחך :

ג"י ה"ר"ק והא"ש ובראבא שאול [וכן פירש ר"ת במ"ש חו"ס (הנ"ל)]

גיטין י"א : שם. לקמן מה. כ"מ י"ב. שירובין פ"ה חולין פ"ג. (כאמרת י"א גיטות קימה)

[לש"ס.]

תוספתא דקידושין פ"א

[שירובין פ"ה. וכו']

גיטין ל"ג [מ"א: תנייגה ד.]

זה פירש למיתה וזה פירש שאיל. ויש אומרים שהיה קטן [ואעפ"כ הוצרך לכל זאת], ודלא כאבא שאול. [שאמר כל המחזיק בהן זכה אפי' לאחר זמן זכה בהן]¹⁶. שלמדנו כברייטא, גר שמת ובזבוזו ישראל נכסיו, והיו בהם עבדים, בין גדולים בין קטנים, קנו עצמן בני חורין. אבא שאול אומר, גדולים, קנו עצמן בני חורין, קטנים, כל המחזיק בהן זכה בהן¹⁷.

וקונה את עצמו בכסף כו'. בכסף ע"י אחרים כן, אבל לא על ידי עצמו [שאם נתן לו כסף לפדות את עצמו אינו פדוי דמה שקנה עבד קנה רבו], כמה מדובר. אם תאמר שלא מדעתו [של העבד], הרי למדנו את זה מרבי מאיר, שאמר, חוב הוא לעבד שיצא מיד רבו לחירות [שאם היה עבד כהן פוסלו מן התרומה ואי עבד ישראל אוסרו בשפחה דשכיחא ליה פריצא ליה]. ולמדנו, מזכים לאדם שלא בפניו¹⁸, ואין חבים לו אלא בפניו [אין אדם יכול ליעשות שלוחו שלא מדעתו לדבר שהוא חובה או הפסד והיכי תני מתניתין דנפדה על ידי אחרים שלא מדעתו]. אלא פשוט [מדובר שזה היה] מדעתו [ואם תאמר פשיטא דא איצטריך לאשמועינן דע"י עצמו לא דאין קנין לעבד בלא רבו בשום צד], והרי זה מלמד אותנו, על ידי אחרים כן, על ידי עצמו לא. אם כן רואים, אין קנין לעבד בלא רבו¹⁸. אם כן, נאמר בסוף, בשטר על ידי עצמו, על ידי עצמו כן, על ידי אחרים לא. ואם זה מדעתו [שאמר לו קבל גיטין], למה לא על ידי אחרים. ואם תאמר, מהו ע"י עצמו. אף ע"י עצמו, והרי למדנו מזה, שגיטו וידו באים כאחד

¹⁶ רש"י. ר"ת גורס הכא וכאבא שאול כלומר אפילו לאבא שאול שאמר כל המחזיק בהן זכה בהן הוצרך לעשות כן שלא יקדמו אחר ועוד מפרש ר"ת בענין אחר יש שאמרי קטן הוה שאם היה גדול לא היה מועיל בו זה פירש למיתה וזה פירש לחיים ואף על פי שעבדות אחרים עליו קודם הוא לזכות בעצמו כיון שיש לו יד אבל קטן שאין לו יד כל הקודם זכה בהן כאבא שאול ולא אמר לו שלוף מסנאי מחיים אלא לאחר מיתת יהודה הנדואה עשה כך והיינו כאבא שאול שאמר קטן אין לו יד לזכות בעצמו ומשום הכי זכה בו מר זוטרא אפילו לאחר מיתה אבל לרבנן בין גדול ובין קטן ואפילו עבדות אחרים עליו קנה עצמו בן חורין (תוס'). ועי' בהגרא (ח"מ סי' ע"ה ס"ט), שכן הוא שיטת הש"ע, וכרמב"ם ז"מ פ"ב ה"ז: גר שמת ובזבוזו ישראל את נכסיו והיו בהן עבדים גדולים, קנו עצמן בני חורין, אבל העבדים הקטנים הרי הן כבהמה וכל המחזיק בהן זכה בהם, וכבר ביארנו דרכי החזקה שיקנו בהם את העבדים.

¹⁷ עי' רמ"ה (הובא בטור י"ד רסז): ואם לא זכה בהן שום אדם עד שישגדלו אין להם תקנה שבמיתת הגר לא פקע איסורא מינייהו שהרי כל הקודם בהם זכה וכיון דמיתת הגר לא פקע איסורא מינייהו כי גדלו נמי בתר הכי אף על גב דפקע ממונא איסוריהו לא פקע דבמאי פקע השתא הא ליכא מיתת האדון דלפקע איסוריהו מינייהו. וז"ל הב"י: נראה לפי עניות דעתי דאפשר לומר דהא דכל הקודם בהם זכה היינו מפני שאין לו יד לזכות בעצמו וכל שלא זכה בו אדם עד שגדל בשעה שגדל דיש לו יד זוכה בעצמו ומקני אף לאפקועי איסורא מיניה שמאחר שזוכה בעצמו מחמת מיתת רבו הוא חזינן כאילו באותה שעה מת רבו. וביאר פלוגתתם נראה דהרמ"ה סובר דהמתיר הוי עצם המיתה, ולכן סובר דכיון דזא לא התירה המיתה, [ומשום דאיסור נגד אחר הממון וכיון דהממון לא נפקע אלא התירה המיתה את האיסור] ממילא גם עכשיו שגדל זוכה בהממון לא נפקע האיסור, דהרי עכשיו ליכא מיתה שיתיר. אבל הב"י סובר דהא דמיתה מתרת אין הביאור דהמיתה עצמה מתרת, אלא דכיון דליכא אדון זה הוי ההיתר, וממילא זה שייך אף עכשיו (שיעורי הגרד"פ).

עי' ש"ע (ח"מ סי' ע"ה ס"ט): גר שמת ובזבוזו ישראל נכסיו והיו בהם עבדים, גדולים קנו עצמם בני חורין, קטנים כל המחזיק בהם זכה: ביאור: קנו עצמם בני חורין - דמיד שמת הגר נסתלק ידו מעליהם וזכו בעצמן כיון שהן גדולים (סמ"ע).

¹⁸ עי' רמב"ם (סנהדרין פט"ז ה"ב): כל המכה את חבירו אפילו הכה עבד הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקה, אבל אם יש בה שוה פרוטה הואיל והוא חייב לשלם ממון אין אדם משלם ולוקה כמו שביארנו בכמה מקומות.

ועי' דבריו (ח"מ פ"ה ה"ג): המכה את חבירו הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקה, שהרי אין כאן תשלומין כדי שיהיה לאו זה ניתן לתשלומין, ואפילו הכה עבד חבירו הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקה שהרי ישנו במקצת מצות.

ועי' סמ"ע (סימן תכ ס"ק ו): חיוב תשלומין לא שייך במכה עבד שלו דמה שקנה עבד קנה רבו, ומשו"ה גם בהכאה דפחות משהו פרוטה לא מצינו גבי אדונו שום חיוב, דאם באנו לחייבו עליה מלקות יבוא להכותו מתחילה מכה רבה שיהיה בה שוה פרוטה כדי שיפטר מכל וכל, ומשו"ה סתמו הטור והמחבר לקמן בסימן תנ"ד ס"ג וכתבו דהחובל בעבדו הכנעני פטור, וליכא הרמב"ם ב"ד דחובל דין י', ודוחק לומר דאיירי דוקא בחבלה שיש בה שוה פרוטה ומעלה ולא בפחות ממנה. ועי' שם בהגרא ס"ק ו': [המחבר כתב החובל פחות משהו פרוטה בעבד כנעני] כתב של חבירו משום דבשלו אף ביש בה שו"פ לוקה כיון שאינו משלם שלא כסמ"ע שכתב דברים זרים מאד.

ועי' קצה"ח (תכד סק"א): החובל בעבד כנעני שלו פטור. והיינו אפילו ממלקות, ואף על גב דאיפה דליכא תשלומין בחובל מיחייב מלקות (סימן ת"כ ס"ב), כיון דפטורא דרבו אינו אלא משום דמה שקנה עבד קנה רבו וה"ל בר תשלומין אלא שרבו זוכה ממנו אח"כ.

[ולא אמרינן לא הוציא רבו את הגט מרשותו ואין זו קבלה]. והרי לא למדנו כך [בברייטא]. שלמדנו כברייטא, בשטר ע"י עצמו ולא ע"י אחרים, דברי ר"מ. אמר אביי, לעולם שלא מדעתו, וכסף שונה, מאחר וקונה אותו בעל כורחו מקנה אותו בעל כורחו. אם כן, גם שטר. השטר הזה לבד, והשטר הזה לבד [זה לשון קניה וזה לשון שחרור]. כמו כן כסף זה לבד וכסף זה לבד [זה ניתן לקניה וזה ניתן לשחרור]. עכ"ז המטבע הוא אחד [ואין ניכר הפרש ביניהם]. רבא אמר, כסף, קבלת רבו גרמה לו [ואין האחרים חבים אלא קבלת הרב הוא דהב והרב איננו שליחו אלא עושה לצורך עצמו, ומקנהו מאליו], שטר, קבלת אחרים גרמה לו [פי' חירות השטר היא מתוך קבלת האחרים], ומאחר וזה חוב לו, אין חבין לאדם שלא מדעתו].

וחכמים אומרים, בכסף ע"י עצמו¹⁹. בכסף ע"י עצמו כן, ע"י אחרים לא. למה. אע"פ שזה שלא מדעתו, הנה שמענו [טעמם של] רבנן, שאמרו, זכות הוא שיצא מתחת יד רבו לחירות, ולמדנו, מזכים לאדם שלא בפניו, ואין חבין לו אלא בפניו. ואם תאמר, מהו ע"י עצמו, אף ע"י עצמו, ולכן לומדים דיש קנין לעבד בלא רבו [כי יהבי ליה ע"מ שאין לרבו רשות בן], אם כן, שנאמר בסוף, בשטר ע"י אחרים ולא על ידי עצמו, והרי למדנו²⁰, שגיטו וידו באין כאחד²¹. ואם תאמר, מהו ע"י אחרים. אף ע"י אחרים, והרי למדנו, שזכות הוא לעבד שיצא מיד רבו לחירות²², אם כן, נערבב אותם ונלמד אותם, בכסף ובשטר בין ע"י אחרים בין על ידי עצמו²³.

אלא, בכסף, בין ע"י אחרים בין ע"י עצמו, בשטר, ע"י אחרים [ואפי' שלא מדעתו דזכות הוא לעבד כו'] ולא ע"י עצמו, ור"ש בן אלעזר הוא [הך סיפא דשטר דלית ליה גיטו וידו באין כאחד], דלמדנו כברייטא, ר' שמעון בן אלעזר אומר, אף בשטר, על ידי אחרים ולא ע"י עצמו, ושלש מחלוקות בדבר²³. אמר רבה, מהו טעמו של ר' שמעון בן אלעזר. למד "לה" "לה" מאשה, מה אשה עד שיוציא גט לרשות שאינה שלו [שנאמר (דברים כד) ונתן בידה ואינה לא אקניה לבעל לגופה], אף עבד נמי עד שיוציא גט לרשות שאינה שלו [של רבו ורבנן גמרי הכי מה אשה מקבלת גיטה אף עבד מקבל גט].

שאל רבה,

¹⁹ עי' לעיל הערה, לקמן הערה ח.

ועי' ש"ע (י"ד סי' רסז ס"ו): כיצד קונה את עצמו בכסף, כגון שנתן אחד לרבו מעות ואמר ליה: על מנת שיצא עבדך בהם לחירות, כיון שקבל הרב הכסף או שוה כסף יצא העבד לחירות ואין צריך דעת העבד. וכן אם נתן אחד לעבד מעות ואמר: על מנת שתצא בהם לחירות, אם רצה האדון לקבל המעות יצא העבד לחירות, ואם לא רצה, לא קנה העבד המעות. (ו"א דאף קונה עצמו בחליפין, אם יש לו כלי לעשות בו חליפין, כגון שנתנו לו לצאת בו לחירות).

ועי' ש"ך: וא"צ דעת העבד כו'. ויצא לחירות אפילו הוא בע"כ של עבד, ו"א דוקא שלא מדעתו אבל בע"כ לא ובשטר לכ"ע בע"כ לא כדלקמן סעיף מ"א.

ועי' ט"ז: פירוש אפי' בעל כרחו ואל"ה הא אין חבין לאדם שלא מדעתו שאני הכא דקבלת רבו את הכסף גרמה לו להשתחרר מאליו ואין אחרים חבין לו אלא קבלת רב והרב אין נעשה אלא מקבל הכסף לצורך עצמו הכי אמרינן בגמרא.

²⁰ כלומר והא מעשים בכל יום שהעבד מקבל את גיטו ואי רבנן פליגי עלה דמילתא מי שבקינן רבנן ועבדינן כר"מ (רש"י). ועי' רמב"ם שלומדים את זה מגיטין עז ע"א שעשו מעשה על פי זה.

²¹ עי' ש"ע (י"ד סי' רסז סמ"ד): מסר לו השטר בפני עדים, או שהיו העדים חתומין בו ומסרו לו בינו לבין עצמו, יצא בו לחירות. ו"א שצריך שימסרנו לו בפני עדים. ואם אנו רואים אותו חתום א"צ שיבואו לפנינו עדי מסירה שאנו תולים שבדין נמסר.

ועי' ש"ך: שצריך שימסרנו כו'. דעדי מסירה כרתי ועיין בח"מ ס"ס נ"א ובאבן עזר סי' קל"ג:

עי' ט"ז: שאנו תולין כו'. אבל אם ידוע לנו שלא נמסר בפני עדים אף על פי שחתמו עליו עדים לא יצא לחירות:

²² עי' ש"ע (י"ד סי' רסז סמ"א): כיצד בשטר, כותב על הנייר או על החרס: הרי אתה בן חורין, או הרי אתה לעצמך, או אין לי עסק בך, ומוסרו לידו או לאחר בשבילו, אפילו בלא ידיעת העבד, שזכות הוא לו שיצא מתחת יד רבו לחירות, ואם מוחה בידו מלקבלו, לא יצא בו לחירות.

עי' ש"ך: ואם מוחה בו העבד לא יצא בו לחירות. ולא דמי לכסף דלעיל ס"ו ד"א דיצא לחירות אפי' בע"כ של עבד דרבו ניחא ליה בקבלת כסף ומקנהו מדעתו מה שאין כן בשטר אי נמי שכשם שנקנה כך יוצא בכסף דטיבעא מיהא חדא הוא אבל שטר זה לשון קנין הוא וזה לשון שחרור הוא. (עי' ט"ז לעיל הערה 19).

²³ עי' אריכות ברש"י הערה ט.

לר' שמעון בן אלעזר [שומר עבד אינו מקבל גיטו עבד מהו שיעשה שליח לקבל גיטו], עבד כנעני מהו שיעשה שליח לקבל גיטו מיד רבו. כיון דלומד "לה" "לה" מאשה, [דינו כדינו של] אשה, או אולי [וע"ז] אחרים דקאמר שיזכה לו רבו גיטו על ידי אחרים או הם עושים שלא מדעתו, אשה שהיא יכולה לקבל גטה, גם יכולה לעשות שליח, עבד שהוא לא מקבל גיטו, שליח נמי לא יכול לעשות. אחרי ששאלו, חזר ופשוטו, "לה" "לה" מאשה [ועושה שליח, דינו כדינו של] אשה.

ואלא זה שאמר רב הונא בנו של רב יהושע, הני כהנים [המקריבים קרבנות] הם שלוחים של הרחמן [פי' ה' ית', ולא שלוחי דידן] ונפקא מינה למודר הנאה מכהן שהכהן מותר להקריב קרבנותיו²⁴, שאם תחשוב שהם שלוחים שלנו, מאיפה יש דבר שאנחנו לא יכולים לעשות, והם עושים. ולא, והרי עבד שהוא לא יכול לקבל גיטו יכול לעשות שליח [ואיך לומד רב הונא מטעם זה היתר בהקרה למודר הנאה]. ולא היא, ישראל לא שייך בתורת קרבנות כלל [שיהיה הן עובדים את העבודה], עבד שייך בגיטו [אם אינו מקבל גיטו משום שלא יצא הגט מרשות רבו מקבל הוא גט לחברו שאינו עבדו של רבו אלא של איש אחר דהא יצא הגט לרשות שאינו שלו²⁵], שלמדנו בבבלי, נראין הדברים, שהעבד מקבל גיטו של חברו מיד רבו של חברו, אבל לא מיד רבו שלו [אם היו שניהם של איש אחד].

ובלבד שיהא הכסף משל אחרים. נאמר שחולקים בזה, שרבי מאיר סובר [בכסף ע"י אחרים], אין קנין לעבד בלא רבו [אם נתנו לו במתנה זכה בו רבו הילכך אף על גב דהוי כסף משל אחרים אי אפשר שיקבלנו הוא ויתן לרבו]²⁶, ואין קנין לאשה בלא בעלה, ורבנן סוברים, יש קנין לעבד

²⁴ והא מילתא איבעיא לן בנדרים בפרק אין בין המודר (דף לה ע"ב) (רש"י), ואע"ג ששם נשאר כסף, וכאן נראה שנפשט שהם שלוחי דרחמנא, ואין קושי למה שם לא נפשט מכאן, שזה דרכו של הגמ', שעל אף שיש ראייה לצד א' לא תמיד מביאים אותו. ועוד אפשר לומר ששם הספק אם כהנים שלוחי ה' ית' דווקא ולא שלוחי דידן כלל, או אולי הם גם כן שלוחים שלנו, ונ"מ שאם היה כהן מקריב שלא לדעת הבעלים אם שלוחי ה' ית' הוי קרבן כשר, ואם דווקא שלוחי דידן אינו כשר, שהרי מקריב שלא מדעת הבעלים (תוס').

ועי' ר"ן (נדרים עב ע"א): ולענין הלכה כתב הרמב"ן ז"ל - כיון דבעיין לא אפשיטא נקטינן לחומרא וכו' אבל הרשב"א ז"ל כתב דנהי דבעיין לא אפשיטא מאלה מתנייתא דמית' עלה אפשיטא לה ממיריה דשמואל. דברי ר"ן אלה מובאים בגליון הש"ס בשם הגר"ב וכנראה שזה אותו מח'.

הקשה המקנה למה לא פשיט לה מהא שלמדנו במשנה ריש זבחים כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים, אלא שלא עלו לבעלים לשום חובה. ואי נימא שלוחי דידן נינהו נימא לתקוני שדרתיך ולא לעוותי, ויבטל השליחות לגמרי, וזא יפסל הקרבן. ועי' ר"ן נדרים (לו ע"א): [מקשה הגמ': אם תאמר] שלוחי דידן נינהו אמאי פגולן פגול, וז"ל הר"ן: שוגג הוא [דקשה] ליה זה מובן במזיד נהי דשלוחי דידן נינהו פיגולן פיגול דכיון שמפגל במזיד אינו עושה שליחותו אלא אדעתא דנפשיה קעביד וק"ל בפ"ב דחולין (דף מ) דאדם אוסר דבר שאינו שלו על ידי מעשה אבל בשוגג אי שלוחי דידן נינהו אמאי פיגולן פיגול דהא כיון דשוגג הוא לאו אדעתא דנפשיה קעביד שמתכוין הוא לעשות שליחותו ולימא שליח שויתיך לתקוני ולא לעוותי וכו'. והוסיף הגריש"א: מבואר בר"ן דלמ"ד שלוחי דידן אין הקרבן נפסל [כשלא היה שלוחו] אלא רק לא עולה לבעלים.

ועי' רמב"ם (נדרים פ"ו ה"ה): היה שמעון כהן הרי הוא מותר להקריב קרבנות ראובן, שהכהנים שלוחי שמים הם ואינם שלוחי בעל הקרבן.

²⁵ רש"י. ועי' רמב"ם (עבדים פ"ו ה"ח): כל הכשר להביא גט האשה כשר להביא גט העבד, והעבד מקבל גט לחבירו מיד רבו של חברו אבל לא מיד רבו של מקבל. עי' כס"מ (עבדים פ"ו ה"ח) אבל גט שלו עצמו, גיטו וידו באים כאחד. ועי' מגיד משנה (ז"מ פ"ד ה"ו), דכן הוא לענין זכיה ממון עבור אחר, שאם רבו נותן לו כסף לזכות לפלוני לא זכה, אבל אם אחר נתן לו כסף לזכות לאחר, כן קנה.

²⁶ עי' ש"ע (יר"ד ס' רסז סכ"ב): כל מה שקנה עבד, קנה רבו. בין שמצא מציאה או נתנו לו מתנה, בין שנתנה לו האדון או אחר, לא זכה בה אלא הכל לאדון, בין גוף בין פירות. אפילו אמר ליה: על מנת שאין לרבו רשות בו אני נותן לך, אינו כלום אלא אם כן יאמר: אני נותן לך ע"מ שתצא בו לחירות. (ולכן אין יכול לקבל מתנה מרבו, אבל מקבל מתנה מאחר לרבו ומרבו לאחר).

עי' ט"ז: ע"מ שאין לרבו רשות בו כו'. דכי א"ל תחלה קני קנה רבו ולא מהני תו מ"ש ע"מ שאין לרבו רשות בו דה"ל כאלו נותן מתנה לחבירו ואל"ל על מנת שלא יהיה שלך וכו' דכל תנאי שסותר המעשה לא הוי תנאי, והא דמהני כשאומר על מנת שתצא לחירות, אמרי' בגמ' טעמא, דהא גם לדידיה לא אקני ליה, אלא א"ל ע"מ שתצא בהם לחירות, פירוש שתתנו לו בדמי פדיונו. ונ"ל דאע"ג דבסי' רכ"ב אמרינן גם כן דאם נותן לבתו מעות ע"מ שאין לבעלה רשות בהם על מהני, ואפ"מ מהני שם אם אומר מה שאתה נותן לפיך, ולרמב"ם שהיה גם כן אם יאמר כל מה שתצא לעשות בהם עשי. מ"מ הכא לא מהני הני לינש, אלא דוקא אם אומר על מנת שתצא בהם לחירות, דשאני עבד דאין לו יד כלל בלא האדון, לא בקרן ולא בפירות, א"כ תיכף שאמר לעבד הריני נותן לך מתנה,

בלא רבו [אם נתנו לו מתנה הואיל ודעת אחרת מקנהו ונותן זה לא גמר בלבו שיזכה בו הרב הויא דעבד ומיפריק ביה על ידי עצמו], ויש קנין לאשה בלא בעלה [ואשה כי עבד הואיל ובעלה זכאי במעשה ידיה ובמציאתה וכי היכי דפליגי לענין מתנה בעבד יש למשמע דה"ה באשה]. אמר רבה אמר רב ששת, לפי כולם, אין קנין לעבד בלא רבו [אי יהבי ליה סתמא], ואין קנין לאשה בלא בעלה, וכאן במה מדובר, דהקנה לאחר מנה, ואמר לו על מנת שאין לרבו רשות בו, ר' מאיר סובר, כאשר אמר לו קני, קנה עבד וקנה רבו, וכאשר אמר לו "על מנת", לא אמר כלום [דכיון דקנה עבד קנה רבו]. ורבנן סוברים, כיון שאמר לו "על מנת", תנאו חלה [דמעיקרא אדעתה דתנאה אקניה].

ור' אלעזר אמר, כל דבר בצורה זו, לפי כולם לא חולקים שקנה עבד וקנה רבו²⁷. ובמה מדובר כאן, כגון דהקנה לו אחר מנה, ואמר לו על מנת שתצא בו לחירות [שתתנהו לרבו בפדיון], ר"מ סובר, כאשר אמר לו קנה, קנה עבד וקנה רבו, וכאשר אמר לו "על מנת", לא אמר לו כלום, ורבנן סוברים, לא הקנה לו, שהרי לא אמר לו אלא על מנת שתצא בו לחירות²⁸.

ושאל סתירה בין רבי מאיר לרבי מאיר, וסתירה בין רבנן לרבנן. שלמדנו בבבלי, תא,

הוה כאומר להאדון עצמו, וע"כ לא מצי תו הדר ביה מן האדון. וא"כ מה מהני כשאומר מה שאתה נותן לפיך הרי סותר בזה מה שאמר תחלה שיהיה של הרב ואח"כ אומר שיהיה של העבד משא"כ כשאומר על מנת שתצא בהם לחירות בסוף אינו רוצה שיהיה של העבד אלא של הרב רק שבשביל זה יוציאנו לחירות אבל גבי אשה ודאי יש לה יד גם כן דהרי כל הנותן מתנה לאשה קנתה הגוף רק שהבעל אוכל פירות כמו שכתוב בא"ע סימן פ"ה וע"כ מהני אם אומר מה שאתה נותן לפיך דנהי דאמר ע"מ שאין לבעליך רשות בהם לא מהני היינו שכבר זכה הבעל בפירות בשעה שזכתה היא בקרן דיש במשמע שיהיה נושא פירות רק שלא יהנה מהם הבעל וזה לא מהני מה שאין כן כשאומר מה שאתה נותן לפיך שזה פירוש על מה שאמר הרי שלך מעות במתנה דרמז בזה לדבר שלא יעשה פירות אלא היא תהנה בו וכו"ז לא שייך בעבד דאין לו יד כלל מ"ה לא אמרו בגמ' חד לישנא באשה ועבד. והש"ך חולק: אם נתנו אחרים מעות לעבד ע"מ שלא יהא לאדון רשות בהן אלא שיהא הוא אוכל ולובש בהן נמי לא זכה האדון וכדלעיל סימן רכ"ב במי שנותן מעות לבתו ע"מ שלא יהא לבעלה רשות בהן וכו' דהא לעבד ג"כ לא נתנו מיד כ"א לאותו עת שהוא רוצה לעשות בו.

ועי' ש"ך: ע"מ שתצא בו לחירות. וכשתנו לרבו יצא בו לחירות טור ונתבאר לקמן סעיף כ"ו.

²⁷ עי' ש"ע (אה"ע ס' פה ס"א): נתן לה אחד מתנה ע"מ שאין לבעלה רשות (בה), קנה הבעל, והרי היא כשאר נכסי מלוג, אא"כ התנה הנותן בגוף המתנה שיהיה לכו ולכן, כגון שיאמר לה: הרי המעות נתונים לך ע"מ שתלבשי בהם או על מנת שתעשי מה שתצא בלא רשות הבעל. הגה: נתן לה אביה מתנה, והתנה באחד מדרכים אלו, ואח"כ מת אביה והיא יורשה אותו, ונתבטלה המתנה וזוכה בה הבעל כבשאר נכסי מלוג.

עי' ב"ש סק"ג: הנה בנדרים (פח ע"א) פליגי רב ושמואל ויש בזה ג' שיטות הרי"ש בשם ר"ע הגאון כתב הלכה כשמואל אפילו אמר סתם ע"מ שאין לבעל רשות מהני וכן הוא דעת הרמב"ן וכו' ותוספות פ"ק דקידושין דף כ"ד בשם ר"ת פסקו הלכה כרב דצריך לומר דוקא ע"מ שאין לבעל רשות אלא מה שאתה נותן בפיך או ככה"ג דמיחד שום דבר אבל אם אמר סתם ע"מ וכו' מה שתרצה עשה לא מהני וכו', והרמב"ם (אישות פ"ג ה"ז) פסק כשמואל וס"ל אף לשמואל צריך שיאמר ע"מ שאין לבעלה רשות ומה שתרצה עשה ואז הוי כאלו אמר לה יהיה שלך אלא לאותו דבר שתרצה לעשות, וסתם [הש"ע] כאן כרמב"ם משום רוב הפוסקים ס"ל כשאומר ע"מ ומה שתרצה מהני וכו"כ בתשובת ריב"ש סי' רט"ו מיהו אם תפס הבעל נראה ד"ל קים לי כשיטת ר"ת וכו' ובי"ד סימן רכ"ב הביא שם דעת תוספת דשם לענין איסור חשש לדעת תוספות ג"כ כוועיי"ש באב"מ דלשיטת הפוסקים דס"ל דבעינן דוקא שיאמר מה שאת נותנת בפיך או מה שתרצי תעשי דהוי נמי כמו לדבר מיוחד שלא קנתה אלא לאותו דבר שתרצה לעשות ואז בעלה אינו יורש אותה כיון דאשה גופה לא קנתה אלא למה שתעשה וכיון שלא עשתה כלום עדיין לא קנתה, אבל לשיטת הפוסקים דסגי באומר ע"מ שאין לבעלך רשות גרידא א"כ היא קנתה מיד אלא שהבעל אין לו בהן כלום א"כ אם מתה הוא יורש אותה. ובס' מחנה אפרים הל' נדרים (סי' כ') כתב דלשיטת אותן הפוסקים כרב דבעינן מה שאת נושאת ונותנת לפיך אין הבעל יכול ליהנות מהן דגזל הוא בידו דהיא גופה לא קנתה אלא עד שתתן לתוך פיה. אמנם בספר שער המלך הל' נדרים (פ"ה ה"ז) אפ"כ בזה והוכיח מדברי רש"י דבעל רשאי ליהנות מהן וכמבואר ברש"י שם (דף פ"ח) מה שאת נותנת לפיך לא קנה בעל ויכול ליהנות מהן דמשל אשתו הוא נהנה.

²⁸ עי' לעיל הערה, והערה 19.

אין אשה פודה מעשר שני בלא חומש [כעת הגמ' חושב שמדובר בשדה בעלה והיא נחשבת כבעלה בענין פדיון מעשר שני, ולכן צריכה להוסיף את החומש], ר"ש בן אלעזר אומר משום ר' מאיר, אשה פודה מעשר שני בלא חומש [דלאו דידה הוא ואין מוסיפין חומש על פדיון מעשרות והקדשות אלא בעלים]²⁹. איך מדובר, אם תאמר בזווי דבעל ומעשר דבעל, הרי היא עושה שליחותו דבעלה [ומ"ט דמאן שאמר פודין בלא חומש]. ואלא בזווי שלה [פי' בנכסי מלוג שלה]³⁰ ומעשר שלו [משדותיה]³¹ "איש" אמר ה' ית' [בפסוק], ולא אשה [איש ממעשרו אמר רחמנא ולא אשה ממעשר בעלה דאשה כאחר דמיא]. אלא לא, בצורה כזו, שאחר הקנה לה מנה, ואמר לה על מנת שתפדי בו את המעשר³², ושמענו את ההפוך [את השמות של ר"מ ורבנן]?. אמר אביי, תהפוך [אותם]?. רבא אמר, באמת אל תהפוך, וכאן מדובר במעשר שבא מבית האשה [שמת אביה והיה לו מעשר שני וירשתה עם שאר נכסים וירושה הבאה לה לאחר מכן נכסי מלוג הן וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות]³³, ור"מ לשיטתו³³, שאמר, מעשר ממון הקדש³⁴ הוא³⁵, ולא קני ליה בעל³⁶. ורבנן לשיטתם, שאמרו, ממון הדיוט הוא, וקני ליה בעל [כשאר נכסי מלוג, וכיון שהיא פודה בזווי של בעלה], היילך היא עושה שליחות הבעל [ולכן צריך להוסיף חומש].

תנא [על המשנה], יוצא בשן ועין³⁵ וראשי אברים שאינן חוזרים³⁶, זה מובן שן ועין [שהרי הם] כתובים [בחומש], אלא ראשי אברים מאיפה

²⁹ עי' רמב"ם (מע"ש פ"ה ה"ב): ואשה שפדת מעשר שני שלה לעצמה אינה מוסיפה חומש מפי השמועה למדו איש ממעשרו ולא אשה, וכן אם פדה פדיון פירות המעשר לעצמו מוסיף חומש.

ועי' דרך אמונה: ואשה שפדת. כגון אשה פנויה או אלמנה וגרושה שאין לה בעל ופודית מע"ש שלה במעות שלה פטורה מחומש ואפי' שלחה לאיש שיפדה עבורה כיון שהפירות שלה פטורין מחומש ואם יש לה בעל אם פודה פירות של הבעל במעות של הבעל חייבת בחומש דשליחתו היא וכן כל אשה שפודה מע"ש של איש במעותיו בשליחותו חייבת בחומש אבל אם פודית פירות שלה במעותיה כגון שנתן לה הבעל מתנה אין מוסיפה חומש ואם פודה ממעות נכסי מלוג שלה פירות של הבעל לא להיפך או ששניהן מנכסי מלוג שלה יש דעות בזה בראשונים וע"ל ה"א בזה.

³⁰ רש"י. ו"א דכיון דנכסי מלוג ברשותו של בעל, ומה שקנתה אשה קנה בעלה כווי דידה חשיבי, לכן נ"ל דזווי דידה מיירי כשהקנה לה אחר מנה ע"מ שאין לבעלה רשות בו דהא פרשינן לעיל שאין הבעל אוכל פירות (תוס'). וכנראה שכוונת רש"י שהיא מכרה גופם, שיחול לאחר מיתתה או גירושיה, ועל זה אינו ברשות בעלה. ועי' לעיל הערה 27, ולפי זה שנתן עבור פדיון מע"ש, הרי זה לא שלה בכלל. אמנם עי' רשב"א שממון כאלה חשיבי ממון דבעל.

³¹ רש"י. הקשה ר"ת שלא היה לו להזכיר איש ואשה כלל אלא הוה ליה למימר ממעשרו אמר רחמנא ולא ממעשר חבירו ונראה לר"ת דגרס אלא בזווי דידה ומעשר דידה והכי פירושו איש אמר רחמנא דמוסיף חומש על מעשרו ולא אשה אפילו בזווי דידה ומעשר דידה ואפי' היא אלמנה וגרושה אינה מוספת חומש (תוס').

עי' מנחת חינוך (מצוה תעג): אני מסופק טומטום ואנדרוגינוס דהוי ספק אשה אם חייבים בחומש אי הוי ספק דאורייתא וצריכים ליתן מספק או אפשר הוי ספק ממון ולקולא אף שהם בעצמם יאכלו החומש ג"כ מ"מ חל קדושה עליהם לאוכלה בירושלים דוקא וגם ה"ל ממון גבוה כמ"ש לעיל דגם מעות מע"ש ה"ל ממון גבוה א"כ יוצא המעות שלו לרשות אחר היינו רשות גבוה ה"ל ככל ספק ממון ולקולא.

ועי' ר"ן (סנהדרין ל ע"א): אף על גב דעד אחד נאמן באיסורין והיה בדין שיהיה נאמן לענין מעשר שני אפשר שעדות זה של מעשר שני דין ממון יש בו שהמעשר שני ממון גבוה הוא והוא בא להוציא הממון מחזקתו ודבר שבממון אינו פחות משנים ואעפ"י שיש איסור בדבר.

³² שתהיה כאיש אחר לפדות בלא חומש רבנן סברי כי אמר לה קני קנה ליה בעלה וכי אמר לה ע"מ לאו כלום הוא היילך זווי הוה נמי דבעל ושליחותיה עבדא איש ממעשרו קרינא ביה ורבי מאיר סבר לדידה גופה לא אקני לה אלא להכי שתהא כאיש אחר לפדות בלא חומש (רש"י).

³³ שאמר לקמן בפ"ב מעשר ממון גבוה הוא ואכילתו משולחן גבוה הוא היילך אינו כשאר נכסים למקנייה בעל בתקנתא דתקון רבנן פירות לבעל היילך לא זכי ביה וכי פרקה ליה בזווי דבעל לאו ממעשרו הוא דזווי דחד ומעשר דחד (רש"י).

³⁴ ג"ג גבוה.

³⁵ עי' שו"ע (י"ד סי' רסז סכ"ז): כיצד בראשי אברים, עבד שמל וטבל לשם עבדות, אם סימא אדוניו את עינו או הפיל שינו או חסרו אחד מראשי אצבעותיו ידיו ורגליו או ראשי אזניו או ראש החוטם או ראש הגויה או ראשי הדדים שבאשה, יוצא לחירות וצריך גט שחרור. (וכופין רבו לכתוב לו גט שחרור) אבל חתך לשונו, אינו יוצא לחרות.

ועי' ש"ך וט"ז: אבל חתך לשונו אינו יוצא לחירות. דאינו יוצא לחירות אלא באברים שבגלוי. ועי' פ"ת: "א דדוקא אם הוא אלם ואינו יכול לדבר בלא"ה אז

אנחנו לומדים את זה. דומה לשן ועין, מה שן ועין מומים שבגלוי ואינן חוזרים [אם נטלן כשן ועין וגמר במה מצינו], אף כל מומים שבגלוי ואינן חוזרים. ונאמר, שיהיו שן ועין כשני כתובים הבאים כאחד [פי' שאומרים אותו דבר, ואפשר ללמוד א' מהשני], וכל שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדים [ממנו לשאר מקומות, שהרי מזה שהפסוק גילה אותו דבר פעמים, הוא בא ללמד שדווקא בב' מקומות אלה ההלכה כך, ולא ללמוד מהם למקום אחר]. צריכים [את שניהם, ואין אחד נלמדת מהשני, וממילא אינם באים כאחד], שאם ה' ית' היה כותב [בחומש] שן, הייתי אומר אפילו

אינו יוצא בחתיכת לשונו אבל אם היה יכול לדבר קודם לכן וע"י חיתוך לשונו אינו יכול הוי מום שבגלוי ושוב פקפק בזה.

רש"י. זה חולק על תוס' וז"ל תוס': ותנא דידן שלא תנא להו משום דסבר דצריך גט שחרור.

עי' שו"ע (י"ד סי' רסז ס"מ): יציאת העבד בראשי אברים, אף על פי שהוא קנס, נוהג בזמן הזה, שאם באו עדים בדבר אינו יכול להשתמש בו. ויש מי שכתב שמשמתין אותו עד שיכתוב לו גט שחרור. (וה"ה אם הודה האדון) מעצמו.

עי' שו"ת התשב"ץ (ח"ג סי' קנו): אף על פי שאין דנין וכו' דיני קנסות וכו' אם תפס לא מפיקין מינה כי כן הוא לכל דיני קנסות וכו' הרי הוא תפוס ועומד בשלו כעבד כנעני שיוצא בשן ועין אף בזמן הזה [וכן הוא בש"ך ובבג"א ב"ד שם].

וז"ל הרמב"ם (עבדים פ"ה ה"ז): יציאת העבד בראשי אברים נוהג בכל מקום ובכל זמן ואין דנין בו אלא בב"ד סמוכין מפני שהוא קנס, לפיכך * העבד שאמר לרבו הפלת את שיני וסמית את עיני והאדון אומר לו עשיתי זה פטור שאם יודה מעצמו אינו חייב להוציאו לחירות בלא עדים שהמודה בקנס פטור כמו שביארנו בהלכות גניבה שכל מודה בקנס פטור מלשלמו.

וז"ל הש"ך: שאם באו עדים בדבר כו'. מדלא חילק משמע אף על פי שהודה קודם שבאו עדים לא אמרי' מודה בקנס פטור דכיון דבעינן ב"ד מומחין אין הודאתו שבב"ד של עכשיו כלום והב"ח האריך בזה ומסיק שלא כייפינן ליה לרבו למכתב גט שחרור דדילמא ה"ל כמודה חוץ לב"ד וכהרמב"ן ומסקנת הרא"ש ומיהו לא כייפינן ליה לרביה למכתב גט שחרור דדלמא ה"ל כמודה בפני ב"ד וכהרמב"ד וה"ל מודה בקנס ופטור וכדפי' שזאת היא דעת הרמב"ם ג"כ ע"ש ובמ"ש לקמן מה שנראה לי בדעת הרמב"ם בזה.

ועי"ש סקנ"ב: וה"ה אם הודה אדון מעצמו כו'. לכאורה משמע דאפי' אין כאן עדים כלל מתחייב בהודאתו לחוד דהעבד יוצא לחירות דאע"ג דאין ב"ד מומחין בזמן הזה מ"מ הודאתו הודאה דהודאת בע"ד כק' עדים דמי ומיהו לא מיפטר משום מודה בקנס פטור כיון שאין ב"ד בזמן הזה וכו"כ בעט"ז בהדיא וכן נראה מדברי הב"ח והסמ"ע סי' א' סוף ס"ק י"ח אבל תימה דבש"ס פ' מרובה ריש דף ע"ה משמע להדיא דאיפה שלא מיפטר משום מודה בקנס פטור הודאתו נמי לאו הודאה היא ע"ש גבי הא דקאמר התם שלא בב"ד הוה ובמאי דקאמר התם האי תנא שאמר שכבר אין לך עדים סבר חוץ לב"ד הוה כו' וכן מוכח בהרא"ש ספ"ק דב"ק והרמב"ם שם שהקשו אהראב"ד אהא שאמרין חוץ לב"ד הוה והאינדא ליכא ב"ד וה"ל כמודה חוץ לב"ד כו' אלמא דחוץ לב"ד הוי כהאינדא דליכא ב"ד ובחוץ לב"ד אמרינן התם דפטור אף על גב דאודי כיון דליכא עדים וכן משמע ברמב"ם פ"ג מהלכות גניבה שכ' וז"ל מי שהודה בקנס ואח"כ באו עדים אם הודה בתחלה לפני ב"ד ובב"ד פטור אבל אם הודה חוץ לב"ד או שהודה בפני ב' בלבד ואח"כ באו עדים ה"ז משלם קנס על פיהן ע"ל אלמא דוקא טעמא דבאו עדים אחר כך אבל משום הודאתו לא מחייב דכיון שלא הוי הודאתו לפטור ה"ה לחיוב וכ"כ הב"י (ועיין בח"מ סי' פ"ו ס"כ"ו) ואף על גב דודאי ק"ל דהודאת בע"ד כק' עדים דמי אפילו לחיוב אפילו בזמן הזה וכמו שנתבאר בח"מ סימן ע"ט ופ' וכמה דוכתי היינו דוקא במילי דממונא אבל במילי דקנסא כיון דאין דנין דיני קנסות בזמן הזה ולא מהני הודאתו לפטור א"כ הודאתו לחיוב נמי לאו הודאה היא וזה שכ' הרמב"ם בסוף פ"ה מהלכות עבדים יציאת העבד בראשי אברים נוהג בכ"מ ובכל זמן ואין דנין בו אלא בב"ד סמוכין מפני שהוא קנס לפיכך העבד שאמר לרבו הפלת את שיני וסמית את עיני והאדון אומר לו לא עשיתי זה פטור שאם יודה מעצמו אינו חייב להוציאו בלא עדים שהמודה בקנס פטור כמו שביארנו בהל' גניבה עכ"ל כלומר לפיכך כיון שהוא קנס העבד שאמר כו' פטור שאם יודה מעצמו פטור אף בזמן הזה מפני שמודה בקנס פטור אף בזמן הזה איפה דליכא עדים ונהי דאיפה דליכא עדים לא מהני הודאתו לפטור איפה דתפס ועבד כתפוס דמי מכל מקום איפה דליכא עדים כלל ודאי דמודה בקנס פטור אף בזמן הזה דאין הודאתו הודאה כן נ"ל ודלא כהבית יוסף ונ"ח שנדחקו בדבריו ומכל מקום נתבאר דאיפה דליכא עדים כלל אינו יוצא לחירות משום הודאת האדון וכן משמע בב"ח וצ"ל דמ"ש הרב וה"ה אם הודה האדון מעצמו ה"ק ה"ה אם הודה מעצמו קודם שבאו עדים שלא תימא דאיירי שלא הודה כלל ודלא כהעט"ז וסייעתו דלעיל וכן עיקר. שוב מצאתי אין /און/ לי בביאורי טוח"מ סי' א' שחבר מוה"ר יוסף כהן מקראקא בסוף תשובות שארית יוסף כתב בהדיא דכל איפה שלא מיפטר משום מודה בקנס פטור הודאתו נמי לאו הודאה היא ע"ש:

³⁶ כ"ד הם עי' נגעים (פ"ו מ"ז) ועי' לקמן דף כה ע"א (רש"י).

שן דחלב [שן שינוק בה, דעתיד להחליפה, כגון בעבד קטן], כתב הרחמן [פ"ה ה' ית' בתורה] "עין". ואם היה נאמר הרחמן [פ"ה ה' ית' בתורה] "עין", הייתי אומר, מה עין שנברא עמו, אף כל שנברא עמו, אבל שן לא, [אלא רואים שצריכים [את שניהם].

[ואולי] נאמר [שרק יוצא בשן ועין ולא שאר איברים, וצורת הלימדו הוא כך:]; "כי יכה" כלל, "שן ועין" פרט, [רואים אם כן שיש כלל ופרט, [וההלכה היא:]; אין בכלל אלא מה שבפרט, רק שן ועין, ולא דבר אחר. [לא, אלא בא הפסוק] "לחפשי ישלחנו" [מדלא כתיב "חפשי הוא" או "יצא חפשי", בא "ישלחנו" לרבות שלוחים אחרים], חזר וכלל, [אם כן במקום כלל ופרט יש] כלל ופרט וכלל, [ואז ההלכה היא] אין אתה לומד אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש מום שבגלוי ואינן חוזרים, אף כל מומים שבגלוי ואינן חוזרים.³⁷

אם [תאמר, שה"כעין הפרט" היא] מה הפרט מפורש מומין שבגלוי ובטל ממלאכתו [העין נסמת מראות והשן מללעוס] ואינו חוזר, כמו כן [רק] כל מומין שבגלוי ואינו חוזר ובטל ממלאכתו. [אם כן] למה³⁸ למדנו בברייתא, תלש בזקנו ודילדל בו עצם [השמיטו ממקומו ומחובר בשר], עבד יוצא בהם לחירות [שהרי הוא עצם שאינו חוזר, וסופו ליכש וליפול ואע"ג שאין ביטול מלאכה, שהרי העצם דוקן לא עושה כלום, עכ"ז כיון שהוא בגלוי]³⁸. "לחפשי ישלחנו" הוא ריבוי [אין כאן כלל ופרט וכלל אלא ריבוי ומיעוט וריבוי, ומרבים את הכל, וממעטים כעין הפרט]. ואם זה ריבוי, אפי' הכהו על ידו ויבשה וסופה לחזור נמי. [אם כן] למה למדנו בברייתא, הכהו על ידו ויבשה, וסופה לחזור, אין עבד יוצא בה לחירות. א"כ [ששן ועין לא ממעטים כלום], שן ועין מהם עוזרים.

הרבנים למדו, בכל ראשי איברים, העבד יוצא בהם לחירות, וצריך גט שחרור [להתירו בבת חורין], דברי ר"ש. ר"מ אומר, אינו צריך, ר"א אומר, צריך, ר' טרפון אומר, אינו צריך, ר"ע אומר, צריך. המכריעים לפני חכמים אומרים, נראין דברי ר"ט, בשן ועין, שהתורה זכתה לו [חירות], ודברי ר"ע, בשאר אברים, הואיל וקנס חכמים הוא. [וכי] הוא קנס. הרי דורשים פסוקים. אלא, הואיל ומדרש חכמים הוא.¹⁰

מהו טעמו של ר"ש [שמצריך גט שחרור ליוצא בשן ועין. הוא] לומד "שילוח" "שילוח" מאשה, מה אשה בשטר, אף עבד נמי בשטר. ור"מ [אומר למה שר"ש אמר], אם היה נאמר "חפשי" לבסוף [פ"ה שהיה נאמר ישלחנו לחפשי, שאין חיפשו אלא בשילוחו, הייתי אומר] כמו שאמרת, עכשיו שנאמר "לחפשי ישלחנו", הוא חפשי מעיקרא [ומה שנאמר "ישלחנו" בא לחדש שבכל שאר אברים יוצא לחירות עם שטר].

הרבנים למדו [עוד דרך שיוצא בראשי אברים, של"ד אם חתכו אלא אפילו], הכהו על עינו וסמאה, על אזנו, וחרשה, עבד יוצא בהן לחירות.¹⁰ [הכה] נגד עינו [פ"ה שהכה בכותל והפחידו בקולו ומאז אינו רואה או אינו

³⁷ עי' רמב"ם (עבדים פ"ה ה"ד): כיצד בראשי איברים המכה את עבדו בכוונה וחסרו אחד מל"ד ראשי איברים שאינן חוזרין יצא לחירות וצריך גט שחרור, אם כן למה נאמר בתורה שן ועין לידון מהן מה שן ועין מומין שבגלוי ואינן חוזרין אף כל מומין שבגלוי ואינן חוזרין יצא עבד בו לחירות, אבל המסרס עבדו בביצים או החותך לשונו אינו יוצא לחירות שאינן מומין שבגלוי, וכן המפיל שן הקטן אינו יוצא לחירות שהרי סופו לחזור.

ועי' שעה"מ: וצריך גט שחרור כו'. הנה מדברי רבינו ז"ל דקדק הרב בית דוד ה' עבדים סי' קצ"ד דדוקא בכ"ד אברים שאינן חוזרים הוא דצריך ג"ש מדרבנן שמא יאמרו עבד אתה כמ"ש התו' והר"ן אבל בשן ועין דכתיב בקרא בהדיא אין צריך ג"ש כלל והיינו משום דפוסק בהמכריעין לפני חכמים ועל פי זה תמה עליו מרן כ"מ שכתב שהכריע הר"ף כמ"ד צריך ג"ש בין בשן ועין בין בשאר ראשי אברים דמשמע שגם רבינו סובר כן ואי אפשר לומר כן שהרי כתב בהדיא א' מל"ד ראשי אברים ואלו שן ועין הן מלבד כ"ד ראשי אברים ואולי כונתו ז"ל אדרבא אפכה שהר"ף חולק על רבינו בזה את"ד יע"ש ותמנהני עליו איך יצאו דברים אלו מפה קדוש בהדיא כתב רבינו בפר"מ חובל ומזיק דין י"א וז"ל כל עבד שיצא לחירות ועדיין לא הגיע גט שחרור לידו אין לו קנס כו' לפיכך המפיל שן עבדו ואח"כ סימא את עינו יוצא בשינו ואינו נותן לו דמי עינו כו' הרי מבואר דבשן ועין נמי צריך ג"ש דאלו למ"ד אינו צריך ג"ש נותן לו דמי עינו כדאייתא בפרק השולח וכן מבואר מ"ש מרן בסמוך דין י"ד ובהשג' הראב"ד ז"ל שם ולפ"ז צ"ל ש"מ"ש רבינו לעיל בדין ג' שאין העבד יוצא לחירות אלא בכסף או בשטר או בראשי אברים לאו בחדא מחתא נינהו וזה פשוט.

ועי' לקמן הערה 53.

³⁸ רש"י. אמנם עי' רמב"ם (עבדים פ"ה ה"ו): הכהו על ידו וצבתה ידו וסופה לחזור אינו יוצא לחירות, תלש בזקנו ודלדל בו עצם מן הלחי יצא לחירות שהרי בטל מעשה השינים הקבועות באותו העצם.

ועי' כסי"מ: תלש בזקנו וכו'. תמנהני על דין זה [שזה נגד הגמ' וי"ל שרבינו מפרש דמי אמרינו אי מה הפרט מפורש וכו' אלמה תניא תלש בזקנו וכו' היינו לומר דתלש בזקנו ודלדל בו עצם על פי שבטלו ממלאכתו ואין סופו לחזור כיון שאינו בגלוי שהרי העור מכסה לא היה יוצא לחירות אי לאו ריבויא דלחפשי ישלחנו וכו'.

שומע], ואינו רואה, כנגד אזנו, ואינו שומע, אין עבד יוצא בהן לחירות. אמר רב שמן לרב אשי, זאת אומרת, שקול אינו כלום הוא. והרי רמי בר יחזקאל לימד, תרנגול שהכניס ראשו לאויר כלי זכוכית ותקע בו ושברו, משלם נזק שלם³⁹. ואמר רב יוסף, אמרו בבית מדרש של רב, סוס שצנף, וחמור שנער, ושברו כלים בתוך הבית, משלמים חצי נזק [כדין צרורות - פ"ה כל הזיק של בהמה שלא מחובר לגופו של בהמה]. א"ל, אדם [הניזק] שונה, כיון שהוא בר דעת, הוא הפחיד את עצמו [שנותן לבו אל פחד קול הבא פתאום]⁴⁰, כמו שלמדנו בברייתא, המכעית את חבירו, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, כיצד. תקע באזנו וחרשו, פטור, אחזהו ותקע באזנו וחרשו, חייב⁴¹.

הרבנים למדו, הכהו על עינו וכהתה⁴⁰ [לא נסמית לגמרי אלא שרק רואה פחות], על שינו, ונדדה, אם יכול להשתמש בהן עכשיו, אין עבד יוצא בהן לחירות, ואם לא, עבד יוצא בהן לחירות. למדנו בברייתא אחרת, הרי שהיתה עינו כהויה וסמאה⁴², שינו נדודה והפילה, אם יכול להשתמש בהן כבר, עבד יוצא בהן לחירות, ואם לאו, אין עבד יוצא בהן לחירות. ו[אלא רואים שצריכים [את שניהם], שאם היינו לומדים [רק] הראשון, משום שבתחילה ראייתו בריא, ועכשיו ראייתו חלשה [שאינו יכול להשתמש בו], אבל כאן שבתחילה גם ראייתו חלשה [אע"ג שיכול להשתמש בו אולי נאמר שזה איננו עין], נאמר לא [יוצא לחרות]. ואם היינו לומדים את זה, משום שעיוורו לגמרי, אבל שם, שלא עיוורו לגמרי, נאמר לא, [אלא רואים שצריכים [את שניהם].

הרבנים למדו, הרי שהיה רבו רופא, ואמר [העבד] לו לכחול⁴³ לו עינו, וסמאה, [אן] לחתור לו שינו [לנקרה ולגרר סביב מושבה], והפילה, [הרי העבד] שיחק באדון ויוצא לחירות⁴⁴. רבן שמעון בן גמליאל אומר, "ושחתה", עד שיתכוין לשחתה. ורבנן [החולקים על רבן שמעון בן גמליאל], זה [שנאמר] "ושחתה" איך לומדים את זה. צריכים את זה לכמו שלמדנו בברייתא, ר"א אומר, הרי שהושיט ידו למעי שפחתו [להוציא עוברא פטור שלא נתכוין לעין כלל אבל כחול לי עיני דנתכוין לעין אף על גב שלא נתכוין לשחתה חייב] וסימא עובר שבמעיה, פטור⁴⁵. למה. שנאמר בפסוק "ושחתה", עד שיתכוין לשחתה. והשני [איך הוא לומד את זה]. הוא לומד את זה מ"ושחתה" [למעט זה שלא נתכוין לשחת כלל ושחתה, שממע שעסוק בה הכתוב מדבר ואפילו הכי מתכוין לשחתה בעיניו]. והשני לא דורש "שחתה" "שחתה".

א"ר ששת, הרי שהיתה עינו סמויה וחסטה [פ"ה הוציאה החוצה]⁴², עבד יוצא בהן לחירות, למה. מחוסר אבר הוא, וניש עוד] תנא שלימד [אותו דבר, בקרבן] בהמה [צריכים שיהיה], תם וזכר, ואין [צורך בקרבנות של] עופות [שיהיו] תמים או זכרים. הייתי אומר אם יבשה גפה⁴³, או נקטעה רגלה, או נחטטה [רואים שאפילו אם היתה סמויה מעיקרא כאשר הוציאה את עינו החוצה עשאתו לבעל מום] עינה [שהיא כשרה, לכן] מלמד הפוסק, "מן העוף", ולא כל העוף.

א"ר חייא בר אשי אמר רב, היתה לו

³⁹ עי' שר"ע (ח"מ סי' שצ ט"ו): כשם שחייב על כח שיש בו ממש שהתז צרורות, כך חייב על כח שאין בו ממש, כגון סוס שצנף פירוש: צניפה בסוס, כמו נעירה בחמור, ונביחה בכלב, ושאגה באריה, וחמור שנוער ושברו כלים בכח קולם, ותרנגול שבר כלים ברוח כנפיו, או שהושיט ראשו לאויר כלי ותקע בו ושברו. במה דברים אמורים: כשיש בו זרעונים דהשתא הוי אורחיה, אבל אם אין בו זרעונים הוי שינוי ולא דינין ליה השתא:

ביאור: דהשתא הוי אורחיה - פירוש, אורחיה להושיט שם ראשו כדי לאכול, וכל שאורחיה להושיט שם ראשו רגיל ג"כ לצעוק ולתקוע (סמ"ע).

⁴⁰ עי' רמב"ם (עבדים פ"ה ה"ח): הכהו על עינו וחסרה מאורה, על שנו ונדדה, אם יכול להשתמש בהם אינו יוצא לחירות ואם לאו יצא לחירות.

⁴¹ עי' רמב"ם (עבדים פ"ה ה"ג): הרי שהיה רבו רופא ואמר לו כחול לי עיני וסמאה חתור לי שיני והפילה שחק באדון ויוצא לחירות שאע"פ שלא נתכוין להזיק הרי נתכוון לנגוע באיברי העבד ונסתכן בהן, ואין צריך לומר אם היתה עין העבד כואבת והיה רבו אומן ועקרה לו שהרי יצא לחירות.

וצ"ע למה לא מביא מש"כ בב"ב (כו ע"ב) היתה מונחת לו אבן בחיקו ולא הכיר בה מעולם ועמד ונפלה לעין עבד. ועי' תוס' ד"ה מיבעי, ששואל כד, ומתקן שחיקו שונה שהוא מתכוין לטובה ולא נתכוין לעין כלל, אבל כאן מתכוין לעין על אף שמתכוין לרפאותו.

⁴² רש"י. פ' על אף שלא היה יכול להשתמש בו מכבר, מ"מ כאן שונה שעשאו מחוסר אבר (תוס').

עי' רמב"ם (עבדים פ"ה ה"ו): היתה לו אצבע יתירה וחתכה אם נספרת על גב היד עבד יוצא בה לחירות, היתה עינו סמויה וחסטה עבד יוצא בה לחירות שהרי חסרו אבר, והוא הדין לאחד מראשי איברים שהוא בטל ואינו עושה בו מלאכה שחלקו הרי חסרו אבר ויוצא לחירות.

⁴³ מ שפחלה ר"ל, וידו שמאלי נשקת נחשב כמי שאין לו יד, ומקורו מגמ' שלנו שזה נחשב כמחוסר אבר, ועי' רא"ש חולין (פ"ג סי' ג) כל יבש כנטול דמי, אבל פשוט לע"ד שהוא רק ביבש לגמרי שהוא דוקא באם לא תוציא טפת דם כרבנן דבכורות דף ל"ז (א"מ א"ח ח"א סי' ח).

האישה נקנית

פרק ראשון

קידושין

כה

עין משפט גד מצוה

יפרט. אלבע יחירה: שנספרת על גב היר. שהיה בזכות שאר אלבעות: סבי דנוויא. שם מוקם: זיל לנעניבו. אמור אליהם להסגר ולישב בבית זה לשון גדוי לחמלימ חכם כדאמר במעמד קמן (דף י"ג.) לאמר לו דרך זכור הסגר ושב בביתך: פמויין שנגלוי דמי. שהרי תלויין בכיסי ומתקין בתוך הכיס: קרנוא.

במכות מה. דה מע:

הואיל וכוונתו בזהו הכיס: קרנוא. יושב קרנות אחת ולא בעל תורה: מהניא בעו מינך. גרסינן דמכרייהא דמי עלה דמחתינן רבי אמר אף הסיורם יליף לה: אין מעמיין משום חמיה. ש' אחד מן הגנבים כדכתיב (ויקרא י"ג) ומהך בשר חי בשאת וכתבי בה (שם) לכל מהרה עיני ההון שהיא כולה נראית לחמת פרט למחיה שהיא במקום המשופע ויורד לכל דל שאין יכול לראות ראש הגנב ורנלו לחמת: וראשי אונים.

שפת האוזן: ראש גוייה. גיד: וראשי דיים שפאשם. אבל שפאשם אינן בולטין כל כך ואין שם שפופע: לחירות. דעון חסן קלטו לו רבו מוס שנגלוי הוא ואינו חוזר: רבי אמר אף הסיורם. מוסוף על אלו לענין עבד וכן ועין לא אילמריך ליה לרבי למנות בתוספתא דבהריא כתיב וזיל קרי בי רב הוא ות"ק לא פליג בהא: אף שלשו. שדרכו ליראות כשהוא מדבר ומוס שנגלוי הוא: אמר מר כו'. רב חסדא מסיק ואיל למילתיה למיפשת בעיה דסבי: פיינו גוייה. דלומי לענין גנבים וזכורו אמר ת"ק עבד וילא לחירות: ואלא דבייסי. ש"מ בעיה דסבי פלוגתא דרבנן ורבי היא: פ"ג ולרבי לשון לא. ולרבי לשון לא היה מוס גלוי דבמה: ע"כ פיו. של קומא: רבי אמר הויה. דלע"פ דהזאה על הגלוי בעינן כולקמיה: דהלים. סוגר פיו בחוקה עד ששפתיו נדבקות מאד ולא כשוינהו כגלוי האיל ופעמים הם עמונות ע"י חלומות דכתיב קמ"ל. חלים דבר שהוא מדויק יפה שולד"ר בלע"ז מלמרינן גבי תפירות עור בהעור והרוטב (חולין דף קנ"ג) שאני עור דחלים: שניטל רוב שלשו.

במכות מ. ע"ט

[ג' אומר]

חולין קטן: לב: ע"ז לה: [ינמות ללב. שבוטע ד.]

דה מנ.

דה סו: ע"ט

יבמות קדו: מריים ענ. כ"ב פא: מכות ית. מנחות ית: קנ: חולין פג: דה סו:

המנונא קרנוא. פ' בקונטרס יושב קרנות אחת ולא בעל תורה ור"ח פירש אחת אומר המנונא היינו חס ונוח דג חס ואין כן אלא קר טעם דג שהוא קר: רבי מרמה ליה לטומאה. ור"ח מצי פריך לעיל ממהוה עול לשונ דילמא הנהיג רבשי דליתקם לטומאה אבל לענין רבשי אברים מדמינן לעבילה ויל"ד דע"כ ליכא לדמיו לעבילה שהרי שן ועין לחירות ולגבי עבילה הוו כעמון כדמסיק בסמוך דלא בעינן ביאת מיס: ב"ר הרואי לבילה כו'. עיקר מילתא דר' יורא צ"ל המנחות והגססם (מנחות דף ק"ג.) דתנן אס אמר הרי עלי מנחה של ששים ואחד עשרון מביא ששים בכלי אחד והאחד צפני עלמו ומפרש בגמרא משום דששים נכללין וס"ל אין נכללין ופריך כי אין נכללין מצי הוי והתנן אס לא כלל כשר אמר ר' יורא חל הרואי לבילה אין בילה מעכבת ואפי' לא כלל כשר וכל שאין ראו לבילה בינה מעכבת בו דרואי לבילה בעינן ואס תאמר מצי פריך ואס לא כלל כשר נהי דלבילה לא מעכבת היינו דוקא דיעבד אבל לכחילה

יתרת והתכה *עבד יוצא בהן לחירות אמר רב הונא *יהויה שנספרת על גב היד: סבי דנוויא לא אתו לפירקה דרב חסדא אמר ליה לרב המנונא ויל צנעינהו אזל אמר להו מאי מעבא לא אתו רבנן לפירקא אמרו ליה אמאי ניתי דבעינן מיניה מילתא ולא פשט לן אמר להו מי בעינה מינאי מידי ולא פשיטנא לכו בעו מיניה עבד שסרסו רבו בבצים מהו כמון שבגלוי דמי אי לא הוה בידה אמרו לו מה שמך אמר להו המנונא אמרו ליה לאי המנונא אלא *קרנוא אחא לקמיה דרב חסדא א"ל מתניתא בעו מינך *דתנן 'עשרים וארבעה ראשי אברים שבאדם כולם אין מטמאין משום מחיה ואלו הם ראשי אצבעות ידים ורגלים וראשי אונים וראש החוטם וראש הגוייה וראשי דיים שבאשה רבי יהודה אומר אף שבאיש ותני עלה 'בכולם עבד יוצא בהם לחירות רבי אומר

אף הסיורם בן עזאי אומר אף הלשון אמר מר רבי אומר אף הסיורם סירוס דמאי אי'ימא סירוס דגיד היינו גוייה אלא לאו סירוס דביציים רבי אומר אף הסיורם ורבי לשון לא ורמינהו הרי מי שהיה מזה ונתזה הואה על פיו רבי אומר הויה וחכמים אומרים 'לא הויה מאי לאו י'על לשוננו לא על שפתיו י'על שפתיו פשיטא מהו דתימא זימנא דחלים שפתיה קמ"ל והתניא על לשוננו ועוד תניא *וישניטל רוב הלשון רבי אומר 'רוב המדבר שבלשוננו אלא רבי אומר סירוס ולא מיבעיא לשון בן עזאי *אמר לשון אבל סירוס לא ומאי אף אקמייתא אי הכי נקדמה דבן עזאי ברישא תנא שמועה לדברי וקבעה ושמועה לדבן עזאי ותני *ומשנה לא זוה ממקומה אמר עולא 'הכל מודים בלשון לענין טומאה דגלוי הוא אצל השרץ מ"מ אשר יגע בו אמר רחמנא והאי נמי בר נגיעה הוא לענין טבילה כמבין דמי מ"ט 'ורחץ בשרו כמים אמר רחמנא מה בשרו *מאבראי אף כל מאבראי לא נחלקו אלא לענין הזאה רבי מדמי לה לטומאה ורבנן מדמי לה לטבילה ותרתייהו בהאי קרא קמיפלגי 'והוה המהור על הטמא וגו' רבי סבר והוה המהור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי וחמאו רבנן סברי וחמאו ביום השביעי וכבס בגדיו ורחץ כמים ורבנן נמי גרמייה לטומאה מהרה משהרה הוה ליה למילף ורבי נדמייה לטבילה וכבס בגדיו הפסיק הענין וסבר רבי לענין טבילה כמבין דמי *והאמר רבין אמר רב אדא אמר רבי יצחק מעשה בשפחה של בית רבי שטבלה ועלתה ונמצא עצם בין שיניה 'והצריכה רבי טבילה אחרת נהי דביאת מים לא בעינן 'מקום הראוי לכבא בו מים בעינן כדרכי זירא *דאמר רבי יורא 'כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו ושאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו בתנאי

לשון. שהוא נגלה לפרקים: ומאי אף. דקאמר בן עזאי: אקמייהא. קאי אשטרס וארבעה המטוין אלל געס דקאמר ת"ק עבד וילא בהן לחירות מוסוף בן עזאי לענין עבד אף הלשון: אלל לא גרסינן ופני גרסינן פנה שמעט לדרכי וקבעה כו'. קבעה אלל הראשונות והדר שמעה לדבן עזאי שהיה מוסוף לשון לבדו על הראשונות ונמלא חלוק על רבי בסירוס וקבעה בלשון אף כמו שאמרה בן עזאי והיה לו לתנא לקובעה בין ת"ק לרבי והדר למיתני תוספת סירוס עלה אלל שמאחר שקבעה של רבי אלל ת"ק והיתה שגורה צפי התלמידים קל דא זזה של רבי ממקומו וסדרו של בן עזאי אחריה לפי שהגירסא השגורה צפה קשה לשמטה ולחזור לגורסה בשלשן אחר: לענין טומאה. דק"ל מנע בית הספרים אינו מנמאל ונפקא לן במסכת נדה (דף מג.) מולל אשר יגע בו הזב וגו' הא שטף טהור בתמיה הא טבילה בעי אלל כל אשר יגע בו הזב בדבר שהוא גלוי כידיו והזב לא שטף עדיין כל גופו כמים שלא טבל מוזבו וכבס בגדיו: אשר יגע בו אמר רחמנא. האי קרא דודיו לא שטף כמים הוא: בר נגיעה. כידיו הוא בגלוי שהרי מוליא לשונו וטועין בו בגלוי הילכך נגע שרץ בלשונו טמאה: פמוון דמי. ואין לריך ביאת מים בתוך הפה: אף כל מחבראי. ולא שייכים מים לתוך הפה ואף להוליח כל הלשון אינו יכול וטבילה למקל לא אשכחין אבל נגיעה בכל שהוא הויה נגיעה: רבי. הריש על הטמא וחסיו חטוי על מקום טומאה הוי חטוי: ורבנן סברי וטמאו וכבס בגדיו ורחץ. בעינן חטוי שיפול על מקום הראוי לחיליה דהיינו טבילה: טמא מטמא. הואה מטבילה: והטריע רבי טבילה אחרת. משום חיליה אלמא צני בעיאת מים לתוך הפה: כרי וירא דאמר. במנחות (דף ק"ג.) אין מציילין מנחה של ששים ואחד עשרון בכלי אחד דקים להו לרבנן שאין נכללין יפה בשוין ביחד והוינן בה ובי אין נכללין מצי האי והא חנן תנן אס לא כלל כשר ואמר רבי יורא עלה כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו ואפי' לא כלל כשר וכל שאין ראו לבילה בינה מעכבת בו דרואי לבילה בעינן: כתנאי

רסב א ב מיי' ס"ס מהל' עבדים הל"ז סמנ עשין פו עוש"ע י"ד ס"י רבו טע"ט: רסב ג מיי' ס"ג מהל' עושלת לעת מל"ת: רסד ר מיי' ס"ה מהל' עבדים הל"ז סמנ עשין פו עוש"ע י"ד ס"י רבו טע"ט: רסה ה ו מיי' ס"ב מהל' פיה הל"א: רסו ו מיי' ס"ז מהל' ביאת מקדש הל"ז: רסז ז מיי' ס"ח מהל' עושלת מת הל"ג: רסח ח מיי' ס"ח מהל' מקוחות הל"י סמנ עשין רמח עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז לה: רסכ ט מיי' ס"ב מהל' מקוחות הל"ב סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסל י מיי' ס"ג מהל' מקוחות הל"ג סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסמ כ מיי' ס"ד מהל' מקוחות הל"ד סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסנ ד מיי' ס"ד מהל' מקוחות הל"ד סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסו ו מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסז ז מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסח ח מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסט ט מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסז י מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסל י"א מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסמ י"ב מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסנ י"ג מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסו י"ד מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסז י"ה מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסח י"ו מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסכ י"ז מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסל י"ח מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסמ י"ט מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסנ כ"א מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסו כ"ב מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסז כ"ג מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסח כ"ד מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסכ כ"ה מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסל כ"ו מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסמ כ"ז מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסנ כ"ח מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסו כ"ט מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסז ל מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסח ל"א מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסכ ל"ב מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסל ל"ג מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסמ ל"ד מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסנ ל"ה מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסו ל"ו מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסז ל"ז מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסח ל"ח מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסכ ל"ט מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסל מ מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסמ מ"א מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסנ מ"ב מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסו מ"ג מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסז מ"ד מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסח מ"ה מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסכ מ"ו מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסל מ"ז מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסמ מ"ח מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסנ מ"ט מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסו כ"א מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסז כ"ב מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסח כ"ג מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסכ כ"ד מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסל כ"ה מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסמ כ"ו מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסנ כ"ז מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסו כ"ח מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסז כ"ט מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסח ל מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסכ ל"א מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסל ל"ב מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסמ ל"ג מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסנ ל"ד מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסו ל"ה מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסז ל"ו מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסח ל"ז מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסכ ל"ח מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסל ל"ט מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסמ מ מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסנ מ"א מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסו מ"ב מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסז מ"ג מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסח מ"ד מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסכ מ"ה מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסל מ"ו מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסמ מ"ז מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסנ מ"ח מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסו מ"ט מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסז כ"א מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסח כ"ב מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסכ כ"ג מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסל כ"ד מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסמ כ"ה מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסנ כ"ו מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסו כ"ז מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסז כ"ח מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסח כ"ט מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסכ ל"א מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסל ל"ב מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסמ ל"ג מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסנ ל"ד מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסו ל"ה מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסז ל"ו מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסח ל"ז מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסכ ל"ח מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסל ל"ט מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסמ מ מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסנ מ"א מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסו מ"ב מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסז מ"ג מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסח מ"ד מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסכ מ"ה מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסל מ"ו מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסמ מ"ז מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסנ מ"ח מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסו מ"ט מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסז כ"א מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסח כ"ב מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסכ כ"ג מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסל כ"ד מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסמ כ"ה מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסנ כ"ו מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסו כ"ז מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסז כ"ח מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסח כ"ט מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסכ ל"א מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסל ל"ב מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסמ ל"ג מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסנ ל"ד מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסו ל"ה מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסז ל"ו מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסח ל"ז מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסכ ל"ח מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסל ל"ט מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסמ מ מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסנ מ"א מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסו מ"ב מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסז מ"ג מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסח מ"ד מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסכ מ"ה מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסל מ"ו מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסמ מ"ז מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסנ מ"ח מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסו מ"ט מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסז כ"א מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסח כ"ב מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסכ כ"ג מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסל כ"ד מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסמ כ"ה מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסנ כ"ו מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסו כ"ז מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסז כ"ח מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסח כ"ט מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסכ ל"א מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסל ל"ב מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסמ ל"ג מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסנ ל"ד מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסו ל"ה מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסז ל"ו מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסח ל"ז מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסכ ל"ח מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסל ל"ט מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסמ מ מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסנ מ"א מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסו מ"ב מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסז מ"ג מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסח מ"ד מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסכ מ"ה מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסל מ"ו מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסמ מ"ז מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסנ מ"ח מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסו מ"ט מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסז כ"א מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסח כ"ב מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסכ כ"ג מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסל כ"ד מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסמ כ"ה מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסנ כ"ו מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסו כ"ז מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסז כ"ח מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסח כ"ט מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסכ ל"א מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסל ל"ב מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסמ ל"ג מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסנ ל"ד מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסו ל"ה מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסז ל"ו מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"ה סמנ לחין קיא עוש"ע י"ד ס"י קת טע"ז כז: רסח ל"ז מיי' ס"ה מהל' מקוחות הל"

[לעבד] אצבע יתירה ו[האדון] חתכה, עבד יוצא בהן לחירות. אמר רב הונא, והוא, שנספרת על גב היד [פ"י שהיתה בשורת שאר האצבעות]⁴⁴. זקני נוזנים [שם מקום] לא באו לפירוקה [דרשה של יו"ט] של רב חסדא. ארבי חסדא אמר לרב המנונא, [שתגיד להם] לך ותסגרו [פ"י לנדותרו]⁴⁵. הלך [רב המנונא] ואמר להם, למה לא באו הרבנים לדרשה. אמרו לו. למה שנבא. הרי שאלנו דבר ממנו ולא תירץ לנו. אמר להם, וכי שאלתם אותי [שאלה] ולא עניתם לכם.

שאלו אותו, עבד שסרסו רבו בבצים, מהו⁴⁶. האם זה דומה למום שבגלוי [ויוצא לחרות] [שהרי תלויין בכיס וניכרים מבחוץ או לא הואיל וטמונין בתוך הכיס], או לא. לא ידע⁴⁷. שאלו אותו, מה שמך. אמר להם, המנונא. אמרו לו, לא המנונא אלא קרנונא [צחקו על שמו, בגלל שלא ידע בדברי תורה, ואמרו לו שהוא "קרנונא" כאילו יושב קרנות]⁴⁸, ולא בעל תורה⁴⁹. בא [רב המנונא חזרה] לפני רב חסדא [וסיפר לו כל המעשה]. אמר לו [רב חסדא לרב המנונא], שאלו אותך [אם אתה יודע את דברי ה]ברייתא, שלמדנו במשנה, עשרים וארבעה ראשי אברים שבאדם, כולם אין מטמאין משום [נגע] מחייה⁵⁰, ואלו הם, ראשי אצבעות ידים ורגלים,

⁴⁴ ע"י לעיל הערה 42.

⁴⁵ ע"י מ"ק ז ע"י ?

⁴⁶ הקשה המקנה, אי בסירוס ע"י מעשה, כיון דקי"ל (שבת קי ע"ב חגיגה יד ע"ב) דהמסרס בין באדם ובין בהמה לוקה משום דבארצכם לא תעשו. וכיון דאיכא מלקות, אינו יוצא לחירות דקי"ל ממנונא ומלקות לוקה ואינו משלם. ואף על גב דכתבנו לעיל דף ט"ז דחובל שאני כיון דריבתה התורה לתשלומין ה"ה לגבי עבד היינו בלאו דחובל גופא דהותר מכללו כדאייתא בכתובות דף ל"ב, אבל הכא כיון דאיכא לאו אחרינא מ"ל דלוקה ואינו משלם. ואף דאיכא לאוקמא בשוגג או במזיד ולא אתרי ביה מ"מ תקשה מברייתא זו לר"ל דס"ל חיבי מלקות שוגגין פטורין. אלא נראה דהכא מייירי בסירוס שלא על ידי מעשה כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"י ט"ז מהל' איסורי ביאה הל' ב"ב שהושיבו בשלג או במים עד שביטל ממנו תשמיש אינו לוקה עד שיסרס בידו וכו' וכמ"ש הכס"מ בהל' עבדים פ"ה דסירוס דשמעתין יש ביה משום ביטול מלאכתו שביטל בו כח הלידה.

וע"י עין יצחק (אה"ע סי' יא אות כד): הר"ת והר"י בתוס' יבמות (דף ע"ה) ס"ל דניטל ביצה א' מוליד. ואף דמהירושלמי יבמות מוכח דס"ל בניטל ביצה א' אינו מוליד. עכ"ז סמכו א"ע על סוגיות ש"ס דילן דס"ל דמוליד לפי מה דהוכחת. וע"כ אין בהך דסרסו בביצים איסור דמסרס. ואף דמוליד ואינו בטל ע"י מן תכלית בריאתו ג"כ יוצא לחירות וכדמצינו בקידושין (דף כ"ד) דבמומין בגלוי אף על גב דליכא ביטול מלאכתו ג"כ יוצא לחירות כמו בהך דדילדל בו עצם /מזקנו/ מזקינא וכיוצא דיוצא לחירות. ולכן מ"ל דהתוס' ביבמות דס"ל דניטל ביצה א' מוליד אזלי לטעמיהו דס"ל בכל קלב"מ לא מהני תפיסה וכמ"ש התומים בסי' כ"ח ס"ק ד' כוונת התוס' בסנהדרין (דף ע"ב) ד"ה לא קבלינהו כו'. א"כ לפ"י מוכח מהך דקידושין הנ"ל דניטל ביצה א' מוליד. והרמב"ם דפסק דניטל ביצה א' ביד"א אינו מוליד מ"ל דאינו קשה עליו מהך דקידושין לפי ד"ל דס"ל כשיטת רש"י בב"מ דבקלב"מ מהני תפיסה והעבד הא הוי תפוס בעצמו. או ד"ל דהרמב"ם אזיל לטעמי' דפסק בפ"ד ה' חובל דחובל ביוה"כ אף במזיד ג"כ משלם ואינו לוקה והובא בה"מ סי' תכ"ד סעי' ב' משום דרבתה תורה לתשלומין וה"ה אף איפה דאיכא לאו אחר זולת לאו דחובל. וע"כ מה"ט אף בחובל בעבדו ג"כ יוצא לחירות אף דאיכא עוד לאוי דסירוס. אבל לשיטת החולק על הרמב"ם בזה וכמ"ש בספרי תרומת הכרי בס"י תכ"ד וכמ"ש במק"א לר"ן הרבה בזה. ע"כ שפיר מ"ל דהתוס' הוכיחו מהסוגיא דקידושין הזה דניטל ביצה א' ג"כ מוליד. והא דעבד יוצא בראשי אברים ומנה שם ראש הגוי' כמבואר בקידושין (דף כ"ה) ובי"ד סי' רס"ז סעי' כ"ז. אינו קשה כקושיות המקנה הנ"ל. דהא משכחת ל"א אם נשתתיר כחוט השערה דכשר כמבואר ביבמות (דף ע') ובאה"ע סי' ה' וכפ"י רש"י שם שאין גיד אלא מעטרה ואילך וסירוס אינו אלא בגיד ובביצים כמבואר באה"ע סי' ה' סעי' י"א ע"ש.

⁴⁷ לשון הגמ' "לא הוה בדיה", וע"י משנה (אבות פ"ד מט"ו): רבי ינאי אומר אין בדינו לא משלות הרשעים ואף לא מיסורי הצדיקים, ועיי"ש במהר"ל: פירוש אין בדינו הגהה על זה. וכנראה שהוא בכלל הלשון (ב"ב יא ע"א) אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, ועיי"ש במהר"ל: כל מי שבא לכאן ותלמודו בידו ג"כ, כי אם אין תלמודו בידו הרי הוא בלא שכל הנבדל, והנשמה שלו מתיחס אל הגוף, לכן אשרי לו שיש לו מעלה זאת שבא כאשר הוא דבק במדיניות האלקות הבלתי גשמי.

⁴⁸ בחנות - ע"י רש"י ב"ק פב ע"א.

⁴⁹ רש"י. ו"א ש'המנונא", היינו דג חם [נונא היא תרגום של דג], ואין כאן אלא דג קר, קרנונא.

⁵⁰ ע"י ויקרא (גי יב) ומחית בשר חי בשאת, ונאמר בה "לכל מראה עיני הכהן", שתהא כולה נראית כאחת פרט למחיה שהיא במקום המשופע ויורד לכל צד שאין יכו לראות ראש הנגע ורגליו כאחת (ספרא תזריע - פרשת נגעים פ"א אות ח). (ח)

וראשי האזנים [פ"י שפת האוזן], וראש החוטם, וראש הגוייה⁵¹, וראשי דדים שבאשה [אבל שבאיש אינן בולטין כל כך ואין זה שיפוע]⁵². רבי יהודה אומר, אף שבאיש. ולמדנו על זה, בכלום [אם רבו קצצו] עבד יוצא בהם לחירות [שהם מום שבגלוי ואינו חוזר]. רבי אומר, אף הסירוס [בעבד יוצא לחירות, ורבי לא היה צריך להזכיר שן ועין במשנה שזה פשוט מהפסוק]. בן עזאי אומר, אף הלשון [חשיב כראשי אברים ועבד יוצא בו לחירות אם נחתך על ידי האדון, שכן דרכו ליראות כשהוא מדבר ומום שבגלוי הוא]. אמר מר [רב חסדא מסיק ואזיל למילתיה למיפשט בעיא דסבי], רבי אומר, אף הסירוס, סירוס של מה. אם תאמר סירוס של גיד, היינו גוייה [דנמנה לענין נגעים ובכולהו אמר ת"ק עבד יוצא לחירות]. אלא לא סירוס של הביצים [היינו השאלה של ? הוא מחלוקת רבנן ורבי ה"א].

רבי אומר, אף הסירוס. ו[כ"ל לפי] רבי, לשון לא [הוה מום גלוי אם הוא נחתך]. ושאלו סתירה, הרי המזה [מי חטאת של פרה אדומה], ונתזה הזאה על פיו [של טמא מת], רבי אומר, היזה [על אף שהזאה צריכים על אבר גלוי]. וחכמים אומרים, לא היזה. מהו, לאו על לשונו. לא, על שפתיו. על שפתיו, זה פשוט. מה הייתי אומר, לפעמים שמדביק שפתו [פ"י סוגר פיו בחזקה עד ששפתיו נדבקות מאד ולא חשבים גלויים], לכן לומדים [שלא]. והרי למדנו בברייתא, על לשונו. ועוד למדנו בברייתא, ושניטל רוב הלשון [מבכור הוה מום], רבי אומר, רוב המדבר שבלשונו [ממקום פרישת דיבוקו ולמעלה קרי מדבר אף על גב דדיבור בבהמה לא שייכא קרי ליה מדבר הואיל והוא המדבר בלשון האדם].

אלא, רבי אומר סירוס [על אף שהן טמונין בכיס לעולם], ואין שאלה [דהוא הדין] לשון [שהרי הוא נגלה לפעמים]. בן עזאי אומר, לשון. אבל סירוס לא, ומהו "אף" [שאמר בן עזאי]. על [הכ"ד] הראשונים. אם כן, שנקדים של בן עזאי בתחילת הברייתא. התנא שמעה [ההלכה] של רבי וקבעה [אצל הראשונות, ורק אח"כ] שמעה [ההלכה] של בן עזאי ולימדה, והמשנה לא זזה ממקומה [פ"י מאחר שנקבעה של רבי אצל הת"ק והיתה שגורה בפי התלמידים כך לא זזה של רבי ממקומו וסידרו של בן עזאי אחריה לפי שהגירסא השגורה בפה קשה לשנותה ולחזור ולגורסה בלשון אחר].

אמר עולא, הכל מודים בלשון לענין טומאה, דגלוי הוא אצל [טומאת] השרץ. למה. אמר הרחמן [פ"י ה' ית' בתורה] "אשר יגע בו" [וקי"ל מגע מקום הנסתר אינו מטמא, ומקום] הזה הוא בר נגיעה [כדידו הוא בגלוי שהרי מוציא לשונו ונוגעין בו בגלוי הילכך נגע שרץ בלשונו טמאהו. אמנם] לענין טבילה, נחשב הלשון כטמון [ואין צריך ביאת מים בתוך הפה]. למה. אמר הרחמן [פ"י ה' ית' בתורה] "ורחץ בשרו במים", מה בשרו מבחוץ אף כל מבחוץ [ולא שיכניס מים לתוך הפה ואף להוציא כל הלשון אינו יכול וטבילה למקצת לא אשכחינן אבל נגיעה בכל שהוא היא נגיעה]. לא נחלקו אלא לענין הזאה, רבי מדמי לה לטומאה, ורבנן מדמו לה לטבילה. ושניהם חולקים בפסוק זה, "והזה הטהור על הטמא וגו'", רבי סבר, "והזה הטהור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי וחטאו" [דריש על הטמא וחטאו חטוי על מקום טומאה הוי חטוי]. רבנן סברי, "וחטאו ביום השביעי וכבס בגדיו ורחץ במים" [בעינן חטוי שיפול על מקום הראוי לרחיצה דהיינו טבילה]. ורבנן [ש]גם [הם] ידמוהו לטומאה. צריכים ללמוד טהרה מטהרה [הזאה מטבילה]. ורבי [ש]גם [הם] ידמוהו לטבילה. "וכבס בגדיו" הפסיק את הענין.

וכי רבי סובר דלענין טבילה [הלשון] דומה כטמון. והרי אמר רבין אמר רב אדא אמר רבי יצחק, מעשה בשפחה של בית רבי, שטבלה ועלתה ונמצא עצם בין שיניה, והצריכה רבי טבילה אחרת [משום חציצה אלמא שאל ביאת מים לתוך הפה]. על אף שלא צריכים ביאת מים, [עכ"ז] צריכים מקום הראוי לבוא בו מים. כדרבי זירא, שאמר רבי זירא, כל הראוי לבלול, אין לבלילה מעכבת בו, ושאינו ראוי לבלול, הבלילה מעכבת בו [פ"י מביאים מנחות מקמח ושמן, ואע"פ שאין צריך לבלול אותם יחד, חייבים להיות בכמויות שאפשר לבלול אותם יפה].

⁵¹ גיד (רש"י), פ"י מקום הברית מילה. ע"י לעיל הערה 37.

⁵² רש"י. וצ"ע אם יש לגבר דדים עם שיפוע או אבר אחר עם שיפוע או אשה עם דדים שטוחים.

זה [אם סירוס ביצים הוא מוסר] כמו המחלוקת התנאים, ומעון וכתות ונתוק וזרות, כולן [פגיעות] בביצים [להתיר ככור משום מוסר]. דברי רבי יהודה, [וכי הם] בביצים ולא בגיד [הרי הגיד ודאי גלוי]. אלא כולן אף בביצים [ולא תימא מוסר טמון הוא דודאי מינכר], דברי רבי יהודה. רבי אליעזר בן יעקב אומר, כולם בגיד, רבי יוסי אומר, מעון וכתות, אף בביצים [שנותר ניכר]. נתוק [פי' נתוק לגמרי ביד, ועכ"ז תלויים בכיס, והיא יותר מ"כרות"] וזרות [שנכרת החוטם שהביצים תלויים בהם בכיסים ומעורים במקצת ואינם נתוקים לגמרי], בגיד, ולא בביצים [דודאי מוסר טמון הוא ולא מוסר גלוי הוא].⁵³

מתני'. בהמה גסה נקנית⁵⁴ במסירה [בעליה מוסרים אותה ללוקח באפסר או בשערה כדתניא לעיל (דף כב ע"ב) כיצד במסירה כו']⁵⁵. ו[בהמה] הדקה, בהגבהה [ולא במשיכה], דברי רבי מאיר ור' אליעזר. וחק"א, בהמה דקה נקנית במשיכה⁵⁶.

גמ'. דרש רב בקימחוניא, בהמה גסה נקנית במשיכה. מצאנו שמואל לתלמידי דרב, אמר להם, האם אמר רב שבהמה גסה נקנית במשיכה. והרי אנחנו למדנו [שהיא נקנית] במסירה, ורב אמר [פי' היה רגיל לומר] "גם"

⁵³ עי' רמב"ם [ביאת המקדש פ"ז ה"ח]: שנים עשר באיברי הזרע ואלו הן: מי שנמקע הגיד שלו, או נכתת, או ניתק, או נכרת, מי שנמעכו הביצים שלו או אחת מהן, או נכתתו או אחת מהן, או נתקו או אחת מהן, או נכרתו או אחת מהן, מי שאין לו אלא ביצה אחת אף על פי שיש לו שני כסיין.

אמנם בהלכות עבדים (פ"ה ה"ד): אבל המסרס עבדו בביצים או החותך לשונו אינו יוצא לחירות שאינו מומין שבגלוי. כן הקשה הלח"מ ונשאר בצ"ע, ועי' אבן האזל: ובעיקר ההלכה מה שפסק הרמב"ם כאן דנחתך הלשון אינו יוצא לחירות ובמומי קדשים דהוי מוסר הוא ודאי פשוט משום דכאן צריך לפסוק כת"ק ולא כרבי, ושם במומי בכור הוא סתם מתני' בבכורות דף מ', אלא דאנו צריכין למש"כ לבאר בטעמא דמילתא דדין ראשי אברים ודין מומי קדשים חלוקין וכו'.

⁵⁴ עי' ב"מ מז ע"ב [הובא לקמן כו ע"א] שיש מח' ר"ל ור"י, דלר"י כל הקנינים הם מדרבנן שהרי מעות קונות מן התורה, וכל הטעם שיש קנינים שמא יתן כסף, ואמר המוכר נשרפו מה שקנית, או לר"ל שיש קנינים אלה מן התורה.

⁵⁵ רש"י. קשה לר"י דהא אמרין לעיל כיצד במסירה אחזה בטלפיה כו' דלשון אחיזה בטלפיה משמע שמעצמו אוזחה ולא מסרה לו אדם לכן נראה לרבי שלא בעינן מיד ליד אלא כיון שאמר לך חזק וקני קנה וכו' ורשב"ם פי' אחז בטלפיה אחז במצות המוכר דמשמע נמי מתוך לשונו שלא בעינן מסירה מיד ליד (תוס'). מש"כ שנקנית במסירה אבל משיכה לא מקניא דאין דרכה בכך להוליכה לפניו (רש"י), וי"א דבהמה גסה נקנית אף במסירה וכ"ש במשיכה דעדיפא (תוס'), ועי' גר"א סיק קצו סק"א: דליכא למ"ד דבהמה לא נקנה במשיכה דמתני' היא בריש ב"מ (ב ע"א) היה א' רוכב וא' מנהיג ושם בגמ' (ח ע"א) מנהיג מי יש מ"ד שלא קנה ור"א שאמר במסכת קדושין במסירה, איהו אמר שם (ב"מ ט ע"א) מנהיג בעיר קני ומוקי שם במקח וממכר.

ועי' ב"ב (דף עו ע"ב) מסירה קונה ברשות הרבים ובחצר שאינו של שניהם משיכה קונה בסימטא ובחצר שהיא של שניהם, ופירש רשב"ם אין משיכה אלא כשמושך ברשותו ולכן אי אפשר ברה"ר, אמנם משיכה קונה בסימטא דשפיר הוי רשותו להניח שם מה שהוא צריך.

⁵⁶ עי' שו"ע (ח"מ ס' קצו ס"א) בהמה בין דקה בין גסה אינה נקנית במסירה אלא במשיכה, ואינו צריך להגביה [תוס' כאן ורמב"ם מכירה פ"ב ה"ה]. הגה: ויש אומרים דאף מסירה קונה בהמה גסה [רש"י ואשר"י כאן], ויש אומרים אף בדקה אם הוא בפני המוכר, אמר לו לקנות במשיכה ושינה, בין לגרועותא כגון למסירה או למעלותא כגון שהגביה, לא קנה אלא במשיכה כמו שאמר לו.

פי' הסמ"ע: וי"א אף בדקה - אם היא עומדת ברשות הרבים או בחצר שאינה של שניהם דהן מקומות שאין קונין שם במשיכה, מש"ה לא הטריוהו חז"ל למושכה מרשות הרבים לרשותו או לסימטא אלא די במסירה. מיהו דוקא בבהמה ס"ל דמהני מסירה, דומיא דספינה דמסירה זידהו הוי כמו משיכה דבנענוע כל דהו הולכת הספינה דצממה, וכיון דשם משיכה עליה, אף על פי דבשאר דברים בעינן שימושך מרשות הרבים לרשותו או לסימטא, בהני שבמשיכתן לרשותו יש טורח הקילו בו לומר שסגי במסירה בזה ששם משיכה עליה, משא"כ בשאר מטלטלין אפילו כשהן ברשות הרבים.

ועי"ש ס"ב: הגבהה קונה בכל מקום, אבל משיכה אינו קונה אלא בסימטא או בחצר של שניהם, אבל לא ברשות הרבים ולא בחצר שאינה של שניהם. פי' הסמ"ע: הגבהה קונה בכל מקום. הטעם, משום דאף אם הוא ברשות הרבים או ברשות המוכר, מ"מ במה שמגביהו בידו מביאו אותו לרשותו, דכל מה שהוא ביד האדם הרי הוא כאילו מונח בביתו. ולא בחצר שאינה של שניהם - פירוש, והכניסה ומושכה שלא ברשות בעל החצר, אבל כשנתן רשות לזה הרי הוא כחצר של שניהם, או כחצר של זה שהרשה לו, וכמ"ש הרמ"א בסימן קצ"ח ס"ט, ע"ש.

ועי' קצה"ח: ונראה דאפילו איפה דאינו מגביה בידו ממש אלא מוגבה מכוח דהיינו כשהוגבה מכוח דרך עליה נמי חשיב הגבהה אפילו אינו בידו כלל, ועי' אריכות לקמן הערה 61.

במסירה, [וכי רב] חזר בו מאותו [ההלכה] [ע"כ הם דברי שמואל]. והוא אמר כמו התנא הזה, שלמדנו כברייטא, והכמים אומרים, זו וזו נקנית במשיכה [בהמה דקה וגסה ורב סובר כמו התנא הזה]. רבי שמעון אומר, זו וזו בהגבהה [ולא במסירה ולא במשיכה].

שאל רב יוסף, אלא מעתה, לרבי שמעון איך יקנה פיל. אמר ליה אביי, [בקינין] חליפין⁵⁷, אי נמי, בשוכר את מקומו⁵⁸. רבי זירא אמר, מביא ארבעה כלים ומניחן תחת רגליו [ואז הוא קונה דרך כליו]⁵⁹. לומדים מזה⁶⁰, כליו של לוקח ברשות מוכר, קנה לוקח [כחצרו], ואין רשות מוכר מפריע]. במה מדובר כאן, בסימטא [זוית שהיא אצל רשות הרבים ואינה לא רה"ר ולא רה"י],

⁵⁷ עי' לקמן כח ע"א.

⁵⁸ ואז הוא קונה אותו מדין קנין חצר (עי' ב"מ יא ע"א).

⁵⁹ רש"י. עי' ב"ב פה ע"א: כליו של אדם קונה לו בכל מקום שיש לו רשות להניחו. ועי' רמב"ם (מכירה פ"ד ה"א): כליו של אדם כל מקום שיש לו רשות להניחו קנה לו, כיון שנכנסו המטלטלין בתוך הכלי אין אחד מהן יכול לחזור בו והרי זה כמו שהגביהו או כמו שהונחו בתוך ביתו, לפיכך אין כליו של אדם קונה לו ברשות הרבים ולא ברשות המוכר, אלא אם אמר לו המקנה לך וקנה בכלי זה. ועי' רא"ש ב"ב פ"ה ס' טו: ברשות לוקח קונה ליה כליו אף בלא מדידה דכליו חשיב כמו משיכה, משמע שזה בגדר משיכה. אמנם עי' המשך לשונו: כיון שאמר ליה זיל קני הוי כרשות לוקח. ועי' רשב"א (ב"מ ט ע"ב): שמעינן מינה דכליו של אדם מדין חצרו הוא קונה. ועי' עבודה זרה (דף עא ע"ב): [אדם השופך יין לכלי של גוי] כי מטא לאורא דמנא קנייה, יין נסך לא הוי עד דמטי לארעיתיה דמנא. והקצה"ח (ס' קצד סק"ג) מצרף את הרשב"א והגמ' ע"ז להוכיח שיש לגוים קנין חצר על אף שאין בהם פרשת שליחות. אמנם אם קנין כלים הם מדין חצר, למה לא הביאו קנין ד' אמות, עי' ב"מ י ע"א. ועי' שם בראשונים מח' אם זה שיש ד' אמות היא דווקא במציאה או בכל דבר.

ועי' שו"ע (ח"מ ס' ר ס"ג): כליו של אדם כל מקום שיש לו רשות להניחו קנה לו וכיון שנכנסו המטלטלים בתוך הכלי אין אחד מהם יכול לחזור בו והרי זה כמי שהגביהו או כמי שהונחו בתוך ביתו. הגה ויש מחלקין דאם אינו ברשות לוקח רק בסימטא וכיוצא בזה אין כליו קונים אלא אם כן מדד או עד שיאמר לו זיל וקני לפיכך אין כליו של אדם קונים לו ברשות הרבים ולא ברשות המוכר אלא אם כן אמר לו המקנה לך וקנה בכלי זה ואז קנה אם הוא ברשות המוכר. פי' הסמ"ע: כל מקום שיש לו רשות להניחו - פירוש, כגון בסימטא או בחצר שהיא של שניהם, לאפוקי ברשות הרבים, וכ"ש בחצר דמוכר. ועי"ש בנתה"מ: דכלים מטעם חצר קונה, וכלי נידון כחצר המשתמרת (עי' דבריו שם סק"ג) ואין צריך לעמוד בצידו, ולפי"ז במקום דאין חצר המשתמרת קונה, כגון בקטנה בסימן רמ"ג, גם כלי לא קנה. ועי' ש"ך: אם הוא ברשות המוכר - וה"ה אם נתן לו רשות להניחו שם הכלי קנה (ש"ך, וכן דעת הסמ"ע), וי"ח שאפילו נתן רשות לא קונה ברשות מכור עד שאמר לו "לך וקנה", דהוי כאומר שאינו רוצה שיקנה לו חצירו, ודמי למשאיל לו האויר של הכלי ג"כ בפירוש [וכן צ"ל בכל מקום דאיכא אומדנא דמוכח כגון בהיה הבעל מוכר קלתות, ה"ל כאילו פירש בהדיא ואל"ל זיל קני], כיון דאל"ל שיקנה הכלי הרי על כרחך השאל לו באופן שיהיה יכול לקנות על ידו, ועל כרחך השאל לו ג"כ אוירו, משא"כ בנתן לו סתם רשות להניח שם הכלי, ודאי לא קנה, דהא אפילו מן הסתם צ"ל דנותן לו רשות להניח הכלי (נתה"מ). ועי' רע"א שם שהשאלת מקום לא מספיקה אלא צריכים לעשות קנין, אמנם ציין לדבריו בסי' קצב ס"ח, ששם איתא שבחצר שאין שייך נעל וגדר, אז החזקה היא בהעמדת בהמה וכדומה, וכנראה שכוונתו שאם המקום עשוי להנחת כלים, אז הנחת כליו הוה קנין חזקה.

והנה יש עוד קנין שלא מוזכר, וצ"ע בזה, עי' נתה"מ ס' קפ"ח סק"ו, והנה בקנין הגבהה יש שני עניני קנין, א', כשהוא בידו קנה אפילו לא הגביה כלל, שלא גרע ידו מחצירו, ועי' נתה"מ קצ"ח ס"ב סק"י? אם בולט למעלה נגד אויר ידו, כולו מטעם חצר כמו נגד אויר חצירו, שלא בעינן מחיצות כשהוא נח, אבל אם בולט לצד ידו, אינו קונה מטעם ידו רק מטעם הגבהה. ועי' קצה"ח ס' רסח ס"ג סק"י? שאין קנין יד אלא הכל מטעם הגבהה (והוא באמת מח' רש"י ותוס' כתובות לא ע"א והנתה"מ נוק' כעיקר כתוס').

⁶⁰ שהרי זה מח' בב"ב דף פה ע"א.

האשה נקנית

פרק ראשון

קידושין

ערב א מ"ו פ"ז מהל'
יבוא מקדש ה"ל'
ערב ב מ"ו פ"ב מהל'
מביעה ה"ל' סג'
עשין פס טו"ע ת"ו"ט ס'
ק"ו ספ"ו א :

לכחילה מלוה לכלול ויש לומר דכיון דהאי גברא למנחה גדולה
קמכוין אם איתא דבעלמא כער דביעבד בהאי גברא שהתנדב
קרבן גדול שרי חף לכחילה עוד יש לומר דאיכא נפקותא אליבא
דמ"ד ההס אפילו המתנדב מנחה גדולה אינו מביא אלף לוג אחד
אם כן שהתנדב ס"א עשרונות
ינטרן להביא בשני כלים לפי שאין
בבלים יפה וינטרן להביא שני לוגים
שמן והוא לא התנדב אלף לוג אחד
והיו כמו יסוד שמנו דקיימא לן
(מנחות י"א). דייטור שמנו פסול ואי
הוא שרי דביעבד בכלי אחד היה
קוב להביא לכחילה שלא יצא לידי
ייסור שמן ומיהו קשה מ"ט דלר"י
אי שנה הכתוב בלילה לעכב ליבצי
בלילה ממש ואי לא שנה אפילו ראו
לא ליבצי וי"ל דודאי שנה הכתוב
בלל כמה פעמים אבל לא כתב
בלשון זווי *ובלילה משמע דאחא
לאמשעיה דלא בעינן אלף ראו ואל"ס
בטבילה מנ"ל דבעינן ראו ויש לומר
משום דכתיב ורחן אה כל בשרו
דמשמע אפי' בית הסתרים וכתיב
וידין ודרשין מה ידיו מאבדתי חף
כל מאבדתי וממעמים בית הסתרים
מ"מ כיון דאיכא כל המרצין אפי'
בית הסתרים איכא למימר לכל הפחות
להכי מרבי דבעינן ראו לביאת מים :
בהמה גסה נקנית במסירה .
פ"י בקונטרס בטבילה

[פ"ל ובגלל וי"כ תוספות
מנחות י"א : ד"ה אגל']

תום ר"י הזקן
אבא (ה) תרתי אבד
ולרב קרי הכיזוה ויה א'
בהמה דקה וא' בהמה
גסה במשיכה ולא
במסירה . ואיכא סג'
דאמר דוקא ביספא
ובהוצר של שניהם
דמנאי שכיבה בהני
רשות . אבל בה"ד
דלא פהניא בה משיכה
תנאי מסירה גסה
כתנא דמתני' . ונראה
דעת ר"ם כפי' קמא
והא דהמאמר אתהפנת
דאשרי' [התם] ספירה
קונה בה"ד ספירי
בספירה ולא בבחמה :
פ"ל שאינו יכול להגביה
בהליפין בקנין סודר :
בשוכר את ספירו .
שיקנה לו פסוטי ארון
המפולסים : אויבוע
כלים דקני' ליה
כליו : ש"מ . ופליגתא
היא בבבא בתרא :
בספספא . צירי רה"י :
(ח) גרסת רבנו היה
אמר לו מי אמר אלף
בגסה גסה וכו' .

כתנאי . סרוס דבינים אי הוי מוס גלוי : **בבינים ולא בגיד** . בתמיה
גיד ודאי גלוי הוא : **אף בבינים** . ולא תימא מוס עמוון הוא דודאי
מינכר : **בגיד ולא בבינים** . דודאי מוס עמוון הוא ולא מוס גלוי הוא :
מעון וקטוף אף בבינים . דמינכר טפי כרות . כרותין המוטיין שהבינים
תורה אור תלויין בהן בבינים ומעריבין במקלס

כתנאי *ומעון וכתות ונתוק וברות *בז"ל ויקרא ולין נתוקין לגמרי : **נתוק** . צ"ל
לגמרי ועדיין תלויין בדים נתוק הוי
טפי מכרות כדאמרינן במנחות (ד'
ו) : להביא נטוק אחר כורת שחייב
אלמא נתוק הוי טפי מכרות :

מתני' נקנית במסירה . בטבילה
מוסרים אותה ללוקח
באפסר או בשערה כדתינא לעיל (ד'
ג) : כ"ל במסירה כו' אבל משיכה
לא מקניא דאין דרכה כך להוליעה
לפניו : **בגסה** . ולא במשיכה :
גמ' והא אן מן במסירה וכו'
נמי במסירה אמר . היה רגיל
לומר : **סדר ביה כו'** . בהמיה עד
הכא שמואל קאמר לה : **ו ווו** . הדקה
והגסה ופי האי תנא כדברא ליה לרב :
ו ווו בגסה . ולא במסירה ולא
במשיכה : **במה יקנה** . שאי אפשר
להגביהו : **מביא ארבעה נלים** .
דקי ליה כליו כו' : **ש"מ כו'** .
ופלוגתא היא בז"ב (ד' פה) :
בסימטא . זוית שהיא אלף רשות
הרבים ואינה לא רה"ר ולא רה"י :
אי

בכרות לנ : [תוספתא
יבמות פ"ו]

[כ"ק י"א : ב"ב טו : ע"ג]

כ"ק י"א : ב"ב טו :

[כ"מ טו : ב"ב סה : פ"ז
ע"א]

מוסרים אותה ללוקח באפסר כדתינא לעיל כ"ל במסירה אחזה בטבילה ס' משמע מתוך לשונו דמסירה בעינן מיד ליד וכן פירש
ריב"ס ומייטי ראייה מהא דאמר בפ"ק דב"מ (ד' מ) : מאי לשון מסירה כאדם המוסר דבר לחבירו וכן היה דלומר *במליאה ובנכסי
הגר מאן מסר ליה ליקני דמשמע דמסירה הוי מיד ליד וקשה לר"י דהא אמרינן לעיל כ"ל במסירה אחזה בטבילה כו' לנשון אחזה
בטלפ' משמע שמעלמו אחזה ולא מסרה לו אדם לכן נראה לרבי דלא בעינן מיד ליד אלא כיון דאמר לך חזק וקני קנה והא דקאמר
התם במליאה ובנכסי גר מאן קמסר ליה דליקני היינו מי אמר לו לך חזק וקני ורשב"ס פ'י אחז בטבילה אחז במלות המוכר דמשמע
נמי מתוך לשונו דלא בעינן מסירה מיד ליד ועוד ראייה מפרק המוכר את הספיה (ב"ב ד' ע) : דפלגי התם תנאי חד אמר ספיה
נקנית במסירה וחד אמר עד שימשוך ומסיד דכל היכא דאמר ליה לך חזק וקני כ"ע לא פליגי דקני כו' פליגי בגון דאמר ליה לך משוך
וקני מר סבר קפיד ומר סבר מראה מקום הוא לו מלאמר קפיד אלמא אינו מוסרה מיד ליד דאי מסר ליה אחזי לא קני הא בעינן
הקפדתו אלף ש"מ דמסירה לא הוי מיד ליד ועוד אי מסירה מיד ליד בעינן לא ה"ל למימר לך חזק וקני אלף תא חזק וקני :
בהמה גסה נקנית במסירה . פ"י בקונטרס דוקא במסירה אבל במשיכה לא מיקניא דאין דרכה כך להוליעה לפניו משמע לפירשו
דמסירה עדיפא ממשיה והא דקאמר בגמרא דרש רב בקימוחניא בהמה גסה נקנית במשיכה וכל שכן במסירה ופריך שמואל
לתלמידי דרב והאן במסירה תנן פ"י במסירה דוקא ולא במשיכה וקשה לר"י מאי פריך שמואל והאן במסירה תנן ולא במשיכה הא תנן
בפ"ק דב"מ (ד' ג) . היו שנים רוכבים על גבי בהמה או שהיה אחד רוכב ואחד מנהיג וכו' שהשנים יתלוקו משום דכל אחד קנה מחלה
ומנהיג היינו משיכה ועוד דאמר התם (ד' מ) : שמעת מיניה דמר שמואל תרתי רוכב ומנהיג חד קני וחד לא קני ולא ידענא הו מינייהו
הכי דמי אולימא רוכב ועוד ומנהיג אחד מנהיג דלא קני במסירה לרבנן אלף במשיכה אלמא דרבי דאמר במסירה דוקא תנן קאמר
התם דמנהיג קני דהיינו משיכה ועוד קשה דבגמרא בכו פיל לר' שמעון במה יקנה חבצי ליה נמי דבהמה גסה ובמליאה ובנכסי גר במה
יקנה אליבא דרבי מאיר ורבי אליעזר במסירה לא אפשר דמאן מסר ליה דליקני ומשיכה לא קניא בבהמה גסה לדידהו ומיהו הך פירכא
איכא לשטי ולחלק בין מקח וממכר למליאה ונכסי הגר דמקח וממכר דאפשר במסירה לא מיקני במשיכה אבל במליאה ונכסי הגר
דלא אפשר במסירה מקניא במשיכה אבל אכתי קשה מרבי אליעזר דאית ליה הכא במסירה דוקא כדקמי' במתעיתין דרבי רבי מאיר
ורבי אליעזר וההס קמי' רבי אליעזר אומר רוכב בשדה ומנהיג צעיר קני ומוקי לה במקח וממכר אלמא משיכה קני חף לרבי אליעזר
לכך פ"י ר"י בהמה גסה נקנית במסירה היינו חף במסירה וכל שכן במשיכה עדיפא והשתא חיחא דפריך שמואל והאן במסירה תנן כלומר
חף במסירה ועוד יש לדקדק דמשיכה עדיפא ממוסירה מהא דקמי' בהמוכר את הספיה (ב"ב ד' ע) . ספיה נקנית במסירה דרבי רבי
אחמיס אומרים לא קנה עד שימשכנה משמע דלא קני במסירה לרבנן אלף במשיכה אלמא דרבי דאמר במסירה לא למעוטי משיכה
אחא אבל למאן דאמר במשיכה למעוטי מסירה אחא והלשון נמי משמע דקאמר התם ספיה נמי תקני במסירה משמע על המשיכה
וכן סובר רשב"ס דמשיכה משיכה מן המסירה דפירש בפרק המוכר את הספיה (ס' ד' ע) : עלה דההיא דאבי' ורבא דאמרי תרוייהו
מסירה קונה ברשות הרבים ובחלזר שאינו של שניהם משיכה קונה בסימטא [ובחלזר שהיא של שניהן] ופירש רשב"ס התם מסירה קונה
ברשות הרבים משום דלא אפשר למיקנייה התם במשיכה דאין משיכה אלף כשמושך ברשותו והאי לכו רשותיה היא משיכה קונה בסימטא
דפיר הוי רשותו להניח שם מה שהוא לריך משא"כ ברשות הרבים וכיון דאפשר במשיכה שהוא קנין חשוב לאו אורחא דלרעא
למיקנייה במסירה שהוא קנין גרוע ור"ת הקשה על פירוש רשב"ס וכו' מלות הן משיכה ומסירה שמבטלות זו את זו שאין לעשות אלף מן
המוכרת ופירש רבינו תם דמסירה קונה בסימטא כל שכן מסירה עדיפא ממוסירה וכן פירש רש"י ומיהו שיטה משמעתא קשה
לפירוש דפירשתי ור"ת ח"ס כהן מיישב פירוש רשב"ס ומפרש דמסירה לרבנן אלף במשיכה אלמא דרבי דאמר במסירה רשב"ס אלף נראה לו
העומס שהסימטא רשות של ימי הוא והקודם בו זכה וסממא דמילתא המוכר קדם והביא בהמתו לשם קודם שבא הלוקח ואם כן הוי
מקום בהמתו בחלזר ואין מסירה ולא שום קנין מהגי ברשות מוכר אע"ג דמשיכה קניא שם היינו משום שעקר הדבר ממקומו הראשון
ור"ת הקשה על מה שפירש רבינו תם דמסירה קונה חף בסימטא מההיא דפרק הספיה (ס' ד' ע) : דקאמר התם ספיה נקנית במסירה
דרבי רבי אחמיס אומרים במשיכה ופריך היכי דמי אולימא ברשות הרבים וכו' עד דקאמר לימא אבי' ורבא דאמרי מסירה קונה ברשות
הרבים אמרי כרבי כו' משמע דאי הוי מוקי לה בסימטא לא הוי קשה מידי ואי מסירה קונה בסימטא אפי' אם מיירי פלוגתא דרבי
ואחמיס בסימטא הוי ליה למיפדך הכי לימא אבי' ורבא דאמרי רבי לך נראה לר"י הא דאמרי אבי' ורבא דאמרי אבי' ורבא דאמרי אבי' ורבא

שמעת מינה כליו של לוקח ברשות מוכר קנה לוקח . ואל"ס דלימא לא מיירי ברשות מוכר וי"ל סממא דמילתא ברשות מוכר מיירי שם
הבהמה עומדת והוי מני למידיחי דאמר ליה מוכר יקנה לך בליך דבהא לכ"ע קנה לוקח כדאיתא בפרק הספיה (ב"ב ד' ע) :
אי

עוד אפשר לומר [משכחת לה הגבהה אצל פיל], בחבילות של זמורות [הגבוהים מן הארץ שלשה טפחים ומוליכין עליהם דהגבהה שלשה טפחים הגבהה היא דנפקא ליה מתורת לבוד]⁶¹.

מתני'. נכסים שיש להם אחריות [קרקעות - שאחריות כל אדם הלוה והנושה בחבירו עליהן לפי שקיימין ועומדין לפיכך נסמכין עליהן]⁶², נקנים בכסף או בשטר או בחזקה [פ'י חרש בה קצת או נעל או פרץ כל שהוא]⁶³. [ונכסים] שאין להם אחריות [מטלטלים], אין נקנים אלא במשיכה⁶⁴. נכסים שאין להם אחריות [מטלטלים] נקנים עם נכסים שיש להם אחריות [קרקעות], בכסף, ובשטר, ובחזקה [אם מכר מטלטלין עם קרקע כיון שקנה לוקח את הקרקע באחד משלשה קנינים נקנים מטלטלין עמה ללא צורך לעשות עוד קנין]⁶⁵. וזוקקים? את הנכסים שיש להם אחריות לישבע עליהן [פ'י אע"ג שאין נשבעין על הקרקעות לבודן כל שנתחייב לישבע על מטלטלין זוקקין המטלטלין את הקרקעות לישבע עליהן]⁶⁶.

גמ'. מאיפה יודעים [שקונים קרקעות] בכסף. אמר חזקיה, נאמר בפסוק "שדות בכסף יקנו". ואולי נאמר [שלא נקנית בכסף], עד שיש שטר [יחד עם הכסף], שנאמר, "וכתוב בספר וחתום". אם היה נאמר "יקנו" לבסוף [הפסוק, הייתי אומר], כמו שאמרת. עכשיו שנאמר יקנו בתחילת [הפסוק], בכסף, נקנה, שטר, הוא רק לראיה. אמר רב, לא שנו [שקנה

⁶¹ רש"י. ולפי ר"ת הגבהה טפח מספיק [מח' רש"י ותוס' זו הוא בש"ע סי' קצח ס"ב], והרב משולם פ'י שתולים חבילין זמורות למעלה והפיל קופץ ומגביה את עצמו מן הארץ וכן מצינו בחולין דף קמב ע"א (תוס'), ועי' תוס' (ב"ק צח ע"א) שהגבהה עובד גם כאשר איננו בידו, אבל כאשר הוא מורידו מגובה, ונמצא בידו, קנה כל שהוא למעלה מהקרקע, אבל להורידו מגובה ואינו בידו אינו קונה. עי' ש"ך סי' קצח סק"ג שלומד את התוס' בב"ק מסתפק בהגבהה מחמתו בדבר שאינו בעלי חיים, והנה"מ (ק"פ סק"ב) וקצה"ח (ק"צ סק"א) חולקים עליו. ועי' קצה"ח סי' קעג סק"ד דה"ה דג בים שעולה לקראת פתיון חשיב הגבהה לקנות, עי' סמ"ע לעיל הערה 56.

⁶² רש"י. אמנם לפי הרע"ב שפירש אחריות שחוזר המלוה עליהם וטורף אותם מן הלקוחות, והרי לר"ג (ב"ק יב ע"א) דאין גובים עבדים מיתומים ומלקוחות דחשיבי כמטלטלי, אם כן עבדים נקרא נכסים שאין להם אחריות, והרי אין נקנים במשיכה.

⁶³ או מתקן גבולי השדה ומגביהם (רש"י ב"מ יד ע"ב).

ועי' ש"ע (סי' קצ ס"א): קרקע נקנה באחד מארבע דברים בכסף בשטר בחזקה ובקנין סודר. הגה: וכדין המקח כך דין שכירות קרקע כל ימי השכירות ועיין לקמן סוף סימן קצה.

ביאור: ובקנין סודר - באתרא דכתבי שטר (עי' לקמן ס"ז), אם יש ב' קנינים גם סודר וגם דמים, פשיטא דמהני, למנהג שלנו דנתפשט דכותבין שטר אחר כל קניני קנין סודר מכירות קרקעות, בודאי כל זמן שלא נכתב שטר לדין שניהם יכולים לחזור מגוף המקח כמו בכסף במקום שכותבין כו' (פ"ת).

⁶⁴ עי' לקמן הערה 99.

⁶⁵ עי' ש"ע (ח"מ סי' רב ס"א): המקנה קרקע ומטלטלין כאחד כיון שקנה הקרקע באחד מדרכי הקנייה נקנו המטלטלין עמהם בין שהיו שניהם במכר או במתנה בין שמכר מטלטלין ונתן קרקע בין שמכר קרקע ונתן מטלטלים כיון שקנה קרקע קנה המטלטלים. ויש אומרים דאפילו הקרקע בשכירות ומטלטלין במתנה [ר' ירוחם].

ביאור: ואפילו אם נמצאת השדה גזולה, י"ל כיון דאם חזר ולקחה מבעלים הראשונים קנה זה נקנה המטלטלי' אג"ק. ואם ה' לו קרקע במתנה על מנת להחזיר יכול להקנות בקרקע זו לאחרים מטלטלי' אגב קרקע (רע"א). וי"א דאפי' הקרקע בשכירות כו' - מש"כ ור"א קשה שזה דבר פשוט ואין חולק, אמנם י"א דקרקע מושאל ומטלטלי' במתנה יש מי שכתב שלא קנה, אבל העיקר שכן קנה (ש"ך), ור"ח (רע"א ודג"מ על קידושיין).

עי' ש"ע (ח"מ סי' קצ ס"ז): במה דברים אמורים שקנה בכסף לבודו במקום שאין דרך לכתוב שטר אבל במקום שדרכן לכתוב שטר לא קנה עד שיכתוב את השטר. [ועי' פ"ת סי' קצ סק"א שאפילו במקום שכותבים שטר, אם עשו גם קנין כסף וגם קנין סודר קנה, וכן עי' רמ"א קצב ס"ז: חזקה לחודה בלא כסף ובלא שטר קניא כל איפה שלא עייל ונפיק אזוזו, ואפילו במקום שנהגה לכתוב שטר - ועי' רע"א לקמן הערה 77]. ועי' שו"ת בצלאל (הובא בש"ך): המחליף קרקע במטלטלין במקום שכותבים את השטר מאז שמשך המטלטלין אינו יכולין לחזור בהם, מאחר והקנין על הכסף חלה, אין מקום למונע את הקנין על הקרקע. ועי' סמ"ע: קנה עד שיכתוב שטר - הן שמדרכם לכתוב שטר שכתוב בו שדה נתונה לך או מכורה לך לחוד, הן שמדרכן שאינו קונה עד שיכתוב לו שטר מכירה גמורה, הן שמדרכם עד שיכתבו שטר ראה לחוד, כפי המנהג כן יקום. ועי' רע"א: ובזה אין שום שכיחות לקנין ממש. דבשכירות קנה בלא שטר כדלקמן סי' קצה ס"ט בהג"ע. ועי' פ"ת: ואפילו אם נשבע לקיים המקח לא הוי כפריש ודינו כאילו לא נשבע. דכיון דרגילין בהכי לא סמכה דעתה דלוקח. וגם המוכר יכול לחזור אפילו אינו מתרצה הלוקח לחזור, ואפילו במוכר שדהו מפני רעתה הדין כן, ור"ח.

בכסף לבוד] אלא במקום שאין [מנהג המקום] לכתוב שטר [מכירה על קניית קרקע]. אבל במקום [שנהגים] לכתוב שטר [על קניית קרקע], לא קנה [מאחר ורגילים בזה אין סמיכות דעת אצל הלוקח עד שיקח שטר ועיקר דעתו לקנות עם השטר]⁶⁶. ואם פירש [אם רצוני יקנה לי כספי או יקנה שטר], פירש [ואז קונה באיזה שדרך הוא רוצה]⁶⁷. כמו המקרה הזה של רב אידי בר אבין כאשר קנה קרקע, אמר, אם אני רוצה לקנות בכסף אקנה, ואם אני רוצה לקנות בשטר אקנה. אם אני רוצה לקנות בכסף אקנה, שאם תרצה לחזור אינך יכול לחזור, ואם אני רוצה לקנות בשטר, אקנה, שאם ארצה לחזור, אני אחזור⁶⁸.

ובשטר. מאיפה יודעים [שקונים קרקעות בשטר]. אם תאמר משום שנאמר "וכתוב בספר וחתום והעד עדים". והרי אמרת, שטר הוא ראה בעלמא. אלא מכאן "ואקח את ספר המקנה" [אלמא יש קנין אף בספר לבוד]. אמר שמואל, לא שנו אלא בשטר מתנה, אבל במכר, לא קנה עד שיתן לו דמים [שלא גמר מוכר ומקנה עד דקביל דמים ואף על גב דקביל דמים שאל שטר, חוץ מזה אם פירש כמש"כ לעיל]⁶⁹. רב המנונא שאל [איך שמואל אומר עד שיתן לו דמים, הרי למדנו במשנה], איך [קונים קרקע] בשטר. כתב לו על הנייר או על החרס אף על פי שאין בהם שוה פרוטה, שדי מכורה לך, שדי נתונה לך, הרי זו מכורה ונתונה [כעת חושב הגמ' שזה ב' אפשריות או שדי מכורה לך במכירה או שדי נתונה לך במתנה]⁶⁹. הוא שאל אותה, והוא ענה אותה, [כל זה מקרה א' ומדובר] במוכר שדהו מפני רעתה [שהוא רוצה שיקנה לו שטר ללוקח כדי שיכול לחזור בו]⁷⁰. רב אשי אמר, הוא רצה לתת לו כמתנה [והוא מקרה א'], ולמה כתב לו [גם] לשון מכר, כדי לחזק את כוחו [שאם יגבנה בעל חובו של הנותן, שהרי בכל חוב משועבד קרקעותיו, ישוב אליו מקבל המתנה לתבוע ממנו דמים המפורשים שבהם קנה את הקרקע]⁷¹.

ובחזקה. מאיפה יודעים [שקונים קרקעות בחזקה]. אמר חזקיה, נאמר בפסוק [גדליה בן אחיקם אמר לו] "ושבו בעריכם אשר תפשתם", במה תפשתם. בישיבה [ומש"כ "תפשתם" מדבר על ה"שבו"]. בבית ר' ישמעאל למדו, "וירשתם אותה וישבתם בה", במה ירשתם. בישיבה.

ושאין להם אחריות, אין נקנין אלא במשיכה. מאיפה יודעים [שקונים מטלטלין במשיכה]. שנאמר "וכי תמכור ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך", דבר הנקנה מיד ליד [פ'י במשיכה]. ולר' יוחנן שאמר (ב"מ מז ע"א), דבר תורה מעות קונות [כמו שמצינו בהקדש "ונתן הכסף וקם לו"]⁷⁰, מה אפשר לומר⁷¹. התנא לימד תקנה דרבנן.

נכסים שאין להם אחריות. מאיפה יודעים את זה. אמר חזקיה, שנאמר בפסוק, "ויתן להם אביהם מתנות וגו' עם ערי מצורות ביהודה" [פ'י שנתן להם את המתנות יחד עם הערים]. שאלו, האם צריכים [שהיה המטלטלים] מונחים באותו הקרקע או לא. אמר רב יוסף, בא ושמע, ר' עקיבא אומר, קרקע [אפילו בגודל] כל שהוא חייבת בפאה ובבכורים,

⁶⁶ רש"י. עי' נ"י (ב"ב לו ע"א בדפי הר"ף): הכי אמרינן פ"ק דקדושין (דף כו ע"א) גמ' נכסים שיש להן אחריות וכו' אמר רבא לא שנו אלא במקום שאין כותבין את השטר אבל במקום שכותבין את השטר לא קנה עד שיכתוב את השטר אי נמי עד שיחזיק [צ"ע אם היה לו כזה גיסא בגמ'].

⁶⁷ עי' ש"ע (ח"מ סי' קצ ס"ח): התנה הלוקח ואמר אם ארצה אקנה בכסף ואם ארצה אקנה בשטר ונתן הכסף על תנאי זה הרי זה קיים ואין המוכר יכול לחזור בו מפני התנאי והלוקח יכול לחזור בו עד שיכתוב לו השטר וכן אם התנה המוכר בזה אז הדבר תלוי בו.

ביאור: אם ארצה - ואף אם לא אמר כן בשעת מכירה ואח"ז אמר ארצה לקנות בכסף לחודי' י"ל דהוי קנין למפרע דעכ"פ הוי קנין אח"כ משעה שאמר לו כן ואפי' נתאלכו המעות (רע"א).

⁶⁸ ואף אם לא אמר כן בשעת מכירה ואח"ז אמר ארצה לקנות בכסף לחודי' י"ל דהוי קנין למפרע דעכ"פ הוי קנין אח"כ משעה שאמר לו כן ואפי' נתאלכו המעות (רע"א סי' קצ ס"ח).

⁶⁹ עי' ש"ע (ח"מ סי' קצא ס"א): בשטר כיצד כתב לו על הנייר או על החרס או על העלה שדי נתונה לך שדי מכורה לך כיון שהגיע השטר לידו קנה אע"פ שאין שם עדים כלל.

ביאור: או על החרס כו' - אף על גב דחרס ועלה הן דברים שיכולין לזייף הכתב שעליו, ומה"ט אין כותבין שטר חוב עליו אפילו לגבות לאלתר כ"ל סי' מ"ב, משא"כ בשטר קנין דלעולם לא בעינן שיהא ראוי להתקיים אלא שיקנה בו לשעתו (סמ"ע, וט"ז), עיין בתשובות רש"ם סי' רס"ה (ש"ך).

שדי נתונה לך שדי מכורה לך - פירוש, או שכתב ליה שדי מכורה לך, וכל אחד כפי ענינו, ודין קנין שדה דמתנה בשטר עי' לקמן סי' רמ"ה (סמ"ע), שליח שמכר שדה וחתם בשטר מכירה שמו אף שמברר לוקח בעדים שהי' זה שליחו של בעל השדה מ"מ לא קנה בשטר זה עיין ספר מקור חיים להל' פסח סי' תמ"ח ס"ק ט' (רע"א).

אף על פי שאין בו עדים כלל - דלא חייבו עדים אלא שלא ישקר, כדי שלא יוכל לכפור (סמ"ע).

⁷⁰ הרי זה פדיון הקדש, וכי כל פדיון הקדש היא קנין .

ולכתוב עליה פרוסכול⁷¹, ולקנות עמה נכסים שאין להם אחריות⁷², ואם תאמר שצריכים מונחים בקרקע, בקרקע בגודל כל שהוא, למה הוא ראוי [לשם בו מטלטלים]. רב שמואל בר ביסנא הסביר אותו לפני רב יוסף, כגון שנעץ בה מחט [והוא מוכר אותו המחט עם הקרקע]. א"ל רב יוסף, את מצעץ אותי, וכי התנא מתכופף [וכי התנא צריך להטריח את עצמו לזה] ללמדנו [קניני] מחט. אמר רב אשי, מי אמר לנו שלא תלה בה מרגולית ששזה אלף זוז.

בא ושמע, אמר ר' אלעזר, מעשה במדוני [פי] אדם ממקום המכונה "מדון" אחד שהיה בירושלים, שהיו לו הרבה מטלטלים וביקש ליתנם במתנה, אמרו לו, אין לו תקנה עד שיקנם על גבי קרקע [והרי אין לו קרקע]. מה עשה. הלך ולקח בית סלע⁷³ [בתחילה חשבה הגמי שזה קרקע מלא רוחב סלע שהוא מטבע] סמוך לירושלים, ואמר [חלק הקרקע ה]צפוני זה לפלוני ועמו מאה צאן ומאה חביות, ומת, וקיימו את דבריו. ואם צריך שיהיו מונחים בה, בית סלע למה היא ראויה. מי סברת בית סלע, סלע ממש. מהו סלע. שגדול מאד. ולמה קראו לו סלע. שקשה כסלע [דאינה בת זריעה ולקחה בזול].

בא ושמע, שאמר רב יהודה א"ר, מעשה באדם אחד שחלה בירושלים, כרבי אליעזר [שאמר אין דברי שכיב מרע ככתובים וכמסורין דמי], ואמרי לה בריא היה, כרבנן [הסוברים שדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורין דמי], שהיו לו הרבה מטלטלים וביקש ליתנם במתנה, אמרו לו, אין לו תקנה עד שיקנם ע"ג קרקע, מה עשה. הלך ולקח בית רובע [פי] בית זריעה רובע הקב לפי חשבון סאתים בחצר המשכן סמוך לירושלים, ואמר טפח על טפח לפלוני ועמו מאה צאן ומאה חביות, ומת, וקיימו חכמים את דבריו, ואם תאמר שצריכים שיהיו מונחים בה, טפח על טפח למה הוא ראוי. כאן במה מדובר, לשויות [מעוה היו בידו ליתן מתנה וצבר דמי מאה צאן ומאה חביות עליו, של מאה צאן וחביות, ולא הם עצמם]. וכן הוא מסתבר, שאם תחשב מנה צאן ומאה חביות ממש, שיקנה אותם לו בחליפין [ואין מטבע מנה בחליפין]. ואלא מה. לשויות, שיקנה אותם לו במשיכה. אלא [שמדובר] שהמקבל המתנה לא נמצא, וכן כאן מדובר שהמקבל המתנה לא נמצא [וצריכים שיתן כליו של קונה למקנה, ולא היה אחר שם שרצה בהנאתו של קונה ליתן כליו עבורו]⁷⁴. ושנוכה לו [במשיכה עבורו על ידי] אחר. [הנותן] לא סומך [על מישהו אחר למסור המטלטלין מפני שהמטלטלין בידו והיה מקיימם בביתו], חושב שהוא יתחבה ויאכל אותו. ואלא מהו [אין לו תקנה] [הרי יכול לזכות על ידי אחרים אם ירצה]. כך נאמר, לזה שלא סומך דעתו, אין לו תקנה עד שיקנם על גבי קרקע.

בא ושמע, מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה [ושכח ליתן רשות לתרום]⁷⁵, אמר להם רבן גמליאל לזקנים, עישור [מעשר ראשון] שאני עתיד למדוד

נתון לו ליהושע [בן חנניא הלוי], ומקומו מושכר לו [ונתן לו רבי יהושע פרוטה בשכר המקום ונמצא מטלטלין נקנין עם הקרקע בכסף]⁷⁶, ועישור [מעשר עני] אחר שאני עתיד למדוד נתון לו לעקיבא בן יוסף [שהיה שנת מעשר עני, ור"ע גבאי עניים, והיה איתו בספינה], כדי שיזכה בו לעניים, ומקומו מושכר לו, מזה [שכתוב מקומן מושכר לו, ולא כתוב מקום מושכר לו] למדנו [כדי שזכה במטלטלים אגב קרקעות] שצריכים

התוס' ב"פ דגזיר (י"ב ע"א ד"ה מ"ט) שנסתפקו אם אדם יכול ליתן רשות לשליח קודם שהגיע זמנו להפריש חלה מ"מ נראה דבכה"ג אם אמר לכשיתלש דמהני עיין לקמן (דף ס"ב ע"א) אלא ששכח ר"ג ליתן רשות וא"כ תו לא קשה מההיא דחבר שאינו מוציא מתחת ידו. נזכר שלא עישר מעשרותיו והוקשה לו ומיהר לעשרן באשר הוא שם (רש"י ב"מ יא ע"א). והיה ממחר לתרום בעודו בספינה שהיה ירא שמה יאכלו בני אדם ממנו ויסמכו עליו וסבורים שתרם דחזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן (תוס' בשם רש"י). והקשה התוס': א"כ מה היה מועיל תיקונו אדרבה גרע טפי שמה יאכלו בני ביתו הכל ואף העישור עצמו מיהו יש לתרץ כן שלא היה לו חששא בכך שהיה הרבה תבואה בכרי והיה יודע שלא יאכלו בני ביתו הכל קודם שיבא ומן המותר יפריש מעשר. וכו' ואמר ר"ת ששעת הביעור היה שהיה צריך לבער מעשרותיו מתוך ביתו וליתנם לבעליהן, ולכן מובן למה לא מוזכר תרומה, וכל זה שלא כמו רש"י.

על מה שהקשה תוס' "גרע טפי שמה יאכלו וכו'", יש להקשות מה יותר חמור טבל או תרומה. ע"י יומא פג ע"א: תנו רבנן: מי שאחזו בולמוס [פי] רש"י: חולי האוחז מחמת רעבון, עיניו כהות והוא מסוכן למוות, ע"כ, ואיתא במשנה שמאכילין אותו אפילו דברים טמאים, מאכילין אותו הקל הקל וכו', טבל ותרומה, תנאי היא, שלמדנו בביריתא: מאכילין אותו טבל, ואין מאכילין אותו תרומה. בן תימא אומר: תרומה ולא טבל. פי' רש"י: מאכילין אותו הטבל כמות שהוא ולא יפרישו ממנו תרומתו להאכילו תרומה לעצמה וחולין לעצמן, וכן תימא אומר: מוטב שיפרישו תרומתו ויאכילוהו כל אחד לעצמו ולא יאכילוהו טבל כמות שהוא. ונפסק ברמב"ם (מא"ל פ"ד הל"ז) כת"ק: טבל ותרומה אם אי אפשר לתקן הטבל מאכילין אותו טבל שאינו קדוש כתרומה וכן כל כיוצא בזה.

ועי' פירשת דרכים (למשנה למלך – דרך החיים דרוש יט): כתב הר"ן (על הר"ף ביומא דף ד"ב) בשם הראב"ד בחולה שיש בו סכנה דשוחטין לו, דלמה לא נאכילוהו נבלה שהיא איסור לאו, ועדיף מלשחוט שהוא איסור סקילה. ותיירץ דנהי דאיסור נבלה הוא איסור לאו ושבת איסור סקילה, מכל מקום יש חומרא אחרת בנבלה, שהאוכלה עובר על כל זית זית שבה, אבל לענין שבת לא עבר אלא בשעת שחיטה וחד איסור הוא דאיכא, ומשום הכי לאוין הרבה דנבלה לא מיקרו איסור קל לגבי חד לאו דשבת אף על גב דהוי איסור סקילה.

ולפי דבריו פשיטא דמתקנין לטבל ומאכילין אותו התרומה בפני עצמה, דליכא איסורא כי אם באותו זית דתרומה אבל בטבל חייב על כל זית זית שבה. ואף על גב שאין באותו זית של טבל שיעור תרומה להתחייב עליו, מכל מקום איסור הטבל אינו בשביל התרומה שיש בה אלא גזרת מלך היא שהאוכל טבל חייב מיתה, והרי כהנים שאוכלים תרומה וחייבים מיתה על הטבל וכמבואר.

אלא פירוש דברי הר"ן בסוגיא היא דמירי דיש כאן שני קבים אחד של טבל ואחד של תרומה, ואין הבעלים כאן כדי שיתקן את הטבל, והשתא יש שני איסורים נפרדים אחד של טבל ואחד של תרומה, ונחלקו תנא קמא וכן תימא איזה מהם איסורו חמור, דעל כולם חייב על כל זית זית. וכן משמע ברמב"ם.

ועוד למה לא נעשה תיקון אחר להנצל מאיסור טבל ומאיסור תרומה והוא שיתקן ויפריש התרומה ויחזור ויערב אותה עם החולין והשתא ליכא איסור תורה כלל דהא מה"ת חד בתרי בטל כשנאמר אחרי רבים להטות ומה גם מין במינו, וכו"ת אין מבטלין איסור לכתחלה, לא מבעי' לסברת הראשונים (רשב"א ר"ן חולין צח ע"ב) דאין מבטלין איסור לכתחלה אינו אלא מדרבנן אלא אפי' למ"ד מדאורייתא פשיטא דאינו אלא איסורא בעלמא ואפי' לאו ליכא וא"כ מוטב שנעבור איסור זה דאין מבטלין איסור לכתחילה ממה שיעבור החולה איסור שהוא במיתה בידי שמים. וכו"ת דאיסור הטבל או התרומה עובר החולה ואיסור דאין מבטלין אנו עושין, שהרי אנו שוחטין לחולה בשבת כדי שלא יאכל נבילה הרי דאין חילוק בין אם נעשה האיסור ע"י חולה או ע"י אחרים כו', ותיירץ דלשחוט בשביל החולה אנו צריכין להתיר איסור נטילת נשמה או איסור נבילה לצורך אכילתו בזה הוא דאנו משערין איזה איסור קל ואיזה חמור ומאכילין אותו הקל הקל, אבל הכא באיסור שאנו מבטלין אין בו צורך אכילה לחולה כלל דמאי אכפת ליה אם אנו מבטלין האיסור או לא ואף שאנו מצילין אותו מאיסור חמור מ"מ כיון שאין בו צורך אכילה לחולה לא ניתן איסור זה לדחות אף שהוא קל ומוטב שיעבור החולה על איסור חמור כיון שהוא צורך החולה ממה שנעבור אנו על איסור קל שאין בו צורך אכילה לחולה וכו'.

רש"י. ושואל תוס', למה לא הבקנה לו המקום בקנין סודר, ועי' ב"מ צט ע"ב: כשם שהקרקע נקנה בכסף ובשטר בחזקה כן שכיבות קרקע נקנה בכסף ובשטר בחזקה ובחליפין לא קתני, לכן אולי אין חליפין בשכיבות קרקע. ועי' סמ"ע סי' שיש ס"א, שחליפין מועיל, ועי' שו"ת הרמ"א שם הובא בש"ך דהוא הדין כל קנין שהוא מנהג באותו מקום "סיסטומה", עי' ח"מ סי' ר"א.

⁷¹ עי' גיטין דף לז ע"ב? שאין כותבים פרוזבול אלא על הלוח שיש לו ללוח קרקע, ואפילו אם החוב הרבה יותר משויות הקרקע, עכ"ז כאשר הלל תיקן פרוזבול, הוא תקנו על שעבור קרקעות שהרי רק מלוה על שעבור קרקעות הוא מצויה [ומלאת שלא שכיח לא עבדו רבנן תקנתא – נוסף בתוס' (רש"י), ו"א שכתוב פרוסבול על הקרקע משום דראוי לגבות חובו ואף על גב דליכא אלא קרקע כל שהוא חזי לגבות כל חובו כי ההיא דקטינא דאביי דכתובות בפרק מי שהיה נשוי (דף צא ע"ב) דגבי והדר גבי (רש"י).

⁷² עי' שו"ע (ח"מ סי' רב ס"ז): קרקע כל שהוא מקנין על גביו מטלטלים הרבה הגה והא דבעינן קרקע כל שהוא לאפוקי אם ידענו בודאי שאין לו אבל כשאינו ידוע שאין לו והוא מקנה אגב קרקע סגי בכך ואין צריך לסיים הקרקע שמקנה על ידה ולכן מקנין אגב קרקע ארבע אמות אע"פ שאין יודעים שיש לו וע"ל סי' קיג ויכול להקנות אגב מקומות של בית הכנסת אע"פ שהמקומות של רבים וכל אחד יושב על מקום אחר הוי כמו שאול לו ומקנים על ידם.

ועי' שו"ע: ואין צריך לסיים הקרקע כו' – בני העיר שיש להם בית הכנסת או בית הקברות בשותפות יכול הוא להגבות אגבן מטלטלין.

ועי' סמ"ע: אע"פ שאין יודעים שיש לו – אפילו אם ידוע שאין לו, אם הודה שיש לו, אדם נאמן על עצמו, א"נ שכתב לו ד' אמות קרקע בחצירו, הוי כאילו הודה שיש לו ונאמן על עצמו ומהני.

⁷³ "אחד" נוסף בגרסת רש"י.

⁷⁴ רש"י. הכא נמי דליתיה למקבל מתנה דליקנינהו בחליפין וניקנינהו ניהליה אגב אחר לא סמכה דעתיה ולפי גירסא זו אינה עומדת הכי נמי מסתברא ומכאן מדיקדק ה"ר שמעי' דאין מועיל קנין סודר אלא בפני הקונה שלכך לא הקנה לו בחליפין ע"י אחר שלא היה מועיל כלום כיון דליתיה למקבל מתנה בפניו ופלא גדול היא בעיני ריב"ן שהרי מעשים בכל יום שקונין בסודר שלא בפני הקונה המקבל מתנה ועוד תדע שבכל הגמרא משמע שמועיל קנין סודר שלא בפני הקונה ע"י אחר שהעדים קונין מן המקנה עבורו (תוס').

⁷⁵ רש"י. (עי' פנ"י: מה שהקשה בתוס', קשה איך יצא מביתו כו' עכ"ל. ולענ"ד כבר נהרר רש"י ז"ל מזה שדקדק בלשונו הצח וכתב ושכח ולא נתן רשות לתרום ולא כתב שכח ולא תרם, והנראה מזה שהתבואה היה עדיין במחובר כשהלך ר"ג דאי אפשר לתרום אלא שהיה לו ליתן רשות לתרום לכשיתלש דאף לפמ"ש

האשה נקנית

פרק ראשון

קידושין

ולכתוב

עליה פרוסבול. דלמך במסכת גיטין (דף נז.) אין כותבין פרוסבול אלא על הקרקע ולא על המטלטלין לא מפני שיכול ללכותן אבל אם יש לו קרקע כל שהוא כותבין עליו פרוסבול אף מחוץ גדול ושוב לא תשמטנו שביעית וכו' אין לו

רפ"ה א' מ"י פ"ט מה"ל
משפט ויובל ה"ל
יש סנה לאותו רעא :
רפ"ב ב' מ"י פ"ט מה"ל
מכירה ה"ט
עוש"ט מ"ח מ' ר' רב
כ"ט ז :

[ר"ח פירש קבסמן נכנת
דעמינו כדלמרי' מנאל
גנב או קנייטו ונעדר
ענין קבס האתנין
עוד וקבס דבניו כה"ס
שמאלה את תכירו דבר
מטקף וכו' ע"ש וז"ל
הרב אלפס ז"ל פ"ה ד'
קבס. דעוס זולגנל
קבסמן כלומר הפכה את
ז"ל מני להקפ"ה

"ולכתוב עליה פרוסבול יולקנות עמה נכסים שאין להם אחריות ואי אמרת בעיני צבורים כל שהוא למאי חיו תרגומא רב שמואל בר ביסנא קמיה דרב יוסף בגין שנעין בה מחט א"ל רב יוסף *קבסתון* איכפל תנא לאשמועי' מחט אמר רב אשי מאן לימא לן דלא תלה בה מרבנתא דשוויא אלפא וזו"ת"ש אמר ר' אלעזר *מעשה במדוני אחד שהיה בירושלים שהיו לו ממלטלין הרבה וביקש ליתנם במתנה אמרו לו אין לו תקנה עד שיקנם על גבי קרקע מה עשה הלך ולקח בית סלע סמוך לירושלים ואמר צפוני זה לפלוני ועמו מאה צאן ומאה חביות ומת וקיימו את דבריו ואי אמרת בעיני צבורים בה בית סלע למאי חיו מי סברת בית סלע סלע ממש מאי סלע דנפיש טובא ואמאי קרו ליה סלע דקשי כסלע ת"ש דאמר רב יהודה א"ר מעשה באדם אחד שחלה בירושלים רבוי *אלעזר* ואמרי לה בריא היה ברבנן שהיו לו ממלטלין הרבה וביקש ליתנם במתנה אמרו לו אין לו תקנה עד שיקנם ע"ג קרקע מה עשה הלך ולקח בית רובע סמוך לירושלים ואמר טפח ע"ג טפח לפלוני ועמו מאה צאן ומאה חביות ומת וקיימו חבמים את דבריו ואי אמרת בעיני צבורים טפח על טפח למאי חיו הכא במאי עסקינן לדמי ה"ג מסתברא דאי ס"ד מאה צאן ומאה חביות ממש ניקניהו ניהליה בחליפין ואלא מאי לדמי ניקניהו ניהליה כמשיכה אלא דליתיה למקבל מתנה ה"ג דליתיה למקבל מתנה גמולה אגב אחר לא סמכה דעתיה סבר שמיש ואכיל להו ואלא מאי אין לו תקנה ה"ק למאי דלא סמכה דעתיה אין לו תקנה עד שיקנם על גבי קרקע תא שמע *מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה אמר להם רבן גמליאל לזקנים עישור שאני עתיד למוד נתון

ולכתוב עליה פרוסבול. דלמרינן במסכת גיטין (דף נז.) אין כותבין פרוסבול אלא על הקרקע ולא על המטלטלין לא מפני שיכול ללכותן אבל אם יש לו קרקע כל שהוא כותבין עליו פרוסבול אף מחוץ גדול ושוב לא תשמטנו שביעית וכו' אין לו

כמה ממלטלין יצבור בה : שנעין בה
מחט . ואותה מחט היה מוכר לו
עם הקרקע : קבסמן . ליערתי :
איכפל תנא . הולך תנא לטרוח
ולהשמיע קייני מחטין : מדוני .
מאותו מקום כדכתיב (וי')
מלך מדון אחד : אין לך קנסה . לקמן
פריך וליקניהו במשיכה לא בחליפין :
שיקנס ע"ג בני קרקע . ולא היה לו
קרקע : ולקנס לו בית סלע אחד . גרסי'
וקס"ד קרקע מלא רוחב סלע שהוא
מטבע ל"א סלע ממש שהוא גבוה
וחדור ואין להעמיד עליו לאן וחביות :
דקשי כי סלע . דאינה בת זריעה
(היא) ולקנסה בזול : שחלס בירושלים .
ומאי דתני חלה סבר לה כ"ל אליעזר
דלמך בבבא בברא אחד בריא אחד
מסוכן אין דבריו קיימין בדיבור אלא
בקנין לית ליה דברי סבבי מרע
ככותבין וכמסורין דמו לפיכך אמרו
אין לו תקנה להקמתו אלא על גבי
קרקע ולקמיה פריך ויקניהו
במשיכה לא בחליפין : ואמרי לה שהיה
בריא . אבל חלה לא אלעזר דהכי
דדברי סבבי מרע ככותבין וכמסורין
כרבנן דפליגי דא"ר אליעזר : בית
רובע . בית זריעה רובע הקב לפי
תשבון סאתים בחזר השבון : לדמי .
מעות היו צידו ליתן מתנה ולבר דמי
מאה לאן ומאה חביות עליו : הכי נמי
מסתברא . דמעות היו ולפיכך לא
יכול לקטור בחליפין דק"ל כ"ל והכא
(ב"מ ד' מו.) אין מטבע נקנה בחליפין :
במשיכה . יבא המקבל וימשך : הכא
נמי ליסיס למקבל . שיתן כליו למקנה
דלמס של קונה בעי שקונה פושט
כליו למקנה ואחר לא היה שם שחפץ
בהנחתו של קונה ליתן כליו בשבילו :
וניזכרנו ויפלוס . מעשה עברה דע"ל אחר
זכה באלו לפלוני : לא סמכה דעתיה .
דהאי נתון ולא היה מאמין באנשי
המקום למסור המטלטלין מפני
שהמטלטלין צידו והיה מקיימם
בביתו : מאי אין לו סקנס . הא יכול לזכות על ידי
אחרים אם ירלה : שהיו באין בספינה . ושכח ולא נתן רשות לתרום .
נתון

סמכותין ה"ה

כ"ב קני

[כ"ל אלעזר]

מעשר שני פ"ה מ"ט כ"ב
י"א

מיוז משמע בכל מקום שהעדים רגילין לקנות מן המקנה לזורך הקונה ואם אין מועיל קני העדים אלא בפניו למה עשאוהו עיקר והעיתו קני הקונה דמועיל לעולם אבל של עדים אין מועיל אלא כשיעשה בפני הקונה וגם למה הקונה רגיל לקנות במועיל דפי' ה"ג דליתיה למקבל מתנה ולכן לא הקנה לו בחליפין ע"ל אחר שלא היה שם שום אדם שהיה חפץ בהנחתו של קונה ליתן סודרו ועבור משום דאי בעי מקנה פסיק ליה אבל אמת הוא אי הוא משכח הוא מהני : מעשה ברבן גמליאל וזקנים . פי' בקונטרס רבן גמליאל לא תרם ושכח ולא נתן רשות לתרום והיה ממחר לתרום בעודו בספינה שהיה ירא שמא יאכלו בני אדם ממנו ויסמכו עליו וסבורים שתרם דחוקה על חבר שאינו מוליא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן וקשה דא"כ מה היה מועיל חיקונו אחרכה גרע עמי שמא יאכלו בני ביתו הכל ואף העשירי נעמו מיהו יש לתרץ קן שלא היה לו חששא בכך שהיה הרבה תבואה בכרי והיה יודע שלא יאכלו בני ביתו הכל קודם שיבא וזמן המזרח יפריש מעשר ומיהו קשה איך לא מצויה עמם שלא חיקו ואלא הודיעם שאינו מתוקן והא אמרינן חוקה על חבר שאין מוליא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן ועוד קשה למה היה לרץ ליתן להם ולהשכיר להם מקום צמירות שם סגי ועוד קשה והלא לא עשה כלום כיון שלא אמר שיאח מעושר ועוד היה לו לפרש כמה מעשר כי היאך הולקת יין מצין הסכות (דמאי פ"מ מ"ד) דלמך עברה מעשר ראשון תשעה מעשר שני ועוד קשה [דבסיפא] תני א"ר יהושע תרומת מעשר שאני עתיד למוד נתון לר' אלעזר בן עזריה שהיה כהן למה הולך לזה והלא לא היה לו לירא שמא יאכלו בני ביתו ממנו שהרי התבואה היתה צבית רבן גמליאל ולא היו יודעים שנתנו לו ועוד קשה כיון שלא קבע מקום ללפנו או לרדמו מה העויל בהפרשתו דהא תניא בתוספתא מעשר שני שחפץ זה מחולל על ארסר זה ולא קבע לו מקום חכמים אומרים לא קרא לו שם עד שיקבע לו מקום ללפנו או לרדמו ומייית ענה היא עובדא דרשב"ג ור"י ור' יוסי שנתלחו אלל בעל הבית אמרו נראה היאך מעשר בעה"כ הוא פירותיו והיה אומר פירות שבעלו שדלוסקמו אמרו לו לא ואכול מעותיך השכרת מעות ואיבדת נפשות ואמר ר"ח ששעת הביעור היה שהיה לרץ לצער מעשרותיו מתוך ביתו וליתנם לבעליהן וכן משמע *בתוספתא דמסכת מעשר שני דקתני כילד מלות ציבור נותנין תרומה ותרומת מעשר לכהן מעשר ראשון ללוי מעשר שני ומעשר עני ללוי ומתבערין בכ"מ ור"ג אומר הבכורים נותנים לכהן כתרומה וקתני בתר הכי מני שהיו פירותיו לצבורים ורוחקים

[שיהיו המטלטלים] מונחים בה [בקרקה]. שם שונה, כדי שלא להטריחם [להוציא משם את התבואה, אלא כל זמן שירצה יניחו אותם במקומם].
בא ושמע, שאמר רבא בר יצחק אמר רב, ישנם שני [דינים חלוקים] בשטר, [ראובן שרצה למכור שדהו לשמעון, ואמר ללוי וליהודה] תזכו [בקנין חזקה]⁷⁷ בשדה זו לפלוני [שמעון], וכתבו לו את השטר [לראיה, יכול ראובן המוכר] לחזור בשטר [לומר איני רוצה שתהא לו ראיה בידו]⁷⁸ ואינו יכול לחזור בשדה. [אבל אם אמר המוכר תזכו לשמעון את השדה] על תנאי שתכתבו לו את השטר, [יכול המוכר] לחזור בין בשטר בין בשדה [שהרי לא עשאן שלוחים לזכות אלא עם השטר והרי חוזר לו בשטר]⁷⁹.
ורב חייא בר אבין אמר רב הונא, ישנם שלשה [דינים חלוקים] בשטר, שנים הם זה שאמרו. והאחר [השלישית], אם קדם מוכר וכתב לו את השטר [קודם נתינת הכסף או עשיית החזקה], כמו שלמדנו (&), כותבים שטר למוכר [פי' שדי מכורה לפלוני] אף על פי שאין לוקח עמו [ולא אמרינן שזה שטר מוקדם ופסול, שהרי קנה ממנו מעכשיו, או כשיטת אביי שאמר העדים מזכים לזוכה בחתימתם]⁸⁰. ע"כ הוא דברי המשנה ומכאן מתחיל דברי רבי חייא. כשאמר לו "קני קרקע זה בחזקה והשטר יחד עמה"⁸¹ כיון שהחזיק בקרקע, נקנה שטר בכל מקום שהוא⁸². לומדים מזה שלא צריכים שיהיו מונחים בה. שטר שונה, שהיא בית אחיות הקרקע הוא [וכאילו חלק של הקרקע]. והרי על זה למדנו, "זו היא ששנינו, נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות, בכסף, בשטר, ובחזקה" [אם כן צריך להיות שכל מטלטלים הוה כמו השטר כאן], לומדים מכאן שלא צריכים שיהיו מונחים שם, [וכך] לומדים משם⁸³.
שאלו אותו, האם צריכים [לומר קני קרקע וקני מטלטלין] אגב [הקרקע] או לא? בא ושמע, שלמדנו כל אלה [הציורים המוזכרים בעמוד הקודם, שתקנה את זה עם מאה צאן], ולא מוזכר [שאמר] "אגב". ולפי דברך? הרי לא כתוב "קני". אלא [בכולם לא קנה] עד שיאמר [הנותן המתנה] "קני" [בטפח על טפח עבור פלוני ועמו מאה צאן שבידיך], כאן גם עד שאמר אגב. וההלכה, לא צריכים שיהיה מונחים, אמנם צריכים [לומר] אגב וקני.

שאלו אותו, אם מכר השדה ונתן המטלטלין במתנה, מה דינם. בא ושמע, עישור שאני עתיד למדוד נתון ליהושע, ומקומו מושכר לו [והרי ניתנה לו המקום במכר והמעשר במתנה], לכן לומדים [שנקנו מטלטלים דמתנה אגב קרקע של מכר]⁸⁴.

שאלו אותו, [מכר] שדה לאחד ו[מכר] מטלטלין לאחר, מה דינו [האם קנין של א' בשדה עוזר באגב למטלטלים עבור השני]. בא ושמע, עישור שאני עתיד למדוד נתון לעקיבא בן יוסף כדי שיזכה בו לעניים, ומקומו מושכר לו, מהו מושכר. מושכר למעשר. ואם תרצה נאמר, ר' עקיבא שונה, שהיה יד עניים [פי' היא כידם מאחר והיה גבאי צדקה, אבל, אדם אחר, לא].

אמר רבא, לא שנו [שהמטלטלים נקנים בחזקה של הקרקע] אלא שנתן כל דמי כולם [של המטלטלים, ורק אז חזקתו בקרקע מועילה למטלטלים]. אבל אם לא נתן דמי כולן, לא קנה [את המטלטלים] אלא כנגד מעותיו⁸⁵.

⁷⁷ רש"י. ועי' רע"א (ח"מ סי' רמג ס"ו): דווקא נקט והחזיקו דבקנין במקום שכותבין לא קנה עד שיכתוב השטר ויכול לחזור גם בשדה, אע"כ דמירי בחזקה דכיון שהחזיקו בשדה גמר והקנה אף בלא שטר כדלעיל ס"י קצד, ועי' לעיל הערה 65.

⁷⁸ רש"י. שלא ניחא ליה דליפוק שטר עילויה דאיכא קלא בשטר טפי מבעדים ויאמרו שהוא עני שמוכר הכל ולא ימצא מלוה (תוס'). משמע מדברי רש"י שאם אין לו אמתלא, אז כופין על מידת סדום. ועי' סמ"ע סי' רמג ס"ו: אפילו כבר כתבו השטר, חזרתו חזרה, ואסורים ליתן להמקבל שטר, מטעם דיכול לומר לא ניחא לי דליפשו עלי שטרי ויזולו נכסי.

⁷⁹ עי' שו"ע (ח"מ סי' סו ס"י): המקנה לחבירו קרקע כל שהוא, והקנה לו על גבו שטר חוב, הרי זה קנה השטר בכל מקום שהוא בלא כתיבה ובלא מסירה, והוא שיאמר לו על פה: קנה לך הוא וכל שעבודא דאית ביה.

עי' סמ"ע: בלא כתיבה ומסירה. דכל שמקנה אגב קרקע דינו כקרקע, והקרקע נקנית בכסף בשטר ובחזקה ובקנין, וכמו שכתב הטור בריש סימן ק"ץ. ומיהו אמירה ע"פ כתבו הרא"ש והטור [המובאים בציונים אות כ"ב] דצריך, וזהו שכתב המחבר והוא שיאמר כו'.

⁸⁰ עי' רמב"ם (מכירה פ"ג ה"ח): המקנה קרקע ומטלטלין כאחד כיון שקנה קרקע בכסף או בשטר או בחזקה נקנו המטלטלין עמהם בין שהיו שניהם במכר או במתנה, בין שמכר מטלטלין ונתן קרקע, בין שמכר הקרקע ונתן המטלטלין כיון שקנה קרקע קנה מטלטלין. ועי' הרב המגיד: ואני תמה למה לא כתב הרב כשהמטלטלין במכר שלא קנה את כולן עם הקרקע אלא בשנתן דמי כולן שהרי מימרא מפורשת היא שם אמר רבא לא שנו אלא בשנתן לו דמי כלן אבל לא נתן לו דמי כולן לא קנה אלא כנגד מעותיו ותניא כוותיה והוא בהלכות. ונ"ל שהרב מפרשה בהמכר עי"ל ונפיק אזוזי קצת קצת המפרשים ז"ל אבל אי לא עי"ל ונפיק אזוזי אף על פי שלא קבל דמי כולן נקנה הכל ללוקח ועל כן סתם הרב ז"ל וסמך לו על מה שיתבאר פ"ז דכל דעייל ונפיק אזוזי לא קני. אבל פירוש

למדנו בברייתא כמו רבא, יפה כח הכסף מכה השטר, וכח השטר מכה הכסף. יפה כח הכסף, שהכסף פודים בו הקדשות ומעשר שני, מה שאין כן בשטר⁸¹. ויפה כח השטר, שהשטר מוציא בבת ישראל [גט אשה], מה שאין כן בכסף. ויפה כח שניהם מכה חזקה, וכח חזקה מכה שניהם. יפה כח שניהם, ששניהם קונים בעבד עברי⁸², מה שאין כן בחזקה. יפה כח חזקה, שחזקה, מכר לו עשר שדות בעשר מדינות, כיון שהחזיק באחת מהם, קנאם כולם⁸³.

אחר ז"ל במטלטלין הנקנין עם הקרקע אינן קנויין אלא כשנתן לו דמי כולן אף על גב שלא עי"ל ונפיק אזוזי ובוזה הורע כחו של אגב כיון שאין קניית המטלטלין מחמת עצמן זה דעת רש"י ז"ל והרמב"ן והרשב"א ז"ל:

⁸¹ עי' בכורות נא ע"ג. עי' לעיל הערה.

⁸² עי' לעיל יד ע"ב.

⁸³ עי' הערה 85.

לו זו קני, וכי הוא קונה [לשאר הבהמות, חוץ מהראשון]. איך הם דומים, שם הם גופים מוחלקים [ולכן, כאשר אמר "קנה" משמע הוא ולא עוד], כאן חיבור הארץ הוא אחד [שהרי הכל מחוברת].

זווקים את הנכסים וכו'.⁸⁸ אמר עולא, מנין לגלגול שבועה מן התורה, שנאמר "ואמרה האשה אמן אמן" [מש"כ אמן פעמיים מיותר, ובא לדרוש בו גלגול שבועה], ולמדנו במשנה, על מה היא אומרת אמן אמן. אמן על האלה [מש"כ: יתן ה' אותך לאלה ולשבועה בתוך עמך בתת ה' את ירכך נפלת ואת בטנך צבה], אמן על השבועה [שמשיבועה הכהן שלא נטמאת], אמן אם מאיש זה, אמן אם מאיש אחר, אמן שלא סטיית ארוסה או נשואה או שומרת יבם [פי' אשה שמתה בעלה ללא ילדים, וצריכה יבום או חליצה] או כנוסה [פי' שיבם שלה יבם אותה].⁸⁹ ה"ארוסה" הזאת, איך מדובר, אם תאמר שקנה אותה כשהיא ארוסה, והשקה אותה כשהיא ארוסה, והרי למדנו במשנה, ארוסה ושומרת יבם לא שותות⁹⁰ [אם נסתרה] ולא מקבלת כתובה [שהרי היא עצמה גרמה לעצמה ליאסר עליו]. למה. אמר הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] "תחת אישך"⁹¹, והרי אין. אלא שקנה אותה כשהיא ארוסה ונסתרה כשהיא ארוסה ומשקה אותה כשהיא נשואה [על סתירתה כשהיתה ארוסה]. וכי המים בודקים אותה. אמר הרחמן [פי' ה' ית' בתורה], "ונקה האיש מעון" [שלא בא עליה אחר שנסתרה שנאסרה עליו בסתירה זו], בזמן שהאיש מנוקה מעון, מים בודקים את אשתו, אין איש מנוקה מעון, אין המים בודקים את אשתו.⁹² אלא על ידי גלגול [שקנה לה כשהיא נשואה ונסתרה ומגלגל עליה שבועה על אירוסין אף על פי שלא היו ראויין לשבועה בפני עצמן שהרי לא קינא]⁹³. מצאנו [גלגול שבועה בענין] סוטה שהיא איסור, מאיפה יודעים בענין מומן. למדנו בבית מדרש של רבי ישמעאל, קל וחומר, ומה סוטה

⁸⁸ ע"י הערה כב.

⁸⁹ ע"י רמב"ם (סוטה פ"ד ה"ז): יש לבעל לגלגל עליה בשבועה שלא זינתה עם איש זה שקינא לה בו ולא עם איש אחר ושלא זינתה תחתיו משנתאסרה קודם שתנשא ולא אחר שנשאת, אבל אינו מגלגל עליה שלא זינתה קודם האירוסין ולא אחר שגרשה אם גרשה והחזירה שאם זינתה בעת זה לא תאסר עליו, וכל שתבעל ולא זינתה אסורה לו אינו נשואה עמה. לפיכך אם נשא זינתה אינו מגלגל עליה שלא זינתה כשהיתה שומרת יבם אבל מגלגל עליה שלא זינתה תחת אחיו שאם זינתה תחת אחיו הרי זו אסורה עליו, וכן אם גרשה והחזירה מגלגל עליה שלא זינתה תחתיו בנישואין הראשונים. וכן יש לו לגלגל עליה בלהבא שלא תזנה תחתיו ושלא תזנה אחר שיחזירה אם יגרש ויחזיר, לפיכך כשתזנה להבא מים בודקין אותה ויאירו לה אותן המאורעות לכך נאמר +במדבר ה' כ"ב+ אמן אמן, אמן מאיש זה אמן מאיש אחר, אמן נשואה אמן ארוסה, אמן לשעבר אמן להבא. [השגת הראב"ד] וכן יש לו לגלגל עליה בלהבא שלא תזנה תחתיו ושלא תזנה אחר שיחזירה אם יגרש ויחזיר. א"א כל זה לדעת ר"מ ואפשר שהלכה כמותו דסוגיין כוותיה.

⁹⁰ ע"י רמב"ם (סוטה פ"ב ה"ב): ואלו הן הנשים שאינן ראיות לשתות אף על פי שהיא רוצה לשתות ובעלה רוצה להשקותה בלא יוצאות בלא כתובה משיבוא עידי סתירה אחר עידי קינוי ויאסרו על בעליהן לעולם, והמש עשרה נשים הן, ואלו הן: ארוסה, ושומרת יבם, וקטנה אשת הגדול, וגדולה אשת הקטן, ואשת אנדרונינוס, ואשת הסומא, או החגור, או האלם, או מי שאינו שומע, או שהוא כרות יד, וכן החגרת, והאלמת, והסומה, וכתות כף, ושאינה שומעת, כל אחת מאלו אינה ראויה לשתות.

⁹¹ מכאן משמע שארוס לא נחשב כאיש שלה. וכן ע"י לעיל יד ע"א רש"י ד"ה יבא עליה, יבא עליה ולקחה לו – כלומר ביאה הן ליקוחיה. היינו שיש ליקוחין, וחוץ מזה יש מציאות של "אישה".

⁹² ע"י רמב"ם (סוטה פ"ב ה"ח): כל איש שבא ביאה אסורה מימיו אחר שהגדיל אין המים המאריים בודקין את אשתו, ואפילו בא על ארוסתו בבית חמיו שאסורה מדברי סופרים אין המים בודקין את אשתו שנ' +במדבר ה' ל"א+ ונקח האיש מעון האשה היא תשא את עונה, בזמן שהאיש מנוקה מעון האשה נושאה את עונה. [השגת הראב"ד] אפילו בא על ארוסתו בבית חמיו שאסורה מדברי סופרים אין המים בודקין את אשתו. א"א הא דלא כהלכתא משמעתא דריש ארוסה ושומרת יבם.

⁹³ רש"י. וע"י ריטב"א: אף על גב דגמרינן גלגול שבועה מן התורה מסוטה, יש בסוטה מאי דליכא בעלמא, דאילו בסוטה הכהן פותח הגלגולין מעצמו, ואילו בעלמא קיימא לן דאין בית דין פותחין לו לגלגל עד דטעין תובע שאמרינן התם (שבועות מט ע"א) אמר רב הונא לכל מגלגלין חוץ משכיר ורב חסדא אמר לכל אין מקילין חוץ משכיר מאי בינייהו יש בינייהו למפתח לו {ע"כ סוף הגמ' בשבועות, וצ"ע אם היה לו גרסא אחרת} לרב חסדא פתחין לרב הונא לא פתחין, והלכתא כרב הונא, ומודה רב הונא דבסוטה פותח הכהן, אלא דשאני סוטה דהוי איסורא וכל ישראל ערבינן זה לזה ומחייבי לאפרושיה מאיסורא ובעל דבר חשיבי, אבל הכא דממונא הוא אי לא טעין בעל דבר אין לנו לעשות עצמינו עורכי הדינין ולפתוח לו ולגלגל עליו. וע"י ש"ע (צד ס"א): פאילו לא תבע התובע לגלגל ב"ד מעצמן מגלגלים. פי' הש"ך: כגון שהבית דין יודעין שיש לתובע עליו שבועת גלגול דאי לאו הכי אסור דהוי כעורכי הדיינים.

כמה דברים אמורים [שחזקה בשדה זו מועיל לקנות עוד שדה]⁸⁴, שנתן לו דמי כולן⁸⁵. אבל לא נתן לו דמי כולן, לא קנה אלא כנגד מעותיו [ששילם]⁸⁶. זה [שלמדנו כיון שהחזיק באחת מהן קנאן כולן] ראייה לשמואל⁸⁷, שאמר שמואל, מכר לו עשר שדות בעשר מדינות, כיון שהחזיק באחת מהן, קנה את כולן. אמר רב אחא בנו של רב איקא, תדע, שאילו מסר לו עשר בהמות באפסר אחד, ואמר ליה קני, מי לא קני. אמר לו, איך הם דומים בכלל. שם [כולם] אגודות [באגד זה] שבידו⁸⁷, כאן אין איגודו בידו. ויש שאמרו, אמר רב אחא בנו של רב איקא, תדע שלא קני [והוא חולק על שמואל], שאילו מסר לו עשר בהמות באפסר אחד, ואמר

⁸⁴ רש"י. ולא קנה בקנין כסף, שמדובר במקום שלא קונים בכסף ללא שטר (תוס'), ע"י לעיל הערה 77. בשדה אחת קנה בחזקה בלא מעות מכאן יש לדקדק אף במקום שכותבין את השטר אף על גב דכסף לא קני חזקה קניא והיינו טעמא משום דאלימ קני חזקה משום שעשה מעשה בגוף הדבר מידי דהוה אמשיכה דקניא בלא כסף.

⁸⁵ ע"י ש"ע (ח"מ ס' קצב ס"ב): המוכר לחבירו 'שדות ב' מדינות כיון שהחזיק באחד מהם קנה כולם ואפילו היתה אחת מהם הר גבוה והשנית מצולה שהרי אין תשמיש של זו כתשמיש של זו במה דברים אמורים שנתן דמי כולם אבל אם לא נתן דמי כולם לא קנה אלא כנגד מעותיו לפיכך אם היו הכל במתנה קנה כולם. ויש חולקין במתנה והוא הדין בעשרה בתים או בית ושדה דינן כעשרה שדות.

ביאור: כיון שהחזיק באחת מהן כו' - כלל דבריו הוא, דאפילו במקום שאין קונין בכסף בלא שטר, בחזקה בלא שטר קונה, דחזקה עדיפא דעשה מעשה בגופה של שדה, לקנות אותה שדה לחוד מהני חזקה אפילו לא נתן מעות כלל, אבל כשבא לקנות כמה שדות, לא מהני החזקה שהחזיק באחת מהן, אפילו הן סמוכות זה לזה, אם לא שנתן לו דמי כולם, דאז קונה כולם בחזקה אחת, ואפילו במקום שאין קונין בכסף לחוד ואפילו אינן סמוכות זה לזה (סמ"ע).

שהרי אין תשמיש כו' - כלומר, אף על פי שאין תשמיש של זה כו' (סמ"ע). שנתן דמי כולם - דאז מסתמא הקנה לו המוכר כולם בחזקה אחת (סמ"ע). אלא כנגד מעותיו - מיהו כנגד מעותיו קנה אפילו עייל ונפיק אזוזי (סמ"ע, נת"מ). דא דבנתן מקצת דמי כל שדה ושדה הכל. ו"א, דאף בכה"ג לא קנה רק כנגד דמיו. רק בנתן מקצת דמיו של אותו שדה שהחזיק מהני ואפי' לא נתן כלל ולא עייל ונפיק מהני לאותו שדה שהחזיק (רע"א). לפיכך אם היה הכל במתנה כו' - דבמתנה הוא כאילו קיבל כבר דמיהן של כולם (סמ"ע).

ויש חולקין במתנה - טעמייהו, דכיון שלא קיבל ממנו כלום מסתמא דעתו של הנותן שיהא הברירה בידו לחזור בו כל זמן שלא קנאוהו המקבל. ואפילו החולקין במתנה מודים בשכירות [דבסעיף שאחר זה] דבהחזיק באחת מהן קנה כולם אף על פי ש"כ לא נתן להמשכיר עדיין כלום, דשאני שכירות דאינה משתלמת אלא לבסוף, ומתחילת השכירות הסכים עמו להיות המעות עליו בחוב ובמלוה עד סוף זמן השכירות (סמ"ע). ו"א דאם אמר לו החזק באחת וקנה כולן, אפילו במתנה קנה לכולי עתה (נת"מ ורע"א), ו"א דאפילו במכר ולא נתן דמי כולם ואמר לו כן, קנה (נת"מ).

והוא הדין בעשרה בתים - מירוש, לא תימא דוקא במכר לו עשר שדות דלית בהו דבר המפסיק כ"כ וסדנא דארעא חד, דינא הכי, ולא בבתיים שהן מופסקין ומחולקין כל אחד בנין בפני עצמו, קמ"ל דהקרקעות שהבתיים עומדים עליהם מצרפין אפילו הן בעשר מדינות (סמ"ע).

⁸⁶ ע"י רשב"א עמוד א': מדקאמר לא קנה אלא כנגד מעותיו שמעינן דנתן דמי כולן דקאמר ממש הוא אבל נתן מקצת דמי כולן לא קנה אלא כנגד מעותיו. וע"י נ"י ב"מ (מח ע"א מדפי הר"ף): ד"ה לא עייל ונפק אזוזי קני. דקדק הרשב"א ז"ל דההיא שאמרינן [קדושין דף כז ב] מכר לו עשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באחת מהם קנה כולם ואמרינן לא שאנו אלא שנתן דמי כולם אבל לא נתן דמי כולם לא קנה אלא כנגד מעותיו מיירי בדלא עייל ונפיק אזוזי ומאי כנגד מעותיו כנגד אותה שדה שנתן עליה מעות קאמר ואף על פי דבעלמא בשדה אחת קנה כולן הכא דשדות מחולקות עד שיתן דמי כולם או קצת דמים על כל אחת ואחת תדע דאילו בדעייל ונפיק אזוזי מאי שנא בעשר מדינות אפילו באחת נמי. וע"י רע"א (ס' קצב ס"ב): דעת הנ"י פרק השוכר דבנתן מקצת דמי כל שדה ושדה קנה הכל. אבל דעת הר"ן פ"ק דקדושין וכן הוא בחי' רשב"א דאף בכה"ג לא קנה רק כנגד דמיו. רק בנתן מקצת דמיו של אותו שדה שהחזיק מהני ואפי' לא נתן כלל ולא עייל ונפיק מהני לאותו שדה שהחזיק עיין שם.

ובענין בתים: ע"י נ"י (ב"ב לו ע"א בדפי הר"ף): הייתי מסופק מי שקנה שני בתים והחזיק באחד אם קנה חבירו דס"ל דסדנא דארעא שייך למימר טפי בקרקע ממש מבבתיים הבנויים עליו ואח"כ ראייתו לאחד ממחברי ספרים שכתב ומינה למוכר בית ושדה שהחזיק בשדה שקנה בית או איפכא.

וע"י רמב"ם וכן ש"ע שלא משכיר לשון אגב, והרי צריכים לשון אגב אם זה קנין אגב, וע"י ש"ע רב ו ש"ע קרקע נקנה אגב קרקע.

⁸⁷ רש"י. צ"ע איך זה ראייה זהו זה. אבל ע"י רמב"ן ב"ב נג? שגורס תניא כוותיה, וצ"ע.

שלא ניתנה לתבוע [שבועתה] בעד אחד [אלא צריכים ב' עדים], מגלגלים. ממון שניתן לתבוע [שבועתה] בעד אחד, קל וחומר שמגלגלים. מצאנו [שמגלגלים שבועתה בטענת] ודאי [שאם תבע מודה במקצת, ומגלגל עליו תביעת קרקע]. מאיפה יודעים [שמגלגלים גם בטענת] ספק. [שהרי אי אפשר ללמוד ק"ו מסוטה, שסוטה כל שבועתה היא רק בספק, וכן גלגוליה, אבל ממון, עיקר שבועתו על ודאי]. למדנו כברייתא, רשב"י אומר, נאמרה שבועה בחוץ [לעזרה, פ"י כל דיני ממונות] ונאמרה שבועה בפנים [בתוך העזרה, היינו פרשת סוטה], מה שבועה האמורה בפנים, עשה בה ספק כודאי, אף שבועה האמורה בחוץ, עשה בה ספק כודאי⁹⁴. עד היכן [כחה של] גלגול שבועה [גלגול דבר שאין נשבעים עליו]. אמר רב יהודה אמר רב, מי שאמר לחבירו הישבע לי שאין אתה עבדי [האם חייב לישיבע שאיננו עבדו]. ההוא חייב נידוי, ומנדים אותו. שלמדנו כברייתא, הקורא לחבירו עבד [כנעני] מנודה, מנדין אותו [שמזלזל ביישראל, וכך מזלזלים בו]⁹⁵. [ואם קרא לו] ממזר, סופג ארבעים [מלקות מרדות, ויותר טוב מנידוי. ואם קרא לו] רשע, יורד עמו לחייו [כלומר לזו אין ב"ד נזקקים אבל הוא מותר לשנאתו ואף למעט פרנסתו ולירד לאומנתו]⁹⁶.

אלא אמר רבא, הישבע לי שלא נמכרת לי בעבד עברי. זה טענה מעולה היא, שיש אצלו כסף [ובלא גלגול נמי אי הוה מודה במקצת או

⁹⁴ ע"י ר"ן: ושמעין משמעתיך דכולהו שבועות מגלגלין ברי על ברי וברי על שמא ושמא על ברי ואפי' שמא על שמא דהא סוטה שמא על שמא הוא ומגלגלין ואף על פי שיש חולקין [רמב"ן ד"ה ומ"מ] ואומרין דשמא על שמא אין מגלגלין וסוטה שאני דכברי דמי שרגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה אינו מחזור שאף על פי כן שמא הוא ומשום האי טעמא פרכינן מצאנו ברי שמא מנא לו ועוד שאם כן מצינו שמא על ברי ברי על שמא מנלן וכ"ת אין מגלגלין והא אמרינן בפרק השואל [דף צח ב] אישבתע לי מיהא דכדרכה מתה ומגו דמשתבע דכדרכה מתה משתבע נמי דשכורה מתה. הקשה הגרע"א: ולא זכיתי [להבין] הא אדרבא שם במתני' לא נזכר בשמא ושמא שבועה ותוס' ופוסקים טרחו למצוא טעם לזה אבל ע"פ ליכא ראי'.

⁹⁵ רש"י: ועי' תוס': מכאן מדקדק ר"ת דכל איפה שאמר כה"ג, כי ההיא דנדרים [דף ז ע"ב] בשומע אזכרה מפי חבירו היה חייב לנדונו, ואם לא נידהו הוא עצמו יהא בנידוי. לא שיהא ממילא, אלא ב"ד היו חייבין לנדונו, כשאמר הכא שמותי, משמתינן ליה. והיינו מדה כנגד מדה כלומר הוא קרא לחבירו עבד דהוא ארור כך מקללין אותו בארור דהיינו נידוי וכן הקורא לחבירו ממזר הוא אומר שחבירו עבר בלאו לפיכך סופג את הארבעים כדון עובר בלאו.

הקשה הגרע"א: לא זכיתי להבין דהתם דקורא לחבירו עבד שהוא באמת אינו עבד מזלזל אותו אבל הכא ממונא תבע ואומר שבאמת עבד הוא אמאי לא ישיבע עליו וצ"ע.

⁹⁶ רש"י: ועי' ירושלמי ב"ק [פ"ח ה"ז]: אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו וכו' ומניין שלא יהא המוחל אכזרי ויתפלא אברהם אל האלהים וגו'. גמ' אבל הוציא לו שם רע אין לו מחילה עולמית. ועי' ט"ז [אר"ח סי' תרו סק"ג]: משמע פ"י שאין המוחל אכזרי כשאין מוחל.

ע"י תענית ז ע"ב: אמר רב סלא אמר רב המנונא: כל אדם שיש לו עזות פנים סוף נכשל בעבירה, שנאמר ומצח אשה זונה היה לך. רב נחמן אמר: בידוע שנכשל בעבירה, שנאמר היה לך ולא נאמר יהיה לך. אמר רבה בר רב הונא: כל אדם שיש לו עזות פנים מותר לקרותו רשע, שנאמר העז איש רשע בפניו. ועיי"ש בתוס': מותר לקרותו רשע - אף על גב שאמר' בקדושי' [דף כח]. הקורא לחבירו רשע יורד עמו לחייו לזה מותר דודאי נכשל בעבירה ועומד במורדו דהכרת פניו ענתה בו.

ע"י ערוך ערך חי: ובב"מ [דף עא] אין מקבלין רשע יורד עמו לחייו, פ"י אם היה בעל מלאכה קובע חנות בצידו כמו שאמרו בפרק לא יחפור בר מבואר דאוק' ריחי' וכו' עד קיא מפסקת לחיותאי, וכי קרי ליה רשע בלא דינא פסקינן דינא דמוקים עליה ריחיא לתחילה [רע"א]. ועי' רש"י [בבא מציעא דף עא ע"א]: רגיל להתקוטט עמו כאילו הכהו, וכאילו בא להורגו, ואני שמעתי: רשאי לירד לתוך אומנתו של חבירו, ולמעט מזונותיו של חבירו, וקשה בעיני שיתירו חכמים לישראל להנמק ולגמול רעה.

ועי' אג"מ [ח"מ ח"א סי' לח]: [מש"כ] הקורא לחבירו רשע יורד עמו לחייו ופירש"י דהוא אף למעט פרנסתו ולירד לאומנתו, הוא רק כשהוא היה המתחיל ולא כשציעורו ומצד צערו קרא להמצערו רשע. וגם [אם אדם קרא לאנשים] קאמוניסטים גוים שאומרים שאמר בכעסו מסתבר שאינו כקורא רשע, משום דקאמוניסטן הוא שם לא על הרשעות אלא על מפלגה והרבה רשעים בעולם שאינם קאמוניסטן וא"כ ידוע לכל שהוא רק שם זלזול בעלמא שאמר שהנהגתו בזה הוא כהקאמוניסטן. וכן הוא כשקורא ליהודי גוי שידוע לכל שהוא רק זלזול בעלמא שהנהגתו בזה כגוי, ול"ד לקורא רשע שאומר ממש שהוא רשע שכן יבינו השומעים קראתו. ואף בקורא רשע הרש"י בב"מ דף ע"א פליג ע"ז וסובר שאסור לירד לאומנתו ולמעט מזונותיו.

ועי' י"ד סי' שלד סמ"ג [הובא לקמן הערה] שלא מביא לא ענין של רשע ולא ענין של ממזר.

היה לו עד אחד היה חייב שבועה דטענת מטלטלין היא זו שתובעו פעולתו או גרעונו ומאי שונה זה משאר גלגול שבועה]. רבא הולך לשיטתו, שאמר רבא, עבד עברי גופו קנוי [ולכן אינה טענת מטלטלים אלא עבד דינו כקרקע]. אם כן, היינו קרקע. מה הייתי אומר, קרקע הוא שאנשים אמורים למכור בצניעה, ואם יש מי שמוכר, אין לו קול [ומכאן לומדים ההלכה של גלגול], אבל זה אם יש שמכרו יש לו קול, לכן לומדים [שלא].

מתני'. כל הנעשה דמים באחר [פ"י שדרכו לתתו בדמים כשקונים חפץ], כיון שזכה זה, נתחייב זה בחליפיו [איפה דתנו בתורת חליפין ולא בתורת דמים אלא כעין שקונים בסודר כעין שלף איש נעלו, וברגע שמשך זזו אחד מן הקונה בתורת קנין חליפין נתחייב הקונה באונסי חליפין בכל מקום שהם אם מתו או אם נאבדו עליו לשלם המעות שפוסק לתת לו לפי שכשמשוך המוכר את הסודר או את הזוז בתורת חליפין נקנה המקח ללוקח בכל מקום שהוא]. כיצד. החליף שור בפרה או חמור בשור, כיון שזכה זה [פ"י שמשך בעל הפרה את השור], נתחייב זה בחליפיו [פ"י נקנית פרה ללוקח בכל מקום שהיא ואונסיה עליו]⁹⁷.

גמ'. מהו חליפין [המזכיר כאן במשנה]. מטבע [פ"י שהוא הניתן דמים באחר בכל מקום], לומדים מזה שמתבע נעשה חליפין [אע"פ שמעות אין קנות. ומקשה הגמ' הרי למדנו שאין מטבע נעשה חליפין]. אמר רב יהודה, כך נאמר, כל דבר שאם נותנים אותו לאחר צריך לשומו בדמים [פ"י כל מטלטלים חוץ ממטבע].

⁹⁷ ע"י ש"ע [ח"מ סי' רג ס"א]: כל המטלטלין קונים זה את זה בחליפין אין צריך לומר אם אין המקנה מקפיד לידע שיווי החפץ שנוטל בחליפין כעין שקונים בסודר שזהו קנין גמור שמועיל לכל הדברים בין קרקע בין מטלטלי חוץ משטרות ועיין לעיל סימן סו בין בעלי חיים ופירות נמי אע"פ שאין קונים בהם נקנים בחליפין חוץ ממטבע שאינו נקנה בחליפין ולא קונה וכן דבר שאין בו ממש אין קנין מועיל בו כגון שקנו ממנו שילך עם פלוני למקום פלוני או שיחלקו חצר שביניהם [ועיין לעיל סימן קנז סעיף ב] וכיוצא באלו שהם קנין דברים ואין לו על מה לחול הגה וטובת הנאה לאו ממון ואינה נקנת בחליפין, ועיין לקמן סימן רמה האומר אתן דבר לפלוני אי הוי קנין דברים מי שקנו ממנו שיעשה שטר מחילה לחבירו הוי קנין דברים דשטר מחילה אינו אלא סילוק בעלמא אבל אי קנו ממנו להחזיר לחבירו כל זכותיו שיש לו עליו הוי קנין דברים אלא אפילו מקפיד לידע שיווי החפץ שנוטל דהשתא דומה לדמים אפילו הכי נקנה כיצד היה לזה פרה ולזה חמור והעריכו אותם כמה שוה כל אחד מהם והסכימו להחליפם זה בזה כיון שמשך בעל הפרה את החמור נקנית פרתו לבעל החמור בכל מקום שהיא ואין שום אחד מהם יכול לחזור בו ויש אומרים דאם העריכו זה כנגד זה קונין אף בפירות ויש חולקין עיין בב"י שתי הדעות:

ביאור: אם אין המקנה מקפיד לידע שיווי החפץ כו' - פירוש, ואח"כ נותן לו כל דמי החפץ, דאל"כ אלא תאמר שזהו דמי תשלומי, קשה, הא אפילו בלא חליפין הוא קונה כמ"ש הטור והמחבר בריש סימן קצ"ט בהיו בידו מעות בלי מנין כו' [סמ"ע], דברי הסמ"ע בזה [סק"ב?] תמוהים מאד, ויתבאר בסעיף ג' [ט"ז], וי"ח שהקונה עושה שומא בעיניו [נתה"מ].

ופירות נמי אף על גב שאין קונין בהן כו' - כל דבר שאינו כלי ואינו בעל חיים נכלל בשם פירות, ועיין לעיל סימן קצ"ה סעיף ב' בהגה [סמ"ע].

חוץ ממטבע כו' - משום דעיקר סמיכת דעת של הקונה והמקנה כשעושי חליפין במטבע היא על הצורה, והצורה עבידא דבטלה ע"י המלך שפוסלה, והוה כאותיות שאינן קונין ונקנין [סמ"ע], בשר"ת מהר"ם בר ברוך סי' רנ"ז אית' חוץ ממטבע ודבר שאינו מסויים. ותשובה זו ככתבה וכלשונו' אית' בתשובת רשב"א סי' אלף ק"ד ועיין בב"י כאן בשם הר"ן דדבר שאינו מסויים נקנה בחליפין מחנה אפרים בהל' קנין חליפין סי' ג' [רע"א], ובאנקי צעטל נקנין בחליפין, כי אין גופן מטבע אלא שעבוד נכסי הממשלה [פ"ח].

וטובת הנאה לאו ממון - וי"א דאפי' טובת הנאה אינה ממון, מ"מ לענין חליפין ואגב קרקע הוי ממון, רק גבי מתנות כהונה דכתיב נתינה, לא מהני חליפין, דהוי דרך מקח וממכר [ש"ך], דבריו תמוהין דהא טובת הנאה אפילו בירושה ליתיה, עי' רמ"א סימן ער"ו סעיף ו' ויש"ך שם, וכיון דאינו יכול להוריש מכל שכן דליתיה בהקנאה [קצ"ח]. וי"א כיון דק"ל דטובת הנאה אינה ממון, אינה נקנית בחליפין, דהא מטבע ושטר ממון גמור הוא לענין קדושי, ומ"מ לא מיקני בחליפין מטעם דאין גופן ממון, מכל שכן בטובת הנאה דלאו ממון הוא לשום ענין [נתה"מ].

מי שקנו ממנו שיעשה כו' - להחזיר זכיות הוה קנין גמור [ט"ז].

אלא אפילו מקפיד לידע כו' - אדלעיל קאי, אמה שכתב בריש הסעיף אין צריך לומר אם אין המקנה מקפיד כו', ע"ז מסיק ואמר כאן אלא אפילו מקפיד לידע כו' [סמ"ע].

ע"י המשך בהערה הבאה.

האשה נקנית

פרק ראשון

קידושין

שאל מ"ו פ"ט מהל' מביה הל' אמר עשין פכ טו"ע ח"מ י"ב טע"ז פ' שוב ב מ"ו ט"ט פ"ג הל"א טע"ז טו"ע ט"ט פ"ג ט"ז טע"ז פ"ג ט"ז ג' ד מ"ו פ"ט מהל' מביה הל' :

מטלטלין בעלמא הוא חליפין ולא מטבע אחא לאשמועינן דיקא נמי ללאו מטבע אחא לאשמועינן כ"י מאי כ"ל ה"ל לנמינא כ"ל החליף מעות צפרה ומשני ה"ק וכו' ותרתי אחא לאשמועינן נקט ברישא מטבע והדר לאשמועינן שאר מטלטלין ופירי נמי כ"י כל מידי דלא הוי כ"י פירי קרי ליה לענין חליפין ומשום דפירי שכיחי נקט פירי ולא אמרינן נעל דוקא כ"ל החליף שור צפרה פ' צפר שור צפרה וכו"ל שור צ' דחשיב טפי ודמי לכלי שמשחמשים זו הניחא לרב ששה דאמר פירי עבדי חליפין איכא לתרווי כולה מתנינן בין למאי דסליק אדעתין מעיקרא בין למאי דתרינן כל הנישום אלא לר"ג מאי כ"ל למאי דס"ד מעיקרא ואף למאי דלוקימנא השתא ומשני ה"ק יש דמים שהם כחליפין וכולה מתנינן חרף הוא ובמטבע עסקין וה"ק כל הנעשה דמים בחרף דהיינו מטבע פעמים שלמים קומוט כמו חליפין דנעל ואף כשתהוהו בתורת דמים כ"ל החליף דמי שור צפרה כלומר מכר לו שור צמנה ומשכו ונחשיבו לו המנה אמר לו המוכר יש לך פרה ליתן דמיון אמר לו הן שמהל לו צמנה אמר לו מוכר השור המעות שאתה חייב לי נתונים לך דמיה מעות הללו קונים בלא משכית הפרה כחליפין עכ"ל ויש משני סוגיא של שמועה זו בשו"ע אחרת ומפרשי דר"ג ורב ששה פלוגי בפירי דוקא כגון פירות ומשן או בצר שור ולא כחליפין ומטלטלין ומוליכין הסוגיא בחר מאי דס"ד מעיקרא ללמאי דלוקימנא השתא מיתוקמא כר"ג שפיר דמורה הוא בשאר מטלטלין לעבדי חליפין אי"כ בשור חי קאלמר ר"ג דעבדי חליפין ולאו מילתא היא דטעמא דר"ג מפורש בפרק הזהב

תוס' ר"י הוקן

השור ברשותו ובתולק הסמכט: כל הנישום. מתיירי שלוח וזהו מסלולין ורובים לחליף וצריכי לעשות שומות דמים כמה שזה וזכפה שיה זה ומסלולין עבדי חליפין: סמכט. שלוח הסמכט ליה פרה: סמי כ"כר. ה"ג כ"כר החליף בשור שור צפרה או בשור חרף חמור שבור. אי נמי (א) בשור חמור שבור דבשר מקריא פירי ולא בחמה בחייה מקריא פירי ונעשית חליפין כדתנן בהדיא החליף פרה בחמור וילדה וכן חמור שפחה וילדה זה אמר ברשותי וילדה וזה אמר ברשותי וילדה ונאסר בני פרה חליף ונבי שפחה סבר אלמא בהמה בחייה נעשית חליפין. א"ר ברב נחמן נעל לאי דוקא אלא לרצויא כל דבר שאין עושה בו מלאכה ומסמכט כגון פירות ומסמכט היינו טעמא דלא עבדי חליפין משום דרעתיה עבירה וצורחא עבירה דבפלות שרמלכות פוסלתהו. ר"ש פ' תב"ט ה"ג כ"כר החליף שור צפרה ור"ג בשור שור דלרב נחמן נעל דוקא כחמור (ב) בהמה ור"ג בשור שור (ג) [בלי ולא בתולק] ולא פירות. ולא נורחא דהא אמרי' פ"ה הובב כמאן דבתיבין וקנינא כמאן דבשר למקניא ביה. כמאן לאפוקי מדרב ששת. ביה אמר רב פפא בעמיטו פהיל ויפריב ר"ש טעמא ואפיקיב מדרב ששת דאמר פירי עבדי חליפין סמכט נמי בכלל. ועוד אמאי לא אמר למעושי בהמה. ורדב"ן ר"ש ור"א מתיי' בהחליף פרה חמור מתקמא שרמלכות דפירי שור צפרה כ"י היכי דאמר ויש דמים שהם חליפין אמאי לא ארתיב טינה לרב נחמן דרשמוס מתיי' לא משמע הכי. והעיקר שם שפירשונו וכן פירשוהו הר"ם והר"ף: הניחא: לטאי רקס"ד הניחא דלוקימנא למתיי' דיק החליף בשור שור צפרה או חמור. אבל לטאי דאב יורה לא דקטני דשרו ופרה תנן ואמ' רב נחמן [ר"ס] דפירי לא עבדי חליפין בבמה בחייה [מורה] כדבבבב. ר"ש פירי

בין שזכה זה נתחייב בחליפין *דיקא נמי דקתני כיצד החליף שור בפרה או חמור בשור ש"מ ולמאי דסליק אדעתין מעיקרא דמטבע נעשה חליפין מאי ביצד ה"ק פירות נמי עבדי חליפין כיצד החליף בשור שור בפרה או בשור חמור בשור בין שזכה זה נתחייב בחליפין הניחא *לרב ששת דאמר פירות עבדי חליפין אלא לר"ג *דאמר פירות לא עבדי חליפין מאי איכא למימר ה"ק יש דמים שהן בחליפין כיצד החליף דמי שור בפרה או דמי חמור בשור מ"ש סבר לה כ"י יוחנן דאמר *דבר תורה מעות קונות ומה טעם אמרו משיכה קונה גזירה שמא יאמר לו נשרפו חייך בעלייה מילתא דשכיח גזרו בה רבנן *מילתא דלא שכיח לא גזרו בה רבנן ולר"ל דאמר משיכה מפורשת מן התורה הניחא אי סבר לה כרב ששת דאמר פירות עבדי חליפין מחרין כרב ששת אלא אי סבר לה כר"ג דאמר פירות לא עבדי חליפין ומטבע לא קני במאי מוקי לה על כרחך כרב ששת ס"ל: בתנ"י רשות הגבוה בבסוף ורשות ההדיוט בחוקה *אמירתו לגבוה במסירתו להדיוט: גב' ת"ד י"ב רשות הגבוה בבסוף גיזבר שנתן מעות ובהדיוט לא קנה עד שימושך כיצד אמירתו לגבוה במסירתו להדיוט האומר *שור זה עולה בית זה הקדש אפי' בסוף העולם קנה בהדיוט לא קנה עד

בין שזכה זה נתחייב בחליפין *דיקא נמי דקתני כיצד החליף שור בפרה או חמור בשור ש"מ ולמאי דסליק אדעתין מעיקרא דמטבע נעשה חליפין מאי ביצד ה"ק פירות נמי עבדי חליפין כיצד החליף בשור שור בפרה או בשור חמור בשור בין שזכה זה נתחייב בחליפין הניחא *לרב ששת דאמר פירות עבדי חליפין אלא לר"ג *דאמר פירות לא עבדי חליפין מאי איכא למימר ה"ק יש דמים שהן בחליפין כיצד החליף דמי שור בפרה או דמי חמור בשור מ"ש סבר לה כ"י יוחנן דאמר *דבר תורה מעות קונות ומה טעם אמרו משיכה קונה גזירה שמא יאמר לו נשרפו חייך בעלייה מילתא דשכיח גזרו בה רבנן *מילתא דלא שכיח לא גזרו בה רבנן ולר"ל דאמר משיכה מפורשת מן התורה הניחא אי סבר לה כרב ששת דאמר פירות עבדי חליפין מחרין כרב ששת אלא אי סבר לה כר"ג דאמר פירות לא עבדי חליפין ומטבע לא קני במאי מוקי לה על כרחך כרב ששת ס"ל: בתנ"י רשות הגבוה בבסוף ורשות ההדיוט בחוקה *אמירתו לגבוה במסירתו להדיוט: גב' ת"ד י"ב רשות הגבוה בבסוף גיזבר שנתן מעות ובהדיוט לא קנה עד שימושך כיצד אמירתו לגבוה במסירתו להדיוט האומר *שור זה עולה בית זה הקדש אפי' בסוף העולם קנה בהדיוט לא קנה עד

בין שזכה זה נתחייב בחליפין נקטו חליפין ללוקח במשיכה שמך בעל המזקן את זה ואשמועינן דורות חליפין במטלטלין ולמימר דאע"ג דליהנהו כלי אלא מטלטלין בעלמא הוה חליפין ולא מטבע אחא לאשמועינן: דיקא נמי. ללאו מטבע אחא לאשמועינן: מאי כ"ל ה"ל למימא כ"ל החליף מעות צפרה: ה"ק פ' ש"מ. תרתי אחא לאשמועינן נקט ברישא מטבע והדר אשמועינן שאר מטלטלין: ופירי נמי כ"י. כל מידי דלא הוי כ"י פירי קרי ליה לענין חליפין ומשום דפירי שכיחי נקט פירי: עשין תורת חליפין ולא אמרינן נעל דוקא: כשר שור. וכו"ל שור חי דערף טפי דמי לכלי שמשחמשים צו: הניחא לרב ששה. איכא לתרווי למתנינן בין למאי דס"ד מעיקרא בין למאי דתרינא כל הנישום: אלא לר"ג. מאי כ"ל דלא מעיקרא ואף למאי דלוקימנא נמי ליתא פלוגתא דרב ששה ור"ג בפרק הזהב (ג"מ דף מו.) : ה"ק יש דמים שכן כחליפין. כולה מהני' חרף מילתא קאלמר ובמטבע עסקין וה"ק כל הנעשה דמים בחרף דהיינו מטבע פעמים שלמים קומוט כמו חליפין דנעל ואף כשתהוהו בתורת דמים: כ"ל החליף דמי שור צפרה. מכר לו שור צמנה ומשכו ונחשיבו לו המנה אמר לו המוכר יש לך פרה ליתן דמיון אמר לו הן שמהל לו צמנה אמר לו מוכר השור המעות שאתה חייב לי נתונים לך דמיה מעות הללו קונים בלא משכית פרה כחליפין דכלים: מאי טעמא. שאני משאר מעות: סבר לה. תנא דמתני' כ"י יוחנן דאמר כ"י ומשיכה מדרבנן איתא: שמה יאמר לו. המקבל מעות נשרפו חייך או מתרמי

[ע' חוס' זכמים ג' כ"ט ד"ה דיקא נמי]

[כ"מ מו: מו.]

[לעיל ה. כ"מ מו: מו.]

[לעיל כו. וס"ג]

[עירובין סג: ושם הכוונ]

דמים כטע"ז סג. התורה כ"ט. כ"ט ו. כ"ב קלג: מוספתא דקדושין פ"א [הוספתא כ"ק פ"ד מוספתא דערבין פ"ד]

מולין קלמ. ערכין כ:

[ע"ע חוס' עירובין פ"א: ד"ה שאלו וכו' כ"ה צ"ח]

א"כ כן כתב ש"ס י"ב כ"ב (דף מ"ו) ואפשר דלפי רבנו (א) כן גם כנסי' דהכא. (ב) ג"ל דל"ל דמי פרוח בחמור וכו' חוס' כ"ן סו"ה ס"ז גמס"ג ומימא מנינו מלמח וכו'. (ג) אולי י"ל דנקיטן שאלו מנינו לא גזרו גמס"ס. (ד) עסי ה"ל לטו"ה ר"ח מהדרי רב כוונ' כ"ב (דף מ"ו) דאמר דמכור לי בלאו קנה ע"ש. (ה) י"ל לא מני' למימר דים דמים שכן כחליפין אלא כ"י.

עד שימשוך [בשור] או יחזיק [בכית]. משך [הדיוט חפץ של הקדש מיד הגזבר כאשר היתה שוה] מנה, ולא הספיק לפדותו [פי' לשלם לגזבר לקבלו בחזרה] עד ששוה מאתים. נותן מאתים [שהרי התייקר ברשות הקדש, כל זמן שלא נתן מעות]¹⁰³. למה. [נאמר] "ונתן הכסף וקם לו". משכו כאשר שוה מאתים, ולא הספיק לפדותו עד שעמד במנה, נותן מאתים. למה. שלא יהא כח הדיוט חמור מהקדש [שאם משכו מיד הדיוט ישלם כל מעותיו דקנאו במשיכה וברשותו הוא דול]¹⁰⁴. פדאו [פי' נתן את המעות כאשר היתה שוה] מאתים, ולא הספיק למושכו עד ששוה מנה, נותן מאתים. למה. "ונתן הכסף וקם לו". פדאו [כאשר היתה שוה] מנה, ולא הספיק למושכו עד ששוה מאתים, מה שפדה פדוי, ואין נותן אלא מנה. למה. גם כאן שנאמר שלא יהא כח הדיוט חמור מהקדש. הרי ההדיוט חייב ב"מי שפרע" [וכיון שהדיוט אינו יכול לחזור בו בלא מי שפרע איפה שנתן לו כסף, כמו כן הקדש לא יחזור בו].

מתני'. כל מצות הבן על האב, אנשים חייבין, ונשים פטורות. כל מצות האב על הבן, אחד אנשים ואחד נשים חייבין. כל מצות עשה שהזמן גורם לה שתבא¹⁰⁵, אנשים חייבין, ונשים פטורות. כל מצות עשה שלא הזמן גורם לה שתבא, אחד האנשים ואחד הנשים חייבין. כל מצות לא תעשה, בין שהזמן גורם לה שתבא בין שלא הזמן גורם לה שתבא, אחד האנשים ואחד הנשים חייבין, חוץ מ"לא תקיף" [פאת הראש] ו"לא תשחית" [פאת הזקן] ו"לא תטמא למתים" [של כהנים]¹⁰⁵.

גמ'. מהו [משמעות לשון] כל מצות הבן על האב. אם תאמר כל מצות שהבן חייב לעשות לאביו, [וכי בזה] נשים פטורות. והרי למדנו בברייתא, "איש", אין לי אלא איש, מאיפה יודעים אשה. כשהוא אומר, "איש אמו ואביו תיראו", הרי כאן שנים [והציווי לשניהם]¹⁰⁶.

אמר רב יהודה, כך נאמר, כל מצות הבן המוטלת על האב לעשות לבנו, אנשים חייבין, ונשים פטורות. למדנו ברייתא כזה שהרבה למדו, האב חייב בבנו: למולו¹⁰⁷, ו[אם הוא בכור] לפדותו [בה' סלעים]¹⁰⁷, וללמדו תורה¹⁰⁸, ולהשיאו אשה¹⁰⁹, וללמדו אומנות, ו"א, אף לסחוט במים [שמא יפרוש בספינה ותטבע ויסתכן אם אין יודע לסחוט]¹¹⁰. רבי יהודה אומר, כל שאינו מלמד את בנו אומנות, מלמדו ליסטות. וכי תחשוב שזה למדו ליסטות [והרי רק ישב ולא למדו כלום]. אלא, כאילו מלמדו ליסטות [כיון דאין לו אומנות ויחסר לחמו ילך בפרשת דרכים וילטטם את הבריות].

¹⁰³ ע"י רמב"ם (ערכין פ"ז ה"ב): הפודה מיד ההקדש משך במנה ולא הספיק ליתן הדמים עד שעמד במאתים נותן מאתים שנאמר ונתן את הכסף וקם לו בנתינת הכסף הוא שלו, משכו במאתים ולא הספיק ליתן את הדמים עד שעמד במנה נותן מאתים, לא יהא כח הדיוט חמור מכל הקדש, והרי קנה במשיכה ונתחייב בדמים.

¹⁰⁴ רש"י. ע"י רמב"ם (מכירה פ"ט ה"ב): הגזבר שקנה להקדש או שמכר, ידו על העליונה. כיצד נתן דמים של הקדש, אף על פי שלא משך הפירות, אם הוקרו קנה כדון תורה, ואם הוזלו הפירות חוזר, שהרי לא משך, ולא יהא כח הדיוט חמור מכל הקדש. וכן אם מכר חפץ של הקדש ומשכו הלוקח ולא נתן דמים והוזל החפץ קנה, שלא יהא כח הדיוט חמור מכל הקדש, ואם הוקר החפץ חוזר בו שהרי לא לקח הגזבר דמים, וההקדש אינו נקנה אלא בכסף שנאמר ונתן הכסף וקם לו, ואין הגזבר חייב לקבל מי שפרע. ראב"ד: אמר אברהם א"כ אם רצה חוזר ואם רצה ממשכן ונטול ממנו כשער הזול זהו היא ששינוי מי שקבל לספק סלתות משלשה ועמדו מארבעה מספק מארבעה שיד הקדש על העליונה, ע"כ. והרי בסלתות יש מי שפרע. וע"י ר"ן דהיכי דיהיב גזבר מעות על פירות ידועים והוזלו לא מצי לחזור שלא אמרינן בזה לא יהא כח הקדש גרע מהדיוט דהא הדיוט שאל לקבולי עלה מי שפרע. ומתני' דהכא שאני כיון שלא היו הסלתות בעין לא קנה הקדש פנין גמור ולפיכך אם רצה לחזור חוזר.

¹⁰⁵ ע"י רמב"ם (עבודה זרה פ"ב ה"ג): כל מצות לא תעשה שבתורה אחד אנשים ואחד נשים חייבים חוץ מבל תשחית ובל תקיף ובל יטמא כהן למתים, וכל מצות עשה שהיא מזמן לזמן ואינה תדירה נשים פטורות חוץ מקידוש היום ואכילת מצה בלילי הפסח ואכילת הפסח ושחיטתו והקהל ושמחה שהנשים חייבות. ע"י דברינו לקמן הערה 215 בענין הרמב"ם.

¹⁰⁶ ע"י לקמן הערה 138.

¹⁰⁷ ע"י שו"ע (י"ד סי' שה ס"א): מצות עשה לפדות כל איש מישראל בנו, שהוא בכור לאמו הישראלית.

¹⁰⁸ ע"י שו"ע (י"ד סי' רמה ס"א): מצות עשה על האיש ללמד את בנו תורה. ואם לא למדו אביו, חייב ללמד לעצמו. (וע"ל סי' רמ"ו סעיף ו' [הוב"ד לקמן הערה 115]).

¹⁰⁹ ע"י שו"ע (או"ח סי' שו ס"ו): חפצי שמים מותר לדבר בהם [בשבת], כגון:

חשבונית על מצוה, ולפטוק צדקה, ולפקח על עסקי רבים, ולשדך התינוק ליארס וללמדו ספר או אומנות.

ע"י מ"א (ומ"ב): או אומנות - דהוא נמי עוסק במצוה דאם אין לו אומנות עוסק בגזל. וע"י לקמן פב ע"א.

למולו. מאיפה יודעים את זה. שנאמר "וימל אברהם את יצחק בנו". ואיפה שאביו לא מלו¹¹⁰, הבית דין חייבים למולו, שנאמר "המול לכם כל זכר". ואיפה שבית דין לא מלו, הוא חייב למול את עצמו [כשיגדל], שנאמר "וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה". מאיפה יודעים שהיא לא חייבת, שנאמר "כאשר צוה אותו אלהים", אותו, ולא אותה¹¹¹. מצאנו מיד [פי' כשנאמר לאברהם אבינו], לדורות מאיפה יודעים את זה. למדו בבית מדרש של ר' ישמעאל, כל מקום שנאמר "צו", אינו אלא זירוז [פי' שיהא מהיר וזריז בדבר, והלכה זו נוהגת] מיד [ונוהג] לדורות. זירוז, שנאמר "וצו את יהושע וחזקהו ואמצהו". מיד ולדורות, שנאמר "מן היום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם".

לפדותו. מאיפה יודעים את זה. שנאמר "כל בכור בניך תפדה". ואיפה שלא פדאו אביו, הוא חייב לפדות את עצמו, שנאמר "פדה תפדה"¹¹². ומאיפה יודעים שהיא [פי' אימון] לא פודה [מאחר וזה מצות עשה שלא הזמן גורם לה לבא צריכים פסוק למעשה]¹¹³, שנאמר "תפדה תפדה", כל שמצוה לפדות את עצמו [אם הוא בכור ואביו לא פדאו], מצוה לפדות את אחרים, וכל שאינו מצוה לפדות את עצמו, אינו מצוה לפדות אחרים¹¹⁴. ומאיפה לומדים שהיא לא חייבת לפדות את עצמה, שנאמר "תפדה תפדה", כל שאחרים מצווים לפדותו, מצוה לפדות את עצמו, וכל שאין אחרים מצווים לפדותו, אין מצוה לפדות את עצמו. ומנף שאין אחרים מצווין לפדותה. שנאמר בפסוק, "כל בכור בניך תפדה", בניך, ולא בנותיך.

הרבנים למדו, הוא לפדות ובנו לפדות, הוא קודם לבנו, רבי יהודה אומר, בנו קודמו, שזה מצותו על אביו, וזה מצות בנו עליו. אמר רבי ירמיה, הכל מודים,

¹¹⁰ ע"י שו"ע (י"ד סי' רס"א): אם לא מל האב את בנו, חייבים ב"ד למולו. ואם לא מלוהו ב"ד, חייב הוא, כשיגדל, למול את עצמו. ואם לא מל, חייב כרת. הגה: ובכל יום עוברים בעונשין אלו. ואין מלין בנו של אדם שלא מדעתו, אלא אם כן עבר האב ולא מלו בית דין מלין אותו בעל כרחו. ואין האשה חייבת למול את בנה.

ע"י שו"ע (י"ד סי' רסה ס"א): ואם אין אבי הבן אצל המילה, יש מי שאומר [רמב"ם מילה פ"ג ה"א] שאדם אחר מברך ברכה זו, דהרי הבית דין מצווין למולו. ונוהגין שמי שתופס הנער מברך ברכה זו [סמ"ק וראב"ד]. וכן אם האב בכאן ואינו יודע לברך. וע"י הערה לו.

וע"י שו"ת רע"א (ח"א סי' מב): נלענ"ד דצריכים להבין מה מעליותא בתופס הבן דהוא יברך, הב"י כתב ושמא היינו משום שהוא כמו שליח בית דין, אם כן משמע דמעיך הדין ראוי שהב"ד יברכו דעליהו מוטל למול כדא"ב בפ"ק דקדושין (דף כ"ט) והיכי שלא מהליה אבוה מחייבי ב"ד לממהליה והסנדק כמו שליח מהב"ד לברך, א"כ ממילא אם הב"ד אצל הברית והם רוצים לברך, אף שאחר תופס התינוק הם קודמים בברכה זו, וממילא על מרא דאתרא החיוב למול ומגיע לו הברכה, ויכול לעשות שליח למי שירצה, אלא דמסתמא אמרינן דהסנדק הוא שליח ב"ד אבל מ"מ אם במפורש עושים שליח לאחר לברך הרשות בידם. אמנם נראה אין הפירוש דהסנדק הוא שליח ב"ד לברך שלא מצינו ענין שליחות על ברכה ובכל ברכת מצות דמצינו דאחר יכול לברך היינו שהוא יהיה השומע ומוציאו בברכה זו מצד שומע כעונה אבל בלא שמיעה בודאי לא שייך שאחר יברך מצד שליחות, אלא דנראה דכוונתם דהתופס התינוק שהוא בכלל עוסקים בהכנסת הברית, הוא שליח הב"ד על הכנסת הברית ויכול לברך דאם השליח עושה המצוה בשליחות יכול לברך [ואז] אם הב"ד אצל הברית ואחר סנדק דיכולים הב"ד לברך, דהם כמו האב שעומד אצל הכנסת בנו לברית שמברך, אבל אינן יכולים לכבד לאחר לברך למי שאינו שלוחם בהכנסת הברית, דלענין ברכה לחוד לא שייך שליחות וכו', מ"מ צריך טעם להמנהג דסנדק מברך ולא המוהל וכו', ולזה צ"ל כיון דהב"י כ' בשם הר"ר מנוח, דאם האב הוא המוהל לא יברך להכניסו, שלא שייך ב' ברכות על מצוה אחת, ולזה נהי שלא קיי"ל כן מ"מ בליכא אב ודנין דשלוחא דבית דין יברך, בחרו יותר בתופס הבן ולא להמוהל שלא יברך ב' ברכות. וא"כ י"ל דזהו במוהל דעלמא אבל באביו האב שהוא המוהל דלו שייכות ענין הברכה יותר מאחר, דאף דבמילה לא אמרינן בסוגיא דהיכי דליכא אב דחייב אביו האב למולו, ורק לענין ללמדו תורה אמרינן כן בקדושין וילפינן מקרא והודעתם לבניך ולבני בניך, מ"מ י"ל דלענין ברכת להכניסו הוא שייך יותר, כי הלבנוש (סי' רס"ה) כ' דיש מתמיהים למה יברך האב להכניסו, הא המוהל שלוחו, ושלוחו של אדם כמותו, וכיון שהמוהל מברך על המילה מה צורך לאב לברך להכניסו, הרי המילה היא בריתו של א"א, וי"מ דברכת להכניסו אינה כלל על המילה רק האב משבח ומברך לד' שמוים ההוא והלאה מוטל עליו עוד מצות אחרות הנגדרות אחר המילה, והם שמצוה לפדותו אם הוא בכור וללמדו תורה ולהשיאו אשה.

וע"י ג"א ביר"ד שם שהרבה חולקים על זה, וע"י"ש בגר"א סקל"ה: ואביו הבן מברך אקב"ו להכניסו כו' שמצוה על האב למול את הבן יתר על מצוה שמצווין ישראל שימולו כל ערל שביניהן לפיכך אם אין שם אביו אין מברכין ברכה זו ויש מי שהורה שיברך אותה ב"ד או אחד מן העם ואין ראוי לעשות כן.

כל מקום שאין לו [נכסים] אלא חמש סלעים, הוא קודם לבנו. למה. מצוה של עצמו עדיף. מה שחלקו, היכן שיש חמש משועבדים וחמש בני חורין, ר' יהודה סבר, מלוה שנאמר בתורה הוה כהלואה שכתובה בשטר [ובפדיון עצמה היה מחוייב קודם שישעבד קרקעותיו, ויטרוף את הלקוחות. הילכך בחמש בני חרי שיש לפדות את בנו דאין זה אונאה, שהרי מצות בנו עליו יותר ממצותו], באלה החמש פודה את בנו, והולך הכהן וטורף לו לחמש המשועבדים שלו [על פדיון עצמו מהלקוחות שלו]¹¹¹. ורבנן סוברים, מלוה שנאמר בתורה לא דומה ככתובה בשטר, ולכן מצוה של עצמו עדיף.

הרבנים למדו, לפדות את בנו ולעלות לרגל¹¹², פודה את בנו ואחר כך עולה לרגל. ר' יהודה אומר, עולה לרגל ואח"כ פודה את בנו, שזו מצוה עוברת, וזו מצוה שאינה עוברת. זה מובן לר' יהודה, כשאמר הטעם, אלא רבנן מהו טעמם. שנאמר בפסוק "כל בכור בניך תפדה", ואחר כך [נאמר] "לא יראו פני ריקם".

הרבנים למדו, מאיפה אנו יודעים שאם היו לו חמשה בנים מחמש נשים, שחייב לפדות כולן¹¹³. מלמד הנאמר, "כל בכור בניך תפדה". זה פשוט, הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] תלה [המצוה] בפטר רחם. מה הייתי אומר, שנלמד "בכור" "בכור" מנחלה, כמו ששם ראשית אוננו, אף כאן ראשית אוננו, לכן לומדים [שלא].

ללמדו תורה¹¹⁴. מאיפה יודעים את זה. שנאמר "ולמדתם אותם את בניכם". ואיפה שאביו לא למדו, הוא חייב ללמד את עצמו, שנאמר "ולמדתם"¹¹⁴.

מאיפה אנו לומדים שהיא לא חייבת. שנאמר "ולמדתם" "ולמדתם", כל שמצווה ללמוד, מצווה ללמד, וכל שאינו מצווה ללמוד, אינו מצווה ללמד¹¹⁵. ומאיפה אנו לומדים שהיא לא חייבת ללמד את עצמה. שנאמר "ולמדתם" "ולמדתם", כל שאחרים [פי' האב] מצווין ללמדו, מצווה ללמד את עצמו, וכל שאין אחרים מצווין ללמדו, אין מצווה ללמד את עצמו. ומאיפה [אנו לומדים] שאין אחרים מצווין ללמדה. שנאמר בפסוק "ולמדתם אותם את בניכם", ולא בנותיכם.

הרבנים למדו, הוא ללמד ובנו ללמוד, הוא קודם לבנו, ר' יהודה אומר, אם בנו זרז וממולח ותלמודו מתקיים בידו, בנו קודמו [פי' אם אין לאב סיפוק נכסים שילמדו שניהם, כל שהאב רואה שיצליח ממנו שילמדו בנו והוא יטריח אחר מזונות ויספיקנו]¹¹⁶. כמו [המקרה] הזה של רב יעקב בנו של רב אחא בן יעקב, שאביו שלחנו לפני אביי, כאשר הוא הגיע, ראה שהשמועות? לא היו מחודדים אצלו, א"ל, אני יותר טוב ממך, שב אתה,

¹¹¹ רש"י. כלומר בבני חרי פריק ליה לבריה שאם היה פודה עצמו בבני חרי לא היה פודה בנו ממשעבדי דמיירי שנשתעבדו קודם שנוולד הבן ולכן מקדים פדיון בנו (תוס').

¹¹² ע"י ביה"ל (תרנ"ו ס"א ד"ה אפילו מצוה): מבואר בש"ע (א"ח תרנ"ו ס"א) דאין צריך לפזר הון רב על מצוה ונובע זה מסוגיא דב"ק אלא מעתה אי אתרמי לי תלתא מצותא ליתבי לכולא ביתה וסמכו זה לדין צדקה דהמבזבז וכו' לכאורה לא מסוגיא דקידושין דף כ"ט דמבואר שם גבי פדיון הבן דאף אם אין לו רק ה' סלעים צריך לפדות עצמו וכן לענין לעלות לרגל ושם מייירי שאין לו נכסים כלל זולת אלו החמשה סלעים ע"ש אלא שיש לחלק מסוגיא דקידושין להא דב"ק וסוכה באופן זה דלפזר בהון רב אמנם אין מחוייב ומשום הטעם דשמא יעני ויצטרך לבריות וזה לא שייך במי שאין לו רק חמש סלעים וכיר"ב ומתפרנס ממלאכתו ולא יגרע פרנסתו במה שיוציא זה על המצוה וכן להיפך לא יתחזק מצבו במה שלא יוציא. והאיר הגריש"א: והנה כל קושיותו שהק' לכא' לא קשיא מידי דבפדיון הבן הרי חוב הוא שחייב לכהן ה' סלעים ויש לו שיעבוד ע"ז כשאר חובות, ומה שייך לומר בזה שלא יבזבז יותר מחומש הא אינו נפטר מידי חיובו ובחיוב ממון שהטילה עליו התורה כחוב ממש מסברא לא שייך בזה אל יבזבז יותר מחומש דאכתי לא פריע חיובו וחייב לפרוע חובו.

¹¹³ ע"י ש"ע (י"ד ש"ה ס"ז): אין פדיון הבכור תלוי אלא בפטר רחם, שאם אינו בכור לאם אף על פי שהוא בכור לאב אינו חייב בפדיון. ואם יש לו כמה נשים, ויש לו בכור מכל אחת ואחת, חייב לפדות את כולם.

¹¹⁴ צ"ע אם זה המקור של מצות תלמוד תורה. ע"י לעיל הערה 108.

¹¹⁵ ע"י רמ"א (י"ד סי' רמו ס"ו): ואשה אינה חייבת ללמד את בנה תורה, ומ"מ אם עוזרת לבנה או לבעלה שיעסקו בתורה, חולקת שכר בהדיהו.

¹¹⁶ ע"י ש"ע (י"ד סי' רמה ס"ב): היה הוא צריך ללמוד, ויש לו בן ללמד, ואין ידו משגת להספיק לשניהם, אם שניהם שוים הוא קודם לבנו. ואם בנו נבון ומשכיל מה שילמד יותר ממנו, בנו קודמו. ואף על פי כן לא יבטל הוא. וז"ל הט"ז: לא יבטל הוא. פי' שלא ילמד הכל עם בנו אלא קצת עם עצמו. וז"ל הלבוש: היה הוא צריך ללמוד, ויש לו בן ללמוד, ואין ידו משגת להספיק לשניהם, אם שניהם שוים הוא קודם לבנו דמצוה דגופיה עדיף, ואם בנו נבון ומשכיל מה שילמד יותר ממנו, קדים לבנו ללמוד והוא יבטל אחר מצוות ויספיקנו ויהיה שכרו גדול כאילו למד בעצמו, על דרך שמח זבולן בצאתו וגו' (דברים לג יח). מיהו אף על פי שבנו קודם לא יבטל הוא מה שיכול ללמוד, לקיים בעצמו גם כן ולמדתם אותם וגו'.

ואני אלך. אביי שמע שהוא מגיע, היתה מזיק? בבית המדרש של אביי [שהיתה רחוק מן הישוב], שכאשר היו שנים נכנסים שם אפילו כיום היו ניוזקין¹¹⁷. אמר להם?, אל תתן לו הארחה [שכך רב אחא יצטרך ללון בבית המדרש ומתוך חסירותו יעש' הלו נס ויהרוג את המזיק], אפשר שיתרחש נס. נכנס, ולן באותו בית המדרש¹¹⁸, [המזיק] נדמה לו לנחש עם שבע ראשים, וכל כריעה שכרע [רב אחא בתפילתו על אותו המזיק] הוריד ראש אחד. אמר לו למחר, אם לא היה מתרחש נס, הייתי מסתכן¹¹⁷.

הרבנים למדו, ללמד תורה ולישא אשה, ילמוד תורה ואח"כ ישא אשה, ואם אי אפשר לו בלא אשה, ישא אשה ואח"כ ילמוד תורה¹¹⁸. אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה, נושא אשה ואח"כ ילמד תורה. ר' יוחנן אמר, ריחיים בצוארו ויעסוק בתורה. ואין מחלוקת, זה לנו [בני בבל], וזה להם [בני ארץ ישראל, בני בבל היו הולכין וגורסין משניות התנאים בא"י ומתוך שלומדים חוץ למקומם אין צרכי הבית מוטלים עליו נושא אשה דהוה בלא הרהור ואח"כ הולך ולומד תורה]¹¹⁹.

רב חסדא שבח את רב המנונא לפני רב הונא שהוא אדם גדול הוא, א"ל, כשיבא לידך הביאהו לידך. כאשר הוא הגיע, ראה שלא לבש סודר [כדרך הנשואין שהיו רגילין לכסות ראשן]¹²⁰. שאלוהו, למה את לא לובש סודר. א"ל, אני לא נשוי. החזיר פניו ממנו. אמר לו תראה שאני לא יסתכל בפניך עד שתנשא¹²⁰. [זהו] רב הונא לטעמו, שאמר, בן עשרים שנה ולא נשא אשה, כל ימיו בעבירה. תעלה בדתך [שכל ימיו] בעבירה. אלא נאמר, כל ימיו בהרהור עבירה¹²¹.

אמר רבא, וכן למדו בבית מדרש של ר' ישמעאל, עד כ' שנה, יושב הקדוש ברוך הוא ומצפה לאדם מתי ישא אשה, כיון שהגיע כ' ולא נשא, אומר, תיפח עצמותיו?. אמר רב חסדא, זה שאני יותר טוב מהחברים שלי, שאני נשאתי בכך שש עשרה, ואם היה נשוי בארבע עשרה,

¹¹⁷ ע"י פסחים סד ע"ב שאב"י סובר שסומכין על הנס, ורבא חולק, ואולי זה אב"י לשיטתו.

¹¹⁸ ע"י ש"ע (י"ד סי' רמו ס"ב): ילמוד אדם תורה ואח"כ ישא אשה, שאם ישא אשה תחילה א"ל לו לעסוק בתורה מאחר שריחיים בצוארו. ואם א"ל לו בלא אשה, מפני שיצרו מתגבר עליו, יראה אשה תחילה. ע"י ש"ע שציין לדברי האה"ע סי' בהערה 121.

¹¹⁹ רש"י. נראה לר"ת איפכא דר' יוחנן שאמר ריחיים בצוארו ויעסוק בתורה לבני בבל דיבר שאינו יכול להניח אשתו וילך וילמוד תורה ועוד שהם עניים ושמואל שאמר נושא אשה תחלה לבני א"י אמר שיכולים ללמוד במקומם וגם הם עשירים וטוב לו שישא אשה וילמוד תורה בטהרה (תוס').

ע"י רמב"ם (אישות פט"ו ה"ב): האיש מצווה על פריה ורביה אבל לא האשה, ומאימתי האיש נתחייב במצוה זו מן שבע עשרה, וכיון שעברו עשרים שנה ולא נשא אשה הרי זה עובר ומבטל מצות עשה, ואם היה עוסק בתורה וטרוד בה והיה מתירא מלישא אשה כדי שלא יטרח במזונות ויבטל מן התורה הרי זה מותר להתאחר, שהעוסק במצוה פטור מן המצוה וכל שכן בתלמוד תורה. מן שבע עשרה – ע"י ה"ה היינו סוף י"ז שהוא מש"כ במשנה אבות בן י"ח לחופה.

ע"י חלקת מחוקק (סימן א ס"ק ב): אף על גב דכל המצות חייב לקיים מיד כשנעשה בן י"ג מ"מ מצוה זו קבלו חז"ל שבן י"ח לחופה מאחר שצריך ללמוד קודם שישא אשה (כמבואר בש"ע ט"ד סי' רמו ס"ב) התחלת למוד גמ' הוא מן ט"ו ואילך.

¹²⁰ ע"י מג"א (א"ח סי' ח ס"ק &): משמע בקידושין דף כ"ט שבחור שלא נשא אשה לא היה מכסה ראשו בטלית אפילו הוא ת"ח, ובדף ח' איתא דמי שאינו ת"ח אפילו נשוי לא היה מכסה ראשו ע"ש.

¹²¹ ע"י ש"ע (אה"ע סי' א ס"ג): מצוה על כל אדם שישא אשה בן י"ח, והמקדים לישא בן י"ג, מצוה מן המובחר, אבל קודם י"ג לא ישא דהוי כזנות. ובשום ענין לא יעבור מעשרים שנה בלא אשה. ומי שעברו עליו כ' שנה ואינו רוצה לישא, ב"ד כופין אותו לישא כדי לקיים מצות פריה ורביה. מיהו אם עוסק בתורה וטרוד בה, ומתירא לישא אשה כדי שלא יטרח במזונות ויבטל מן התורה, מותר להתאחר. הגה: ובזמן הזה נהגו שלא לכופ על זה. וכן מי שלא קיים פריה ורביה ובא לישא אשה שאינה בת בניס, כגון עקרה וזקנה או קטנה, משום שחושק בה או משום ממון שלה, אעפ"י שמדינא היה למחות בו, לא נהגו מכמה דורות לדקדק בענין הזיווגים. ואפילו נשא אשה ושהה עמה עשרה שנים לא נהגו לכופ אותו לגרשה, אף על פי שלא קיים פריה ורביה, וכן בשאר ענייני זיווגים.

ע"י ב"ש: מותר להתאחר. כ"כ הרמב"ם (אישות פט"ו ה"ב) והוא שאין יצרו מתגבר עליו והרא"ש (סי' מב) כתב קצבה לאותו לימוד לא ידענו שלא יתכן שיתבטל פ"ו כל ימיו שלא מצינו זה אלא בן עזאי שחשקה נפשו בתורה, והרמב"ם משמע דס"ל באמת אין קצבה לדבר אלא בן עזאי שחשקה נפשו בתורה היה לו היתר לבטל פריה ורביה אף על גב דהיה לו אפשר לישא אשה ולא יהיה לו טרחה משום מזונות והיינו מ"ש המחבר בסעיף אה"ז אבל אדם אחר צריך לישא אשה כשלא יהיה טרחה בשביל מזונות אבל אם יהיה טרח' בשביל מזונות ויצרו אינו מתגבר עליו מותר להתאחר כל זמן שאין יצרו מתגבר עליו ואין קצבה לדבר:

האשה נקנית פרק ראשון קידושין

ואויל

כהן וטריף להו משעבדי . כלומר בצני חרי פריק ליה
לכריה שאם היה פודה עלמנו בצני חרי לא היה פודה
בנו ממשעבדי דמיירי נשעבדו קודם שגולג הבן ולכך מקדים פדיון
צנו ואין כאן אונאה ללך וזאת מלמדת צנו עליו יותר ממלאת גופו
כפ"ו וק' דלדרכה יש אונאה ללקוחות
דמלות גופו עדיף ויאמרו (ג) פדה
את עלמך בתחלה ואם יאמר אפדה
את עלמך ממשעבדי יאמרו אין
נפרעין ממכסים משועבדים במקום
בני חרי ואפי' פדה צנו כבוד מבני
חרי ויאמרו לכהן הנחנו לך מקום
לגבות פדיון אותם חמש בני חרוין
ולכך פירש ר"י דמיירי כגון דלויכא
חמש משועבדי מילתך שעשאן
אפוסיקי לכהן בעצור יעקב צנו
ואח"כ מכרה ושוב גדל יעקב והיה
לו בן ועמד הוא וצנו לפדות ואין
להם אלא ה' סלעים מבני חרי ור'
יהודה סבר מלוא הכוזבה צבורה
ככוזבה בשטר דמי והיו לו אפוסיקות
בשטר לכהן קודם ולכך גובה מהן
אע"פ שיש בני חרי יעקב לפי שמלותו
על נכסי אביו יותר מעל נכסי עלמו
דחוב האב על נכסי האב ולא על
נכסי הבן ואינם יכולים לומר הנחנו
לך מקום בכנסי יעקב שאין עליו שלם
חוב של אביו ומנכסיו אין לו כלום
וכן משמע הלשון דקתני סוה מלוהו
על אביו : דהא לן והא להו . פי'
בדקוטרם בני צבל היו הולכין וגורסין
משניות התלמודים ומוחקר שולמית
חוץ למקומם אין לרכי הבית מוטל
עליהם נושא אשה דהוה ליה צבל
הרהור ואח"כ לומד תורה אל נושא
לכני א"י הלומדים במקומם אף נושא
אשה יהו כל לרכי הבית מוטלין
עליו ויבטלוהו וקשה לר"ת דמשמע
דקאמר שמואל דנושא אשה תחלה כדי
להיות צבל הרהור ומוקי לה לנולתיה
בצני צבל א"כ אחי איכא הרהור כיון
שהולכים ללמוד חוץ למקומן ועוד קשה
אחר ששא אשה איך ילא חוץ למקומן
ללמוד והלא הוא לר"י לחזור אחר
מוזות אשתו ובצני ובפ"ק דגיטין (קד'
ו) אשכחן דשלח רבי אביהר בני ארם
הבאים משם לכאן הם מקימין בעלמון
וישט את הילד בזונה ואת הילדה מכרו
בין פירוש שלר"י צניו ובצניו
להתמסקן בעצור מוזותיהן משמע
שאין עושים יפה הם שהולכים ללמוד חוץ
למקומן על כן נראה לר"ת אפסא דר'
יוחנן דאמר ריחיס צלוהו ויעסוק
בצורה לצני צבל דיבר שאינו יכול
להניח אשתו ויך וילמוד תורה ועוד
שהם עניים ושמאלו דאמר נושא אשה
תחלה לבני א"י אמר סיטוליס ללמוד
במקומם וגם הם עשירים ונזבז לו
שישא אשה וילמוד תורה בצורה
ומיהו פעמים שגם בני א"י היו
יואלים חוץ למקומם לצבל ללמוד
תורה אלא רובם היו לומדים
במקומם ואין תימה אם שמואל
שהיו מבני צבל דמורה לבני א"י
מדבר להם ור' יוחנן אע"פ שהיה מא"י

כל סיכא . לית ליה נכסי אלא ה' סלעים : ככוזבה בשטר דמיא .
ובפדיון עלמו היה ממויב קודם שיעבדו קרקעותיו וטרוף את
הלקוחות הילך בחמס בני חרי דלויכא פריק לכריה דלויין .
אונאה (ה) שהרי מלאת צנו עליו יותר ממלואו : ואויל כסן וז' .
תורה אור לקוחות על פדיון עלמו : לאו ככוזבה
בשטר דמי . ואין גובה ממשועבדים :
דכתיב ולמדתם . קרא אחריכא הוא
ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם
(דברים ה) : דלא מייחביב . ללמד את
צנה דכתיב ולמדתם את בניכם קרי
ציה ולמדתם ולקושיהו דלא מייפקדא
ללמוד (ב) : אחרים . האב : אם
היה צנו וריו . והאב רואה שילמי
ממנו ואין לו סיפוק נכסים שילמדו
שניהם ילמדו צנו והוא יטריח אחר
מוזות ויסיפיקו : צי רבנן . בהג"ד
רמק מן השיבוש הוה : לא ליתבי
ליה אינש אושפיזא . לרב אחא ועל
דכרו ילון צבית המדרש ומתוך
חסירותו יעשה לו נס והיהוב את
המוזיק : צם . לן : אידמי ליה . מוזיק :
כתיבא דשבע רישיה . שהיו לו שבע
גולגולות : כל כריעה דכרע . רב
אחא מתפלל על אחוה מוזיק כתר
חד רישא : ספינתין . סכנתה אחי :
הא לן סא לבו . צני צבל היו הולכין
וגורסין משניות התלמודים כ"י ומתוך
שלומודים חוץ למקומם אין לרכי הבית
מוטלים עליו נושא אשה דהוה צבל
הרהור ואח"כ הוה לומד תורה :
לכו . לבני א"י הלומדים במקומם אם
נושא אשה יהו לרכי הבית מוטלין
עליו ויבטלוהו : מוים . רב הונא לרב
המנוחא : דלא פריש סודר . כדרך
הגשולין שהיו רמיין לככות רלשן :
הוה

ולמדתם כל שאחרים מצווין ללמוד מצווה ללמד את עצמו וכל שאין אחרים
מצווין ללמדו אין מצווה ללמד את עצמו ומנין ישאין אחרים מצווין ללמדו
דאמר קרא ולמדתם אותם את בניכם ולא בנתיכם ת"ד הוא ללמוד
ובנו ללמוד והוא קודם לבנו ר' יהודה אומר אם בניו ריו *וממלח ותלמודו
מתקיים בידו בנו קודמו כי הא דרב יעקב בריה דרב אחא בר יעקב
שדריה אבוא לקמיה דאביו כי אתא חזייה דלא הוה מיוחדין שמעתיה
א"ל אנא עדיפא מינך טוב את דאוייל אנא שמע אביו דקא הוה אתי
הוה ההוא מוזיק בי רבנן דאביו דכי הוה עיילי בתרין אפי' ביממא הוה
מתוקי אמר להו לא ליתבי ליה אינש אושפיזא אפשר דמתרחיש ניסא
על בת בההוא בי רבנן אידמי ליה כתיבא דשבעה רישותיה כל כריעה
דכרע נתר חד רישיה אמר להו למד אי לא איתרחיש ניסא סכינתין *ת"ד
ללמוד תורה ולישא אשה ילמוד תורה ואח"כ ישא אשה ואם א"ל לו
בלא אשה ישא אשה ואח"כ ילמוד תורה *אמר רב יהודה אמר שמואל
הלכה נושא אשה ואח"כ ילמוד תורה ר' יוחנן אמר ריחיס בצוארו ויעסוק
בתורה *ולא פליגי הא לן והא להו : משתבח ליה רב חסדא לרב הונא
בדרב המנוחא דאדם גדול הוא א"ל כשיבא לידך הביאהו לידך כי אתא
חזייה דלא פריס סודרא א"ל מאי טעמא לא פריסת סודרא א"ל דלא נסיבנא
אהרנינהו לאפיה מיניה א"ל הוה דלא הוית להו לאפי עד הנסבת רב
הונא למעמיה דאמר בן עשרים שנה ולא נשא אשה כל ימיו בעבירה
בעבירה סלקא דעתך אלא אימא כל ימיו בהרהור עבירה אמר רבא
וכן תנא דבי ר' ישמעאל עד כ' שנה יושב הקב"ה ומצפה לאדם מתי
ישא אשה כיון שהגיע עד כ' שנה יושב הקב"ה ומצפה לאדם מתי
האי דעדיפנא מחבראי דנסיבנא בשיתסר ואי הוה נסיבנא בארביסר
הוה

היה מדבר לתלמידים שלפניו מצבל וכן מלינו בפ"ק דשבת (קד' ג) גבי מאומתי התחלת אכילה רב אמר
משטול

תוס' ר"י הוקן

דירה . כל שאחרים
שהאב מצוה לפדותו .
חמש ש ע ב ד י
ששעבר יעקב א' אור
שגולד ראובן יוש
ביר ראובן סלעים
בני חרוין לפדות הוקן .
לפדות ולעלות כחומר
ואין בירו כדאי א"ל
ולזה ששתי מצות אלו
צריכים הוצאה לפדות
צריך חמש סלעים לכהן
ולעלות צריך פירות
הוצאה הדרך . עולה
לרגל במעט שבידו
וכשתפסא ידו יפדה
בנו פסני שריא מצוה
שאנה עוברת . והלכה
כרבנן והוצאה זה הוה
במחנות שבבבלין חוץ
אלכ בשאר מצות פדיון
ליה ל' יהודה דמטמא
קאמר . ושעמ' מיהא
דבשאר מילי עביד
מצוה עוברת ברשא
לדבירי הכל . ובאירנו זה
במזע' קפ"ח בתפלות
הביאר : ואם א"ש ציורו
בתנבר עליו : הא לן .
פי' בני צבל שהולכים
חוץ לעירם ללמוד תורה
אין צריכי הבית מוטלין
עליהם הילכך ישא אשה
ואח"כ ילמוד תורה .
אבל בני ארץ ישראל
היו לעירם וללמוד תורה
אם ישאו אשה תחלה
צריכי הבית מוטלים
עליהם ומסתבר דהיי פירוש
הא לן שיצדנו מתנבר
עלינו . הא להו שמתוך
שרם הפצים בתורה אין
יצאון מתנבר עליהם .
ושמאל לא פליגי
שמואל ור' יוחנן עם
הברייתא וכן נראה
פ"א הר"ם פ"א
(מתלכות ת"ת)

[עליו יג' וס"ג]
[ע"י חוס' שטעות דר"ה ככל]

חוספתא דכבורות פ"ו
[ע"ג]

ברכות כו .

מיתלח ס' כא

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה ככוזבה
וכי' דלויין זה אונאה
לקוחות שבי : (ב) ד"ה
לא מייחביבוכי ולמדתם
לך בניכם קרי ציה
ולמדתםוכי' ללמוד אחרי
הס"ד ואח"כ מ"ה הוא
ספ"ג : (ג) תוס' ד"ה
ואויל וכי' ויאמרו לו פיה
וכי' ויאמרו לו אין :

חוספתא דכבורות פ"ו
ס"א ופסולא וגי' ע"ג
ומצולח

חוספתא ס"ג ע"ג

מנחות קי .

כ"ב קמ"ג ברכות ה' .
מד . שבת ט' כ"ה . יד .
תענית ד' סוכה לו .
מת . יומא כ"ה ב"מ ק .

(ה) אולי י"ל שעבדי יעקב קודם שגולג ראובן ויש ביד יעקב ה' סלעים צ"ח לפדות ראובן צנו וע"י בחוס' ד"ה ואויל מ"כ נכס ר"י .

האשה נקנית

פרק ראשון

קדושין

ל

עין משפט
גרי מצוה

הוא יצר הרע ולא אירא שתיאמיני : **אדיך על זוארי דברך** - בעוד יך תקיפה על בך קודם שיגדיל ולא יקבל תוכתך השיאו אשה : **משיחסר** - ענין הגיע זמן לבטוח ויותר מעשרין ותרתיין אל תאחרו לשון אחר אדיך על זוארי דברך תורה אור

משיטול דיו ורבי חנינא אמר משיחור תגורו ומפרש התם הא לן והא להו וע"כ רבי חנינא חט"ג שהיה מאריך ישראל היה מדבר לתלמידים שלפניו מבבל כדלמדי' התם הני חברין בבלאי' כיון דשבו הגמיייהו לא מערמי להו משמע דבני בבל היו רגילים בהתרת נישואין ומיזו קשה מהא דלמור דפרק כי"ד מצרכין (בבבא קמ"ד פ"ד) דקאמר רב חסדא על הארץ ועל פירותיה ורבי יוחנן אמר על הארץ ועל הפירות ופרך עלה דרב חסדא אינהו אכלי ולאן מצרכים ומשני אופוך ומאי קשיא דלמא רב חסדא שהיה מבבל מדבר לתלמידים שהיו לפניו מא"י ור' יוחנן לבני בבל כמו בכל דוכתי וי"ל דקיסא להו דלא הוו בלואיה עשה תלמידי דרב חסדא מתלמידי א"י ומיזו נראה לה"ר יתחק דמהיאי דכי"ד מצרכין ל"ק מיה דשאלני ענין אכליה וזכרות דהין הוא לכל ארס שיבך לפי המנהג של מקום שהוא שם אפי' לא היה מאיתו מקום ולהכי מתמה גמרא אליבא דרב חסדא שהיה מבבל ולמה מצרכין על פירותיה למשעמי היינו פירות של א"י : [ר"ת] עליו תהלים שמונה כו' - תימה דע"כ בחומש יש יותר דלפילו חס יתו פסוקי תהלים מג' תיבות בלבד אינו כ"כ כמו שיש בחומש - ח"י : **ל"א** צריכא לוינו - פירש בקונטרס ימי השבת כלומר שני ימים מקרא ושני ימים משנה ושני ימים גמרא ולא הירא דאיכ' אכתי הוה מלי למיפקך מי ידע כמה חיי וי"ל לפרש בכל יום ויום עלמו ישלש על כן תיקון כסדר רב עמרם גאון כמו שאנו נוהגים בכל יום קודם פסוקי דמורה לומר מקרא ומשנה וגמרא ור"ת פ"י שאנו סומכין אהא דאמרינן בסנהדרין (ק"ד ד"ה) בבבל צולה במקרא במשנה ובגמרא דגמרת בבבל בלול זכאול :

[לקמן פ"א] טובה לת

בשעה שטור יך תקיפה עליו הוי זכיר ללמוד ותוכחות ואזיה זמנו משיחסר ועד עשרים ותרתיין בלוי משיחסר אין בו דעת לקבל תוכחות כל כך ואל תכבדי יסורין ותוכחות ויותר מעשרים ותרתיין יש לחוש שלא יבעט וזה עיקר : **על פי דרכו** - דרך שכל ימיו יהא מתנהג בו מתוך לו בנערותו ואזיה נעורו רבי יהודה ורבי נתנא כו' : **זכונן בן דן** - תלמוד שהיה צימיהם : **אינו מלמדו משנה** - אין חובת בנו עליו אלא במקרא מכהן ואליך ילמד הוא לעלמו : **טורס** - ולא עבדיהם ותכונם : **כזכונן בן דן שלמדו אבי אביו** - ועד היכן נמי דקאמר' הוי קאמר' עד היכן ארס חייב ללמוד תורה בדורותיה אמר רב יהודה לבט ולכן בנו : **דשדי דינסא ארישיה** - סדן שאינו ראוי לעמיפתה הראש אלא כסוי בעלמא שם על ראשו שלא ליך בגילוי ראשו ולא הספיק להשתטף בסודרו : **מאי כולי האי** - שמידתה לנאח בלא עמיפה ההוגנת לך : **לא טעים אומלא** - בשר מעט בעתולים היו רגילין לטעום בבקר : **גד דמקרי לינוקא ומוספי** - מהדר לו מה שקרא תחולו ומלמדו עוד פסוק יותר : **אלא ושלשום** - מולל חביב וטעיהם ששילשם : **לוימי** - ימי השבוע : **(ה) לסיך נקראו כו'** - מילתא באפי נפשה היא : **גמ'** - כבודו וטעמי סתימתייהן של משניות ולתלמיס כמה שסותרים זו את זו : **נקראו ראשונים סופרים** - כדכתיב (ד"ה א"ב) ומשפחות סופרים וישבי יעבד : **וי"ו דגהון** - כל הולך על גהון : **לא וו משס** - לא חיפרס היכל : **חסר ממנו** - ממנין ס"ה : **יסו מהודדין כפיר** - חזור עליהם וזכוק בעומקם שאם ישאלך ארס לא שתעך לגמגם אלא שתוכל לומר מיד : **אמור**

הוה אמינא *לשמן גירא בעיניך א"ל רבא לר' נתן בר אמי אדיך על צוארי דברך משיחסר ועד עשרים ותרתיין ואמרי לה מתמני סרי עד עשרים וארבעה כתנאי **חנך לעד על פי דרכו ר' יהודה ורבי נחמיה** חד אמר משיחסר ועד עשרים ותרתיין וחד אמר מתמני סרי ועד עשרים וארבעה : **עד היכן חייב אדם ללמד את בנו תורה** אמר רב יהודה אמר שמואל כגון זבולון בן דן שלימדו אבי אביו מקרא ומשנה ותלמוד הלכות ואגרות מיתבי למדו מקרא אין מלמדו משנה ואמר רבא מקרא זו תורה כזבולון בן דן ולא כזבולון בן דן כזבולון בן דן שלימדו אבי אביו ולא כזבולון בן דן דאילו התם מקרא משנה ותלמוד הלכות ואגרות ואילו הכא מקרא לבד ואבי אביו מי **מזכיריהו והתניא** *ולמדתם אותם את בניכם **ולא בני בניכם** ומה אני מקיים *והודעתם לבניך ולבני בניך לומר לך שכל המלמד את בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו למדו לו ולבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות הוא דאמר כי האי תנא דתניא ולמדתם אותם את בניכם אין לי אלא בניכם בני בניכם מנין *ת"ל והודעתם לבניך ולבני בניך א"כ מה ת"ל בניכם בניכם *ולא בנותיכם *אמר ריב"ל כל המלמד את בן בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו קבלה מחר סיני שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך וסמך ליה יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב רבי חייא בר אבא אשכחיה לריב"ל דשדי דינסא ארישיה וקא ממטי ליה לינוקא לבי בנישתא א"ל מאי כולי האי א"ל מי זמיר מאי דכתיב והודעתם לבניך וסמך ליה יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב מכאן ואליך רבי חייא בר אבא לא טעים אומצא עד דמקרי לינוקא ומוספיה רבה בר רב הונא לא טעים אומצא עד דמיתתי לינוקא לבית מדרשא אמר רב

הגהות הב"ח
(ה) רש"י ד"ה גמ' י"ל
קודם ד"ס לפק"י :

עד דמיתתי לינוקא לבית מדרשא אמר רב **ספרא משום ר' יהושע בן חנניא** מאי דכתיב *וישננתם אל תקרי ושננתם אלא ושלשתם **לעולם** *ישלש אדם שנותרו שלישי במשנה שלישי בתלמוד מי יודע כמה חיי ולא צריכא לוימי לפיכך נקראו ראשונים סופרים שהיו סופרים כל-האותיות שבתורה שהיו אומרים וא"ו דגהון חציין של אותיות של ס"ת **דרש דרש חציין של תיבות** *והתגלה *של פסוקים *כירסמנה חזיר מיער עי"ן דיער חציין של תהלים *הוא רחום יכפר עון חצייו דפסוקים בעי רב יוסף וא"ו דגהון מהאי גיסא או מהאי גיסא א"ל נתיי ס"ת ואימנינהו מי לא אמר רבה בר בר חנה *לא וו משם עד שהביאו ספר תורה ומנאום א"ל אינהו בקיאי בחסירות ויתרות אנן לא בקיאינן בעי רב יוסף והתגלה מהאי גיסא או מהאי גיסא א"ל אבי פסוקי מהאי ליתו לימניו בפסוקי נמי לא בקיאינן *דכי אתא רב אחא בר אריא אמר במערבא פסקי ליה להאי קרא לתלמידי פסוקי *ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן תנודבנן *חמשת אלפים ושמונים ושמונה פסוקים הוו פסוקי ס"ת יחר עליו תהלים שמונה חסר [א] ממנו דברי הימים שמונה *תנו רבנן ושננתם שיהו דברי תורה מיוחדים בפך שאם ישאל לך אדם דבר אל תגמגם ותאמר לו אלמור לו מיד שנאמר **אמור**

נקראו סופרים - פי' בקונטרס כדכתיב ומשפחות סופרים יושבי יעבד וצירושלמי (שקלים פ"ה) מפרש שעשו כל התורה כולה מספרות כגון אבות מלאכות ארבעים חסר אחת (שבת דף ע"ג) וארבעה אבות זיקין (ב"ק דף ג') וכזילא בהם : **א"ל** תגמגם ותאמר לו - והא דלמור באלו מליאות (ב"ב דף ק"ג) : **לזרעא מרבנן משני דביטריה במסכ' אומר ר"ת** דהיינו חס שאלים אותו חס למדת מסכת זו אל יתגלה לומר שלמדה כלומר למדתי הרבה אבל חס שאלים אותו דבר הלכה או שריבין ללמוד ממנו מסכ' לריך שיהיו מיוחדים בפיו שלא יגמגם בדבר ולא דמי להא דלמור מר (מסכת ד"ל וט"ז פ"ג) למד לשון לומר איני יודע שמה תפסדה ותאלחו דהיינו צימלי דעלמא ואפילו בדברי תורה לא יאמר ודע איני דבר להתפאר בו בך אלא מה שידע יורה וילמד לתלמידים :

ספרא משום ר' יהושע בן חנניא מאי דכתיב *וישננתם אל תקרי ושננתם אלא ושלשתם **לעולם** *ישלש אדם שנותרו שלישי במשנה שלישי בתלמוד מי יודע כמה חיי ולא צריכא לוימי לפיכך נקראו ראשונים סופרים שהיו סופרים כל-האותיות שבתורה שהיו אומרים וא"ו דגהון חציין של אותיות של ס"ת **דרש דרש חציין של תיבות** *והתגלה *של פסוקים *כירסמנה חזיר מיער עי"ן דיער חציין של תהלים *הוא רחום יכפר עון חצייו דפסוקים בעי רב יוסף וא"ו דגהון מהאי גיסא או מהאי גיסא א"ל נתיי ס"ת ואימנינהו מי לא אמר רבה בר בר חנה *לא וו משם עד שהביאו ספר תורה ומנאום א"ל אינהו בקיאי בחסירות ויתרות אנן לא בקיאינן בעי רב יוסף והתגלה מהאי גיסא או מהאי גיסא א"ל אבי פסוקי מהאי ליתו לימניו בפסוקי נמי לא בקיאינן *דכי אתא רב אחא בר אריא אמר במערבא פסקי ליה להאי קרא לתלמידי פסוקי *ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן תנודבנן *חמשת אלפים ושמונים ושמונה פסוקים הוו פסוקי ס"ת יחר עליו תהלים שמונה חסר [א] ממנו דברי הימים שמונה *תנו רבנן ושננתם שיהו דברי תורה מיוחדים בפך שאם ישאל לך אדם דבר אל תגמגם ותאמר לו מיד שנאמר **אמור**

ספרי פ' ואתחנן

[לעיל כ"ט]
[בכרות כ"ה]
[א] חסר דניחא וד"ה
טו כ"ל :

[לעיל כ"ט]
[בכרות כ"ה]
[א] חסר דניחא וד"ה
טו כ"ל :

הגהות הגר"א
[א] חסר דניחא וד"ה
טו כ"ל :

ויקרא יו
ס"ה
הכלים ס
שם עת

שבת מט :

מרים לת-
שמות יט
[כפי תשובת הכתוב בכל החומשין עולה פסוקי התורה תחת אלפים התמים וע' וי' וק"ע ס' עקב רמז הת"ת וזכיה רשען גורמ' ה' אלפים [לעיל כ"ט]

הייתי אומר לשטן חץ בעיניך [כלומר הייתי מתגרה בו ושטן הוא יצר הרע ולא אירא שיחטיאני]¹²². א"ל רבא לר' נתן בן אמי, כל זמן שיודע על צוארי בנך [פי' בעוד ידך תקיפה על בנך קודם שיגדיל ולא יקבל תוכחת השיאו אשה], משש עשרה ועד עשרים ושתיים [שנה], הגיע זמן לכנוס ויותר מעשרין ותרתינן אל תאחרהו]¹²³, ויש אומרים, משמנה עשרה עד עשרים וארבעה. כמחלוקת התנאים, "חנך לנער על פי דרכו" [פי' דרך שכל ימיו יהא מתנהג בו חנך לו בנערותו ואיזוהי נערותו], ר' יהודה ורבי נחמיה, אחד אמר, משש עשרה ועד עשרים ושתיים, ואחד אמר, משמנה עשרה ועד עשרים וארבעה.

עד היכן חייב אדם ללמד את בנו תורה. אמר רב יהודה אמר שמואל, כגון זבולון בן דן [תלמיד שהיה בימיהם], שלימדו אבי אביו מקרא ומשנה ותלמוד, הלכות ואגדות. שאלו מברייטא, למדו מקרא, אין מלמדו משנה [פי' אין חובת בנו עליו אלא במקרא מכאן ואילך ילמד הוא לעצמו]. ואמר רבא, מקרא, זו תורה¹²⁴. כזבולון בן דן, ולא כזבולון בן דן, שלמדו אבי אביו, ולא כזבולון בן דן, ששם מקרא, משנה ותלמוד, הלכות ואגדות, ואילו כן מקרא לבד. וכי אבי אביו יחייב. והרי למדנו בברייטא "ולמדתם אותם את בניכם", ולא בני בניכם, ומה אני מקיים "והודעתם לבניך ולבני בניך". לומר לך, שכל המלמד את בנו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו למדו לו ולבנו ולבן בנו עד סוף כל הדורות. הוא אמר כמו התנא הזה, שלמדנו בברייטא "ולמדתם אותם את בניכם", אין לי אלא בניכם, בני בניכם מנין. מלמד הנאמר "והודעתם לבניך ולבני בניך"¹²⁵, א"כ, מה מלמד הנאמר "בניכם". בניכם, ולא בנותיכם. אמר ריב"ל, כל המלמד את בנו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו קבלה מהר סיני, שנאמר "והודעתם לבניך ולבני בניך", ומסמך אותו ל"יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב".

רבי חייא בר אבא מצאו לריב"ל, שזרק סדין על ראשו [סדין שאינו ראוי לעטיף הראש אלא כסוי בעלמא שם על ראשו שלא לילך בגילוי ראשו ולא הספיק להתעטף בסודרון ומביא לילד שלו לבית הכנסת, א"ל, מהו כל זה [שמיהרת לצאת בלא עטיפה ההוגנת לך]. א"ל, וכי זה קטן מהו שנאמר "והודעתם לבניך", וסמוך לו "יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב". מכאן והלאה, רבי חייא בן אבא לא אכל בשר [מעט בגחלים שהיו רגילים לטעום בבוקר], עד דקרה עם ילד שלו, והוסיף [פי' שחזר על מה שקרא אתמול ומלמדו עוד פסוק יותר]. רבה בן רב הונא לא אכל בשר, עד שהביא לילד שלו לבית המדרש¹²⁶.

אמר רב ספרא משום ר' יהושע בן חנניא, מהו שנאמר "ושננתם לבניך". אל תקרי "ושננתם" אלא ושלשתם [שהיה יכול לכתוב "ושניתם"], לעולם ישלש אדם שנותיו, שליש במקרא, שליש במשנה, שליש בתלמוד [פי' גמרא, שהוא סברות וטעמי הדברים הלא ברורים במשניות והסתירות

¹²² רש"י. וז"ל רש"י סוכה לח ע"א: גירא בעיניה דסטנא - הרי זה לחץ בעיניו של שטן, שרואה בעיניו שאין בו כח לנתק מעלינו עול מצות.

¹²³ לשון אחר אדידך על צוארי דבריך בשעה שעוד ידך תקיפה עליו הוי זהיר ללמדו תוכחות ואיזה זמנו משיתסר ועד עשרים ותרתינן בציר משיתסר אין בו דעת לקבל תוכחות כל כך ואל תכביד יסורין ותוכחות ויותר מעשרים ותרתינן יש לחוש שלא יבעט וזה עיקר (רש"י).

¹²⁴ ע"י שר"ע (ו"ד סי' רמ"ה ס"ו): היה מנהג בעיר שלוקח מלמד תינוקות שכר חייב ללמדו בשכר עד שיקרא תורה שבכתב כולה ואינו חייב ללמדו בשכר משנה וגמרא והני מילי שלא אפשר דחיקא ליה שעתא אבל אם אפשר ליה מצוה לאגמוריה משנה וגמרא הלכות ואגדות. וע"י ט"ז: תורה שבכתב - ו"א ללא נ"ך ו"א עם הנ"ך. וע"י ש"ך: ו"א שאם מלמדו ש"ס מקיים חיובו.

¹²⁵ ע"י שר"ע (ו"ד סי' רמ"ה ס"ג): כשם שמצוה ללמד את בנו כך מצוה ללמד את בנו שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך ולא לבן בנו בלבד אלא מצוה על כל חכם מישראל ללמד לתלמידים שגם הם נקראים בנים אלא שמצוה להקדים בנו לבנו ובנו לבנו חבירו. וע"י פ"ת: ובנו - ה"ה בן בתו, שכל הקרוב קרוב קודם.

ע"י דברות משה קידושין סי' נ' אות ט' שיש לכל א' ללמד עשירית מזמנו אפילו אם אינו נעזר על ידי הללמד. וע"י ערוך השולחן אורח חיים סימן מז ס"י ז"ל: תורה שבע"פ אחר שהתירו לכותבה הוי כמלמד תורה לרבים שהרי עיקר קיום התורה היא ע"י כתיבה ואמלמי כתיבה כבר נשתכחה תורה מישראל. וע"י פמ"ג בהקדמה לא"ח ז"ל: מהם זוכים להרביץ תורה ברבים עם תלמידים ומגדיים נעשו תישים ותרב הדעת ויש אשר לא זכו לזה מצאו עזר ותרופה לנפשם שכותבים בעט ברזל ועופרת ושמעתייהו מברדין בעלמא, ובפרט בעת ובעונה הזאת שמלאת הדפוס מצוי ויישר כוחם של המדפיסים כי בעו"ה בצוקי העתים לולי הדפוס ח"ו נשתכחה תורה מישראל לולי ה' הותיר לנו שריד וברכות יחולו על ראשם, וכו'.

¹²⁶ אולי זה בגלל שאסור לאכול לפני שעשית מצוה שמוטל עליך, ע"י א"ח &.

שבהם]. מי יודע כמה [שנים הוא] יחיה. לא, צריכים [להסביר את השילוש], לימים [של השבוע]¹²⁷.

[כאן מתחיל ענין חדש] לפיכך נקראו ראשונים סופרים [כמש"כ (דבה"י א' ב &) ומשפחות סופרים יושבי יעבץ], שהיו סופרים כל האותיות שבתורה, שהיו אומרים, ו' ד"גחון", חציה של אותיות של ס"ת. "דרש דרש", חציה של תיבות. "והתגלח", של פסוקים. "כירסמנה חזיר מיער", ע"י דיער חציין של תהלים. "והוא רחום יכפר עון", חציו דפסוקים. שאל רב יוסף, ו' ד"גחון" מהצד הזה או מהצד הזה. א"ל, תביא ספר תורה ונמנה אותם. מי לא אמר רבה בר בר חנה, לא זזו משם עד שהביאו ספר תורה ומנאום. א"ל, הם בקיאים בחסירות ויתרות, ואנחנו לא בקיאים¹²⁸. שאל רב יוסף, "והתגלח" מהצד הזה או מהצד הזה. א"ל אב"י, פסוקים מיהא? תביא ותמנה. אנחנו גם לא בקיאים בפסוקים, שהרי כאשר הגיע רב אחא בר אדא אמר, בארץ ישראל פוסקים את הפסוק הזה לשלשה פסוקים, ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן.

הרבנים למדו, חמשת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה פסוקים היו פסוקי ס"ת, יותר עליו תהלים שמונה, חסר ממנו [במנין] דברי הימים שמונה.

הרבנים למדו, "ושננתם", שיהו דברי תורה מחודדים בפיך [חזור עליהם וברוך בעומקם שאם ישאלך אדם לא תצטרך לגמגם אלא שתוכל לומר מיד], שאם ישאל לך אדם דבר, אל תגמגם ותאמר לו, אלא אמור לו מיד, שנאמר

¹²⁷ רש"י. פירש בקונטרס ימי השבת כלומר שני ימים מקרא ושני ימים משנה ושני ימים גמרא ולא נהירא דא"כ אכתי הוה מצי למיפרך מי ידע כמה חיי ונ"ל לפרש בכל יום ויום עצמו ישלש על כן תיקן בסדר רב עמרם גאון כמו שאנו נוהגים בכל יום קודם פסוקי דזמרה לומר מקרא ומשנה וגמרא ור"ת פי' שאנו סומכין אהא שאמרין בסנהדרין (דף כד.) בבל בלולה במקרא במשנה ובגמרא דגמרת בבל בלול מכולם (תוס').

ע"י יו"ד רמ"ו ס"ד: חייב אדם לשלש למודו שליש בתורה שבכתב דהיינו הארבעה ועשרים שליש במשנה דהיינו תורה שבעל פה ופי' תורה שבכתב בכלל זה שליש בתלמוד דהיינו שיבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו ויוציא דבר מתוך דבר וידמה דבר לדבר וידון במדות שהתורה נדרשת בהם עד שידע היאך עיקר המצות והיאך יוצא האסור והמותר וכיוצא בזה דברים שלמד מפי השמועה כיצד היה בעל אומנות ועוסק במלאכתו ג' שעות ביום וט' בתורה קורא ג' מהם בתורה שבכתב ובג' תורה שבעל פה ובג' דבר מתוך דבר במה דברים אמורים בתחילת לימודו של אדם אבל כשיגדיל בתורה ולא יהא צריך ללמוד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד בתורה שבעל פה יקרא בעתים מזומנים תורה שבכתב ודברי תורה שבעל פה כדי שלא ישכח דבר מדיני התורה ויפנה כל ימיו לתלמוד בלבד לפי רוחב לבו וישוב דעתו: הגה ו"א שבתלמוד בבלי שהוא בלול במקרא במשנה וגמרא אדם יוצא ידי חובתו בשביל הכל ואין לאדם ללמוד כי אם מקרא משנה וגמרא והפוסקים הנמשכים אחריהם ובזה יקנה העולם הזה והעו"ב אבל לא בלמוד שאר החכמות ומ"מ מותר ללמוד באקראי בשאר חכמות ובלבד שלא יהיו ספרי מינים וזהו נקרא בין החכמים טיול בפרדס ואין לאדם לטייל בפרדס רק לאחר שמלא כריסו בשר ויין והוא לידע איסור והיתר ודיני המצות. וע"י ש"ך: שבתלמוד בבלי - אבל צריכים ללמוד גם ספרי פוסקים. ועוד שם: אבל לא בלימוד שאר החכמות - כגון ספרי הפילוסופים ותכונה וחכמת הקבלה וכיוצא בהן. ואין לשון הרב מתוקן שכתב וזהו נקרא בין החכמים טיול בפרדס כו' משמע שכל שאר החכמות זולת הש"ס נקרא טיול בפרדס ואינו כן שעניני מעשה בראשית ומעשה מרכבה הם שחכמים קוראים אותו פרדס, ואין ראוי לטייל בפרדס אלא מי שנתמלא כריסו לחם ובשר ולחם ובשר הוא לידע האסור והמותר, ויש שכתבו שלא ללמוד קבלה עד שיהא בן ארבעים שנה, שצריך קדושה וטהרה ונקיזות ונקיזות לזה ורוב המתפרצים לעלות בחכמה זו קודם הזמן הראוי קומטו בלא עת.

¹²⁸ ע"י שר"ע (או"ח סי' קמג ס"ד): אם נמצא טעות בס"ת בשעת קריאה, מוציאין ספר תורה אחרת, ומתחילין ממקום שנמצא הטעות, וכו'. הגה: וכו' והא דמוציאין אחר, דוקא שנמצא טעות גמור, אבל משום חסירות ויתרות אין להוציא אחר, שאין ספרי תורה שלנו מדויקים כל כך שנאמר שהאחרת יהיה יותר כשר.

וע"י ב"י (ש"ת סי' ק"א) וז"ל כל מלא וחסר ותלוי בו דין, כמו קרנת קרנות, בסוכות בסוכת אם שניה פסול דיעבד, אבל מה שלא נ"מ לדינא וכו'.

ע"י בגליון הש"ס בשבת (נה ע"ב) חשיב ט"ו מקומות שהמסורת הוא בלשון אחד ולדין בלשון אחר. וכתב השאל"א (סי' ל"ו) דמזה דאנן לא בקיאינן בחסרות ויתירות סמכו שלא לקיים מצות כתיבת ספר תורה, דהרי תמיהה גדולה היא למה אין לנו חשים למצוה זו, אלא כתב שלפי שאנן לא בקיאינן א"כ הרי לא ידעינן איך לכתוב ואיך ללמוד ואלו נקיים המצוה כצורתה אי לא ידעינן צורת הס"ת איך הוא, וקריאת התורה שאני.

ע"י הערה מה.

"אמור לחכמה אחותי את וגו'" [שתהא בקי בה כאחותך שאסורה לך] ואומר, "קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך", ואומר, "כחצים ביד גבור שגלחם בהם עם אויביך" [בני הנעורים] ותלמידיו של אדם קראוים בנין, ואומר, "חצי גבור שנונים", ואומר, "חציך שנונים עמים תחתך יפלו", ואומר, "אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם [אחר שדימה אותם לחצים הביא גם לשון של מילוי האשפה] לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער". מהו "את אויבים בשער". אמר רבי חייא בר אבא, אפי' האב ובנו, הרב ותלמידו¹³⁰, שעוסקין בתורה בשער אחד נעשים¹³¹ אויבים זה את זה [מתוך שמקשים זה לזה ואין זה מקבל דברי זה]¹³², ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה, שנאמר "את והב בסופה", אל תקרי בסופה אלא בסופה פ'י' כך דורש אותה: ספר מלחמות מלחמה שעל ידי ספר אהבה יש בסופה].

הרבנים למדו, "ושמתם", סם תם [תרופה שלם שאינו חסר שום הצלה], נמשלה תורה כסם חיים, משל, לאדם שהכה את בנו מכה גדולה והניח לו רטיה על מכתו, ואמר לו, בני, כל זמן שהרטיה זו על מכתך, אכול מה שהנאתך ושתה מה שהנאתך [פ'י' כל מה שדעתך נוחה הימנו ואפי' דבש וכל מיני מתיקה שקשים למכה], ורחוץ בין בחמין בין בצונן ואין אתה מתיירא¹³³. ואם אתה מעבירה, הרי היא מעלה דלקת.

כך הקדוש ברוך הוא אמר להם לישראל, בני, בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין. ואם אתם עוסקים בתורה, אין אתם נמסרים בידו, שנאמר "הלא אם תטיב שאת" [פ'י' "תטיב" כמ"ש כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו, היינו אם תלמדו תורה, "שאת", תתנשא על יצרך], ואם אין אתם עוסקין בתורה, אתם נמסרים בידו, שנאמר "לפתח חטאת רובך". ולא עוד, אלא שכל משאו ומתנו [של היצר הרע] כך [פ'י' באדם להחטיא]¹³⁴, שנאמר "ואליך תשוקתו", ואם אתה רוצה [תעסוק בתורה] אתה מושל בו, שנאמר "ואתה תמשל בו".

הרבנים למדו, קשה יצר הרע, שאפילו יוצרו קראו רע¹³⁵, שנאמר "כי יצר לב האדם רע מנעוריו". אמר רב יצחק, יצרו של אדם מתחדש עליו

¹²⁹ אי נמי מסיפא דקרא ומודע לבינה תקרא שתהא ידוע לך (רש"י).

¹³⁰ ע"י חדושי אגדות למהר"ל: הרב ותלמידו וכו'. ענין זה הוא נמשך למדת התורה שהיא אש, כמו שמבואר אצל מה שאמרו (שבת ס"ג א') אם ראית ת"ח שנוקם ונוטר איבה נחש חגרוהו על מתן ובכמה מקומות, כי מדת התורה כך. ואמר אינם זזים משם עד שנעשים אוהבים מיד, וגם זה למדת התורה, כי התורה היא שכלית והשכל הוא אחד, לכך מיד בהפסק החילוק ביניהם, אז מיד הם חוזרים אל האהבה מצד השכל בעצמו שהוא שכל אחד מחבר אותם, ולכן נקראו החכמים אחים מפני כי השכל הוא אחד אותם וזה מבואר.

נעשו (גיר' רש"י).

¹³¹ ע"י אור ישראל מכתב ו: הלימוד בתורה אשר יקרא לימוד, הוא ללמוד בחריפת הדעת [גיפטיג] כל אחד מחזיק בכל עוז סברתו. הלשמה היא שקיטת הרוח, אם כדבריו ואם כדברי חבירו להיות שוה בעיניו. והמה כמעט דברים מתנגדים זה לזה, לזאת הורונו חז"ל איך להתנהג, כמאמרם קידושין (דף ל') אפילו האב ובנו הרב ותלמידו שעוסקין בתורה בשער אחד, נעשים אויבים זה את זה, ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה, שנאמר את והב בסופה כו' ע"ש, האיבה בראשונה היא בחי' הלימוד בחריפת הדעת [גיפטיג] כ"ל, והאהבה בסופה היא בחי' הלשמה, לבטל כל אחד דעתו לילך אחר הרוב או הגדול, או לעמוד כ"א בדעתו כמו עשו ב"ש כדבריהם כו' (יבמות דף ט"ד), עפ"י הנדרים המבוארים בגמ' ופוסקים בזה. אכן בהנהגת חיבה ורעות, היא בחי' הלשמה, לקיים האמת, היא בחי' הלימוד, להגיד ולחזק כ"א סברתו הנראה נכון בעיניו, והשלום היא בחי' הלשמה אהבו, (יבמות שם ע"ב).

¹³² ע"י חדושי אגדות למהר"ל: ואין אתה מתירא וכו'. ר"ל כי התורה היא גוברת על היצר, מצד אשר לא שייך בתורה ההעד, כי השכל הוא שלם בפעל, ובפרט התורה הוא על הכל ואין במדיגת התורה שולט ההעד, ולכן התורה אינו מניח להתגבר היצר הרע שהוא ההעד אשר הוא דבק בחומר, כי מאחר שנמשך האדם אחר שכל התורה אין היצר הרע שהוא ההעד הדבק בחומר גובר עליו ולכן התורה הוא תבלין אל [התורה] [היצר].

¹³³ ע"י חדושי אגדות למהר"ל: כל משא ומתן שלו בך. ר"ל כי היצר הרע אין לו מציאות בעצמו כלל, ומציאות היצר הרע אינו רק שהוא העדר דבק בחומר, ואילו היה לו מציאות בעצמו לא היה כל משא ומתן [שלו] בך, עכשיו מפני שהיצר הרע הוא אינו רק שהוא העדר המציאות, לכך כל משא ומתן שלו באדם, כדכתיב ואלך תשוקתו כי כל תשוקתו אינו רק להכשיל את האדם מצד שזהו מהותו ועצמו. והבן זה היטב, כי דבר זה רמזו בכמה מקומות, כי אין אל היצר הרע מציאות בעצמו רק שהוא העדר המציאות ולכן כל משא ומתן שלו בך.

¹³⁴ ע"י חדושי אגדות למהר"ל: שאפילו יוצר שלו קורא אותו רע. פ'י' שהוא עצם הרע ולפיכך קשה רעתו, כי כל עצם הוא קשה שכן מורה לשון עצם, לכך יוצר שלו קורא אותו רע שהיוצר שנתן לכל אחד עצם יצירתו קורא אותו רע א"כ רע הוא בעצם, ומאחר שהוא רע בעצם קשה רעתו והבן זה.

בכל יום¹³⁶ [פ'י' הפסוק הוא מיותרת, ובה ללמדנו שכל שעות היום רעתו מתחדשת], שנאמר "רק רע כל היום". ואמר ר"ש בן לוי, יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתר¹³⁷, שנאמר "צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו", ואלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו, אין יכול לו, שנאמר "אלהים לא יעזבנו בידו".

למדו בבית מדרש של ר' ישמעאל, בני, אם פגע בך מנוול זה [פ'י' יצר הרע המתגבר בך] משכהו לבית המדרש, אם אבן הוא נימוח¹³⁸, ואם ברזל הוא מתפוצץ [שהתורה כמו אש המפעפע את הברזל], שנאמר "הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע", אם אבן הוא נימוח, שנאמר "הוי כל צמא לכו למים", ואומר "אבנים שחקו מים".

להשיאו אשה. מאיפה יודעים את זה. שנאמר "קחו נשים והולידו בנים ובנות וקחו לבניכם נשים ואת בנותיכם תנו לאנשים". בנו מוכן, בידו. אלא בתו, [וכן] בידו היא [להרגיל אנשים להשיאה]. כך נאמר, תתן לה מידי? ותלבישה ונכסייה? כדי שיקפצו עלה אנשים.

ללמדו אומנות. מאיפה יודעים את זה. אמר חזקיה, שנאמר בפסוק, "ראה חיים¹³⁹ עם אשה אשר אהבת" [פ'י' אומנות שתחיה בו עם אשה מקיש אומנות לאשה], אם אשה [האמור כאן היא אשה] ממש, כשם שחייב להשיאו אשה, כך חייב ללמדו אומנות. אם תורה היא, כשם שחייב ללמדו תורה, כך חייב ללמדו אומנות¹⁴⁰.

ויש אומרים, אף להשיטו בנהר. למה. חיותיה? הוא.

רבי יהודה אומר, כל שאינו מלמדו אומנות, מלמדו ליסטות. ליסטות ס"ד. אלא, כאילו מלמדו ליסטות. מהו חילוק ביניהם [פ'י' מה רבי יהודה מוסיף]. יש חילוק ביניהם שלמד סחורה [אם למדו סחורה לת"ק הרי למדו חיים לרבי יהודה שבא טעמו אומנות דווקא, שכמה פעמים שאין לו במה לעשות סחורה ועומד ומלטסם].

כל מצות האב על הבן וכו'. מהו כל מצות האב על הבן. אם תאמר כל מצות שהאב חייב אבא לעשות לבנו, נשים חייבות. והרי למדנו בברייתא, האב חייב לבנו למול ולפדותו, אביו, ולא אמו. אמר רב יהודה, כך נאמר, כל מצות האב המוטלת על הבן לעשות לאביו [כמו כיבוד ומורא], אחד אנשים ואחד נשים חייבין.

למדנו ברייתא כמו זה שהרבנים למדו, "איש", אין לי אלא איש. מאיפה יודעים אשה. כשהוא אומר, "תיראו", הרי כאן שנים, א"כ, מה מלמד הנאמר "איש". איש יכול לעשות [שאין מוחה בידו]¹³⁷. אשה אין יכולה לעשות, מפני שרשות אחרים [בעלה] עליה¹³⁸. אמר רב אידי בר אבין אמר רב, נתגרשה, שניהם שוים [במצות כיבוד].

הרבנים למדו, נאמר "כבוד את אביך ואת אמך", ונאמר, "כבוד את ה' מהונך", השוה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום. נאמר, "איש אמו ואביו תיראו", ונאמר, "את ה' אלהיך תירא ואתו תעבוד", השוה הכתוב מוראת אב ואם למוראת המקום. נאמר, "מקלל אביו ואמו מות יומת", ונאמר, "איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו", השוה הכתוב ברכת אב ואם לברכת המקום. אבל בהכאה, ודאי אי אפשר [שהרי אין הכאה כלפי מעלה]. וכן בדנין [שיוקשו לכיבוד ומורא על הבן שהרי] שלשתן שותפין בו [איש מזרע לובן שבו אשה מזרע אודם שבו והקדוש ברוך הוא נופח בו נשמה מראש עין ושמיעת אוזן ודיבור [דהה לא ע"א]].

הרבנים למדו, שלשה שותפין הן באדם, הקדוש ברוך הוא, ואביו, ואמו, בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אמר הקדוש ברוך הוא, מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבדוני. למדנו בברייתא, רבי אומר, גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שבן מכבד את אמו יותר מאביו, מפני

¹³⁶ ע"י חדושי אגדות למהר"ל: מתחדש עליו כל יום ויום וכו'. כבר התבאר, שאין ליצר מציאות מקום, ותמיד הוא משתוקק השתוקקות חדש בעבור שהוא היצר לדבר מה בלבד, ואין עמידה ביצר שיהיה לו קיום, כי כל דבר שאין בו שום טוב אינו קיים כלל, כי בכל בריאת ששת ימי בראשית נאמר כי טוב בכל אחד ואחד, ודבר זה נותן קיום לנמצאים, ודבר זה בארנו במקום אחר. ומפני שביים ב' נברא המחולקת, ולא נאמר בו כי טוב, אמרו (אבות פ"ה) כל מחולקות שאינו לש"ש אין סופה להתקיים, ולפיכך היצר הרע שהוא נקרא רע אין קיום לו והוא מתחדש כל יום על האדם. וגם מפני כי היצר הוא לפי מה שהוא אדם יש לו יצר, והאדם תחת השתנות הזמן ויש לו שנוי בכל יום ויום, וכן יצרו כל יום ויום מתחדש יצרו.

¹³⁷ רש"י. קשה שהרי הפסוק מדבר במורא ואין שום חסרון בבת לעשות מורא אב ואם אחרי שהתחתנה, אלא צ"ל ששניהם בדיבור נאמרו, וכן מדויק ברש"י בהערה הבאה.

¹³⁸ ואף על גב דמעשה ידיה לבעלה מדרבנן בעלמא מ"מ אינה מצויה אצל אביה אלא אצל בעלה (תוס'). וע"י לקמן ל ה"א רש"י ד"ה סיפק בידו – אין אימת אחרים עליו.

ע"י שו"ע (י"ד סי' רמ ס"ז): אחד האיש ואחד האשה שוין בכבוד ובמורא של אב ואם, אלא שהאשה אין בידה לעשות, שהיא משועבדת לבעלה לפיכך היא פטורה בכבוד אב ואם בעודה נשואה ואם נתגרשה או נתאלמנה חייבת. וע"י ש"ש בש"ד: אין בידה לעשות – אמנם אם אין בעלה מקפיד חייבת בכל דבר שאפשר כמו האיש.

שמפתחה בדבריים, לפיכך הקדים הקדוש ברוך הוא כיבוד אב לכיבוד אם. וגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שהבן מתיירא מאביו יותר מאמו, מפני שמלמדו תורה¹³⁹, לפיכך הקדים הקדוש ברוך הוא מורא האם למורא האב.

לימד תנא לפני רב נחמן, בזמן שאדם מצער את אביו ואת אמו, אמר הקדוש ברוך הוא, יפה עשיתי שלא דרתי ביניהם, שאלמלי דרתי ביניהם ציערונני.

אמר ר' יצחק, כל העובר עבירה בסתר, כאילו דוחק רגלי שכינה¹⁴⁰, שנאמר "כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי" [והעובר בסתר אומר אין המקום כאן לפיכך הוא נסתר לומר אין יודע נמצא כדוחק רגליו ומקצרו לומר אין כאן].

אמר רבי יהושע בן לוי, אסור לאדם שיהלך ארבע אמות בקומה זקופה¹⁴¹, שנאמר "מלא כל הארץ כבודו" [משמע משתרבב ויורד למטה והזוקק קומתו נראה כדוחק]. רב הונא בנו של רב יהושע לא מסגי ארבע אמות בגילוי הראש, אמר, שכינה למעלה מראשי.

שאל בן אלמנה אחת את ר' אליעזר, אבי אומר השקיני מים ואמי אומרת השקיני מים, איזה מהם קודם. אמר לו, הנח כבוד אמך ועשה כבוד אביך, שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך¹⁴². בא לפני רבי יהושע, אמר לו אוו דבר. אמר לו, רבי, נתגרשה [שאינן אמי חייבת בכבוד אביך] מהו. אמר ליה, מריסי עיניך ניכר שבן אלמנה אתה [פי' שגדלת כיתום, וככית הרבה, ולכן נפלו לך ריסיך, ואם כן זה לא שאלה למעשה אלא באת ללמוד, ולכן תדע שכבוד שניהם שווה עליך], הטל להן מים בספל וקעקע להן

¹³⁹ "מפני שמלמדו תורה" לא מופיע ברש"י ויקרא יט ג.

¹⁴⁰ היינו דמצי כיף ליצירה וכדמוכח בחגיגה (דף טז). (תוס'). וז"ל הגמ' בחגיגה: אמר רבי יצחק: כל העובר עבירה בסתר כאילו דוחק רגלי שכינה, שנאמר כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי. איני. והאמר רבי אלעאי זקוק, אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו, ילך למקום שאין מכירין אותו, וילבש שחורין ויתעטף שחורין, ויעשה מה שלבו חפץ, ואל יחלל שם שמים בפרהסיא. לא קשיא, הא דמצי כיף ליה ליצירה, הא שלא מצי כיף ליצירה.

¹⁴¹ ע"י ש"ע (א"ח סי' ב ט"ו): אסור לילך בקומה זקופה, ולא ילך ד' אמות בגילוי הראש.

ועי' מ"ב: בקומה זקופה - שדוחק רגלי השכינה כביכול ע"כ כתבו האחרונים דאסור אפילו פחות מד"א ופשוט דאפילו עומד במקומו ואינו הולך כלל.

ולא ילך - אפילו בבית שיש בו תקרה וכו' ש תחת אויר השמים דיש ליזהר לכ"ע.

ד"א - ומידת חסידות אפילו פחות מד"א ואפילו בעת השינה בלילה ויש שמצדידין לומר דאפילו ד' אמות אינו אסור מדינא רק להצנועין במעשיהן אבל כבר כתב הט"ז לקמן בסימן ח' דבזמנינו איסור גמור מדינא להיות בגילוי הראש ואפילו יושב בביתו ע"ש הטעם וכן כתב בתשובת מהר"י ברונא וכתב המ"א דאפילו קטנים נכון להרגילם בכיסוי הראש כי היכי דליהוי עלך אימתא דשמיא כדאייתא (בשבת קנ"ו) כסי ראשך כי היכי דליהוי עלך אימתא דשמיא דעוד דלענין גילוי הראש די בכיסוי היד על הראש וה"ה אם מפלה ראשו שרי בגילוי הראש. ועיין בפמ"ג שכתב דליך ד"א תחת אויר השמים לא מהני בזה כיסוי הראש ביד.

בגילוי הראש - וכ"ש שאסור לברך וה"ה ללמוד בגילוי הראש ולא מהני בזה כיסוי היד דיד וראש חד גופא אינון ואין הגוף יכול לכסות את עצמו ויש מקילין בזה בשעת הדחק כגון בלילה שרוצה לשתות ואין לו כובע בראשו דדי במה שמכסה ראשו בידו אבל יותר טוב לנהוג כמו שהעולם נוהגין שממשך הבית יד של הבגד על היד ומכסה בו ראשו דאז הוי שפיר כיסוי לכ"ע וכתב הפמ"ג דיש ליזהר בשעת הנחת תפילין של ראש שלא יברך הברכה בראש מגולה ופר"ק [פאה נכרית] משערות אף אותן שתפורין בבגד מתחתיו יש לאסור מפני מראית העין שיאמרו ששערות הן ויש מקילין.

¹⁴² עי' תוספת יבמות ה ע"ב: וכן אביך לעשות מצוה ו"ל דמהכא ילפינן התם. עי' רמב"ם אישות פט"ו ה"כ: צוו חכמים על האשה שתהיה מכבדת את בעלה ביותר מדאי ויהיה לו עליה מורא ותעשה כל מעשיה על פיו ויהיה בעיניה כמו שר או מלך מהלכת בתאות לבו ומרחקת כל שישנא, וזה הוא דרך בנות ישראל ובני ישראל הקדושים הטהורים בזיווגן, ובדרכים אלו יהיה יושבן נאה ומשובת, ע"כ. ועי' ה"ה שמקורו מהגמ' שלנו.

וז"ל הגהות מיימוניות: כתנא דבי אליהו וכי מה טיבה של יעל שבאתה תשועה גדולה על ידה אמרו אשה כשרה היתה ועושה רצון בעלה מכאן אמרו אין לך כשרה בנשים אלא אשה שעושה רצון בעלה.

ועי' ש"ע (י"ד סי' רמ ט"ז): אבי אומר לו: השקיני מים, ואמו אומרת: השקיני מים, מניח אמו ויוסק בכבוד אביו. ואם היא מגורשת מאביו, שניהם שוים ולאיה מהם שירצה יקדים.

ועי' ש"ע: מניח אמו. שגם אמו חייבת בכבוד אביו.

כתרנגולים [כאילו הוא מקרקר כתרנגול, שלא היה צריך לשאול, ולכן השיבו בלשון צחוק].

דרש עולא רבה בפתח של בית הנשיא, מהו שנאמר "יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך". "מאמר פיך" לא נאמר אלא "אמרי פיך", בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא "אנכי" ו"לא יהיה לך", אמרו אומות העולם, לכבוד עצמו הוא דורש, כיון שאמר "כבוד את אביך ואת אמך", חזרו והודו למאמרות הראשונות [כ"ש שחייב אדם בכבודו שאף הוא שותף בבריאתו כאביו ואמו וחיי ומותו מסורין בידו]. רבא אמר, [אנחנו למדנו את זה] מכאן, "ראש דברך אמתי" [לא הוזקק הכתוב לומר ראש דברך אמת אלא לפי שהיו מרגנים אחר דבריו הראשונים לומר לכבודו הזהיר ולאחר זמן חזרו והודו כששמעו סוף דבריו למדו שראש דבריו אמת]. ראש דברך ולא סוף דברך. אלא, מסוף דברך ניכר שראש דברך אמת.

שאלו את רב עולא, עד היכן כיבוד אב ואם. אמר להם, צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד באשקלון ודמא בן נתינה שמו, פעם אחת בקשו חכמים סחורה שהיה משתכר ששים ריבוא [דינרי זהב], והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו [והוא יושן], ולא ציערו. אמר רב יהודה אמר שמואל, שאלו את ר' אליעזר, עד היכן כיבוד אב ואם. אמר להם, צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד לאביו באשקלון ודמא בן נתינה שמו, בקשו ממנו חכמים אבנים לאפור בששים ריבוא שכר, ורב כהנא לימד, בשמונים ריבוא, והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו, ולא ציערו. לשנה האחרת נתן הקדוש ברוך הוא שכרו, שנולדה לו פרה אדומה בעדרו. נכנסו חכמי ישראל אצלו, אמר להם, יודע אני בכס, שאם אני מבקש מכם כל ממון שבעולם אתם נותנין לי, אלא אין אני מבקש מכם אלא אותו ממון שהפסדתי בשביל כבוד אבא¹⁴³.

וא"ר חנינא, ומה מי שאינו מצווה ועושה, כך [הקב"ה משלם לו שכר], מצווה ועושה על אחת כמה וכמה. שאמר ר"ח, גדול מצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה¹⁴⁴. אמר רב יוסף [שהיה עיורר], בתחילה הייתי אומר, מי שהיה אומר לי הלכה כר"י, שאמר, סומא פטור מן המצות, הייתי עושה יום טוב לתלמידים, שהרי [אני] לא מצווה והרי אני עושה¹⁴⁵. עכשיו ששמעתי את זה שאמר רב חנינא, גדול מצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה, אדרבה, מי שאמר לי דאין הלכה כרבי יהודה, אני עושה יום טוב לתלמידים.

כאשר רב דימי הגיע, הוא אמר, פעם אחת היה [דמא בן נתינה] לְבוש סירקון [לבוש מכובד מרוקם בחוטין] זהב והיה יושב בין גדולי רומי, ובאתה אמו¹⁴⁵ וקרעתו ממנו, וטפחה לו על ראשו וירקה לו בפניו, ולא הכלימה¹⁴⁶.

אבימי בנו של רבי אבהו לימד, יש מאכיל לאביו פסיוני [עוף חשוב ושמן] וטורדו מן העולם [שנענש עליו שמראה לו צרות עין על סעודתו], ויש מטחינו בריחים [שהוא עבודה קשה]

¹⁴³ יש לשים לב, שהגוי שאין לו עולם הבא, קיבל שכרו בעולם הזה.

ועי' ש"ע (י"ד סי' רמ ט"ח): עד היכן כיבוד אב ואם, אפילו נטלו כיס של זהובים שלו והשליכו בפניו לים, לא יכלימם ולא יצער בפניהם ולא יעוּס כנגדם, אלא יקבל גזירת הכתוב וישתוק. הגה: ויש אומרים דאם רוצה לזרוק מעות של בן לים דיכול למונעו, דהא אינו חייב לכבודו רק משל אב, אבל לא משל בן. ואין חילוק בין לכבודו או לצערו. ודוקא קודם שזוקק, דאפשר דממנע ולא עביד, אבל אם כבר זרקוהו, אסור לאכלומיה אבל יוכל לתבעו לדינא. ודוקא אם רוצה לזרוק כיסו לים, דאית ביה חסרון כיס, אבל אם רוצה להעביר ממנו ריוח בעלמא, אסור בכל ענין. בן שיש לו דין עם אביו, והאב הוא תובע הבן, צריך הבן לילך אחר אביו אף על פי שהבן הוא נתבע ודר בעיר אחרת, שזהו כבוד אביו. אבל האב חייב לשלם לבן הוצאות, דאינו חייב לכבודו משל בן, כמו שנבאר.

ועי' ש"ע: דהא אינו חייב כו'. והב"ח כתב דגם הסברא ראשונה ס"ל דאין לחלק בין לכבודו או לצערו אלא שטעמו דכיון שצריך אחר כך לשלם כל הפסדו לכן אין לו להכלימו בשביל כך והי"א ס"ל דכדי שלא לטרוח למיקם בדינא ודיינא יכול למנעו עיין שם:

¹⁴⁴ דמי שמצווה ועושה עדיף לפי שדואג ומצטער יותר פן יעבור ממי שאין מצווה שיש לו פת בסלו שאם ירצה יניח (תוס'). ועי' ריטב"א: פירשו רבותינו ז"ל טעם הדבר שזה שטן מקטרגו כשהוא מצווה וזה אין שטן מקטרגו ולפום צערא אגרא, ורבינו הגדול ז"ל פירש שהמצות אינן להנאת האל יתברך המצוה אלא לזכותינו, ומי שהוא מצווה קיים גזירת המלך ולפיכך שכרו מרובה יותר מזה שלא קיים מצות המלך, מכל מקום אף הוא ראוי לקבל שכר שהרי מטוב לבב וחסידות הכניס עצמו לעשות מצות ה' ית', ודוקא במצוות שצוה ה' ית' לאחרי שיש לו בהן רצון, אבל העושה מאליו מצוות שלא צותה בהם תורה כלל זו היא שאמרו (עי' ירושלמי שבת פ"א ה"ב) כל שאינו מצווה בדבר ועושהו נקרא הדיוט.

¹⁴⁵ שהיתה מטורפת מדעתה (תוס').

ומביאו לחיי העולם הבא¹⁴⁶. אמר רבי אבהו, כגון אבימי בני קיים מצות כיבוד. חמשה בני סמוכין היה לו לאבימי בחיי אביו, וכאשר רבי אבהו היה מגיד, קורא בדלת, היה רץ ופותח לו [ואינו מניח לא] מבניו [לילך], ואמר כן כן [פי' אני אפתח לך] עד שהגיע לשם. יום אחד אמר לו [אביו], תשקה לי מים, עד [שאבימי] הגיע לשם, [אביו] נדרם, התכופף ועמד עליו עד שהתעורר, הצליח הדבר ודרש אבימי מזמור לאסף [בעודו גחין לפניו שהבין במדרש מזמור אחד שבספר תהלים שלא היה מבין בו קודם לכן לדרשו]¹⁴⁷.

אמר לו רב יעקב בן אבהו לאביי, [אדם] כמוני [שאני אהוב לאבי ומכובד לאמי ועושיין לי זאת מה אעשה]¹⁴⁸ שעד שאני מגיע מבית המדרש, אבי מכין לי כוס ואמא מווגת לי, מה אעשה. א"ל, שתקבל מאמך ולא לקבל מאביך, כיון דבן תורה הוא יחלש דעתו [אם תקבל ממנו שירות]²². רבי טרפון היתה לו אמא, שכל פעם שהיתה רוצה לעלות על המטה, התכופף והעלה אותה. וכל פעם שהיתה יורדת ירדה עליו. בא ומשבחת אותו בבית המדרש. אמרו לו, עדיין לא יגיעת לחצי כיבוד, כלום זרקה ארנק [שלך] בפניך לים ולא הכלמתה²³. רב יוסף כאשר היה שומע קול פסיעות של אימו, אמר, אקום לפני השכינה שמגיע.

אמר רבי יוחנן, אשרי מי שלא ראה [הוריו] – פי' יתום, והוא מאושר מאחר ואי אפשר לקיים כבודם ככל הצורך והוא נענש עליהם]. רבי יוחנן, כאשר התעברה אמו איתו, מת אביו. וכאשר ילדתו, מתה אמו, וכן אביי. לא נכון? והרי אמר אביי, אמרה לי אמי/ זאת היתה אותה אומנת?²⁴

רב אסי היתה לו אמא זקנה, אמרה לו, אני רוצה תכשיטין. הוא עשה לה. אני רוצה גבר. חיפש לה? אני רוצה גבר יפה כמותך. עזבה והלך לארץ ישראל. שמע שהיא הולך אחריו. בא לפני רבי יוחנן, ושאלו האם מותר לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ. אמר לו, אסור. ולקראת אמי, מה דינו. אמר לו, אינני יודע²⁵. המתין קצת [רבי יוחנן], חזר ובא ואמר לו [רבי יוחנן], אסי, רציית לצאת [חזרה לבבל]. [אז הוא ברכו] מקום יחזירך לשלום. בא לפני רבי אלעזר. אמר לו חס ושלום, אולי [רבי יוחנן] הקפיד עלי. אמר לו, מה הוא אמר לך. אמר לו [הוא בירך אותי] המקום יחזירך לשלום. אמר לו, אם הוא היה מקפיד עליך לא היה מברך אותך. בנתיים, שמע שארון [של אמו] שמגיע. אמר, אם הייתי יודע, לא הייתי יוצא.

הרבנים למדו, מכבדו בחייו ומכבדו במוות. איך [מכבדים הורים] בחייו²⁶. אם הוא במקום שדברי אביו נשמעים, לא יאמר, שתשלח לי את זה בגללי [אפילו אם יודע שיכבדוהו כמו אביו], תזרו את זה בשבילי, תפטור אותי בשבילי, אלא ככולם בשביל אבא [דבר זה שאני צריך, שיתלה הכבוד באביו, אבל אם אין דברי אביו נשמעים במקום זה, כדברי עצמו אל יתלה באביו שאינו לו אלא גנאי]. איך [מכבדים הורים] במוות²⁷. היה אומר דבר שמועה מפיו, לא יאמר, כך אמר אבא, אלא כך אמר אבא מרי, הריני כפרת משכבו [עלי יבא כל רע הראוי לבא על נפשן]. והיינו דווקא תוך שנים עשר חדש [למיתתו], מכאן ואילך [שכבר קבל מה שקבל שאין משפט

¹⁴⁶ שמכבדו בדברו דברים טובים ונחומים והמלאכה מטיל עליו בלשון רכה מראה לו צורך השעה שאינו יכול להתפרנס אלא ביגיעה זו ובגמרת ירושלמי גרס מעשה בשניהם מעשה באחד שהיה מאכיל לאביו פסיוני פעם אחת אמר לו אביו מאין לך כך אלה אמר לו סבא מה איכפת לך טחון ואכול כלומר לעוס ואכול הראהו שקשה לו [מדבריו איגלוי שאינו מאכיל הפסיוני מצד שמכבד את אביו אלא משום שמוטל עליו להאכילו ובע"כ מאכילו ונמצא שאף האכילה עצמה כיון שאינו לכבוד אלא בע"כ הוא ענין בזיון משום דענינים אלו תלוי בכוונה – אג"מ י"ד ח"א סי' רמז] ושוב מעשה באחד שהיה טוחן ברחיים והיה לו אב זקן ושלח המלך בשביל אביו לבא לעבודת המלך אמר לו בנו אבא טחון ואני אלך תחתך לעבודת המלך שאין לה קצבה (רש"י).

ועי' שו"ע (י"ד סי' רמ ס"ד): איזהו כבוד, מאכילו ומשקהו, מליש ומכסה, מכניס ומוציא. ויתנו לו בסדר פנים יפות, שאפילו מאכילו בכל יום פטומות והראה לו פנים זועפות, נענש עליו. הגה: וכן להיפך, אם מטחין אביו ברחיים, וכוונתו לטובה כדי שינצל אביו מדבר קשה יותר מזה, ומדבר פיוסים על לב אביו ומראה לו שכוונתו לטובה עד שיתרצה אביו לטחון ברחיים, נוהל עולם הבא (גמרא ורש"י פ"ק דקדושין וירושלמי). וישמשנו בשאר דברים שהשמש משמש רבו.

עי' אג"מ (י"ד ח"א סי' רמז): בענינים דכבוד ובזיון נחשב בתר הכוונה. ¹⁴⁷ וי"מ שמקרא זה לבדו דרש מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך וגו' קינה לאסף מיבעי ליה ודרש כך שאמר אסף שירה על שכינה הקדוש ברוך הוא חמתו בעצים ואבנים שבביתו ומתוך כך הותיר פליטה בישראל שאלמלא כך לא נשתתף משונאי ישראל שריד וכן הוא אומר כלה ה' את חמתו ויצת אש בציון (איכה ד) (רש"י).

¹⁴⁸ רש"י. יש לעיין ההבדל בין אהוב למכובד.

¹⁴⁹ עי' גיטין נט ע"ב שרב אסי היה כהן, ולכן אסור ללכת לחו"ל בגלל טומאה דרבנן, ואפילו במקום כיבוד או"א (תרה"ד סי' מ). ועי' עוד לקמן הערה נח.

רשעי ישראל בגיהנם אלא י"ב חדש], אומר, זכרונו לברכה לחיי העולם הבא.

הרבנים למדו, חכם [הדורש ברבים על ידי מתורגמן, אם בא לומר דבר הלכה שאמר אביו או רבו, לוחש לתורגמן ואינו מזכיר שמם אלא], משנה שם אביו ושם רבו [פי' שיאמר: כך אמר אבא מורי או כך אמר רבי ומורי]. והתורגמן, אינו משנה לא שם אביו ולא שם רבו [אלא אומר: כך אמר פלוני]. אביו של מי [שהמתורגמן לא משנה שמן]. אם תאמר שזה אביו של המתורגמן, וכי התורגמן אינו בן חיוב [של כיבוד אב] הוא. אלא אמר רבא, שם אביו של חכם, ושם רבו של חכם. כמו זה שְׁמַר בן רב אשי כאשר היה דורש בדרשת החג, היה אומר אבי מורי, והאמורה [תורגמן] שלו אמר כך אמר רב אשי [ולא אומר כך אמר אביו ואדוניו של חכם]¹⁵⁰.

הרבנים למדו, איזהו מורא, ואיזהו כיבוד. מורא, לא עומד במקומו [במקום המיוחד לאביו לעמוד שם בסוד זקנים עם חביריו בעצה]¹⁵¹, ולא יושב במקומו, ולא סותר את דבריו¹⁵², ולא מכריעו [אם היה אביו וחכם אחר חלוקין בדבר הלכה לא יאמר נראים דברי פלוני]¹⁵³. כיבוד, מאכיל ומשקה, מליש ומכסה, מכניס ומוציא²⁸.

שאלו אותו,

¹⁵⁰ רש"י. אם כן לקרא לאביו הרב פלוני אלמוני שליט"א היא איסור תורה. עי' שו"ע (י"ד סי' רמ ס"ב): איזה מורא, לא יעמוד במקומו המיוחד לו לעמוד שם בסוד זקנים עם חביריו, או מקום המיוחד לו להתפלל, ולא ישב במקום המיוחד לו להסב בביתו, ולא סותר את דבריו ולא מכריע את דבריו בפניו, אפילו לומר נראין דברי אבא, ולא יקראנו בשמו, לא בחייו ולא במוותו, אלא אומר: אבא מורי. היה שם אביו כשם אחרים, משנה שמם, אם הוא שם שהוא פלאי שאין הכל רגילים לקרות בו. אבל שם שרגילין בו מותר לקרות אחרים שלא בפניו.

ועי' פ"ת: משנה שמם - עיין ברש"י גיטין דף ל"ד ע"ב גבי אביו. ז"ל: [אביו נקרא נחמני] על שם שרבה בר נחמני גידל אביו בביתו ולמדו תורה, שהיה יתום, השיאו את שם אביו "נחמני", רבה סתם הוא רבה בר נחמני. ועי' שו"ע: שלא בפניו כו'. והדרישה כתב דלאחרים אפילו בפניו אם אינו פלאי שרי וכן בפלאי שלא בפניו ועי' שהארץ והב"ח כתב בפני רבו ליכא איסורא מיהו יש ליהזר מפני הכבוד ועי' סי' רמ"ב סעיף ט"ו.

ועי' ט"ז: שלא בפניו. כן הוא ברמב"ם בהדיא והוא דבר מבואר מעצמו דפניו אסור בשל אחרים אפ' באינו פלאי דיסבור אביו שקורא אותו וכן מי שעומד לשם יסבור כן ואין שום חילוק בזה אם הוא פלאי או לא ואף על פי שבהעתיק הטור לרמב"ם לא זכרה שלא בפניו אין בכך כלום כי סמך על הפשוט ובדרישה האריך כאן לחלוק על רמ"א במה שהגיה שלא בפניו ולא דק כלל כמו שיתבאר בסי' רמ"ב בס"ד.

ועי' פ"ת: ולא יקראנו בשמו ונראה לי דאם אחרים שואלים ממנו בן מי אתה מותר לומר להם בן ר' פלוני אני וראה לזה ממ"ש מהרש"ל ביש"ש פ"ק דקדושין סי' ס"ה דהא דהרא"ש הזכיר רבו מהר"מ בשמו מפני שהיה לו שאר חכמים שהיו רבותיו הוצרך להזכירו כו' ובאביו לכ"ע אסור מפני שאין לו אלא אב אחד והא דהטור הזכיר את אביו מפני שהזכירו בלשון כבוד הרא"ש כלומר ראש לכל ישראל עכ"ל א"כ כשהוצרך להזכירו שאין יודעים אותו גם באביו שרי. ועי' רמ"א (סי' רמב סט"ו): אסור לתלמיד לקרות לרבו בשמו, וכו' וכל זה דוקא כשאינו מזכיר רק שמו לבד, אבל מותר לומר: ר' מורי פלוני. ועי' גר"א שמציין לרש"י (סנהדרין ק ע"א ד"ה בשמו) ועוד, וכן באביו כשאמר אבא מותר. ולפלא שלא מוזכר ברמ"א או בגר"א בסי' ר"מ.

ועי' אג"מ י"ד ח"א סי' קלג שיש לחלק בין לדרוש ברבים ללא ברבים [שדווקא ברבים].?

¹⁵¹ עי' ט"ז: במקומו המיוחד כו'. בזה אפילו העמידה אסורה לו כיון שאביו משתמש שם ג"כ בעמידה משא"כ בסיפא במקום המיוחד להסב כו' מותרת לו העמידה ומשמע כאן באיסור עמידה ברישא היינו אפ' הוא רוצה לעמוד או לישב לבדו בלא שום אדם עמו בדרך עצה כדרך שאביו רגיל לעשות וכן בסיפא בישיבה אפילו אם אין רוצה אז לאכול אלא העמידה והישיבה לחוד הם אסורים.

¹⁵² עי' שו"ע: ולא סותר את דבריו. בין שחולק עליו בין שאומר להחולק עליו נראין דברין הוי סותר את דבריו ונראה דסותר דבריו אסור אף שלא בפניו. ועי' פ"ת: עיין בספר עצמות יוסף קדושין דף ל' שכתב דהבן עם האב יכולים להקשות ולתרוץ ולהסיק מסקנת ההלכה ואין בזה משום סותר את דבריו ע"ש.

¹⁵³ ועי' ט"ז: נראין דברי אבא. בטור סיים שנראה כמכריע דברי אביו אלא אם יש לו תשובה להשיב על החולקים ישיב עכ"ל והא דמצינו בטור ח"מ שהטור חולק עם אביו כמה פעמים היינו שלא בפניו כמו שכתב כאן דוקא בפניו אסור ומ"מ נ"ל דאם הוא חולק על אביו ויש עוד אחר שאומר כאביו והוא רוצה להוכיח ולכתוב דעתו כדעת החולק על אביו לא יזכיר שם אביו אלא שם האחר כיון שיכול לעשות דרך כבוד יעשה וזה למדתי מדברי הטור בח"מ סימן ק"ז במה שכתב כי לא קלקלו בגוף כו' ובזה הוא חולק על אביו ורמז הפלוגתא על בעל התרומות בסימן ק"ד ובזה נשא פנים לאביו וכמו שכתבתי בס"ד.

משל מי [מכבודו, פי' מי משלם על האוכל והשתיה שהוא מאכיל ומשקה את אביו]. רב יהודה אמר, משל בן¹⁵², רב נתן ברי אושעיא אמר, משל אב¹⁵⁴. אורו ליה רבנן לרב ירמיה, ואמרי לה לבנו של רב ירמיה, [ההלכה] כמו מי שאמר, משל אב¹⁵⁵. שאלו סתירה מבריייתא, נאמר "כבד את אבין ואת אמך", ונאמר "כבד את ה' מהונך", מה להלן בחסרון כיס, אף כאן בחסרון כיס, ואם תאמר משל אב, מה יוצא מזה [להלכה, הרי אין שום חסרון כיס אצלן]. לביטול מלאכה¹⁵⁶.

בא ושמע, ב' אחים, שני שותפין, האב ובנו, הרב ותלמידו, פודים זה לזה מעשר שני [אם יש לאביו מעשר שני פודה הבן משלו לצורך אביו בלא חומש ולא אמר] הרי הוא כגופו שהרי הוא אוהבו ומזונותיו עליו ולא אחר ניהו לגביה והרי הוא כמי שפודהו הוא בעצמו¹⁵⁶, ומאכילין זה לזה מעשר עני [אם יש לבן מעשר עני לחלק לעניים מאכילו לאביו אם אביו עני וכן כולם אף על פי שחביב עליו כגופו ואם לא היה בידו מעשר זה היה נותן לו מזונות משלו¹⁵⁷], ואם תאמר משל בן, נמצא זה פורע חובו משל עניים. לא [אלא רואים ש]צריכים [את זה], להעדיף [עליו מוטל להאכילו ולהשקותו מדה בינונית ואם אביו צריך לסעודה יתירה יאכילנו מעשר עני]. אם כן, זהו מה שלמדנו עלה, אמר רבי יהודה, תבא מאירה למי שמאכיל את אביו מעשר עני, ואם זה להעדיף, מה יוצא מזה [להלכה]. אפילו הכי זה מדבר מזולזל.

בא ושמע, שאלו את ר"א, עד היכן כיבוד אב ואם. אמר להם, כדי שיטול ארנקי ויזרקנו לים בפניו, ואינו מקלימו. ואם תאמר משל אב, מה יוצא מזה [להלכה]¹⁵⁸. בראוי ליורשו, וכזה של רבה בר רב הונא, שרב

¹⁵⁴ עי' ש"ע (י"ד סי' רמ ס"ה): זה שמאכילו ומשקהו, משל אב ואם, אם יש לו. ואם אין לאב, ויש לבן, כופין אותו וזן אביו כפי מה שהוא יכול. ואם אין לבן, אינו חייב לחזור על הפתחים להאכיל את אביו. הגה: ו"א דאינו חייב ליתן לו רק מה שמיחייב ליתן לצדקה. ומ"מ אם ידו משגת, תבא מארה למי שמפרנס אביו ממעות צדקה שלו. ואם יש לו בנים רבים, מחשבים לפי ממון שלהם, ואם מקצתן עשירים ומקצתן עניים, מחויבים העשירים לבד. אבל חייב לכבדו בגופו, אף על פי שמתוך כך בטל ממלאכתו ויצטרך לחזור על הפתחים. ודוקא דאית לבן מזונות לאיתזוני הוא יומא, אבל אי לית ליה, לא מיחייב לבטל ממלאכתו ולחזור על הפתחים.

ועי' פ"ת: זון אביו - כמו שחייב לזוננו חייב לפרוע עליו את המס המוטל על הראש.

ועי' ט"ז: כפי מה שהוא יכול. פי' בתורת צדקה לפי עשרו, ומה שכתב רמ"א על זה בשם ר"א הוא תמוה דגם דעה הראשונה סוברת כן. והא דכופין כאן אף על גב דהוא מתן שכרה בצדה דהא בצדקה כתיב למען יברכך, שאני צדקה כדתיב בה נמי לאו לא תקפוץ את ידך.

ועי' ש"ך: אינו חייב לחזור כו'. והוא הדין דאין צריך לכבדו משלו ויצטרך הוא לחזור על הפתחים.

עי' ש"ך: [לפרש למה הרמ"א מובא כיש אומרים, וכחולק על המחבר] ולשון אין הבן חייב לשאול על הפתחים לא משמע הכי דמשמע הא אם אין צריך לשאול על הפתחים חייב לפרנסו אף על גב שבודאי בכה"ג לא מחויב כ"כ לוותר וליתן מדין צדקה וכו', בדזה אתי שפיר דלא תאמר מה שכתב כופין אותו וזן דהא אין ב"ד כופין אכבוד אב ואם שהוא מצות עשה ששכרה בצדה אלא כופין אותו מדין צדקה דאית בה גם כן מצות ל"ת כדלקמן ר"ס רמ"ח.

¹⁵⁵ היכא דלית ליה לאב ואית ליה לבן חייב הבן לזון אביו (תוס' בשם השאלות), ו"א שלא היא אלא אחר שחייבים לפרנס (ר"ח בתוס'). מח' זו בתוס' היא מח' ט"ז וש"ך בהערה 154.

¹⁵⁶ עי' רמב"ם מע"ש פ"ה ה"א: שני אחין או שני שותפין [אב ובנו] פודין זה לזה מע"ש כדי שלא יוסיף חומש, אשה שהכניסה לבעלה מעשר שני הואיל והוא ממון גבוה כמו שבארנו לא קנה בעל, לפיכך אם פדהו אינו מוסיף חומש.

עי' דרך אמונה: אב ובנו. כבר ביאר לעיל בה"ח דבנו הגדול פודה לו מע"ש בלא חומש וכאן בא להוסיף שגם האב פודה לבן בלא חומש ואף שהבן חייב לפרנס את אביו מ"מ נחשב כאחר, וה"ה הרב ותלמידו נחשבין כאחרים ופודין זה לזה מע"ש, ואף שסמוך על שלחנו הוא להמחמירין לעיל בהלכה ט' בבנו סמוך על שלחנו בתלמיד מודו.

¹⁵⁷ עי' רמב"ם (מתנות עניים פ"ו ה"ג): אב ובנו, איש וקרובו, שני אחין, שני שותפין, שהיה אחד מהן עני נותן לו האחר מעשר עני שלו.

ועי' דרך אמונה: אב ובנו וכו'. אף על גב שחביב עליו כגופו ואם לא ה' בידו מעשר זה ה' נותן לו מזונות משלו מ"מ כיון דק"ל שאין הבן חייב ליתן מזונות לאביו רק להאכילו משל אב ולא משל בן מותר להאכילו מ"ע ומשמע מדברי רבנו שמואל לתתלה אבל ר"א דדוקא אם אין ידו משגת כגון שניהם עניים אבל אם ידו משגת תבא מארה למי שמאכיל לאביו מ"ע דגנאי הוא לו וכן פסק הרמ"א ו"א דמ"מ יתיר מההכרח יכול להוסיף לאביו מ"ע שיהא לו בריח.

¹⁵⁸ צ"ע שהרי הממלים אביו הוה איסור של מורא אב, ולא מצאנו שזה משל האב או משל הבן.

ועי' ש"ע (א"ע סי' רמ ס"ח) עד היכן כיבוד אב ואם אפי' נטלו כיס של זהובים שלו והשליכו בפניו לים לא יכלימם ולא יצערו בפניהם ולא יכעוס כנגדם

הונא קרע מעיל בפני בנו רבה, אמר, אלך ואראה אם הוא רתחן אם לא. ודלמא רתח [ויאמר לאבוה מידי בריתחיה, ואז רב הונא] עובר על "לפני עור לא תתן מכשול" [שגורם לבנו לחטוא]¹⁵⁹. שמחלו לו לכבודו [וצריך לומר שהודיעו קודם לכן שלא יהא כמו נתיבין לאכול [בשר] חזיר ועלה בידו בשר טלה (עי' לקמן פ"א ע"ב)]¹⁶⁰. והרי הוא עובר על "לא תשחית". שעשה לו במקום התפירה [שאינו נחסר מדמיון]. ואולי משום הכי לא רתח. [אלא מדובר] שעשה לו בשעת רתיחתו.

רב יחזקאל לימד לבנו רמי, [התערבב כמה אנשים חייבים מיתה] נשרפים בנסקלים [ולא זוכרים העונש של כל א' וא', וליכא למימר כולן בשריפה דא"כ אזלת לך בתר מייעוטא]. רבי שמעון אומר, ידונו בסקילה, שהשריפה חמורה. אמר לו בנו [של רב יחזקאל] רב יהודה, אבא, לא לימדת לנו כך, מה קרה ששריפה חמורה. שתלמד את זה שרובם חייבים סקילה. אלא כך למדתו, [התערבב] נסקלים בנשרפים [ואע"ג דנשרפין רובא ידונו בסקילה מפני שהיא קלה]. א"ל, אם כן, נאמר הסוף, וחכמים אומרים, ידונו בשריפה, שהסקילה חמורה, מה קרה שסקילה חמורה. שתלמד את זה שרובם נשרפים. א"ל, שם רבנן הוא שאמרו לר"ש, זה שאמרת שריפה חמורה, לא, סקילה חמורה [זה שאמר סליקה חמורה איננו טעם לדבריו, אלא כך אמר, מה שאמרת שידונו בשריפה אחרי הרוב, ומה שאמרת שידונו בסקילה להקל עליהם, אין זה קולא אלא חומרא].

א"ל שמואל לרב יהודה, שינא [פי' מחודד בתלמוד]¹⁶⁰, אל תאמר לאביך כך [להודיעו פתאום שהוא טועה], שלמדנו בבריייתא, הרי שהיה אביו עובר על דברי תורה, אל יאמר לו, אבא, עברת על דברי תורה, אלא אומר לו, אבא, כך כתוב בתורה. [שיאמר] כך כתוב בתורה, הרי הוא מצער [וכאילו אומר לו, עברת על דברי תורה]. אלא, אומר לו, אבא, מקרא כתוב בתורה כך [ושהוא עצמו יבין שטעה]¹⁶¹.

אלעזר בן מתאי אומר, אבא אומר השקיני מים, [ויש עלי] מצוה לעשות [כגון קבורת המת או לוייתן], מניח אני כבוד אבא ועושה את המצוה, שאני ואבא חייבים במצוה. איסי בן יהודה אומר, אם אפשר למצוה להעשות ע"י אחרים, שתיעשה על ידי אחרים, וילך הוא בכבוד אביו. אמר רב מתנה, הלכה כאיסי בן יהודה¹⁶¹.

א"ר יצחק בר שילא א"ר מתנה אמר רב חסדא, האב שמחל על כבודו, כבודו מחול¹⁶². הרב שמחל על כבודו, אין כבודו מחול. ורב יוסף אמר, אפי' הרב שמחל על כבודו, כבודו מחול¹⁶², שנאמר "ויי' הולך לפניו יומם". אמר רבא, הרי?, התם [אצל] הקדוש ב"ה כל העולם שלו, והתורה שלו הוא, מוחל לכבודו,

אלא יקבל גזירת הכתוב וישתוק: הגה ויש אומרים דאם רוצה לזרוק מעות של בן לים דיכול למונעו דהא אינו חייב לכבדו רק משל אב אבל לא משל בן. ואין חילוק בין לכבדו או לצערו. ודוקא קודם שזרקו דאפשר דמנעו ולא עביד אבל אם כבר זרקוהו אסור לאכולמיה אבל יוכל לתבעו לדינא. ודוקא אם רוצה לזרוק כיסו לים דאית ביה חסרון כיס, אבל אם רוצה להעביר ממנו ריח בעלמא אסור בכל ענין. בן שיש לו דין עם אביו והאב הוא תובע הבן צריך הבן לילך אחר אביו אע"פ שהבן הוא נתבע ודר בעיר אחרת, שזהו כבוד אביו. אבל האב חייב לשלם לבן הוצאות דאינו חייב לכבדו משל בן כמו שנתבאר. [פשוטות דברי הרמא, בסוף נגד הגר"ח הידוע, שללכת לאביו על הבן].

¹⁵⁹ רש"י. משמע שאין לפני עיור אם לא עבר.

עי' ש"ע (י"ד סי' רמ ס"ב): המכה לבנו גדול, היו מנדין אותו, שהרי עובר על לפני עור לא תתן מכשול (ויקרא יט, יד). ולא מקרי גדול לדבר זה, רק אחר כ"ב שנה או כ"ד שנה [מו"ק יז ע"א].

ועי' ב"מ ע"ה ע"ב כל המלוה בלא עדים עובר משום לפני עור, פי' רש"י: שעולה על רוחו של לוח לכפור. משמע שעובר מיד, והרי במו"ק שמים האדם בנידוי על עבירה זו. [פשוטות דברי הרש"י כאן נגד הידוע בשם הגר"ס שאין לפני עור במידות]. ואפשר לחלק בין היכן שעשה לטובה כמו כאן, ורק יש לפני עור אם עבר, מאשר במקום שלא לצורך.

¹⁶⁰ ו"א גדול השיניים (ערוך ערך שן, וכן הוא בשטמ"ק כתובות יד ע"א בשם רה"ג).

¹⁶¹ עי' ש"ע (י"ד סי' רמ ס"ב): אמר לו אביו: השקיני מים, ויש לפניו לעשות מצוה עוברת כגון קבורת מת או לוייה, אם אפשר למצוה שתעשה ע"י אחרים, יעסוק בכבוד אביו. ואם התחיל במצוה תחלה, יגמור, דהעוסק במצוה פטור מן המצוה. ואם אין שם אחרים לעשות, יעסוק במצוה ויניח כבוד אביו. (מיהו אם אין זמן המצוה עוברת, יעסוק בכבוד אביו ואח"כ יעשה המצוה).

ועי' ש"ך שמציין לסי' רמ ס"ח: ת"ת שקול כנגד כל המצות. היה לפניו עשיית מצוה ות"ת, אם אפשר למצוה להעשות ע"י אחרים לא יפסיק תלמודו, ואם לאו יעשה המצוה ויחזור לתורתו.

¹⁶² סי' ש"ע (י"ד סי' רמ ס"ט): אסור לאדם להכביד עולו על בניו ולדקדק בכבודו עמהם, שלא יביאם לידי מכשול, אלא ימחול ויעלים עיניו מהם, שהאב שמחל על כבודו, כבודו מחול.

ועי"ש ברע"א ופ"ת: היינו שאין לו עונש אבל יש לו מצוה אם מכבדו. ועי' לעיל הערה 159 בענין לפני עור.

[וכי] כאן [אצל תלמיד חכם] התורה היא שלו [הרי הכבוד תלוי בתורה, ואינו יכול למחול על כבוד התורה אם היא של הקב"ה]. חזר רבא ואמר, נכון, התורה היא שלו, שנאמר "ובתורתו יהגה יומם ולילה" [הרי משלמדה וגרסה היא נקראת שלן]¹⁶³. לא? והרי רבא היה משקה [שתיה] בחתונת בנו, והוציא כוס לרב פפא ולרב הונא בנו של רב יהושע וקמו לפניו. [וכאשר הוא השקה] לרב מרי ולרב פנחס בנו של רב חסדא, לא קמו לפניו. היקפד ואמר, [וכי] אלו התלמידים [אתם], רבנים [וחשובים בעיניכם שלא עמדתם מפני]. ואלו תלמידים [שלא עמדו לפני] אינם רבנים.

ועוד, רב פפא היה משקה [שתיה] בחתונת בנו אבא מר, והוציא כסוף לר' יצחק בנו של רב יהודה ולא קם מפניו, והקפיד. עכ"ז, הידור [לנוע מעט כאילו רוצה לעמוד מפניו] צריכים לעשות.

אמר רב אשי, אפילו למ"ד הרב שמחל על כבודו, כבודו מחול¹⁶⁴. נשיא שמחל על כבודו, אין כבודו מחול¹⁶⁵. שאלו מברייתא, מעשה ברבי אליעזר ורבי יהודה יצחק צדוק שהיו מוכינים בבית המשתה בנו של רבן גמליאל, והיה רבן גמליאל עומד ומשקה עליהם, נתן הכוס לר' אליעזר ולא נטלו, נתנו לר' יהושע וקיבלו. אמר לו רבי אליעזר, מה זה, יהושע, אנו יושבין ורבן גמליאל¹⁶⁶ ברבי [פ' אדם גדול] עומד ומשקה עלינו. אמר לו, מצינו גדול ממנו שמשם, [אברהם גדול ממנו ושמש] אברהם גדול הדור היה, וכתוב בו "והוא עומד עליהם". ושם אמרו, נדמו לו כמלאכי השרת. לא נדמו לו אלא לערביים [שהיה אמר להם ורחצו רגליכם, שהערביים משתחווים לאבק רגליהם], ואנו לא יהא רבן גמליאל ברבי עומד ומשקה עלינו. אמר להם רבי צדוק, עד מתי אתם מניחים כבודו של מקום ואתם עוסקים בכבוד הבריות. הקדוש ברוך הוא משיב רוחות ומעלה נשיאים ומוריד מטר ומצמיח אדמה, ועורך שולחן לפני כל אחד ואחד, ואנו לא יהא רבן גמליאל ברבי עומד ומשקה עלינו. אלא אם תאמר, כך תאמר, אמר רב אשי, אפילו למ"ד נשיא שמחל על כבודו כבודו מחול¹⁶⁷, מלך שמחל על כבודו, אין כבודו מחול, שנאמר "שום תשים עליך מלך, שתהא אימתו עליך"¹⁶⁸.

הרבנים למדו "מפני שיבה תקום", יכול אפילו מפני זקן אשמאי [פ' אשם, רשע ועם הארץ]¹⁶⁹. מלמד הנאמר "זקן", ואין זקן אלא חכם, שנאמר "אספה לי שבעים איש מזקני ישראל"¹⁷⁰ [פ' לומדים גזירה שוה,

¹⁶³ עיי' בהגר"א בתיק"ז מב ע"ד: (פסחים מט ע"ב) כל הלומד תורה בפני עם הארץ כאלו בועל ארוסתו בפניו. ואמר ארוסתו דכבר ארוסה היא מסיני, כמ"ש תורה צוה לנו משה מורשה אל תקרי מורשה כו' (שם), אלא שאינה נשואה עד שילמוד אותה, וכמ"ש (ע"ז יט ע"א) כי אם בתורת ה' כו', בתחלה תורת ה' ואח"כ היא תורתו, וכמ"ש הדר אמר רבא אין, תורה דיליה היא דכתיב ובתורתו ¹⁶⁴ עיי' לעיל הערה סד.

¹⁶⁵ עיי' שו"ע (יר"ד סי' רמד ס"ד): ראה את הנשיא, עומד מלפניו מלא עיניו, ואינו יושב עד שישב במקומו או עד שיתכסה מעיניו. וכולם שמחלו על כבודם, כבודם מחול, ואעפ"כ מצוה לכבדם ולקום מפניהם קצת.

ועיי' פ"ת: ת"ח היועד נגן בכמה מיני כלי זמר הרשות בידו לנגן בכבוד לפני חתן וכלה ואין אסור לבזות עצמו מפני כבוד תורתו ואין יכול למחול על בזיונו. ואפילו מצוה עביד אחרי שהכל יודעים שאין לו שכר בעמלו ושהוא עושה לש"ש דבמצות שבין ישראל למקום, כ"ש מצוה שהזמן גרמא אין בו משום ביזוי כבוד זקנה ותורה וכל הנוהג קלות בעצמו לצורך גבוה ומצות ה' אף שאינה מצות עשה ממש רק גמילות חסד שילפינו מוהלכת בדרכיו הרי זה משובח ותבא עליו ברכה.

¹⁶⁶ "ורבן גמליאל" נמחק בכת"י וינציאה, וכת"י קושטא, ובמקומו איתא "וגמליאל".

¹⁶⁷ עיי' חגיגה ה' ע"ב וט"א שם שרבי מחל על נשיאותו.

¹⁶⁸ עיי' רמב"ם (מלכים פ"ב ה"ג): ואסור לראותו כשהוא ערום ולא כשהוא מסתפר, ולא כשהוא בבית המרחץ, ולא כשהוא מסתפג, ואינו חולץ, שנאמר וירקה בפניו זה בזיון, ואפילו רצה אין שומעין לו, שהמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, והואיל ואינו חולץ אינו מיבם, וכן [אם מת הוא] כיון שאי אפשר ליבם את אשתו כך אין חולצין לה, אלא תשב לעולם בזיקתה.

¹⁶⁹ רש"י. הקשה התוס': והלא מצוה אפילו להכותו לבזותו לזלזלו [ולקללו] - נוסף בפסקי תוס' [מקור?] לכן פ"ת אשמאי לשון שוממין וכו' כלומר בור ועם הארץ, ע"כ. אבל דבריו תמוהים אצלי טובא דהא לא מצינו שתהא מצוה להכותו ולקללו אלא כשנתחייב מלקות או נדוי (ביאור על ספר המצוות לרס"ג (הרב פערלא) עשין עשה יא יב).

¹⁷⁰ רש"י. לאו גזירה שוה גמורה היא דאם כן ליבעו מומחין כי התם אלא לא היו אלא הוכחה בעלמא דזקן אשמאי אינו (תוס').

עיי' שו"ע (יר"ד סי' רמד ס"א): מצות עשה לקום מפני כל חכם, אפילו אינו זקן אלא יניק וחכים, ואפי' אינו רבו, (רק שהוא גדול ממנו וראוי ללמוד ממנו). וכן מצוה לקום מפני שיבה, דהיינו בן שבעים שנה, (אפילו הוא עם הארץ, ובלבד שלא יהיה רשע).

ועיי' שו"ע: יניק כו'. היינו שלא הגיע לכלל המצות.

וכמו ששם גדולים וחכמים, וה"ה לכאן]. רבי יוסי הגלילי אומר, אין זקן אלא מי שקנה חכמה [פ' זקן הוא כנוטריקון, זה קנה], שנאמר "ה' קנני ראשית דרכו". יכול יעמוד מפניו ממקום רחוק. מלמד הנאמר "תקום והדרת", לא אמרתי קימה אלא במקום שיש הידור [היינו תוך ד' אמותיו שמוכח הדבר שעומד בגלגל]. האם צריך שיהדרנו [פ' לכבוד] בממוין. מלמד הנאמר "תקום והדרת", מה קימה שאין בה חסרון כיס, אף הידור שאין בו חסרון כיס. יכול יעמוד מפניו מבית הכסא ומבית המרחץ. מלמד הנאמר, "תקום והדרת", לא אמרתי קימה אלא במקום שיש הידור¹⁷¹. יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו. מלמד הנאמר "תקום [והדרת פני זקן] ויראת", דבר המסור ללבו [של העושה, פ' הדבר ידוע לו אם ראהו או לא, ומאחר ובידו להשטט מעיני הבריות שלא יחזיקוהו כרשע ושידינהו לכף זכות ויאמרו לא ראהו], נאמר בו "ויראת מאלהיך" [שכל המחשבות גלויות לו וידוע כן שלסתור ולבטל מצותו נתכוונת]¹⁷².

רבי שמעון בן אלעזר אומר, מנין לזקן שלא יטריח [על הציבור, שאם יכול לילך דרך אחרת שלא יעמיד אותם]. מלמד הנאמר "זקן ויראת" [ומזה שכתובים א' ליד השני לומדים שאפילו הזקן שירא]¹⁷³.

איסי בן יהודה אומר, מפני שיבה תקום, אפילו כל שיבה במשמע [אפילו זקן ורשע].

רבי יוסי הגלילי [הלומד מי שקנה חכמה] היינו [אותו דבר כמו ה]תנא קמא. יש [חילוק] ביניהם צעיר וחכים, ת"ק סובר, צעיר וחכים לא¹⁷⁴, רבי יוסי הגלילי סבר, אפילו צעיר וחכים¹⁷⁵. מהו טעמו של רבי יוסי הגלילי. אמר לך, אם תחשוב כמו שאמר ת"ק, א"כ, שנכתוב הרחמן [פ' ה' ית' בתורה] "מפני שיבה זקן תקום והדרת" [פ' ושנלמד גז"ש]¹⁷⁶, מה שונה שחלקם הרחמן [פ' ה' ית']. ללמד, שזה לא זה זה לא זה¹⁷⁷, לכן לומדים, אפי' צעיר וחכים. ות"ק [סובר] משום שצריך להסמיך זקן ויראת [ללמד שלא יטריח כדלעיל]. ותנא קמא מהו טעמו. אם תחשוב כמו שאמר רבי יוסי הגלילי, א"כ, שנכתוב הרחמן [פ' ה' ית' בתורה]

ועיי' שו"ע: רק שהוא גדול כו'. וכתבו התוס' דבעינן שיהא מופלג בחכמה יותר משאר העם [ולא משאר הדור, עיי' שם סעיף י'].
עיי' ט"ז: אפילו עם הארץ. זהו זקן אשמאי בגמ' לפי ר"ת ולא כרש"י דמפרש שהוא רשע.

ועיי' שאילת יעבץ (ח"ב סי' קלה מכח שבועות ל ע"ב): ואשת חבר כחבר ממש. ובין בחייו בין לאחר מותו. כי מ"מ כבוד חכם הוא לכבד את אשתו, ועיי' ברכי יוסף החולק.

¹⁷¹ עיי' שו"ע (יר"ד סי' רמד ס"ד): אין עומדים מפניהם לא בבית הכסא ולא בבית המרחץ, דכתיב: תקום והדרת (ויקרא יט, לב). קימה שיש בה הידור. (ודוקא בבית הפנימי של מרחץ, אבל בבית החיצון, עומדים).

עיי' פ"ת: כתב הלחם משנה שדין זה אפילו ברבו מובהק ועיי' בספר ארבעה טורי אבן על הרמב"ם שם שחולק עליו וסובר דדוקא ברבו שאינו מובהק או בשאר חכם או שיבה יש אלו דינים אבל ברבו מובהק שהוא בכלל מורא צריך לקום בפניו גם בבית המרחץ וכן באביו וגם מה שאין בעלי אומניות חייבים או רשאים לעמוד היינו דוקא מפני חכם או רבו שאינו מובהק אבל מפני רבו מובהק צריכים לעמוד.

עיי' שו"ע (יר"ד סי' שעו ס"א): אין אבל או חולה חייבים לעמוד אפילו בפני נשיא. ופ"י רע"א: אין אבל או חולה - שלא היו קימה שיש בה הידור, וה"ה בט' באב.

¹⁷² עיי' שו"ע (יר"ד סי' רמד ס"ג): אסור להעצים עיניו ממנו קודם שיגיע לתוך ארבע אמותיו, כדי שלא יצטרך לקום מפניו כשיגיע לתוך ארבע אמותיו.

¹⁷³ עיי' שו"ע (יר"ד סי' רמד ס"ו): אין ראוי לחכם שיטריח על הצבור לכוין לעבור לפניו שיעמדו מפניו, אלא ילך לו בדרך קצרה, כדי שלא ירבו לעמוד. ואם יוכל להקיף הדרך כדי שלא יעבור לפניו, זכות הוא לו.

עיי' שו"ע: אין ראוי לחכם שיטריח כו'. נראה דהיינו דוקא בזמן הש"ס או במקומות שעוד היום יושבים על הקרקע וכדלקמן סעיף ט"ו וה"ה בכל מקום שיש טירחא אבל במקום שיושבים על הספסלים ואין טירחא דבבר אין קפידא מכל מקום לא יכוין לעבור לפניו כדי שיעמדו מפניו.

¹⁷⁴ צ"ע פ"י דברי רש"י זקנים וידועים?.

¹⁷⁵ יניק וחכים צריך שיהא מופלג ולכך איצטרך שיבה אף על פי שאינו מופלג דכך לי זקן שאינו מופלג כמו יניק וחכים שהוא מופלג אבל אם היו שוים בחכמה היניק והזקן צריך שיעמדו היניק מפני הזקן דגבי יניק צריך שיהיה מופלג בחכמה וגבי זקן אינו צריך (תוס').

¹⁷⁶ עיי' לעיל הערה 170, שזה לא ג"ש מורה.

¹⁷⁷ וה"ק מפני שיבה תקום והדרת תקום והדרת פני זקן שקנה חכמה ואפילו יניק ומדקפיד אחכמה אמרינן נמי שיבה לאו זקן אשמאי קאמר דליכא למימר רבי יוסי זקן אשמאי נמי פליג אם כן היינו איסי בן יהודה (?).

האישה נקנית פרק ראשון קידושין

שנה א מ"ו פ"ו מהל'
 ת"ת כ"ו טו"ש
 י"ד ס"ת רמז
 ט"ף י"ד
 שנה ב מ"ו פ"ו מהל'
 מל"ס ה' ג'
 שנה ג מ"ו פ"ו מהל'
 ת"ת הל"ס פ'
 כ"ט ע"ט י"ג טו"ש י"ד
 שנה ד מ"ו פ"ו מהל'
 טו"ש פ"ט ס"ד
 שנה ה מ"ו פ"ו מהל'
 טו"ש פ"ט ס"ד
 שנה ו מ"ו פ"ו מהל'
 טו"ש פ"ט ס"ד
 שנה ז מ"ו פ"ו מהל'
 טו"ש פ"ט ס"ד

זקן אשמואי. פי' בקונטרס אשמואי רשע ועם הארץ וקשה דהיכי קאמר איסי בן יהודה דשיבה משמע אשילו זקן אשמואי והלא מלוה אשילו להסומו לבזומו ולולו לכך פר"ס אשמואי לשון שוממין כמו פתחי שמואי דמנחות (דף נ"ג:) כלומר בזר ועם הארץ כדמפרגמין והדרתה לא תסס ותרענא לא תבור (בראשית מו): **ואין** זקן אלא תסס שאלמר אספה לי שבעים איס כ"י. ללו גזירה טוה גמורה היא דאס בן ליבעו מומחין כי תסס אלא לא הוי אלא הוכחה בעלמא דזקן אשמואי אינו: **באין** טאל דפלגניהו ש"מ דהאי לאו האי. וה"ק מפני שיבה תקום והדרת תקום והדרת פני זקן שקנה חכמה ש"מ אפי' יניק ותכיס ופירש בקינטי' מדקפיד קרא לחכמה ש"מ דזקן לאו אשמואי אלא בעיני חכמה דהיה ליה כאל למימר ר' יוסי נמי אזקן אשמואי פליג וקאמר דלא בעיני חכמה דל"כ הייט איסי בן יהודה כן פירש הקונטרס ועוד מוסיף ר"י לליכא למימר נמי דודאי פליג ואמר זקן אשמואי מהני ואיסי פליג עליה ואומר אפי' סבי דארמאי דהא כל שיבה במשמע קאמר דהא לא אשכחן בשום דוכתא דזקן עובד כוכבים לריך לכבדו ועוד דלקמן (דף נ"ג:) קאמר דרבי יוחנן הוה קאי מקמי סבי דארמאי ותלי טעמא דבמה הרפתקי עזו עלייהו ולא קאמר משום דאיסי ות"ס כיון דבהדי שיבה נמי בני חכמה כדפירש בקונטרס לרבי יוסי הגלילי דמרבה אפי' יניק ותכיס שיבה דכתב רחמנא למה לי פשיטא כיון דלפי' יניק ותכיס כ"ט שיבה ותכיס דמי גרע אס הוא זקן כהדי חכס וי"ל דאי לא כתב רחמנא שיבה ה"א דעיבטי זקן ותכס ממש אבל יניק ותכיס לא להכי אלא שיבה לגלויי דלא בעיני זקן ותכיס אלא במד לחוד סגי אשילו יניק ותכיס ומיהו קשה דאס בן מאי קאמר אי ס"ד כדקאמר ת"ק לכתוב רחמנא מפני שיבה תקום אדרבה לא לכתוב אלא זקן דהא נמי אמר זקן בלא שיבה זקן במשמעו זקן ממש משמע אלא ודאי זקן יניק ותכיס משמע והדרת קושיא לזוכתיה וגרסא לר"י דודאי יניק ותכיס לריך שיבה מופלג ולכן אינטיקן שיבה אפי' שאלו מופלג דכן ין זאלו מופלג כמו יניק ותכיס שהוא מופלג אבל אס היו שנים בחכמה היניק והזקן לריך שיעמוד היניק מפני זקן דגבי יניק לריך שיבה מופלג בחכמה וגבי זקן אינו לריך: אין

כאל טורס דיליס טוא. בחמיה הכבוד תלי בחורה ואינו יכול למחול על כבוד החורה שהיא של הקב"ה: ובמורו ינסה. כי אס בחורה ה' חפלו ובחורו יהגה בחמילה היא נקראת תורת הסס ומשלמה וגרסה היא נקראת תורתו: רבנן. אחס חכמים ותשובים בעיניכס שלא עמודהס מפני ורבנן חכיריכס דקמו מפני לאו רבנן ינינה ובלאון תימה אמר להס: **סידור**. לגוע מעטו כאלו רואה לעמוד מפניו: **לא נדמו** לו אלא לערביים. שאמר להס ורמנו רגליכס שהערביים משתחווים לאבק רגליהס כדאמרן בבבא מליעא (ל"ט:) אמרו לו בערביים משתחווים לאכס ולאכס רגליהס: **רבן גמליאל כרבי**. כלומר ארס גדול וכן כל כרבי שבגמ': **זקן אשמואי**. אשס רשע ועם הארץ: **מוקני ישראל**. גמר זקן מוקני מה להלן גדולים ותכמים דכתיב (במדבר י"א) אשר ידעת כי הם זקני העם ושטריו: **אין זקן אלא זה שקנה חכמה**. ולשון טרייקון דבר הכבוד ולקמיה פריך היינו ת"ק: **אלא במקום שיש לו סידור**. בעמידתו דהייט תוך ל' אמות דמכתא מילתא שמפניו הוא עומד: **יכול יסדרנו בממון**. יכול היא הידור זה הידור ממון לכבדו בממון: **יכול יעליס מינו כמי אלא ראשו**. לקמן (דף נ"ג:) פריך דאנו כרשיעי עסקין: **דבר המסור ללב**. ללבו של עושה הדבר הוא יודע אס ראהו או לאו לפי סיכול להשמט מעיניו הכריות סאל יחייקורו כרשע וידיניהו לכף זכות ויאמרו לא דהאו לכך נאמר ויראת מאלהיך שכל המחשבות גלויות לו ויודע דבך נלסחור ולככול מלכותו נכסוונת: **אלא יסריס**. אס יכול לליך דרך אחרת סאל יעמיד את הליבור: **זקן ויראס**. להכי סמך ויראת לזקן לומר שאף הזקן יירא: **כל שיבה כמסמט**. ודפי' זקן אשמואי: **ס"ק סכר יניק ותכיס לא**. והכי קאמר תנא קמו זקן זקן אלא זקן אשמואי חכס אשמואי אספה לי שבעים איס מוקני ישראל וגו' והסס זקנים ותכמים היו כדכתיב אשר ידעת כי הם וגו' ואלמא זקנים ויודעים הוו: **ור' יוסי הגלילי**. דמפני ליה לקרא ממשמעו זקנה ומשם דריס ליה זה שקנה חכמה סכר דאפי' יניק ותכיס: **אי סלקא דעתך כדאמר ס"ק**. רחד הוא דליירי ביה קרא שיבה והוא חכס נכתוב מפני שיבה זקן תקום והדרת וגמר ג"כ מאי טאל דפלגניהו ש"מ תרתי מיילי נינהו וה"ק מפני שיבה תקום והדרת תקום והדרת פני זקן שקנה חכמה ואשילו יניק ומדקפיד לחכמה אמרינן נמי שיבה לאו זקן אשמואי קאמר דליכא למימר רבי יוסי אזקן אשמואי נמי פליג אס בן הייט איסי בן יהודה: **משום דבעי למיסמך**. לומר סאל יסריח כדלעיל: **כדקאמר רבי יוסי**. דתרי נינהו נכתוב בתריוויה קמה והוידור: יקול

הכא תורה דיליה היא הדר אמר רבא *אין תורה דיליה היא דכתיב °ובתורתו יהגה יומם וליילה אינו והא רבא משקי בי הלולא דבריה ודל ליה כסא לרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע וקמו מקמיה לרב מרי ולרב פנחס *בריה דרב חסדא ולא קמו מקמיה איקפד ואמר רנו רבנן והנו רבנן לאו רבנן ותו רב פפא הוה משקי בי הלולא דאבא מר בריה ודלי ליה כסא לר' יצחק בריה דרב יהודה ולא קם מקמיה ואיקפד אפי"ה הידור מעבד ליה בעו אמר רב אשי אפילו למ"ד הרב שמחל על כבודו כבודו מחול נשיא שמחל על כבודו אין כבודו מחול מויתבי מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי צדוק שהיו מסובין בבית המשחה בנו של רבן גמליאל והיה רבן גמליאל עומד ומשקה עליהם נתן הכוס לר' אליעזר ולא נמלו נחמו לר' יהושע וקיבלו אמר לו רבי אליעזר מה זה יהושע אנו יושבין ורבן גמליאל (*ברבי) עומד ומשקה עלינו אמר ליה מצינו גדול ממנו ששמש (אברהם גדול ממנו ושמש) אברהם גדול הדור היה וכתוב בו °הוא עומד עליהם ושמו תאמרו כמלאכי השרת נדמו לו לא נדמו לו אלא לערביים ואנו לא יהא רבן גמליאל ברבי עומד ומשקה עלינו אמר להם רבי צדוק עד מתי אחס מניחים כבודו של מקום ואחס עוסקים בכבוד הבריות הקב"ה משיב רוחות ומעלה נשיאים ומוריד מטר ומצמיח אדמה ועורך שולחן לפני כל אחד ואחד ואנו לא יהא רבן גמליאל ברבי עומד ומשקה עלינו אלא אי איתמר הכי איתמר *אמר רב אשי אפילו למ"ד °נשיא שמחל על כבודו כבודו מחול מ"לך שמחל על כבודו אין כבודו מחול שנאמר °שום תשיע עלך מלך *שטהא אימתו עלך: *ת"ר °מפני שיבה תקום יכול אפילו מפני *אשמואי ת"ל זקן זקן אלא חכס שנאמר °אספה לי שבעים איס מוקני ישראל רבי יוסי הגלילי אומר *אין זקן אלא מי שקנה חכמה שנאמר °ה' קני ראשית דרכו יכול יעמוד מפניו במקום רחוק ת"ל תקום והדרת לא אמרתי קימה אלא במקום שיש הידור יכול יהדרנו בממון ת"ל תקום והדרת מה קימה שאין בה חסרון כים אף הידור שאין בו חסרון כים יכול יעמוד מפניו מבית הבסא ומבית המרחץ ת"ל תקום והדרת לא אמרתי קימה אלא במקום שיש הידור °יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו ת"ל תקום ויראת *דבר המסור ללב נאמר בו °יראת מאלהיך *רבי שמעון בן אלעזר אומר 'מנין לזקן שלא יסריח ת"ל זקן ויראת איסי בן יהודה אומר מפני שיבה תקום 'אפילו כל שיבה במשמע רבי יוסי הגלילי היינו תנא קמא איבא בינייהו יניק וחכיס ת"ק סבר יניק וחכיס לא רבי יוסי הגלילי סבר 'אפילו יניק וחכיס מ"ס דרבי יוסי הגלילי אמר לך אי ס"ד כדקאמר ת"ק א"כ נכתוב רחמנא מפני שיבה זקן תקום והדרת מ"ש דפלגניהו רחמנא למימר דהאי לאו האי והאי לאו האי ש"מ אפי' יניק וחכיס ות"ק משום דבעי למיסמך זקן ויראת *ותנא קמא מ"ס אי ס"ד כדקאמר רבי יוסי הגלילי א"כ נכתוב רחמנא מפני

ז"ע
 פ"ב ב"י
 [פילוקס רמז רכס נ"ב
 מלחא העתיק דרבי']
 מסכדין י"ט: כתובות י"ז
 סוטה מהל'
 [מסכדין כ"ב]
 *תיכ"ס' קדושתסוטהא
 דמגילה פ"ג
 [כ"ב מהל' *לקמן נ"ג:]

תוס' ר"י הזקן
 הלילא תופת: מר"י.
 מנחה להם הבסן
 ששנו: רבנן רבנן
 כלומר אלו שיעמדו מפני
 אינם גדולים אחרם
 גדולים ולפי' לא עפרתם
 האף אף הם גדולים:
 אשמואי בור' לא תשס
 לא תסד: מוקני ישראל
 והכסים היו שהרי שרתה
 עליהם נבואה: שיש
 בה הידור והניב
 שכלבדו עשה היינו
 מופלג כמו יניק ותכיס שהוא מופלג
 אבל אס היו שנים בחכמה היניק
 והזקן לריך שיעמוד היניק מפני
 זקן דגבי יניק לריך שיבה מופלג
 בחכמה וגבי זקן אינו לריך:
 אין

[ש' תוס' פכמים כאל:
 ד"ס לכתוב ומה שצ"ע
 על [צ"ע]

האשה נקנית

פרק ראשון קדושים

יכול יהדרנו כמפני • כדכתיב (ויקרא י"ג) לא תהדר פני גדול דמשמע
במתן וכגון וזל לא תהדר בריבו (שמות ע): **מי לא עסקין** •
לומר לא לא משמע נמי אפילו טובק מרגניסא שאומטת יקרה היא
ותלריך ליה למיקסא וכו' דבעל ממלאכה ואיכא חסרון כים: **ספ**

אין בעלי אומניות ראשון לעמוד כו' • דימה מה לשון ראשי שיך
דמשמע דליכא איסורא וי"ל דמיירי בעוסקין במלאכה אחרים*
והשתא שיך לשון ראשית ומיהו י"ל ראשית כמו חיבינן די ההיא
דקמן בערכין פרק התקנים שדרי (דף כה) כמה רוצה ארס ליתן
בשור זה לעולה אע"פ שאיש ראשי
פי' אע"פ שאיש חייב והשתא ניתח
דמיירי שפיר בעוסקין במלאכה
עלמנן: **שלישי** תומשין • פי' בקונת'
לשון תומש הספר וי"ל חמשה תומשין
יש בו כמו בשל תורה אשרי האיש
(ההלים ה) כאלו תעבדו על אפיק
מים (שם מג) אך טוב לישאל (שם עג)
חפלה למשה (ז) יאמרו גאולי
(שם ק) לכל אחד מן האחרים אלו
מסיים בחמן לבד מן האחרים שהוא
סוף תהלים: **[שמונה]** בהן יושב
ומהרהר כו' • לא היה לריך לומר
בהן דה"ס בשאר ד"ס אלא הא דקאמר
הכי סוד ה' ליראוי כדאיכא בב"ר
דאמר ר' מייא יבא עלי אלו לא הייתי
מסתכל בספר תהלים כו' • ק"י: **אין**

[ומע' סוף' חולין נה:
ד"ה אין ומוס' ערכין כה:
ד"ה תומשין]

ששם א מיי' פ"ו מהל'
ת"ת פ"ג ב סג
עש"י ג ע"ש"ע י"ד ס"י
רמז ספ"ג ה
ששם ב מיי' פ"ד מהל'
בכורים סלכ"ג ז'
ששם ג מיי' פ"ג מהל'
ק"ט ס"ג ג' א"ש"ע
י"ד ס"ג רמז ספ"ג ד
בכ"ה
ששם ד מיי' פ"ג מהל'
ק"ט סלכ"ג ג
סג עש"י י' א"ש"ע
ח"ה ס"י פ"ג ספ"ג ה

ששם ה מיי' פ"ו מהל'
סלכ"ג ע"ש"ע ס"ג
ספ"ג ז'
ששם ו מיי' פ"ג מהל'
ק"ט ס"ג ג' א"ש"ע
י"ד ס"ג רמז ספ"ג ד
בכ"ה
ששם ז מיי' פ"ג מהל'
ק"ט סלכ"ג ג
סג עש"י י' א"ש"ע
ח"ה ס"י פ"ג ספ"ג ה

ששם ח מיי' פ"ו מהל'
סלכ"ג ע"ש"ע ס"ג
ספ"ג ז'
ששם ט מיי' פ"ג מהל'
ק"ט ס"ג ג' א"ש"ע
י"ד ס"ג רמז ספ"ג ד
בכ"ה
ששם י מיי' פ"ג מהל'
ק"ט סלכ"ג ג
סג עש"י י' א"ש"ע
ח"ה ס"י פ"ג ספ"ג ה

[יומא ו. ע"ג]

תוס' ר"י הוקן
ובמיל סלאכות • ויש
ש"פ באתה קימה • ויש
מה הדרור שיכול לתרו
אפי' בשעשה מלאכותי
שחא עשה
מלאכה אוני מצוה
לוקט: ובה קימה [שאין
בו חסרון כים] שהיה
אוני נתון לו פמוני •
איני ראשין פר"ש באל
כשעוסק
במלאכה אחרים ע"כ •
ויל' ש"א דעוסק'
במלאכות לא משמע
מלאכה אחרים אלא
משמע מלאכה עצמן
ושפיה דעובדא דה'
תניא פתראה דאלו
פרופתו נמי משמע עושה
עוסק במלאכה עצמו
דקא קרי ליה פתורה
לומר שהיה שולתי
אע"פ שנדחק שם ר"ש
לפרש שהיה משתכר
בשבל אחרים למצוה •
ופי' איני ראשין' כלומר
מצד החיוב והוא כמו
איני חייבין דלפרש'
קשה אפי' הם במלאכה
אחרים אפי' איני ראשין
לשבל לבעל הבית שבר
במולס • אלא דאי אין
רשאין מצד החיוב קא'
שחורה לא צווחת שקימו מפני ת"ח בשעה שעוסקים במלאכה הילכך אינו ראשין לעשות כן מפני מצות הירור והוא כמו אינו חייבין וכן תבין דעת הר"ם בת"ח פ"ו שכתב ואין בעלי אומניות חייבים לעמוד לפני ת"ח בשעה שעוסקי' במלאכה: והמש"ס והש"ס חתקו לחמשה פסרים: בתי גזאי עומדים שם ערומים שאין שם הירור: רבו שאינו מוכח דאי הוא גירול הימנו אע"פ שחייב לומר כלל או אם הוא פחות הימנו ולמדו קצת כמו שבארתי בסוף אל מציאות' ורבו מוכח לא מקרי אלא כשלמד רוב החכמה ממנו: והוא קאים' דרכו כספח' דמי ונתחייב לעמוד כלא עינו רובו מוכחתי' לא ארעתינו כפומר לא ראמינו' נקטינו' קבלה היא ביריני שאם מקרי עליו את חרדך והילך בדרך אחר כרו שלא יפריחו מאריך ימים' דגויס' דעמה קרובה אצל הרבנים והתהלך בךך וימנו סקריים כשהלכותם לשניהם בעלי הראש' הלכה כחסי' • ובסתברא דאפי' לא פליג אדר' ויסו ותרירתי פליגי את"ק דביי וקב' • הילכך אפי' יעבידוקים וכן דעת הר"ם: והרמב"ם סבת וענינים: ערו עור' • כמו ולא ערה עליו של: אפי'

מפני שיבה תקום והדרת תקום והדרת פני
זקן ומדלא כתב הכי ש"מ חד הוא אמר
מר יכול יהדרנו בממון ת"ל תקום והדרת
מה קימה שאין בה חסרון כים אף הירור
שאין בו חסרון כים וקימה לית בה חסרון
כים מי לא עסקינן דקא נקיב מרגניסא
אדהבי והבי קאים מקמיה ובמיל ממלאכתו
אלא אקיש קימה להירור מה הירור שאין
בו ביטול אף קימה שאין בה ביטול
ואקיש נמי הירור לקימה מה קימה שאין
בה חסרון כים אף הירור שאין בו חסרון
כים מכאן אמרו ****אין בעלי אומניות ראשין**
לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקין
במלאכתם ולא ****והתנן כ"ל בעלי אומניות**
עומדים מפניהם ושואלים בשלומם ואומרים
להם אחינו אנשי מקום פלוני בשלום אשלום
מפני תלמידי חכמים אין עומדים אמר רבי יוסי בר אבין *בוא וראה
כמה הביבה מצוה בשעשה שהרי מפניהם עומדים מפני תלמידי חכמים
אין עומדים ודלמא שאני התם דא"כ (ה) אתה מבשילן לעתיד לבא
אמר מר יכול יעמוד מפניו מבית הכסא ומבית המרחץ ולא הוא ר' חייא
הוה יתיב בי מסחותא וחליף ואייל רבי שמעון בר רבי ולא קם מקמיה
ואיקפד ותאמר אמר ליה לאבוה שני חומשים שנית' לו בספר תהלים ולא
עמד מפניו ותו בר קפרא ואמרי לה ר' שמואל בר ר' יוסי היה יתיב בי
מסחותא על ואייל ר' שמעון בר רבי ולא קם מקמיה ואיקפד ותאמר א"ל
לאבוה שני שלישי שלישי שנית' לו בתורת כהנים ולא עמד מפני ואמר
לו שמא בהן יושב ומתהדר טעמא דבהן יושב ומתהדר הא לאו הכי לא
לא קשיא' הא בבתי גזאי הא בבתי בראי ה"ג מסתברא *דאמר רבה בר
בר הנה אמר ר' יוחנן 'בכל מקום מותר להרהר תיך מבית המרחץ ומבית
הכסא דילמא לאונסיה שאני: יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו *אמו
ברשיעי עסקינן אלא י"בול יעצים עיניו מקמי דלימשיה זמן חיובא דכי ממא
זמן חיובא הא לא חזי ליה דקאים מקמיה ת"ל תקום ויראת תנא 'איזוהי קימה
שיש בה הירור הוי אומר זה ד' אמות אמר אביי לא אמרן אלא ברבו שאינו
מוכה אבל ברבו המובהק מלא עיניו אביי מבי הוה חזי ליה לאורגיה דחמרא
דרב יוסף דאתי הוה קאים אביי הוה רכיב חמרא וקא מסגי אגרא דנהר
סגיא יתיב רב משרשיא ורבנן באורך גיסא ולא קמו מקמיה אמר להו
ולאו רב מובהק אנא אמרו ליה *לאו אדעתין: ר' שמעון בן אלעזר אומר
מנין לוקן שלא יפריח ת"ל זקן ויראת: אמר אביי נקמינן דראי מקיף
חיי אביי מקיף רבי זירא מקיף רבינא הוה יתיב קמיה דר' ירמיה מדיפתי
חלף ההוא גברא קמיה ולא מיכסי רישא אמר כמה חציף הא גברא
א"ל דלמא ממתא מחסיא ניהו דגיס רבנן: איסי בן יהודה אומר
מפני שיבה תקום ואפילו כל שיבה במשמע: אמר ר' יוחנן הלכה
כאיסי בן יהודה ר' יוחנן הוה קאי מקמי סבי דארמאי אמר כמה
הרפתקי עדו עלייהו דהני רבא מיקם לא קאי הירור עבד להו אביי
'היב ידא לסבי רבא משרד שלוחיה רב נחמן משרד גזואי אמר אי
לא תורה כמה נחמן רב אבא איתא בשוקא א"ר אייבו אמר ר' ינאי
אין

עומדים מפניהם ושואלים בשלומם ואומרים
להם אחינו אנשי מקום פלוני בשלום אשלום
מפני תלמידי חכמים אין עומדים אמר רבי יוסי בר אבין *בוא וראה
כמה הביבה מצוה בשעשה שהרי מפניהם עומדים מפני תלמידי חכמים
אין עומדים ודלמא שאני התם דא"כ (ה) אתה מבשילן לעתיד לבא
אמר מר יכול יעמוד מפניו מבית הכסא ומבית המרחץ ולא הוא ר' חייא
הוה יתיב בי מסחותא וחליף ואייל רבי שמעון בר רבי ולא קם מקמיה
ואיקפד ותאמר אמר ליה לאבוה שני חומשים שנית' לו בספר תהלים ולא
עמד מפניו ותו בר קפרא ואמרי לה ר' שמואל בר ר' יוסי היה יתיב בי
מסחותא על ואייל ר' שמעון בר רבי ולא קם מקמיה ואיקפד ותאמר א"ל
לאבוה שני שלישי שלישי שנית' לו בתורת כהנים ולא עמד מפני ואמר
לו שמא בהן יושב ומתהדר טעמא דבהן יושב ומתהדר הא לאו הכי לא
לא קשיא' הא בבתי גזאי הא בבתי בראי ה"ג מסתברא *דאמר רבה בר
בר הנה אמר ר' יוחנן 'בכל מקום מותר להרהר תיך מבית המרחץ ומבית
הכסא דילמא לאונסיה שאני: יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו *אמו
ברשיעי עסקינן אלא י"בול יעצים עיניו מקמי דלימשיה זמן חיובא דכי ממא
זמן חיובא הא לא חזי ליה דקאים מקמיה ת"ל תקום ויראת תנא 'איזוהי קימה
שיש בה הירור הוי אומר זה ד' אמות אמר אביי לא אמרן אלא ברבו שאינו
מוכה אבל ברבו המובהק מלא עיניו אביי מבי הוה חזי ליה לאורגיה דחמרא
דרב יוסף דאתי הוה קאים אביי הוה רכיב חמרא וקא מסגי אגרא דנהר
סגיא יתיב רב משרשיא ורבנן באורך גיסא ולא קמו מקמיה אמר להו
ולאו רב מובהק אנא אמרו ליה *לאו אדעתין: ר' שמעון בן אלעזר אומר
מנין לוקן שלא יפריח ת"ל זקן ויראת: אמר אביי נקמינן דראי מקיף
חיי אביי מקיף רבי זירא מקיף רבינא הוה יתיב קמיה דר' ירמיה מדיפתי
חלף ההוא גברא קמיה ולא מיכסי רישא אמר כמה חציף הא גברא
א"ל דלמא ממתא מחסיא ניהו דגיס רבנן: איסי בן יהודה אומר
מפני שיבה תקום ואפילו כל שיבה במשמע: אמר ר' יוחנן הלכה
כאיסי בן יהודה ר' יוחנן הוה קאי מקמי סבי דארמאי אמר כמה
הרפתקי עדו עלייהו דהני רבא מיקם לא קאי הירור עבד להו אביי
'היב ידא לסבי רבא משרד שלוחיה רב נחמן משרד גזואי אמר אי
לא תורה כמה נחמן רב אבא איתא בשוקא א"ר אייבו אמר ר' ינאי
אין

עוד עליהן • עבדו עליהם: **אזני ייבד ידא לפני** • פושט ידו לוקמים כל כמה שעוברים אלאו וגעענין עליו: **רבא** • היה שולח
שלוחיו לפשוט להן יד אבל הוא עצמו לא: **רב נחמן משרד גזואי** • סריסים שהיו תמיד לפניו לפי שהיה סר חתן הגשיות ואב ב"ד היו רגילין
לעמוד לפניו משקמים להכות ולכותו מאלו ולא ייית דינא וכשהיו זקנים עוברים לפניו היה שולח הקך סריסים להחזיק בידים אבל הוא עצמו
לא שלא לזולל בתורתו דאמר חי' ללו תורה כמה נחמן איכא בשוקא הלכך אין חשיבותי בשביל עצמי אלא בשביל תורה ואיך דמפשי
אביי ייבד ידא לפניו משכב עצמו בזקנים ופושט להם ידו שישען הוא עליהם רבא משרד שלוחיה שילאו לקראתו לכבודו וכן רב נחמן
וליתא דכל היכא דגרסי' ייבד ידא להשען אחרים עליו קאמר ר' יוחנן לא להשען על אחרים כדאמר דברק קמא דיומא (דף
ט) ריש לקיש הוה סחי בזירגא אתא רבה בר בר חנה ייבד ידא שישען ר' יוחנן עליו ויאלא לשפת הגהר: **מכבוד**

סידור שאין בו ביטול מלאכה • דאין
לשון הירור אלא נשיות פנים או
במתן או בכיבוד דברים ואין במשמנו
ביטול מלאכה: **מה קימה שאין בה**
חסרון כים • דהא לוקימנא דבשאין
בה ביטול מלאכה עסקינן ותו לא
שיך בה חסרון כים: **אף הירור**
שאין בו חסרון כים • ועל כרחיך לא
נכתב הירור אלא לדרוש כדאמרן
למשטוי ממדה מרחוק ולמשטוי בית
המרחץ כדאמרן: **עומדין מפניהם** •
במבוי' בכורים קאי כשעוברים בתוך
ירושלים: **נמלאת פכשין** • שלא יבואו
עוד שיאמרו כזים אלו בנימיהם
ולאו משום חיוב מצוה הוה ואלו
בני ארס היכרים שחכים בעיר
ועוסקים במתן לא הוה למיקם
ותקומיה: **מפניהם** • מרחץ דמתרגמי'
(נבאית מג) וירחץ ואסחי: **שני**
חומשים • שני חמישות של ספר שנית'
לו מדרש אגדותיו: **שני שלישי שלישי** •
שני חלקים של שלש הספר: **תורה**
כהנים • ספר ויקרא שנית' לו ברייתא
של מדרש הספר: **בהן היה מסרהר** •
וטרוו היה ולא הבין צעברך לפניו:
בני גזאי • מקום סבני ארס עומדים
ערומים והא דר' שמעון ברבי בבתי
בראי מקום שעומדים לנשים דהתם
מקום הירור הוה: **ה"ג מסתברא דר'**
שמעון ברבי בבתי בראי מדקאמר
ליה בהן יושב ומתהדר: **לאונסים**
שאני • פעמים שהוה ערוד ומעין
בשעמעתיה לפני כניסו למרחץ וע"כ
היא שגורה בפיו ולבו ומעין בה בבית
המרחץ: **ברשיעי עסקינן** • בתמיה
למה לי קרא אס ראה ועגם עיניו הרי
עבר על תקום והדרת: **זמן חיוביה** •
בארבע אמותיו כדלקמן (עמוד ז)
פ"ל ויראם • יש לך לירא מן היולר
היודע מחשבותיך שאתה מבקש
תחבולות להפטר ממזונו: **שיש בה**
הירור • כבוד ונשיות פנים שדבר
היכר הוה ששבילו עמד: **באידך**
גיסא • הגהר מנסיק בנימיהם: **ולאו**
רב מוכסא אלא • ואף על פי שאתם
תרוקים יוצא מר' אמוה אע"פ לכו
למיקם: **ולאו ארעתינן** • לא מוכס'
לעמוד שהייע ערומים: **ואי מקיף** •
מסבב דרך אחרת שלא לעבור לפני
הצבור: **מיי** • מאריך ימים: **דגויס**
כחו ברבנן • המיד רגילים אללס
ולכס גם בחכמים כאילו הם מהם:
גיסו • בלג' • פריב"ן: **הרפסקי** •
מקראות ולרות ואלו כסים הרבה
ומופתים: **עוד עליהן** • עבדו עליהם:

[חולין נה:
בכורים פ"ג מ"ג
חולין נה:
שולן נה: פסחים סה:
מנחת פ"ב ע"ג:
פ"ו מה: זכוח קב:
שבת ק"י (דף י) ודף נה:
כיתוב נה:

[מטות כו. ע"ג]

הגרות הב"ח
(ה) בה' דאי' מנלמא
הוא כו':

"מפני שיבה תקום והדרת תקום והדרת פני זקן", ומדלא כתב הכי, לומדים שהם אחד.

אמר מר, יכול יהדרנו בממוץ. מלמד הנאמר, תקום והדרת, מה קימה שאין בה חסרון כ"ס, אף הידור שאין בו חסרון כ"ס. וקימה שאין בה חסרון כ"ס, מי לא מדובר [אפילו] שהוא [עובד] כנוקב מרגליות [פי' אומנות יקרה], ובזמן שהוא עומד לפניו הוא מבטל ממלאכתו [ויש חסרון כ"ס]¹⁷⁸. אלא מקישים קימה להידור, כמו שהידור [רק חייבים בהידור] שאין בו ביטול¹⁷⁹ [דאין לשון הידור אלא נשיאות פנים או בממוץ או בכיבוד דברים ואין במשמעו ביטול מלאכה], אף קימה [רק חייבים בקימה] שאין בה ביטול¹⁸⁰. ושנקה גם הידור לקימה, מה קימה שאין בה חסרון כ"ס, אף הידור שאין בו חסרון כ"ס. מכאן אמרו, אין בעלי אומניות רשאים¹⁸¹ לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקים במלאכתם¹⁸². ולא. והרי למדנו במשנה, כל בעלי אומניות¹⁸³ עומדים מפניהם [אלה שמביאים ביכורים, כאשר מקום עובדים בירושלים] ושואלים בשלומם, ואומרים להם, אחינו, אנשי מקום פלוני, בואכם לשלום¹⁸⁴. א"ר יוחנן, מפניהם עומדים, [אבל] מפני תלמידי חכמים אין עומדים. אמר רבי יוסי בר אבין, בוא וראה כמה חביבה מצוה בזמנה, שהרי מפניהם עומדים, מפני תלמידי חכמים אין עומדים¹⁸⁴. ואולי שם שונה, דאם כן, אתה מכשילן לעתיד לבא [שלא יביאו עוד שיאמרו נבזים אנו בעיניהם ולא משום חיוב מצוה הוה ואילו בני אדם הניכרים חשובים בעיר ועוסקים במצות לא הוה למיקם מקמייהו].

אמר מר, יכול יעמוד מפניו מבית הכסא ומבית המרחץ. ולא. והרי ר' חייא היה יושב בבית המרחץ, ועבר והלך רבי שמעון בר רבי, ולא קם מפניו והקפיד. ובא ואמר לו לאביו, שני חמישיות [מדרש אגדות] שניתל לו בספר תהלים¹⁸⁵, ולא עמד מפניו. ועוד, בר קפרא, ויש אומרים ר' שמאל בן ר' יוסי היה יושב בבית המרחץ, וכנס והולך ר' שמעון בר רבי ולא קם לפניו, והיקפד, ובא ואל לאביו, שני שלישי שלישי [ספר] שניתל לו בתורת כהנים [ברייתא של מדרש ספר ויקרא], ולא עמד מפניו. ואמר לו, אולי הוא היה מהרהר בהם? [ולא הבין כעברך לפניו]. והסיבה הוא שהיה יושב ומהרהר בהם? אבל אם לא כן, לא [אין תירוץ לא לקום לפניו]. אין קושי, זה מדובר בחדר הפנימי [מקום שבני אדם עומדים עומדים והא דר' שמעון ברבי בחדר החיצון מקום שעומדים לכושים ששם מקום הידור הוא]¹⁸⁶, וזה בחדר החיצוני. וכן הוא מסתבר, שאמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן, בכל

¹⁷⁸ מכאן משמע שמניעת רווח הוא חסרון כ"ס.

¹⁷⁹ מלאכה (נוסף בכת"י ואד אלחגארה).

¹⁸⁰ מלאכה (נוסף בכת"י ואד אלחגארה).

¹⁸¹ הקשה התוס' שמשמע שיש כאן איסור, ומתוך שאם זה מלאכת אחרים, אין רשאים, היינו משום שזה גזל מהבעלים על זמנם, ועוד מתוך שיש ברשאים לשון חייבים.

¹⁸² עיי' שו"ע (י"ד רמז ס"ה): אין בעלי אומניות חייבים לעמוד בפני תלמיד חכם בשעה שעוסקים במלאכתו. ואם הוא עוסק במלאכת אחרים ורוצה להחמיר על עצמו לעמוד מפניו, אינו רשאי.

עיי' לעיל הערה 171 ולקמן הערה 184.

¹⁸³ שבירושלים (נוסף במשנה, וכן הוא בכת"י ואד אלחגארה).

¹⁸⁴ ומטעם זה עומדים מפני נושאי המטה שהמת בה ומפני נושאי התינוק לברית מילה (רע"ב שם). יש לדחות דשאני התם דבעינא דאזלי הם עוסקים במצוה ממש דמקרא כתיב והלכת אל המקום וגם בהוצאת המת ז"ל דעוסק במצוה ממש שכבוד היא למת לנשוא על כתפו וכדא' רז"ל דטען יטענוניה וכו' אבל בזה אכתי לאו עוסק במצוה הוא דאין שום מצוה בהולכת התינוק והכנה למצוה הוא דהוא ומנ"ל דצריכין גם בזה לעמוד ואפשר דמכל מקום שכר פסיעות יש. ומ"מ לא מצאתי כן להפוסקים ז"ל אלא ראה זה כתב המרדכי שצריכים לעמוד כל העם בשעת מילה אמנם לאו משום כבוד העוסקים במצוה מטו בה אלא משום כבוד המצוה עצמה והביא זכר לדבר ויעמוד כל העם בברית [תוס' אנשי שם].

ועיי' רמב"ם: אם היו הבאים רבים במנינם יוצאין לקראתם רבים, ואם היו מועטין יוצאין לקראתם מעט. וכלל הוא אצלינו אין בעלי אומניות רשאים לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעת מלאכתו, וחייבו אותן כאן לעמוד מפני שהם רבים. וכבוד צבור שאני.

ועיי' שו"ע (י"ד שטא ס"ד): אפילו במקום שאינו צריך ללוות את המת, צריך לעמוד מפניו. ועיי' ש"ב ט"ז: פי' מפני העוסקים עמו שהם גומלי חסדים וכו' בכל דבר מצוה שאדם הולך ומתעסק בה יש לעמוד לפניו וכן משמע בפ"ק דקידושין (דף ל"ג) א"ר יוסי בר אבין בוא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה שהרי מפניהם עומדים בעלי אומניות ומפני תלמיד חכם אין עומדים משמע כל מצוה.

עיי' נוב"י (או"ח ח"א סי' כז): ואטו יקומו בעלי אומנות בכל יום מפני קורא ק"ש בעונתה ואז ודאי ליתא אהר אטו ת"ת לאו מצוה בשעתה היא וכל שעה אין לה תשלומין בחברתה שהרי א"ח כ"ח הוא חוב לעצמו וא"כ למה בפני ת"ח אין עומדים והא אי אפשר לת"ח בלא לימוד תורה דרך הילוכו דכתיב והגית בו יומם ולילה אלא ודאי דמצוה שאינה נוהגת בכל יום חביבה יותר.

מקום מותר להרהר, חוץ מבית המרחץ ומבית הכסא¹⁸⁵. אולי לאונסו שונה [פעמים שהוא טרוד ומעיין בשמועתיה לפני כניסתו למרחץ וע"כ היא שגורה בפיו ולבו ומעיין בה בבית המרחץ].

יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו. וכי אנחנו מדברים ברשעים [שיבטל מצות עשה]. אלא, יכול יעצים עיניו מלפני שמגיע זמן החיוב [היינו תוך ד' אמות], שכאשר מגיע זמן החיוב, הרי לא רואה אותו שיקום לפניו. מלמד הנאמר, "תקום ויראת" [יש לך לירא מן היוצר היודע מחשבותיך שאתה מבקש תחבולות להפטר ממצותו]¹⁸⁶. תנא, איזוהי קימה שיש בה הידור [פי' כבוד ונשיאות פנים שדבר הניכר הוא שבשבילו עמד]. הוי אומר, זה [כאשר הוא תוך ד' אמות] של זה שקם¹⁸⁷. אמר אביי, לא אמרנו [הלכה זו] אלא ברבו שאינו מובהק, אבל ברבו המובהק, מאז שהוא רואה אותו¹⁸⁸. אביי מאז שהוא שמע שהחומר של רב יוסף הגיע, היה עומד¹⁸⁹. אביי היה רוכב חמור על שפת נהר סגיא, וישב רב משרשיא ורבנן בצד השני [של הנהר] ולא קמו מלפניו, אמר להם, אינני רב המובהק שלכם. אמרו ליה, לא ידענו [לא נזכרנו לעמוד שהיינו טרודים].

ר' שמעון בן אלעזר אומר, מאיפה אנו לומדים לזקן שלא יטריח. מלמד הנאמר, זקן ויראת. אמר אביי, אנו נוקטים, שאם הוא מסבך דרך אחרת [שלא לעבור לפני הצבור], מאריך ימים. אביי היה מסבך דרך אחרת. רבי ירמיה מסבך דרך אחרת. רבינא רש"י יושב לפני ר' ירמיה מדיפתי. עבר אדם לפניו ללא כסוי ראש, אמר, איזה חוצפה האדם הזה. א"ל, אולי הוא מעיר מתא מחסיא, שגס ליבם בחכמים [שתמיד רגילים אצלם, וחושבים כאילו הם מהם].

איסי בן יהודה אומר, מפני שיבה תקום, ואפילו כל שיבה במשמע. אמר ר' יוחנן, הלכה כאיסי בן יהודה. ר' יוחנן היה עומד מלפני זקני ארומאים [גוים], אמר, כמה מאורעות וצרות [וראו נסים הרבה ומופתים] עברו עליהם. רבא מיקם לא קם אלא עשה להם הידור¹⁹⁰. אביי נתן ידו לזקנים [כל כמה שעוברים אצלו ונשענין עליו]¹⁹¹. רבא שלח שלוחו [ליתן להם יד, אבל הוא עצמו לא הלך]¹⁹². רב נחמן שלח שליח סריס¹⁹³, אמר, לולא התורה [שלמדתי], כמה נחמן בר אבא יש בשוק [הלכך אין חשיבותי בשביל עצמי אלא בשביל תורה]. א"ר אייבו אמר ר' ינאי,

¹⁸⁵ עיי' או"ח (פה ס"ב): אפי' להרהר בד"ת, אסור בבית הכסא ובבית המרחץ ובמקום הטנופת, והוא המקום שיש בו צוואה ומי רגלים. ועיי' ש"ב במ"ב: בבה"כ - ואפילו בתוך הד"א של הבה"כ ממקום שכלה הריח ג"כ אסור להרהר.

ובבית המרחץ - כי נפיש זוהמא בתוכו ומאוס והו"ל כצוואה ובה"כ וטעם איסור ההרהר בכל אלו המקומות משום דבעינן והיה מחנין קדוש וליכא כתב ב"י מי שתלמודו שגור בפיו והרהר בבה"כ ובבית המרחץ לאונסו מותר, יש אומרים דכיון דאנוס הוא בהרהרו יכול אפילו לבטא בשפתיו וכן משמע מזבחים (קב ע"ב) אבל בספר ברכי יוסף מסיק דהדבור אסור בכל גווני וכו', ומה שכתב דאם הרהר לאונסו מותר היינו ר"ל דאם הרהר לא עבד איסורא מאחר שהיה לאונסו ברם לכתחילה חובת גברא לדחות ההרהר. [עיי' מור וקציעה סי' קב שזה בכלל לא נתנה תורה למלאכי השרת - לקמן נד ע"א].

וז"ל הב"י: כתב ה"ר מנוח (פ"ג ה"ד ד"ה ואפילו להרהר) בירושלמי (ברכות פ"ג ה"ד) אמרינן דמותר להרהר בדברי תורה בבית הכסא ולא פליג אגמרא דידן דכי אמרינן אסור להרהר הני מילי לכתחלה כלומר לשום מחשבתו ולבו לחשוב בדברי תורה אבל אם היה תלמודו שגור בפיו והרהר לאונסו מותר עכ"ל ומבואר הוא בגמרא דידן דגרסינן בפרק טבול יום (זבחים קב ע"ב) אמר רבא האי דינא מרבי אלעזר ברבי שמעון גמירנא בבית הכסא והיכי עביד הכי והאמר רבה בר בר חנא א"ר יוחנן בכל מקום מותר להרהר חוץ ממרחץ ובית הכסא לאנסו שאני ופירש רש"י לאנסו שהיתה שמועתו שגורה בפיו ומהרהר בה על כרחו עיי' ברכות כד ע"ב שהמהרהר הוא בכלל (במדבר טו לא): כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר הכרת תכרת הנפש ההוא עונה בה.

¹⁸⁶ עיי' לעיל הערה 172, ועיי' שו"מ מהד"ק ח"ג סי' כב.

¹⁸⁷ עיי' לקמן הערה ע, ועיי' שו"ע (י"ד סי' רמז ס"ב): מאימתי חייב לקום מפניהם, משיגיע לתוך ארבע אמותיו עד שיעבור מכנגד פניו. ורוכב כמהלך דמי. ¹⁸⁸ עיי' לקמן הערה ע.

¹⁸⁹ שער אפרים (סי' ע"ח)

¹⁹⁰ עיי' שו"ע (י"ד סי' רמז ס"ז): אפילו חכם שהוא ילד, עומד בפני הזקן המופלג בזקנה. ואינו חייב לעמוד מלא קומתו, אלא כדי להדרו. ואפילו זקן גוי, מהדרים אותו בדברים ונותנים לו די לסומכו.

עיי' ט"ז: ואינו חייב לעמוד מלא קומתו. כיון שהוא ילד חכם וצריכין לנהוג בו ג"כ כבוד אין לו להתבזות לקום מפני הזקן אלא יעשה לו הידור אבל שאר אדם צריך לעמוד מפני הזקן מלא קומתו כמו מפני החכם.

ועיי' ש"י: ואינו חייב כו'. כלומר ילד שהוא חכם יותר מהזקן אינו חייב כו' אבל אם אינו חכם יותר אף שהוא שוה לו בחכמה חייב לקום מפני הזקן.

¹⁹¹ ו"א שהיה מכבד עצמו בזקנים ופושט להם ידו שישען הוא עליהם, ואינו עיקר (רש"י).

¹⁹² ו"א שיצאו לקראתו לכבודו, ואינו עיקר (רש"י).

אין תלמיד חכם רשות¹⁹³ לעמוד מפני רבו אלא שחרית וערבית, כדי שלא יהיה כבודו מרובה מכבוד שמים [מי שעומד מפני רבו שחרית אינו רשאי לעמוד מפניו אלא ערבית]¹⁹⁴. שאלו שאילה מבריייתא, ר' שמעון בן אלעזר אומר, מנין לזקן שלא יטריח [אם יכול לילך דרך אחרת שלא יעמיד את הציבור]. מלמד הנאמר "זקן ויראת", ואם תאמר [שזה רק] שחרית וערבית בלבד, למה שלא ניטרח, [והרי] זה חיוב. אלא לא, כל היום [חייבים לעמוד לפניו]. לא, לעולם שחרית וערבית בלבד, ועכ"ז כמה שאפשר לו שלא יטריח.

אמר ר' אלעזר, כל ת"ח שאין עומד מפני רבו, נקרא רשע, ואינו מאריך ימים, ותלמודו משתכח, שנאמר "וטוב לא יהיה לרשע ולא יאריך ימים כצל אשר אינו ירא מלפני האלהים" [אין טוב אלא תורה שנאמר כי לקח טוב אלמא לתלמודו משתכח ולא יאריך ימים אלא כצל מה טעם לפי שאינו ירא מלפני ה' ומורא זו קימה היא]. מורא זו אינו יודע מהו. כשהוא אומר, "ויראת מאלהיך", הרי מורא זו קימה. ונאמר שזה מורא של רבית [כמ"ש (ויקרא כה לו): אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ וְיִרְאֶתָּהּ מֵאֱלֹהֶיךָ וְחִי אֶחָיִךְ עִמָּךְ] או מורא של משקלות [כמ"ש (דברים כה טו): אֲבָן שֶׁלֹּמָה וְצִדְקָה יִהְיֶה לָּךְ]. ר' אלעזר למד "פני" "פני" [שכתוב כאן מלפני, וכתוב שם מפני שיבה וכו'].

שאלו [שאלה בבית המדרש, אדם ש]בנו הוא רבו, מהו [לבן] לעמוד מפני אביו. בא ושמע, שאמר לו שמואל לרב יהודה, שינא¹⁹⁵, קום מלפני אביך [רב יחזקאל אע"ג שרב יהודה היה רבו. וממשיך הגמ' רב יחזקאל שונה, שהוא בעל מעשים]¹⁹⁶, שאפילו מר שמואל גם עומד בפניו. אלא מה זה שאמר לו [שמואל לרב יהודה, היינו איזה הוראה של חידוש יוצא מזה, שהוא חייב לעמוד בפני אביו]. כך אמר לו, לפעמים שאביו הגיע מאחורי [פי' מאחורי שמואל, ואע"פ שאינו ראוהו], קום אתה מלפניו, ואל תחוש לכבודי¹⁹⁷. שאלו אותו, בנו והוא רבו, האם אביו יעמוד בפניו. בא ושמע, שאמר ר' יהושע בן לוי, אינני כדאי לעמוד מפני בני, אלא משום כבוד בית נשיא [פי' שהוא חתן של הנשיא], הטעם שאני רבו, [אבל אם] הוא רב שלי, אני צריך לעמוד לפניו. כך נאמר, אינני כדאי לעמוד מפני בני ואפילו הוא רבי, שהרי אני אביו, אלא משום כבוד בית נשיא [אני עומד לפניו]¹⁹⁸.

שאלו אותו, רכוב כמהלך דמי [שאם רבו הולך חייב לעמוד בפניו], או לא [כמהלך אלא כיושב, שהרי הרב יושב, והדבר נקבע כפי מה שהרב עושה]. אמר אביי, בא ושמע, טמא [בטומאת צרעת שמתמא באוהל] יושב תחת האילן וטהור עומד, [טהור נהיה] טמא. טמא עומד תחת האילן וטהור יושב, [הטהור נשאר] טהור. ואם ישב הטמא, הטהור [נהיה] טמא. וכן באבן המנוגעת [אם אדם נושאה תחת האילן וטהור יושב תחת האילן לא נטמא הטהור עד שישב נושא האבן ואם ישב נושא האבן נטמא הטהור

¹⁹³ עי' תוס' ישנים - פי' אינו חייב.

¹⁹⁴ עי' רמ"א (סי' רמב סט"ז): "יא [רמב"ם ת"ת פ"ו ה"ח] דאין אדם חייב לעמוד לפני רבו, רק שחרית וערבית, ע"כ. אמנם זה לא מובא בש"ע, ועי' שם בהגהות מיימוניות: הרא"ש ז"ל כתב כרב אלפס שלא הביא דברים אלו שהם דברי רבי אבהו ודס"ל כו' אלעזר שלא נתן קצבה לדבר וגם ר"ע דרש את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח ואם אדם מקבל פני שכינה כמה פעמים ביום צריך לעמוד באימה ויראה, ע"כ. ועי' ש"ך שפסק כש"ע שלא כרמ"א.

¹⁹⁵ וז"ל הרמ"א: ודוקא בבית הרב, אבל בפני אחרים שאין יודעים שעמד לפניו, חייב לעמוד [תוס' ד"ה אין].

¹⁹⁶ ועי' שו"ת נודע ביהודה (או"ח ח"ב סי' צד): לפי זה בזמן הזה שבעו"ה נתקיים והשימות את מקשיכם שאפילו בשעת שממה קדושתה עלי' והשכינה לא זהה מכותל מערבי ואין אנחנו הולכים לקבל פני השכינה שמה כלל כי לא חייבה אותנו התורה כ"א בקרבן חגיגה ועולות ראי', אין מקום להטיל חיוב לקבל פני רבו כלל כשאנו הולך בלאו הכי ללמוד ממנו אלא שילך רק לקבל פניו דאם כן כבודו גדול מכבוד שמים ור' יצחק על זמן המקדש אמר שחייב לקבל פני רבו.

¹⁹⁷ עי' לעיל הערה 160.

¹⁹⁸ עי' ריטב"א (לג ע"א ד"ה אמר רבי יוחנן): פירוש וכיון דהוה בר מעשים הוה ליה לשמואל זקן לפי כבודו.

¹⁹⁹ עי' שו"ע (י"ד סי' רמב סכ"א): אין חולקין כבוד לתלמיד בפני רבו אלא אם כן רבו חולק לו כבוד (ב"ב קיט ע"ב).

²⁰⁰ עי' שו"ע (י"ד סי' רמ ס"ז): חייב לעמוד מפני אביו ואם האב תלמיד בנו כל אחד מהם עומד מפני השני. הגה ואם הבן רוצה למחול על כבודו לשמש אביו הרשות בידו דהא הרב שמחל על כבודו כבודו מחול ודוקא בצנועא או אפי' בפרהסיא ודש בעירו שהכל יודעים שהוא אביו אבל אם הבן גדול בתורה ואין אביו דש בעירו איכא למיחש לבזיון התורה אם יתבזה הבן לפני האב ויש להם להרחיק זה מזה שלא יקל משום אחד בכבודו לפני חבירו וכן עשה מוה"ר"ס עם אביו.

עי' שו"ך: ודעת הרמב"ם ור"ח שאין האב עומד בפני הבן אלא אדרבה הבן עומד בפני אביו.

ועי' ט"ז: מוה"ר"ם - מיום שעלה לגדולה לא הקביל פני אביו לא רצה שאביו יבא אליו.

ואפי' הוא עומד]. ואמר רב נחמן בר כהן, זאת אומרת [ממש"כ "וכן באבן המנוגעת"], רכוב כמהלך דמי [שההלכה של מהלך או עומד לא נקבע כפי האדם או האבן, אלא כפי הבהמה הנושאתו שהרי לא הולכים לפי האבן אלא לפי האדם הנושאה, שאם ההלכה היה לפי האדם או האבן עצמו, אפילו לא ישב הנושאה, נטמא הטהור, שהרי האבן יושב בחיקו או בכתיפו של זה הנושאה], וכך לומדים מזה¹⁹⁹.

שאלו אותו, מהו לעמוד מפני ספר תורה. ר' חלקיה ור' סימון ור' אלעזר אמרי, קל וחומר, מפני לומדיה עומדים, מפניה לא כל שכן²⁰⁰. ר' אלעי ור' יעקב בר זבדי היו יושבים, הלך ר' שמעון בר אבא בפניהם, וקמו מפניו. אמר להם, אחד, שאתם חכמים ואני חבר²⁰¹. ועוד, כלום תורה עומדת מפני לומדיה [הרי אתם שעסוקים בתורה, נחשבים כתורה עצמה, ואני רק לומד תורה, ולא לומד כעת]. הם סברו כו' אלעזר, שאמר ר' אלעזר, אין ת"ח רשאי לעמוד מפני רבו בשעה שעוסק בתורה. אביי קילל [למי שנוהג כרבי אלעזר הזה]²⁰².

[נאמר] "והביטו אחרי משה עד בואו האהלה", ר' אמי ור' יצחק נפחא, חד הסביר את זה, לגנאי, וחד הסביר את זה, לשבח. מי שאמר לגנאי, כמו שלמדנו [במדרש תנחומא (כי תשא פרק כז): תראה צוארו, תראה שוקיו, הוא אוכל משלנו, ושותה משלנו, והגמ' לא רצה לפרסם דברי גנאי הנאמר על משה רבינו]. מי שאמר לשבח²⁰³, אמר חזקיה, אמר לי ר' חנינא בנו של ר' אבהו א"ר אבהו א"ר אבדימי דמן חיפא, חכם שעובר, עומד מלפניו ד' אמות, וכיון שעבר ד' אמות יושב. אב ב"ד שעובר²⁰³, עומד מלפניו מלא עיניו, וכיון שעבר ד' אמות יושב. נשיא שעובר, עומד מלפניו מלא עיניו, ואינו יושב עד שישב במקומו, שנאמר "והביטו אחרי משה עד בואו האהלה" [והרי משה היה נשיא]²⁰⁴.

כל מצות עשה שהזמן גורם לה שתבא וכו'. הרבנים למדו, איזוהי מצות עשה שהזמן גורם לה שתבא. סוכה, ולולב, שופר, וציצית²⁰⁵,

¹⁹⁹ ועי' שו"ע (י"ד סי' רמב סט"ז): ואפילו היה רכוב, צריך לעמוד מפניו, דחשיב כמהלך.

²⁰⁰ עי' שו"ע (י"ד סי' רמב ס"ב): הרואה ס"ת כשהוא מהלך, חייב לעמוד לפניו, ויהיו הכל עומדים עד שיעמוד זה שמוליכו ויגיעו למקומו, או עד שיתכסה מעיניהם. הגה: אבל לפני חומשים שלנו אין צריכים לעמוד. ויש מחמירים. השומע קול הנושא ספר תורה אף על פי שאינו רואה אותו, חייב לעמוד, ע"כ. עי' פ"ת: חייב לעמוד - אפילו אם עוסק בתורה חייב לעמוד מקמי ס"ת. ועי' בהגר"א: עד שיעמוד כו' - ממה דאיבעיא להו שם ברכוב כו'. ועיי"ש או עד כו'. כמ"ש ביומא (נג ע"א) ברב. ועי' ט"ז: ע"כ נהגו לעשות פעמונים אבל לא נראה לע"ד כן דא"כ בשבת אין להוציא אותה ס"ת דמשמיע קול כדאיאת באו"ח סי' ש"ה ס"א גבי זוג שבצואר בהמה ופוקק זוז שבצוארה והיינו משום איסור השמעת קול בשבת וכו' לכן נ"ל שאין לעשות אותן פעמונים ומשום הכי לא הביאו רמ"א וכבר ראינו שהיה כן באיזה בית הכנסת ומיחו בהם וסלקום.

²⁰¹ עי' ריטב"א (לג ע"א ד"ה אמר רבי יוחנן): יניק [צער] וחכים שאם האחר זקן וחכם ואינו לפי כבודו פטור [מלקום בפניו], וכשאמרינן לקמן [הגמ' שלנו] חדא דאתון חכימין ואנא חבר, שאין תלמיד חכם עומד בפני מי שקטן ממנו ולא מפני מי ששווה לו.

²⁰² עי' שו"ע (י"ד סי' רמב ס"א): אפילו בשעה שהוא עוסק בתורה צריך לעמוד מפניו.

²⁰³ בצעירותי כאשר שאלתי את זה לא' מרבתי, הוא שאל אותי, איך יתכן שתראה אותי בזמן שאתה לומד. עי' שו"ת חיים שאל (חלק א סימן עא אות ב): אדם שיושב וס"ת על ברכיו ועבר רבו ואין מקום להניח הס"ת במקום שיושב שהוא צר ודחוק אם מחוייב לקום מפני רבו עם הס"ת וכו', ויראה להביא ראיה ממ"ש בקדושין דף ל"ג דאין ת"ח הקורא בתורה עומד דאין תורה עומדת מפני לומדים ואף על גב דליט אביי עלה מ"מ שאני התם דטעם אביי דהאמת שאין תורה עומדת רק דמפסיק ללמוד לקיים מצוה וכך היא המדה דהעוסק במצוה פטור מן המצוה אמרו לפי שהיום עוסק בזו ומבטל זו ולמחר עוסק במצוה שביטל היום ומבטל המצוה שקיים אמש. אבל עוסק בתורה אם אתה אומר שלא יפסיק לקיים מצוה א"כ לעולם לא יקיים מצוה ועוד שלא המדרש עיקר וכו' ולהכי סבר אביי דהכא נמי יפסיק הלימוד לקיים מצוה ואין זה נקרא תורה עומדת מפני לומדיה. כשבאמת צריכה התורה לעמוד כנ"ד גם אביי מודה.

²⁰⁴ עי' שו"ע (י"ד סי' רמב ס"א): ראה אב בית דין, עומד מלפניו משיראנו מרחוק מלא עיניו עד שיעבור מלפניו ארבע אמות.

²⁰⁵ ועי' שו"ך: אב"ד כו'. כתוב בסמ"ק סימן ל"ב ודין נשיא ואב ב"ד אין אנו צריכין עתה עכ"ל משמע דר"ל דאין בזמנינו נשיא ואב ב"ד ואף על פי שמקבלים בקהלות ראשי ישיבות ואב ב"ד אין להם אלא דין חכם ומה"ט לא נהגו עכשיו לעשות שורה לאב ב"ד כדלקמן סעי' ט"ו ועכשיו נהגו שלא לקום אלא מפני ראש ישיבה ואב"ד ואפשר שלא לחלק בין חכם לחכם השוו מדותיהם שכל שהוא תופס ישיבה או אב"ד נקרא חכם לעמוד מפניו ועדיין צ"ע.

האשה נקנית פרק ראשון קידושין

לד

עין משפט נר מצוה

וספילין . וקסבר לילה לאו זמן תפילין חי גמי שבת ויו"ט לאו זמן תפילין הילכך כיון דליכא שעתא דלא מייחב בה זמן גרמא הוא : **אבידס** . השבת אבידה : **ובללא סוף** . בתמיה וכי כלל קצוב הוא דכל מלות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות : **וברי אבילת מלא** . ליל ראשון שהוא חובה דכתיב (שמות יג) בערב וספילין מלות זמן גרם לה בנ"ו בניסן והשם חייבות כדאמר בפסחים (דף נג) : נשים חייבות באבילת מלה דבר תורה שגאמר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מנחת כל שישגו בכל תאכל חמץ יאט בקום אכלו מלה ונשים חייבות בכל תאכל חמץ דמלות לא תעשה היא : וכן **שמה** . בגלגל דכתיב (דברים טו) ושמחת בתוך דתה וצדק ובחק : **תלמוד תורה** . דלחמץ לעיל (דף טז) נשים פטורות וכן פדיון הבן קלעיל בפירקין (סז) : **ופרים ורבים** . אמרינן ביבמות (דף סה) האיש מלווה על פרה ורביה אבל לא האשה ויליף לה מן וכבשה איש דרבי לכבש ואין דרכה של אשה לכבש וכל דלא קרינן ביה וכבשה ביה קרינן ביה פרו ורבו : **אין וליכא מן סבלנות** . כל היכא דהני כלל כי האי גונא כל מלות עשה וכו' וכל מלות לא תעשה הכל חייבין בראיה אין למדין מהם דליכא בהו דלאו דוקא ופליגי מקום שגאמר בו חוץ דליכא למימר מדאפיק האי דאפיקי **ש"מ** דוקא חוץ ולא שירי מדי אפ"ה **עירובי חירות** : **ומשפחה** . שיהיו מבוואות :

עירובין כו.

סו כו.

ותפילין ואיווהי מצות עשה שלא גרמא מוזה מעקה אבידה וישילוח הקן ובללא הוא **הרי מצה** ישמחה **הקהל** דמצות עשה שהזמן גרמא ונשים חייבות ותו והרי תלמוד תורה פריה ורביה ופדיון הבן דלאו מצות עשה שהזמן גרמא הוא ונשים פטורות ***אמר** רבי יוחנן אין למדין מן הכללות ואפילו במקום שנאמר בו חוץ דתנן ***בכל מערבין ומשתתפין** חוץ מן המים ומלה ותו ליכא **יהאיכא כמהין** ופטורות אלא אין למדין מן הכללות ואפילו במקום שנאמר בו חוץ : **ומצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות** : **ומגלן** גמר מתפילין מה תפילין נשים פטורות אף כל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות ותפילין גמר לה מתלמוד תורה מה תלמוד תורה נשים פטורות אף תפילין נשים פטורות ונקיש תפילין למוזה תפילין לתלמוד תורה **איתקיש בין בפרשה ראשונה בין בפרשה שניה תפילין למוזה בפרשה שניה לא** **איתקיש ונקיש מוזה לתלמוד תורה לא** **סלקא דעתך דכתיב** ***למען ירבו ימכם** **גברי בעי דיי נשי לא בעי דיי והרי סוכה** **דמצות עשה שהזמן גרמא דכתיב** ***בסוכות תשבו שבעת ימים** טעמא דכתב רחמנא האורח ***להוציא את הנשים הא לאו הכי נשים חייבות אמר אב"י איצטריך סלקא דעתך אמינא הואיל דכתיב בסוכות תשבו תשבו בעין תדורו** ***מה דירה איש ואשתו אף סוכה איש ואשתו ורבא אמר איצטריך**

ותפילין ויליף . א"ש דקיימא לן בהקומן רבה (מנחות דף נב) לילה זמן תפילין והלכה ואין מוריין כן מ"מ שפר הוא מלות עשה שהזמן גרמא שפרי אין טהגין בשבבות ובי"ט כדדשיקין בפרק המולא תפילין (עירובין דף נא) . לפי שאין לריבין אות דשבת גופא איקרי אות דכתיב כי אות היא ויליף להשגיגין הכא מלות עשה שהזמן גרמא ואמר ר"י דהיינו כרבי שמעון דבפרק התכלת (מנחות דף מג) . דסבר לילה לאו זמן ויליף הוא ופטר נשים כדאיכא הכא וכן הלכה דהא בפרק במה מדליקין (שבת דף כה) מפרש טעמא דסדין פטורה מן הלילה זמירה משום כמות לילה והיינו טעמא דלרי שמשון דוקא ועוד קאמר בפ"ב דברכות (דף נד) דבמערכתא אין אומרים פרתה לילית בלילה ואיכא נמי א"כ אין מתחילין ומתחילין במערכתא וכיון דמתחילין גמרינן ותימה היכי חשיב לילית מ"ע שהזמן גרמא למ"ד (מנחות דף מה) . לילית חובת טלית היא כיון דכלי קופסא חייבין בלילית והתם ליכא זמן גרמא כלל דבין ביום בין בלילה חייבין ואפילו למ"ד (ספ) לילית חובת בשרא הוא קשה דכמו דכמות לילה פטורה כשהוא לובשה ביום ה"כ כמות יום חייבת כשלושה בלילה דהכי אמרינן בירושלמי כמות יום שלשה בלילה חייבת בלילית וא"כ היכי חשיב לה זמן גרמא כיון שחייבת בין ביום ובין בלילה ואומר ר"י כיון שחובת טלית בזה שהזמן גרם לבישתה ביום י"ש לה ליהשב זמן גרמא שזמן לבישתה גרם החיוב : **מעקה** אבידה וישלוח הקן . תימה דרבי בכל הני כתיב לאו במעקה כתיב (דברים כג) לא תשים דמים בביתך א"ע דמוקמינן ליה (בב"ק דף טו) למגדל כלב רע וכולם רעוע דהיינו שימה בידים מ"מ אחי נמי למעקה דהא דרשי בסיפרי ועשית

זו מלות עשה לא תשים דמים זו מלות לא תעשה ובאבידה נמי כתיב (דברים כג) לא תוכל להתעלם ובשלוח הקן כתיב (ספ) לא תקח האם על הבנים וא"כ איך יהיו נשים פטורות חפילו הם זמן גרמא והא השה הכתוב אשה לאיש לכל עושין שבתורה ואומר ר"י דבכולהו משכחת בהו עשה בלא לאו ומעקה אין סידך לא תשים דמים אלא בבונה בית מחתלה על מנת שלא לעשות מעקה אבל אם היה עושה על עשות מעקה ולאחר שבגאו נמלך או שעשה מעקה אין שם אלא עשה דועשית מעקה ואז נשים פטורות ובאבידה נמי משכחת לה עשה בלא לאו **א** כגון שנטלה על מנת להחזירה וכגון שנטלה אחר יאוש דהשתא לית בה לאו דלא תוכל להתעלם וגם ליכא לאו דלא תגזול נמי ואח"כ נמלך שלא להחזירה דהשתא אינו עובר אלא משום השב תשיבם ושלוח הקן נמי כגון שלקח האם על מנת לשלח ואח"כ נמלך ולא עשה דהשתא ליכא לאו כי אי אית חייב דשלח תשלח וי"מ דמ"מ איצטריך

איכא נפקותא כשיהיה לאשה לקיים מלות עשה דאי הוה אמינא דנשים פטורות מעשה דלאו הוה גרמא אז לא יבא עשה אחר וידעתו דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה אך הקשה הר"י יוסף מאריך ישראל על פירוש זה א"כ גבי אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט (שבת דף כה) . משום דל"ט עשה ולא תעשה ושריפת קדשים אינה אלא עשה אשה שאינה חייבת בעשה ד"ט דהוה זמן גרמא וכי תוכל להליק בשמן שריפה ביו"ט וכו' אין הכי נמי אלא לא לישתמיטתה גמל דלא אמר לך אלא מאי אית לך למימר דעשה שיש עמו לאו אף הלאו אלים ולא דחי ליה עשה אף הכא הלאו אלים : **בב"ב** מערבין . פי' בנקטרים בין עירובי חירות בין עירובי חירות בעינן פת לכך נראה בכל מערבין עירובי חומות דוקא : **גברא** בני חיי נשי לא בני חיי . א"ש דהאי קרא דרשין ב"ב במה מדליקין (שבת דף נב) גבי ביטול תורה בעון ביטול תורה בניסן קטנים מתיים מ"מ לא הוי כי אם אכמכתא בעגלוא והא דכתיב כי היא חייך דמשמע אשה נמי חייבת בת"מ מוחאי טעמא גברא בני חיי י"ל דקרא לא קאי אלתלמוד תורה אלא אקיום מלות כלומר התורה מלמדת לך מלות שהם מייד ועוד יש לומר דאין ה"כ דהאי קרא קאי בין אלתלמוד תורה כדאמר התם ובין אמוזה כדאמר הכא מיהו אין סברא לומר דנחייבו נשים בתלמוד תורה משום סברא דגבי בני חיי וכו' כיון דאשקבו מיעוטא גביהו כדאמר לעיל **ה** **האודעם** לבניך ולא לבנותיך אבל מוזה דליכא מיעוטא כלל אלא משום דרובה להקיש מוזה לתלמוד תורה רובה לפטור נשים יש סברא לומר דאחי סברא דגברא בני חיי וינפקא מהיקשא ומחייבי נשים במוזה :

איכא נפקותא כשיהיה לאשה לקיים מלות עשה דאי הוה אמינא דנשים פטורות מעשה דלאו הוה גרמא אז לא יבא עשה אחר וידעתו דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה אך הקשה הר"י יוסף מאריך ישראל על פירוש זה א"כ גבי אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט (שבת דף כה) . משום דל"ט עשה ולא תעשה ושריפת קדשים אינה אלא עשה אשה שאינה חייבת בעשה ד"ט דהוה זמן גרמא וכי תוכל להליק בשמן שריפה ביו"ט וכו' אין הכי נמי אלא לא לישתמיטתה גמל דלא אמר לך אלא מאי אית לך למימר דעשה שיש עמו לאו אף הלאו אלים ולא דחי ליה עשה אף הכא הלאו אלים : **בב"ב** מערבין . פי' בנקטרים בין עירובי חירות בין עירובי חירות בעינן פת לכך נראה בכל מערבין עירובי חומות דוקא : **גברא** בני חיי נשי לא בני חיי . א"ש דהאי קרא דרשין ב"ב במה מדליקין (שבת דף נב) גבי ביטול תורה בעון ביטול תורה בניסן קטנים מתיים מ"מ לא הוי כי אם אכמכתא בעגלוא והא דכתיב כי היא חייך דמשמע אשה נמי חייבת בת"מ מוחאי טעמא גברא בני חיי י"ל דקרא לא קאי אלתלמוד תורה אלא אקיום מלות כלומר התורה מלמדת לך מלות שהם מייד ועוד יש לומר דאין ה"כ דהאי קרא קאי בין אלתלמוד תורה כדאמר התם ובין אמוזה כדאמר הכא מיהו אין סברא לומר דנחייבו נשים בתלמוד תורה משום סברא דגבי בני חיי וכו' כיון דאשקבו מיעוטא גביהו כדאמר לעיל **ה** **האודעם** לבניך ולא לבנותיך אבל מוזה דליכא מיעוטא כלל אלא משום דרובה להקיש מוזה לתלמוד תורה רובה לפטור נשים יש סברא לומר דאחי סברא דגברא בני חיי וינפקא מהיקשא ומחייבי נשים במוזה :

ס"א

ש"פ א"ב ג מ"י פ"ב
מ"ל ע"ז הלכה ג
סמג לאוין נ :

ש"פ א"ב ד ה"י מ"י פ"א
מ"ל עירובין
הלכה ח סמג ע"ז ח
עו"ש א"ח סמג ש"פ
ס"פ ה :

ש"פ א"ב ו מ"י פ"ו מ"ה
מ"ל ע"ז הלכה ג
סמג ע"ז ח סמג ע"ז ח
א"ח סמג לח ס"פ ג :

ש"פ א"ב ח מ"י פ"ו ס"ה
מ"ל ע"ז הלכה ג
א"ח ס"י תרנ"ג ס"פ א :

תום ר"י הוקן
חוץ אע"ג דהני חוץ
מבר פלוגי אפ"ה אין
למדין דאיכא ספיי
(דחתי) [דרינא] ה"י .
ובפיק בכל מערבין
חוץ מן המים וכן הפלח
ופותיב ר"י יוחנן ותו
ליכא ויהא איכא כפיהן
ופשריות :

חוק מן המים ומן המלה . דמדי דזיין
בעינן והני לא זייני שבמקום מוזהותו
של אדם תשובה דירתו וזביתתו :
והאיכא כמהין ופטורות . מיני אוכלין
הם וקיים להו לרבנן דלא זייני : **גמירי**
וספילין . במה מליטו בתפילין שיהא
מלות עשה שהזמן גרמא ונשים
פטורות אף כל וכו' ולקמן פריך

דאליף מתפילין לפטור טיף ממנה והקל לחיוב : **גמירי תלמוד תורה** .
דאיתקוש להדי וסנתתם לבניך (דברים ו) וכתיב בתריה וקשרתם
לאות : **מה תלמוד תורה נשים פטורות** . דכתיב לבניך ולא לבנותיך אף
תפילין נשים פטורות : **ונקיש תפילין למוזה** . לחייב הנשים דהא כתיב
בתריה וכתבתם על מוזהות ויטמא מה מוזה נשים חייבות כללמקן אף
תפילין נשים חייבות ומשנינן לת"מ איתקוש בין בפרשה
ראשונה דכפרשות לעיל בין בפרשה שניה והיו לטוטפות בין עניינם
ואמירך ליה ולמדתה אותם את בניכם : **תפילין למוזה לא איתקוש**
בשנים . שתלמוד תורה מפסיק ביניהם : **ונקיש מוזה לתלמוד תורה** .
כדאיתקוש בפרשה שניה דכתיב ליה וכתבתם ויטמא נשים פטורות :
לא ס"ד . לפטור נשים מדתלה מתן שכרה בריבוי ימים וגמי נמי
בעי חיי : **האורח להוליא את הנשים** . ברייתא היא במסכת סוכה :

גלויה הש"ס
ר"מ ד"ה מעקה בס"ד
הלאו אלים . עיין
הגין קמא ע"ז ת"ה
פ"ג :

הגרות מהר"ב
רנשבורג
א [תוס' ד"ה מעקה כו'
כגון שנטלה ע"מ
להחזירה כו' . י"ל
כשנטלה לפני יאוש על
מנת להחזירה אחר יאוש
נמלך עליה שלא להחזירה
דהשתא ליכא לאו דלא
הכול להתעלם כדאיכא
מחלו מילתיה ויחלף משום
השב תשיבם ע"ל
היינו"כ כדבאר טוה"ב
האור"י וע"י בעמות יום :
קדוב לה :

[דף כו' ג . וספילין
ה"כ ולמדתה את בניכם
ולא נטתיכם וכיכ תום'
שבת לב' ד"ה מקרא
כו' דכתיב ולמדתה אותם
אח בניכם ולא את נשותיכם]

ותפילין [פי] הוא סובר שלילה איננו זמן תפילין, או ששבת ויו"ט אינו זמן תפילין, ולכן יש זמן שלא חייבים בה, והזמן גורם את חיובו, ואיזוהי מצות עשה שלא הזמן גורם לה שתבא. מזוזה, מעקה, [השבת] אבידה, ושילוח הקן²⁰⁴. וכי זה כלל. הרי [אכילת] מצה [בליל ראשון של חג הפסח], שמחה [בחגים], שנאמר ושמחת בחגך (דברים טז ד), הקהל, דמצות עשה שהזמן גורם לה שתבא, ונשים חייבות. ועוד, הרי תלמוד תורה, פריה ורביה [רק האיש מצווה על פריה ורביה ולא האשה], ופדין הבן, דאינם מצות עשה שהזמן גורם לה שתבא, ונשים פטורות. אמר רבי יוחנן, אין לומדים מן הכללות [פי] כל מקום שנאמר כלל, כמו "כל מצות

²⁰⁴ ע"י תוס': אשה שאינה חייבת בעשה דיו"ט דהוי זמן גרמא וכו'.

ע"י רע"א (א"ח ס"י קפח ס"ו): ואשה ששכחה להזכיר יום טוב בבהמ"ז א"צ לחזור ולברך כמבואר בתשובתי סימן א'. וז"ל השו"ת: אשה מותרת להתענות ב"ט, דאיסור תענית ב"ט נראה שהוא מדין עונג, וכן הוא ברמב"ם (&), והרי מצות עונג הוא בכלל מצות עשה דעצרת תהיה לכם, דדרשינן מניה חציו לה' וחציו לכם, וא"כ לא תהא מצוה זו עדיפא מכל מ"ע שהזמן גרמא שנשים פטורות, ומה דאשה מחוייבת במצוה ד"ט הוא רק בלא תעשה שלא תעשה כל מלאכה, אבל לא במצות עשה דיו"ט, וכמ"ש תוס' בקידושין (דף ל"ד ע"א ד"ה מעקה) ואף להר"ן שם (יד ע"ב ד"ה ואי זו היא) דחייבות גם בעשה דיו"ט מ"מ זה רק בעשה דשביעית מלאכה משום דתמיד איתא גם לאו בהדי העשה, אבל בעשה דאין בה לאו פטורות וע"ש, וכיון דאינה במצות תענוג מותרת להתענות, וממילא אם שכחה להזכיר של יום טוב בברכת המזון א"צ לחזור ולברך, דהוי י"ט גבי ידיהו כמו ר"ח לגבי דיין.

זולת בליל א' דפסח דמחוייבות במצוה מהקישא דכל שישנו בבל תאכל חמץ, וכן בשבת אם שכחה לומר רצה, דכיון דמחוייבת במ"ע דקידוש מהקישא דזכור ושמור מחוייבת ג"כ בכל מ"ע דשבת, כמ"ש הר"ן פרק כל תבתי (מד ע"א) וז"ל שם: כתב ר"ת דנשים חייבות בג' סעודות וכן לבצוע על שתי ככרות שאף הן היו בנס המן, ואין צורך שבכל מעשה שבת איש ואשה שוין כדילפינן מזכור ושמור את שישנו בשמירה ישנו בזכירה, ובכלל זה הוי כל חיובי דשבת עכ"ל, וממילא מחוייבת ג"כ במצות עונג דשבת ואסורה להתענות, ע"כ צריכה לחזור ולברך כנלע"ד.

וכיון דאינה במצות תענוג מותרת להתענות, לא מבעיא לדעת הראב"ד בהשנות פ"א מהלכות חגיגה ה"א דקיי"ל כאביי דאשה בעלה משמחה, שעל הבעל מוטל החיוב לשמחה אבל היא אינה בחיוב זה, והל"מ והלח"מ שם כתבו דגם הרמב"ם ס"ל כן, אלא אף לדעת הלח"מ (מעשה קרבנות פ"ד ה"ד) בדעת הרמב"ם הדלכה כר"ז דהיא מחוייבה בשמחה, מ"מ היינו דאסורה בהספד ותענית, ולהיות לה שמחה בשתיית יין ובשר אבל מ"מ נראה דאינה מחוייבת באכילת פת דנראה דאכילת פת אינו מצד חיוב שמחה דהא בשבת ליכא חיוב שמחה אלא דנראה דמן כבוד שבת לקבוע סעודה על הלחם, והכיבוד ועונג עם שמחה תרי מילי נינהו, ע"י ברמב"ם פ"ו ה"ו מהל' יום טוב שכ' כשם שמצוה לכבד שבת ולענגה כך כל ימים טובים, שנאמר לקדוש ד' מכווד וכל יום טוב נאמר בהם מקרא קודש ואח"כ בהלכה י"ז שבעת ימי הפסח והמונט ימי החג עם שארי יום טוב כולם אסורים בהספד ותענית, וחייב להיות בהן שמח חוב לב וכו', משמע דהם תרי מילי חיוב כיבוד ועונג וחיוב שמחה, ומ"מ ט"ה בהל' י"ו נקיט ימים טובים, דמשמע ביום טוב ולא בחוה"מ, ובהלכה י"ז בחיוב שמחה נקט ז' ימי פסח וח' ימי החג דגם חוה"מ בכללם, וא"כ נראה כיון דבשבת כל החיוב לאכול פת אינו מטעם שמחה אלא מטעם כיבוד שבת לקבוע סעודה על הלחם, [ואפשר מטעם כיון דברכו וקידשו ה' לשבת במן, דקראו הכתוב לחם קבעו חיוב לאכול סעודת לחם וכן ביום טוב כדכתבו דמ"ט צריך לקבוע ב' סעודות לחם] וא"כ י"ל דגם ביום טוב מדין שמחה ה' סגי בבשר ויין ובגדי צבעונים אלא דחיובי כמו בשבת וראיה דהרי בחוה"מ אף דאיכא חיוב שמחה מ"מ אין חיוב לאכול פת כדקיי"ל בש"ע א"ח (ס"י קפ"ח ס"ז) וכיון דאין אכילת פת תלי בחיוב שמחה י"ל דאין נשים חייבות במצות אכילת פת ביום טוב דהוי מצוה שהזמן גרמא וכו'.

וא"כ הדרן לדינא דבשכחה להזכיר מעין יום טוב בבהמ"ז דא"צ לחזור ולברך, ומה"ט יש לעיין על דברי הלבוש א"ח (ס"י תצ"ז) והמתענה ברה"א אסור לו לעשות מלאכה כגון לאפות ולבשל לאחרים אלא כל היום עוסק בתפילה ובתחנונים או ילמוד כל היום דכיון דאינו מקיים חציו לה' וחציו לכם צריך לקיים כולו לד' וי"א דאשה שיש לה בעל או היא משועבדת לאחר, דיכולה לאפות ולבשל, כיון דמשועבדת לכך עכ"ל.

ולפי דברינו אין נשים בחיוב כולו לה' דהוי זמן גרמא, ונראה דאדרבא משם סייעתא לדידי דבפשוטו דברי הלבוש מוקשים דאטו מפני שהיא משועבדת לבעל או לאחר פקע ממנה חיוב המצוה, ולומר דמשה"ה באמת לא תתענה ותקיים חציו לכם וחציו לד', זה אינו במשמע מלשון הלבוש, ולזה נראה דבאמת אינן בחיוב המצוה זו כיון דהוי זמן גרמא אלא דמ"מ רוב נשי דידן מחמירין לעצמן וזהירות וזריזות לקיים רוב מ"ע שהזמן גרמא, כגון שופר סוכה לולב וכן בקידוש יום טוב ויהיו כקבלו עליהו ולזה רוצים לקיים כולו לה', לזה כתב הלבוש כיון דמשועבדת לאחרים אין בכחן להחמיר על עצמן, בדבר שאינן מחוייבות מהדין להפקיע בזה זכות דאחרים.

עשה וכו'"] ואפילו במקום שנאמר בו חוץ, שלמדנו במשנה, בכל מערבין [עירובי חצירות²⁰⁵] ומשתתפין [שתופי מבואות], חוץ מן המים ומלח [שצריך דבר שזן, ואלה לא מזינים, ובמקום מזונותיו של אדם חשוב דירתו ושבתתו], ואין עוד דבר [שלא מערבין בו]. והרי יש כמהין ופטירות [דאע"ג דהם מיני אוכלים, עכ"ז אינם מזינים]²⁰⁶. אלא, אין למדין מן הכללות ואפילו במקום שנאמר בו חוץ.

ומצות עשה שהזמן גורם לה שתבא, נשים פטורות. מאיפה יודעים את זה. לומדים מתפילין [בבנין אב], כמו שתפילין, נשים פטורות, כך כל מצות עשה שהזמן גורם [שתבא], נשים פטורות. ותפילין לומדים [נשים פטורות] מתלמוד תורה [מהיקש, שהם כתובים יחד: ושנתם לבניך, ולידו נאמר וקשרתם לאות], כמו שבתלמוד תורה, נשים פטורות [שנאמר ושנתם לבניך, ודורשים ולא לבנותיך], כך תפילין, נשים פטורות. ושנקיש תפילין למזוזה [לחייב נשים בתפילין]. תפילין הוקש לתלמוד תורה בין בפרשה ראשונה [של תפילין] בין בפרשה שניה. תפילין [הוקש] למזוזה [בפרשה ראשונה אמנם], בפרשה שניה לא הוקש [אלא תלמוד תורה מפסיק ביניהם]. ושנקיש מזוזה לתלמוד תורה [לפטור אותם מחיוב מזוזה]. אל תחשוב [לפטור נשים מזה], שנאמר "למען ירבו ימיכם", [הרי תלה מתן שכרה בריבוי הימים, וכי] גברים צריכים חיים, ונשים לא צריכים חיים.

והרי סוכה, דמצות עשה שהזמן גורם [שתבא], שנאמר "בסוכות תשבו שבעת ימים", הסיבה שכתב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] "האזרח", להוציא את הנשים, הא לאו הכי נשים חייבות. אמר אביי, צריכים [לימוד לפטור נשים, שלולא זה], היינו חושבים לומר, הואיל שנאמר "בסוכות תשבו", תשבו, כמו שדרים, מה דירה, איש ואשתו, אף סוכה, איש ואשתו. ורבא אמר,

²⁰⁵ רש"י, וע"י רש"י עירובין כו ע"ב שגורס עירובי חצירות ותחומין, ועי"ש שהב"ח מוחק "ותחומין". ותוס' חולק וסובר שרק עירובין תחומין שעירובי חצרות צריכים פת.

²⁰⁶ כמהין הם פטריות שגודלים בתוך האדמה, ופטירות מעל האדמה.

מצות עשה שלא הזמן גורם [שתבא] נשים חייבות. ושלמד מתלמוד תורה [לפטורה]²¹¹. משום שתלמוד תורה ופריה ורביה הם שני כתובים הבאים כאחד, וכל שני כתובים הבאים כאחד, אין מלמדים.

צריכים [לימוד לפטור נשים, שלולא זה], היינו חושבים ולומדים [גזירה שוה] "חמשה עשר" "חמשה עשר" מחג המצות, כמו ששם נשים חייבות [באכילת מצה כלילה הראשונה]²⁰⁷, אף כאן נשים חייבות, [אלא רואים ש] צריכים [את שניהם]. והרי רָאָה [פי' מצות עשה של יראה כל זכורך (שמות כג יז)], דמצות עשה שהזמן גורם [שתבא], וטעמא, דכתב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] "זכורך", להוציא הנשים, הרי לולא זה [היינו חושבים ש] נשים חייבות. צריכים [לימוד לפטור נשים, שלולא זה], הייתי חושב ללומד "ראיה" "ראיה" מהקהל [שנאמר (דברים לא יא) בבא כל ישראל ליראות, והרי שם נשים חייבים, שנאמר (שם יב) האנשים והנשים]. [הגמרא שואלת על המשנה (לעיל כט ע"א) שלומד כל מצות עשה שהזמן גרמא מתפילין לפטור את הנשים בבנין אב דמה מצינו בתפילין] וכמקום שלומדים מתפילין לפטור [את הנשים], שנלמד [בבנין אב] משמחה [ביו"ט שבו נשים חייבים] לחיוב [שנשים יהיו חייבים בכל מצות עשה שהזמן גורם שתבא]. אמר אביי, אשה, בעלה משמחה [הרי אין חובת השמחה תלויה בה אלא על בעלה, וכאילו כתוב ושימחת]²⁰⁸. מה אפשר לומר באלמנה [הרי כתוב בשמחה (דברים טז יא) והגר והיתום והאלמנה. אלא נכון הדבר, שאין חיוב שמחה באלמנה בעצמה אלא כאשר האלמנה עניה, ואין לה לזון את עצמה, אז המצוה מוטלת על מי שהיא] שרויה אצלו [והוא חייב לשמחה במאכל ומשתה וכלי פשתן]²⁰⁹.

ושלמד מהקהל [לחייב נשים בכל מצות עשה שהזמן גורם שתבא]. משום דהוה מצה והקהל שני כתובים הבאים כאחד [פי' שאומרים אותו דבר, ואפשר ללמוד א' מהשני], וכל שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדים [ממנו לשאר מקומות, שהרי מזה שהפסוק גילה אותו דבר פעמים, הוא בא ללמד שדווקא ב' מקומות אלה ההלכה כך, ולא ללמוד מהם למקום אחר]. אם כן, תפילין וְרָאָה גם כן הוה שני כתובים הבאים כאחד, ואין מלמדים [מתפילין לפטור נשים]. צריכים [את שניהם, ואין אחד נלמדת מהשני, וממילא אינם באים כאחד], דאם היה כותב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה פטור של נשים²¹⁰] בתפילין ולא ראה, הייתי אומר, שנלמד "ראיה" מהקהל. ואם היה כותב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] ראה ולא תפילין, הייתי חושב להקיש תפילין למוזווה, [אלא רואים ש] צריכים [את שניהם].

אם כן, מצה והקהל גם צריכים [ואינם ב' כתובים הבאים כאחד, וממילא שנלמד מהם לשאר מצות עשה שנשים חייבות]. למה צריכים אותם. זה מובן, אם היה כותב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] הקהל ולא כתב מצה, הייתי חושב ללמוד מ"חמשה עשר" "חמשה עשר" מחג הסוכות [לחייב נשים]. אלא אם היה כותב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] מצה ולא צריכים הקהל, והייתי אומר, טפלים [פי' הילדים] חייבים [שנאמר האנשים והנשים והטף], נשים לא כל שכן, לכן הם ב' כתובים הבאים כאחד, ואין מלמדים.

זה מובן לפי מי שאמר [שני כתובים הבאים כאחד] אין מלמדים, אלא לפי מי שאומר מלמדים מה יש לומר.

ועוד, מצות עשה שלא הזמן גורם [שתבא] נשים חייבות מאיפה יודעים את זה. לומדים ממורא [אב ואם], מה מורא, נשים חייבות, אף כל

²¹¹ עי' תוס': ונילף מת"ת - ואם תאמר אדרבה אית לן למילף ממורא לחיוב דהא אמר פ"ק דיבמות (דף ה.ו.) כל היכא דאיכא לאקושי לקולא ולחומרא לחומרא מקשינן ואמר הר"ם דמסברא דמת"ת איכא טפי למילף כיון דאשכחן דנשים פטורות ממצוה יקרה וחביבה כת"ת דין הוא שיהו פטורין בכל השאר שלא הזמן גרמא ע"ל דסברא הוא למילף טפי מת"ת ממורא דשאני אב ואם דהוקש כבודם לכבוד המקום ואין למילף שאר מצות מינה ע"ל דאין סברא לומר נילף ממורא דמורא נמי לפעמים דאינה חייבת היכא דרשות אחרים עליה כשאמרינן [לעיל דף ל ע"ב] אשה אין סיפק בידה לעשות.

ועי' ריטב"א: [שמסביר אותו תירוץ של תוס'] ואיכא למימר דקסבר דממורא ליכא למיגרמא דשאני מורא דחמיר טובא דהוקש כבודו לכבוד המקום, דהא מהאי טעמא הוה ס"ד דלידחי עשה דמורא עשה ולא תעשה דאבדה אי לאו משום דכתיב אני ה' כלכם חייבין בכבודי כדאייתא בפרק אלו מציאות (ב"מ ל"ב א'), מה שאין כן בעשה דעלמא שלא דחי עשה ולא תעשה, וכיון דחמיר כולי האי לא גמרינן מיניה לחומרא לאידך שלא חמירי כוותיה וגמרינן מתלמוד תורה כל היכא דאפשר.

והקשה המקנה על הריטב"א: דהאיך אפשר לומר דעשה דמורא חשיב טפי מעשה דת"ת, דהא אמרינן בסוף פ' קמא דמגילה דגדול ת"ת יותר מכיבוד אב ואם שהרי לא נעשו יעקב על ל"ד שנה ששימש בבית עבר. ונראה דמורא שאני דעדיפא טפי מכיבוד והיינו שאמר התם שאמר לו אביו שחוט לי ובשל לי ולא אמר סתם שאם אביו צריך לאכול ישחוט לו. ועיין מה שכתבתי לעיל בזה [?], ולפמ"ש אתי שפיר דדוקא שאמר לו דהוא בכלל מורא שלא יסתור דבריו כמ"ש לעיל ה"א שידחה שאר עשה משום דהוקש מוראו למורא המקום אבל כיבוד לא אשכחן בתורה דהוקש, אף דקאמר לעיל דהוקש משום דכתיב כבוד ה' מהונוך הוא מדברי קבלה, ובה באמת ת"ת עדיפא כדאשכחן ביעקב אבל מורא ה"א דעדיף טפי משום דהוקש בתורה לכבוד המקום כדאייתא לעיל דף ל' ע"ב נאמר איש אמו ואביו תראו וכו'. ובה נראה לי דאתי שפיר נמי הא דמקשה לר' יוחנן בן ברוקא וכו' מאי קושיא נימא דילפינן מפר' ורבי' לחומרא, ולסברת הריטב"א ז"ל אתי שפיר דכתבו התוס' בגיטין דף מ"א ע"ב דהא דכופין את רבו לשחררו אף על גב דהמשחרר עבדו עובר בעשה משום דפר' ורבי' מצוה רבה אלמא דעדיפא משאר עשה וליכא למילף שאר עשה מיני'.

ועי' בית מאיר: ועיין נמי קדושין ס"ח נמי הכי איתא והתוס' הכא. וגם בפסחים מ"ג ע"ב ד"ה ס"ד הקשו כמו הכא. והדבר צריך חיפוש בש"ס אם סוגי' הגמ' השתמשה בסברא זו של קולא כו' לחומרא מקשינן אף בקיום מצות עשה. ואולם אם לא נמצאת הסוגיא כי אם במניעת מעשה כמו שהוא בב' המקומות הנ"ל, לענ"ד יש ליישב קושייתם בפשוט.

²⁰⁷ רש"י. ועי' ריטב"א: פי' והאי גזירה שוה דרשינן לה לחייב לאכול כזית פת בסוכה לילה הראשון מדין סוכה דומיא דמחייב לילה הראשון של פסח לאכול כזית מצה וכדכתיבנא בדוכתא (סוכה כ"ז א), וכיון דאיכא למידרש הא תו לא דרשינן ליה לחיובינהו בסוכה שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, דאע"ג דגזירה שוה דעלמא דרשינן לה בכל מידי דאפשר, הכא לא דרשינן ליה לסתור הכלל שבידינו והכתוב שמיעט נשים וכדכתיבנא לעיל (ל"ג ב' ד"ה וקשיא).

²⁰⁸ עי' לעיל הערה 204. ועי' רמב"ם חגיגה (פ"א ה"א): השמחה האמורה ברגלים היא שיקריב שלמים יתר על שלמי חגיגה, ואלו הם הנקראים שלמי שמחת חגיגה שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלהיך, ונשים חייבות במצוה זו.

²⁰⁹ רש"י. וקשה לר"ת דהיינו בזמן שאין בהמ"ק קיים כדמוכח בערבי פסחים (פסחים דף קט.) דקאמר אנשים בראוי להם בין ונשים בראוי להם בבגדי צבעונים וההוא מילתא לא מיתוקמא אלא בזמן שאין בהמ"ק קיים כשאמר התם דבזמן הזה אין שמחה אלא בין אבל בזמן שבהמ"ק קיים אין שמחה אלא בבשר שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת וכו' [אלא] השמחה נוהגת באיש ובאשה אלמא בגוף הקרבן קאמר ומפרש ר"ת אשה בעלה משמחה בשלמי שמחה שלו שהחובה מוטלת על בעלה ובאלמנה על ששרויה אצלו אבל היא גופא לא מייחייבא לאתויי שלמי שמחה (תוס'). וביאר הגריש"א: ונראה דהבין רש"י דכיון דהיא מצד עצמה לא חייבה התורה בכזית בשר קדשים וכיון דעליה לא ציותה התורה לא שייך לומר דבזמן ביהמ"ק קיים בזה הוה השמחה דאדרבה כיון שלא מחייבת בכזית זו דבר תורה אנו אומרים דזה צורת השמחה מה שהיא כשלעצמה צריכה וא"כ גם כשביהמ"ק קיים הוה כן, ורק באיש שקבעה לו התורה שמחה אצלו בזה אז החיוב גם שזה יהא לו שמחה מה שלא נתחדש באשה.

²¹⁰ רש"י. אמנם תוס' לומד ההקיש של תפילין לת"ת.

האשה נקנית פרק ראשון קידושין

ע"פ א מ"י ט"ז מהל' ע"פ רבו :
ש"פ ב מ"י ט"ז מהל' ע"פ רבו :
ה"ל פ"ג מהל' ע"פ רבו :

סדר יניף ט"ו ט"ו מתג המצות מה להלן נשים חייבות . פירש בקונטרס כל שיטתו בכל האכל חמץ שיטתו ביום אכל מה וא"ת למאי איצטרך במלה דכל שיטתו בכל האכל ולומר דנשים חייבות במלה בללו הכי נמי ידעינן שגם חייבות במלה דאי פטורות למה לי האזרח להוליא את הנשים

איצטרך . למיטתו בהדיא : **מה** להלן נשים חייבות . בזכירת מלה לילה הראשונה : **ראש** . מלות עשה היא יראה כל זוכך : **ראש** **ראש** **מסקל** . דכתיב ביה (דברים נ"ג) בבא כל ישראל ליראות והתם נשים חייבות דכתיב האנשים והנשים והטף : **ואדילפינן מספילין** חזרה אור **לפטורא** . אמתני' (לש"ל דף נ"ג) .

דגבי כוכה פשיטא דפטורות דהא מ"ע שהזמן גרמא הוא אלא ש"מ דנשים חייבות במלה ולהכי איצטרך האזרח גבי כוכה להוליא את הנשים דלא יניף ט"ו ט"ו מתג המצות ואם כן למה לי טעמא דכל שיטתו וי"ל דע"כ איצטרך לטעמא דכל שיטתו דאי לא דחינו מיניה דנשים חייבות במלה ה"א האזרח אחא לרבווי נשים דלמטווי לא איצטרך דהא מ"ע שהזמן גרמא הוא אכל השתא דחינו דחייבות במלה מכל שיטתו בכל האכל חמץ א"כ ע"כ האזרח למטווי אחא דלרבות לא איצטרך דמג"ט דט"ו ט"ו נפקח : **אשה** בעלה משמחה פ' בקונטרס

איצטרך סד"א יניף המשה עשר המשה עשר מתג המצות מה להלן נשים חייבות אף כאן נשים חייבות צריכא והרי ראייה דמצות עשה שהזמן גרמא ומעמא דכתב רחמנא **זכורך** * להוציא הנשים הא לאו הכי נשים חייבות **איצטרך** סד"א יניף ראייה ראייה מהקהל ואדילפינן מתפילין לפטורא יניף משמחה לחיובא * אמר אב"י * אשה בעלה משמחה אלמנה מאי איכא למימר בשרויה אצלו ונילף מהקהל משום דהוה מצה והקהל שני כתובים הבאים כאחד * וכל שני כתובים הבאין כאחד אין מלמדים אי הכי תפילין וראיה נמי שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדים צריכי דאי כתב רחמנא תפילין ולא כתב ראייה הוה אמינא יניף ראייה ראייה מהקהל ואי כתב רחמנא ראייה ולא כתב תפילין הוה אמינא אקיש תפילין למוזזה צריכא אי הכי מצה והקהל נמי צריכי למאי צריכי בשלמא אי כתב רחמנא הקהל ולא כתב מצה ה"א יניף המשה עשר המשה עשר מתג הסוכות אלא ניתוב רחמנא מצה ולא בעי הקהל ואנא אמינא טפלים חייבים נשים י"א כ"ך שבן הילכך הוה להו ב' כתובים הבאים כאחד ואין מלמדים הניחא למאן דאמר אין מלמדן אלא למאן דאמר מלמדן מאי איכא למימר ותו מצות עשה שלא הזמן גרמא נשים חייבות מגלן דיליף מבזרא מה מורא נשים חייבות אף כל מצות עשה שלא הזמן גרמא נשים חייבות ונילף מתלמוד תורה משום דהוה ליה תלמוד תורה ופרייה ורביה שני כתובים הבאים כאחד וכל שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדים ולרבי

מנחת השם

היום ד"ה ה"א כ"ו
דילפינן ראייה
מסקל : ע"י זמזום ט"א
כ"ה ח"ן מלמדים :

גליון הש"ס
היום ד"ה ה"א כ"ו
דילפינן ראייה
מסקל : ע"י זמזום ט"א
כ"ה ח"ן מלמדים :

היום ד"ה ה"א כ"ו
דילפינן ראייה
מסקל : ע"י זמזום ט"א
כ"ה ח"ן מלמדים :

היום ד"ה ה"א כ"ו
דילפינן ראייה
מסקל : ע"י זמזום ט"א
כ"ה ח"ן מלמדים :

היום ד"ה ה"א כ"ו
דילפינן ראייה
מסקל : ע"י זמזום ט"א
כ"ה ח"ן מלמדים :

היום ד"ה ה"א כ"ו
דילפינן ראייה
מסקל : ע"י זמזום ט"א
כ"ה ח"ן מלמדים :

היום ד"ה ה"א כ"ו
דילפינן ראייה
מסקל : ע"י זמזום ט"א
כ"ה ח"ן מלמדים :

היום ד"ה ה"א כ"ו
דילפינן ראייה
מסקל : ע"י זמזום ט"א
כ"ה ח"ן מלמדים :

היום ד"ה ה"א כ"ו
דילפינן ראייה
מסקל : ע"י זמזום ט"א
כ"ה ח"ן מלמדים :

היום ד"ה ה"א כ"ו
דילפינן ראייה
מסקל : ע"י זמזום ט"א
כ"ה ח"ן מלמדים :

היום ד"ה ה"א כ"ו
דילפינן ראייה
מסקל : ע"י זמזום ט"א
כ"ה ח"ן מלמדים :

היום ד"ה ה"א כ"ו
דילפינן ראייה
מסקל : ע"י זמזום ט"א
כ"ה ח"ן מלמדים :

היום ד"ה ה"א כ"ו
דילפינן ראייה
מסקל : ע"י זמזום ט"א
כ"ה ח"ן מלמדים :

היום ד"ה ה"א כ"ו
דילפינן ראייה
מסקל : ע"י זמזום ט"א
כ"ה ח"ן מלמדים :

היום ד"ה ה"א כ"ו
דילפינן ראייה
מסקל : ע"י זמזום ט"א
כ"ה ח"ן מלמדים :

היום ד"ה ה"א כ"ו
דילפינן ראייה
מסקל : ע"י זמזום ט"א
כ"ה ח"ן מלמדים :

היום ד"ה ה"א כ"ו
דילפינן ראייה
מסקל : ע"י זמזום ט"א
כ"ה ח"ן מלמדים :

היום ד"ה ה"א כ"ו
דילפינן ראייה
מסקל : ע"י זמזום ט"א
כ"ה ח"ן מלמדים :

היום ד"ה ה"א כ"ו
דילפינן ראייה
מסקל : ע"י זמזום ט"א
כ"ה ח"ן מלמדים :

היום ד"ה ה"א כ"ו
דילפינן ראייה
מסקל : ע"י זמזום ט"א
כ"ה ח"ן מלמדים :

היום ד"ה ה"א כ"ו
דילפינן ראייה
מסקל : ע"י זמזום ט"א
כ"ה ח"ן מלמדים :

היום ד"ה ה"א כ"ו
דילפינן ראייה
מסקל : ע"י זמזום ט"א
כ"ה ח"ן מלמדים :

היום ד"ה ה"א כ"ו
דילפינן ראייה
מסקל : ע"י זמזום ט"א
כ"ה ח"ן מלמדים :

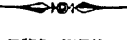
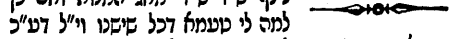
היום ד"ה ה"א כ"ו
דילפינן ראייה
מסקל : ע"י זמזום ט"א
כ"ה ח"ן מלמדים :

היום ד"ה ה"א כ"ו
דילפינן ראייה
מסקל : ע"י זמזום ט"א
כ"ה ח"ן מלמדים :

היום ד"ה ה"א כ"ו
דילפינן ראייה
מסקל : ע"י זמזום ט"א
כ"ה ח"ן מלמדים :

גדמך כל מלות עשה שהזמן גרמא מתפילין לפטור את הנשים בזבין אב דמה מליטו בחפילין : **יניף** . בזבין אב כמה מליטו משמחה שהיא מלות עשה שהזמן גרמא ונשים חייבות : **בפלה** **משמחה** . אין צבחה השמחה תלויה בה אלף על בעלה שישמחה קרי ביה ושמיחה : **אלמנא מאי איכא לפימר** . הא כתיב בה שמחה דכתיב (דברים טו) והגר והיתום והאלמנה : **בשרויס אללו** . לא נלטיית היא אלף בענייה הכתוב מדבר ועלמיה מי שהיא שרויה אללו לשמחה משלו ומלמך ומסתה וכלי פשתן : **אי הכי ספילין וראיה** ונמי יניטו **שני כתובים כ"ו** . והכי ילפת מתפילין לפטור הא כתיב פטורא בין בחפילין דליתקיש לת"ת בין בראיה דכתיב זכורך להוליא את הנשים : **לריי** . למיכתב פטורא בתריויהו דלא גמירי מהדדי הילכך לאו למימרא דחין מלמדן איכתבי בתריויהו אלף משום דלא הוה גמירי חד מהבריה דמפרש ואולי : **דלי כהב רחמנא** . פטורא דנשים בחפילין ולא כתב בראיה ה"א יניף (ב) ראייה מהקהל לחיוב את הנשים : **איס מפס** **הסקל נמי לריי** . ולאו שני כתובים הבאים כאחד נינהו ויניף שאר מלות עשה מינייהו לחיוב : **למאי לריי** . תריויהו אלף חד מינייהו נכתוב וגמירי אידך מיניה עם כל שאר מלות עשה : **בשנמא אי סוס כהב** . חיובא בהקהל לא היא אחיה מלה מיניה בזבין אב דלמא אמינא גמירי ג"ש מתג הסוכות ט"ו ט"ו מה להלן נשים פטורות דכתיב האזרח להוליא הנשים אף מלה נשים פטורות : **ואנא אמינא טפלים חייבין** . דכתיב (דברים נ"ג) והטף : **מא"ל** . יניף כל מלות עשה שהזמן גרמא ממנה והקהל לחיובא : **מטורא** . איש אמו ואביו תיראו דילפינן ביה נשים לשל (דף נ"ג) . כשהוא אומר תיראו הרי כאן שנים : **ויניף מסלמוד טורס** . לפטורה : ופדיון

הגהות הב"ב
(ה) רש"י ד"ה דאי כתב וכו' יניף ראייה ראייה מהקהל : (ב) חוס' ד"ה ה"א יניף ואח"כ י"ל ד"ה יא כתב ואח"כ ד"ה ולא נע .

[כל זה אימא בתנייהו]

האשה נקנית פרק ראשון קידושין

לרבי יוחנן בן ברוקא

לה

עין משפט
גר מצוה

ופדיון סכנ' דילפינן לעיל בפירקין (דף כט.) נשים פטורות מלפדות
בניהם דחייב חיפדה תפדה: ולר' יוחנן בן ברוקא דאמר. חיובא
בפריה ורביה כתיב בנשים הכי יליף תו שאר מצות עשה שלא הזמן
גרמא לחיוב ממורא הא הו מורא ופריה ורביה שני כתובים הבאין
כאחד: גריבי. כלומר לאו בזין כאלה תורה אור

יבמה מה גישו מה
שכת ק"ה

וינהו ולמירמא דלין מלמדין אלא
תרווייהו לריבי דלי האו כהב חד לא^{הב} אה
גמיר אידך מיניה: דרבו לכבש. אה
הארץ במלממה ואין דרכה כו' וכוין
ללא קרינן בה וכבשה לא קרינן בה
פרו ורבו: כסיפ בידו לפשות. לכבד
אה אביו שאין אימת אחרים עליו:
לא תחייב כלל. אפילו פנייה:
הניחא כו'. לעיל קאי דלוחיבא נילף
מת"ת וטנינן משום דהוי ת"ת ופדיון
הבן כו': מא"ל. נילף מת"ת ופדיון
הבן שאר מצות עשה שלא הזמן גרמא
לפטור: פסונאי ידעי כו'. תלמידים
שבפפונא ומנו רב אחא בר יעקב
שקיה דר בפפונא כדלמר בהאוספין
(ב"ב דף ק"ז.) גבי שטן ופנייה לש"ס
תפוטו דרשה רב אחא בר יעקב
בפפונא אחא שטן וכשקיה אכרעיה:
למנן הויה תורת פ'. הרי כל
התורה הוקשה לתפילין ולא שבקינן
הקישא וגמרין מבנין אב ממלה
והקבל לזמן גרמא ולא מתלמוד תורה
ופדיון הבן לשלא הזמן גרמא:
ומדמלות עשה שהזמן גרמא נשים
פטורות שלא הזמן גרמא נשים
חייבות. מדאילטרין למיכתב הקישא
למפרייהו מזמן גרמא מכלל דבשאר
מצות חייבות: הניחא כו'. פלוגתא
היא במסכת שבת (דף סא.) ובפרק
בבבא דעירובין (דף ט"ז.) מא"ל. א"כ
איכא חיובא למילף לשלא הזמן גרמא
נשים פטורות: ומשני מאן שמעת ליה
האי סברא ר"מ. בעירובין ולדידיה לא
אילטרין הקישא אלא כדגמרין
ברישא מבנין אב וגמר מרבייהו
מצות עשה שהזמן גרמא וכשים פטורות
ודקשיא לן לעיל ונילף ממלה והקבל
לחיובא ר"מ סבר שני כתובים הבאים
כאחד אין מלמדין: ופריקין ולרבי
יהודה דלמר מלמדין. בסנהדרין בפ'
ד' מיתות (דף סז.) ואמר נמי בעירובין
(דף ט"ז.) דתפילין מצות עשה שלא^{במדרש}
הזמן גרמא מא"ל מהיכא חייבי פטורא
למצות עשה שהזמן גרמא: משום
דהוי שמעת לן כלבי'^{שמות}
דלמר לעיל אשה בעלה משמחה: כה
לכל עונשין. ולאין עונשין מלקות
הן: דבי ר' אליעזר תנא כו'. לאו
לפרושי מתני' מייתי לה אלא חידי
דחייבתא עונשין מייתי נמי אב
מהיכא חייברו לדיני ממונ ומיתה
למות על ידן ההורגן: לכל מיתות.
שיתחייב ההורגן עליהם מיתה וכן
האור כופר: הך קמייחא. דמשחתי
בקרבתן שבעת הפקדון גדול הרי בפ'
גשא: דמיתות היא. דלי ליתא בכלל דינין
אזותה והיא גזולת את אחרים והכל בדינין הימנה:
אזותה חייבא דמיתות גבי כופר דשור המועד שהרג את האדם:
דאיכא

[לעיל דף ט"ז]

[לעיל ג:]

[כ"ק דה:]

[מסות יא:]

עירובין טז:

[לעיל דף ט"ז]

פסחים מג. טוסה כה.
יבמות פד: כ"ק טו.
מסורה ג: נדה מה:

[כ"ק טו. ע"א]

כ"ק טז

ולרבי יוחנן בן ברוקא ניהו מורא ופריה ורביה שני כתובין. וא"ת
אמאי לא קאמר לרבנן ליהו מורא ומזוזה ב' כתובים ולמאי
דפרישית לעיל דתרווייהו לריבי אחי שפיר: מברר דמ"ע שלא
הזמן גרמא נשים חייבות. פי' בקונטרס מדאילטרין קרא להיקישא
למיפטור נשים מזמן גרמא מכלל דמ"ע
שלא הזמן גרמא נשים חייבות פירוש
דלי ה"ל פטורות אמאי אילטרין
הקישא דתפילין למיפטור נשים מזמן
גרמא בלאו הכי נמי הוה ידעינן
השחא כשלא הזמן גרמא נשים פטורות
כ"ס הזמן גרמא ולא נהירא דהכי
מלי שתיק מהקישא דתפילין אדרבה
אז שתיק מיניה הוה ילפינן ממלה
והקבל דמ"ע שהזמן גרמא דנשים
חייבות לכך פירש ר"מ מכלל דמ"ע
שלא הזמן גרמא נשים חייבות דלי
פטורות הוה ליה למיכתב הקישא
דחורת ה' בצדק על ת"ת או על פדיון
הבן להיקשה אליו ולומר כי הכי
דנשים פטורות מתלמוד (ה) או מפדיון
דהייט מ"ע שלא הזמן גרמא ה"ג
פטורות מכל מ"ע שלא הזמן גרמא
כמו דמוקש לפטור דהזמן גרמא
לתפילין אלא ש"מ מדכתב דלי
היקשה לתפילין דהוי הזמן גרמא
מכלל דשאר מצות עשה שלא הזמן
גרמא חייבות:

ולרבי יוחנן בן ברוקא *דאמר על שניהם הוא
אומר *ויברך אותם אלהים פרו ורבו מאי
איכא למימר משום דהוה ת"ת ופדיון הבן
שני כתובים הבאים כאחד *וכל שני כתובים
הבאים כאחד אין מלמדין ולרבי יוחנן בן
ברוקא נמי ניהו פריה ורביה ומורא שני
כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין צריכי
דאי כתב רחמנא מורא ולא כתב פריה ורביה
הוה אמינא וכבשוה אמר רחמנא איש דדרבו
לכבש אין אשה דאין דרכה לכבש לא ואי
כתב פריה ורביה ולא כתב מורא ה"א *איש
דסיפק בידו לעשות אין אשה דאין סיפק בידה
לעשות לא וכוין דאין סיפק בידה לעשות לא
תתחייב כלל צריכא הניחא למ"ד שני
כתובים הבאים כאחד אין מלמדין אלא למ"ד
מלמדין מאי איכא למימר אמר רבא *פפונאי
ידעי לה לשעמא דהא מילתא ומנו רב אחא
בר יעקב אמר קרא *והיה לך לאות על ירך
ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך
*הוקשה כל התורה כולה לתפילין מה תפילין
מ"ע שהזמן גרמא ונשים פטורות אף כל מ"ע
שהזמן גרמא נשים פטורות ומדמצות עשה
שהזמן גרמא נשים חייבות הניחא למ"ד
הזמן גרמא נשים חייבות הניחא למ"ד
תפילין מ"ע שהזמן גרמא אלא למ"ד תפילין
*מ"ע שלא הזמן גרמא מאי איכא למימר
מאן שמעת ליה דאמר תפילין מ"ע שלא
הזמן גרמא ר' מאיר וסבר לה שני כתובים
הבאים כאחד *וכל שני כתובים הבאים כאחד
אין מלמדין ולר' יהודה דאמר שני כתובים
הבאים כאחד מלמדין ותפילין מ"ע שלא הזמן
גרמא מא"ל משום דהואי מצה שמחה והקבל
שלישה כתובים הבאים כאחד ושלישה כתובים
הבאים כאחד אין מלמדין: *וכל מצות לא
תעשה וכו': מנהגי מילי *אמר רב יהודה
אמר רב וכן תנא דבי ר' ישמעאל אמר קרא
*איש או אשה כי יעשו מכל חמאת האדם
יהשנה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים
שבתורה *דבי רבי אליעזר תנא אמר קרא
*אשר תשים לפנייה השוה הכתוב אשה
לאיש לכל דינים שבתורה דבי חזקיה תנא
אמר קרא *והמית איש או אשה השוה הכתוב
אשה לאיש לכל מיתות שבתורה *יצריכא
דאי אישמעינן הך קמייחא משום כפרה חס
רחמנא ערה אבל דינין איכא איש דבר
מישא ומתן אין אשה לא ואי אישמעינן
הא משום דחיותה היא אבל כופר איכא
איש

הנהגות הב"ח
(ה) תנא ד"ס מכלל
וכו' מתלמוד תורה
או מפדיון הבן דהיינו
מ"ע: (ג) ר"ה משום
דכו' וכו' ומאי משום
(ג) יהודה:

ארא למ"ד תפילין הוי מ"ע שלא
הזמן גרמא מאי איכא
למימר. פי' הקונטרס דאדרבה איכא
הוה לן למימר דשלא הזמן גרמא
נשים פטורות מתפילין ושהזמן גרמא
נשים חייבות ממלה והקבל דסבר
שני כתובים הבאים כאחד מלמדים
ומשני מאן שמעת ליה דתפילין לא
הו זמן גרמא רבי מאיר וכבר לה
אין מלמדים ופירש בקונטרס דלדידיה
לא אילטרין הקישא אלא כדגמרין
לעיל מבנין אב וגמרין מרבייהו דהוי
מ"ע שהזמן גרמא וכשים פטורות
ודקשיא לן נילף ממלה והקבל לחיובא
ר"מ סבר שני כתובים הבאים כאחד
אין מלמדים עכ"ל והיינו טעמא דמ"ע
שהזמן גרמא נשים פטורות דוקא
במצה והקבל כהב רחמנא לומר
דחייבות אכל כל מ"ע שהזמן גרמא
בעלמא נשים פטורות דכיון דלין
מלמדין הו כומו מיעוטא דוקא הני
חייבות אכל אחרני לא וז"ל תיגא
זמן גרמא אכל שלא הזמן גרמא מנא
ליה דחייבות וי"ל כיון דת"ת ופדיון
הבן הו שני כתובים הבאים כאחד
ואין מלמדין הו כומו מיעוטא דוקא
הני פטורות אכל שלא הזמן גרמא
בעלמא נשים חייבות:

משום דהוי שמחה מנה והקבל
שלישה כתובים הבאים
כאחד. וא"ת תרלת האיך דמ"ע
שהזמן גרמא דפטורות לילכא למילף
ממלה והקבל דאיכא שמחה כהדייהו
בעלמא נשים חייבות:

הו שלשה כתובים הבאים כאחד כדפרישית אלא דמ"ע שלא הזמן גרמא
מכ"ל דחייבות אימא דפטורות מתלמוד תורה ופדיון הבן וי"ל לית ליה
ד' יוחנן בן ברוקא והו לנו ג' כתובים הבאים כאחד ת"ת ופדיון
הבן ופריה ורביה וז"ל ואלאבי דלמר לעיל (דף נ"ד.) אשה בעלה משמחה
שהזמן גרמא נשים חייבות: גרמא אימא דילף לחיוב ממלה והקבל וי"ל דמוקי קידוש היום
כדדי מנה והקבל והו ג' כתובים ואין מלמדין ונשים *חייבות בקידוש היום מן התורה דכתיב (שמות כ) זכור את יום השבת וזכרו על היום וכל
שקטו בשמחה ושמעו בזכרה והני נשי האילן וזאתה בשמחה איתנהו נמי בזכרה: **משום** כפרה חס רחמנא עליה. וא"ת כ"ס דלס לא
ככתבה חס עליה טפי דלין עליה לא עונש ולא חמא וי"ל דמכל מקום אילטרין כפרה היכא דכתיב בה עונש לנשים כהדיא כגון גבי עריות:
איש

אליכא דלבי קיימו וי"ע וחלי אביי מרז בו מני שמעיה מרנא דברכות שהגי עליו שפתי תשובות דברנא
כל זכ עד סופו איתא
כהדיא בשבועות כ: וכן
בברכות כ: ס"ל לנחא
דך אכל אביי ס"ל בברכות
ס: דנשים חייבות
מדרכין וכהו תוס' דהכא

ש"פ א מ"ו פי"ב מהכ"ל
ע"ז הל' ג סג
לאון נא:

שפח ב מ"ו פי"ז מהכ"ל
ח"פרי ביהא הל'
ה סג לאון קה:

הנהגות הב"ח
(ה) תנא ד"ס מכלל
וכו' מתלמוד תורה
או מפדיון הבן דהיינו
מ"ע: (ג) ר"ה משום
דכו' וכו' ומאי משום
(ג) יהודה:

כל זכ עד סופו איתא
כהדיא בשבועות כ: וכן
בברכות כ: ס"ל לנחא
דך אכל אביי ס"ל בברכות
ס: דנשים חייבות
מדרכין וכהו תוס' דהכא

ולרבי יוחנן בן ברוקא, שאמר על שניהם הוא אומר "ויברך אותם אלהים פרו ורבו" [ממילא החיוב גם נאמר על נשים], מה אפשר לומר. משום ש"ת" ופדיון הבן שני כתובים הבאים כאחד [ע"י לעיל כט ע"א שנישם פטורות מלפדות בכוריהם], וכל שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין.

ואפילו לרבי יוחנן בן ברוקא, שיהיה פריה ורביה ומורא [אב ואם] שני כתובים הבאים כאחד, ואין מלמדים [וממילא אין מקור לזה שמצות עשה שאין הזמן גורם חיובו, שנישם חייבות]. צריכים [את שניהם, וממילא אינם ב' כתובים הבאים כאחד], דאם היה כותב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] מורא ולא כתב פריה ורביה, הייתי אומר "וכבשוה" אמר שהרחמן [פי' ה' ית'] אמר [בתורה במצות פרו ורבו]: "פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה", [ורק] איש דרכו לכבוש [את הארץ במלחמה], כן [חייב בפר"ד], אשה שאין דרכה לכבוש, לא [מצווה על פרו"ד]. ואם היה כתוב פריה ורביה ולא כתוב מורא [אב ואם], הייתי אומר איש שיכול לעשות [פי' לכבד את אביו שאין אימת אחרים עליו], כן [מצווה במורא אר"א], אשה שאין יכולה²¹² לעשות, לא [מצווה במורא אר"א], וכיון שאינה יכולה לעשות, לא תתחייב כלל [אפילו אם היא פנויה, ואין אימת בעלה עליה, אלא רואים שצריכים [את שניהם]].

זה מובן לפי מי שאומר שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין, אלא לפי מי שאומר שמלמדין מה יש לומר. אמר רבא, פפונאי [פי' התלמיד שמעיר פפונאי] יודע הטעם של הדבר הזה, ומיהו. רב אחא בר יעקב [שהיה דר בפפונאי], אמר קרא, "והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך", הוקשה כל התורה כולה לתפילין [וכאשר יש הקיש ובנין אב, לומדים את ההיקש, ולא הבנין אב], מה תפילין מצות עשה שהזמן גורם [שתבא] ונשים פטורות, אף כל מ"ע שהזמן גורם [שתבא], נשים פטורות.

ומזה [צריכים לימוד] שמצות עשה שהזמן גורם [שתבא] נשים פטורות, משמע שמצות עשה שלא הזמן גורם [שתבא] נשים חייבות²¹². זה מובן לפי מי שאומר שתפילין מ"ע שהזמן גורם [שתבא]²¹³, אלא לפי מי שאומר תפילין מ"ע שלא הזמן גורם [שתבא], מה יש לומר. מיהו ששמעת עליו שאמר תפילין מ"ע שלא הזמן גורם [שתבא]. ר' מאיר, והוא סובר שישנם כאן שני כתובים הבאים כאחד [פי' מצה והקהל], וכל שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין. ולר' יהודה, שאמר, שני כתובים הבאים כאחד כן מלמדים, ותפילין מ"ע שלא הזמן גורם [שתבא], מה יש לומר. משום שמצה שמחה²¹⁴ והקהל הם שלשה כתובים הבאים כאחד, ושלשה כתובים הבאים כאחד אין מלמדין²¹⁵ [וזה חולק על אביי לעיל (לד ע"ב) שלמד אשה בעלה משמחה].

וכל מצות לא תעשה וכו'. מאיפה יודעים את זה. אמר רב יהודה אמר רב, וכן למדו בבית מדרש של ר' ישמעאל, אמר קרא, "איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם", [הרי רואים] שהפסוק השווה אשה לאיש לכל עונשים שבתורה [וכל לאו יש לו עונש מלקות]²¹⁵.

²¹² רש"י. מכלל דמ"ע שלא הזמן גרמא נשים חייבות דאי פטורות הוה ליה למיכתב הקישא דתורת ה' בפיך על ת"ת או על פדיון הבן להיקשה אליו ולומר כי היכי דנשים פטורות מתלמוד או מפדיון דהיינו מ"ע שלא הזמן גרמא ה"נ פטורות מכל מ"ע שלא הזמן גרמא כמו דמקיש לפטור דהזמן גרמא לתפילין אלא ש"מ מדכתב האי היקישא לתפילין דהוי הזמן גרמא מכלל דשאר מצות עשה שלא הזמן גרמא חייבות (ר"י בתוס').

²¹³ ע"י שבת דף סא ע"א, ועירובין צה ע"ב (רש"י).

²¹⁴ והוא חולק על אביי שאמר לעיל אשה בעלה משמחה (רש"י).

²¹⁵ ע"י רש"י (יבמות פד ע"ב): עונשים - לאו וכתא אבל עשה לא הוי עונש הלכך מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות אבל לא תעשה בין שהזמן גרמא בין שלא הזמן גרמא נשים חייבות.

ע"י תוס' ב"ק טו ע"א ד"ה הוה: הוה הכתוב אשה לאיש - היינו דוקא היכא דהפרשה נאמרה בלשון זכר כי ההיא דריש תמורה (דף ב ע"ב) דפרק אמאי איצטרך רבוי לענין תמורה לפי שהפרשה נאמרה בלשון זכר והא הוה הכתוב אשה לאיש אבל היכא דכתיב איש בהדיא ודאי התם צריך רבוי כההיא דפרק ארבע מיתות (סנהדרין סו). איש כי יקלל אין לי אלא איש אשה מניין וא"ת לקמן בשור שנגח ארבעה וחמשה (דף מד: ושם ד"ה שור האשה) שאמר שור שור שבעה להביא שור האשה גבי שור שהמית אמאי איצטרך רבוי הא התם לא כתיב איש ואף על בג דכתיב גם בעליו יומת אינו אלא לשון זכר בעלמא ואומר ר"ת [דמקשינן] התם נגיחה למיתה ונגיחה לנזקין והוה ילפינן מנזקין דכתיב בהו (שמות כא) איש כי יגוף שור איש למעוטי אשה אי לאו רבוי דקרא.

ע"י פ"ג (פתיחה כוללת חלק ב אות יד): והנה אם נשים מצווין על לאוין שאין בהם מעשה איכא לעיי, כי בקרא (במדבר ה ו) איש או אשה כי יעשו, ורש"י קידושין (לה ע"א) ד"ה לכל עונשין, ולאווין עונש מלקות, משמע לאו שאין מעשה פטורות, ויבמות (פד ע"ב) ד"ה עונשין: לאו וכתא יע"ש, וב"ב (ע"ז פ"ב ה"ג) לא משמע כן, וכללא כילל ונקיט חוץ מבל תקיף ותשחית וטומאה, ולא הוציא השאר, ואלו הוה כן לא הוה שתיק מלפרושי, ע"כ.

[אחרי שהגמ' דיבר בענין עונשים הביא דרך אגב חיוב נשים בדיני ממון מיתה, ואינה קשורה למשנתיו] הבית מדרש של רבי אליעזר למדו, נאמר בפסוק "אשר תשים לפניהם", הוה הכתוב אשה לאיש לכל דינים שבתורה²¹⁶. הבית מדרש של חזקיה לימוד, נאמר בפסוק "והמית איש או אשה", הוה הכתוב אשה לאיש לכל מיתות שבתורה [שיתחייב ההורגן עליהם מיתה, וכן שור הכופר]. וצריכים [את שניהם], שאם היינו לומדים [רק] הראשון [פי' הלימוד של הבית מדרש של ר' ישמעאל שמדבר בקרבן שבועת הפקדון של גזל הגר], משום כפרה, חס הרחמן [פי' ה' ית'] עלה, אבל דינים, נאמר, איש, שהוא בן סחורה, כן [חייב בדינים, אבל אשה [שלא מתאים שתעסוק בסחורה], לא [חייבת בדינים]]. ואם היינו לומדים זה, משום שזה חייב [שאם היא איננה בכלל דינים, אין לה חיים, אלא הכל גוזלים אותה, והיא גוזלת את אחרים, וכולם פורשים ממנה], אבל [חיוב] כופר [בשור המועד שלה, שהרג אדם], נאמר,

למעשה הרמב"ם סה"כ מצטט המשנה, ואם דיוקו מהרש"י מעניין שלא מוזכר בכלל עד עתה, ועוד הרי ללא התראה או עדים, וכן לפני עור ועוד כהנה וכו'. וע"י מנחת חינוך (מצוה ח): מהיקשא דרב יהודה אמר רב חייבין ובאמת מבואר מדבריו דהוקשו לכל עונשין ולאוי' עונשין הם א"כ אינו מוכח מדבר יהודה אמר רב רק לאוין שיש בהם מלקות אבל לאוין שאין בהם מלקות לא מוכח א"כ אין מזהירים הנשים כלל וגם מהפסוק איש או אשה כי יעשו אפשר דהוקשו בלאוין שיש בהם מעשה אבל בלאוין שאין בהם מעשה לא הוקשו כלל ואין הנשים מזהירים א"כ כאן דאין לוקין על לאו זה כמבואר בסמוך דהוי לאו שאין בו מעשה וגם ניתק לעשה א"כ מנל דנשים חייבות.

אמנם ע"י רמב"ם (גז"א פ, א ה"א): כל הגזול את חברו שוה פרוטה עובר בלא תעשה שנ' לא תגזול, ואין לוקין על לאו זה שהרי הכתוב נתקו לעשה שאם גזל חייב להחזיר שנ' והשיב את הגזלה אשר גזל זו מצות עשה, ע"כ. אם כן לדבריהם אין איסור גזל אצל אשה?

²¹⁶ ע"י תוס' (ב"ק טו ע"א ד"ה אשר תשים): תימה הא לפנייהם לא איירי אלא בכשרים לדון דכן דרשינן בפרק בתרא דגיתין (דף פח: ושם) לפנייהם ולא לפני הדיוטות ואשה פסולה לדון שלמדנו במשנה בפרק בא סימן (נדה דף מט: ושם) כל הכשר לדון כשר להעיד ואשה פסולה להעיד כשאמרין בהחובל (לקמן דף פח:). ובפרק שבועת העדות (שבועות דף ל.) וי"ל דההיא דפרק בא סימן (נדה ד' מט ע"ב) באיש איירי כלומר כל איש הכשר לדון כשר להעיד ומדכתיב (שופטים ד) והיא שפטה את ישראל בדבורה אין להביא ראיה דאשה כשירה לדון דשמה היו מקבלין אותה עליהם משום שכינה וא"ת בגיטין (ד' פח ע"ב) דרשינן לפנייהם למעוטי הדיוטות והכא דרשינן לרבות אשה וי"ל דהתם ממעט משום דלפניהם קאי אלהים דכתיב בפרשה וא"ת בלא לפנייהם תיפוק ליה דבעינן מומחים מאלהים ויש לומר דלפניהם איצטרך לכל דבר עישוי וכפייה אף על פי שאינו דין דבעי מומחין וכן מוכח בפ"ק דסנהדרין (דף ז ע"ב) דדריש מאשר תשים אלו כלי הדינין.

וע"י הגר"פ: ש"י התוס' דאשה כשירה לדון, ומדבריהם נראה דשייכא בה סמיכה ומשכח"ל אשה מומחה. וע"י ברשב"א בסוגיין שהביא את ד' התוס' וכתב דמד' הירושלמי מבו' דאשה אינה דנה, ובישוב קו' התוס' כתב הרשב"א וז"ל דמלפניהם מרבינן אפילו נשים שישנן בכלל דינין, ומדכתיב תשים לפנייהם דרש"י דינים מומחין שיכולין לעשות ולחבוט וכו' ולפניהם נמי קאי אאלקים דכתיב טובא בפרשה דהיינו מומחין עכ"ל, ומשמע מדבריו דכל פסול אשה לדון הוי רק משום שאין נותנין לה סמיכה ואינה מומחה אולם א"י פסול הגוף לדון. ולכאור' יש בזה נפק"מ לדינא בדיני ממונות בבבל דא"צ סמוכין, דלמיתבאר גם הרשב"א יודה שאשה כשירה לדון [זולת אי נימא שלא עבד' שליח למי שאינו ראוי להיות סמוך וא"ל לומר דשליחותיהו קעבדה, וצ"ע בזה] [אכן גם אי נימא הכי אכתי יש בזה נפק"מ לדינא לענין התרת נדרים וגירות דסגי בהדיוטות מעיקר הדין וא"צ לשליחותיהו וד"ק, וצ"ע].

איש שהוא בן מצות [פי' שהוא מצווה ביותר מצות²¹⁷] כן, אשה שלא מצווה כל כך כמו איש] לא [חייבת בכופר]. ואם היינו לומדים את זה, משום שיש איבוד נשמה [ולכן] חס הרחמן [פי' ה' ית' עלה] לשלם כופר, אבל שנים אלה [שבוועת הפקדון, ודינים], נאמר לא, [אלא רואים ש]צריכים [את שניהם].

חוץ מבל תקיף ובל תשחית כו'. בל תטמא למתים מובן, שנאמר "אמור אל הכהנים בני אהרן, בני אהרן, ולא בנות אהרן. אלא לא תקיף [פאת ראשך, פי' לגלח את השערות מלפני אזניו, וזה מכונה כ"הקפה" שהוא מקיף את האוזן חלק מקדימה כמו שהוא מאחורה] ולא תשחית, מאיפה יודעים את זה. שנאמר "לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך", כל שישנו בהשחתה [הזקן] ישנו בהקפה [של הראש]. ונשים הואיל ואינן בהשחתה, אינן [באיסור] הקפה²¹⁸. ומאיפה אנו לומדים שאינן בהשחתה. אם תרצה לומר, סברא, שהרי אין להם זקן. ואם תרצה לומר, פסוק, שנאמר בפסוק, "לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך", מזה ששינה הפסוק בדיבוריו, שאם כן שיכתוב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] "פאת זקנכם", מהו זקנך. זקנך, ולא זקן אשתך [אפילו עלתה לה זקן והשחיתה]²¹⁹. ולא. והרי למדנו כברייטא, זקן אשה והסריס שהעלו שער, הרי הן כזקן לכל דבריהם, מהו [יכול להיות שהם כזקן לכל דבריהם, וכי] לא להשחתה. אמר אביי, להשחתה לא יכול להיות, שלומדים "פאת" [ויקרא יד כז] "פאת" (שם כא ה) מבני אהרן [בנים דווקא ולא בנות], כמו ששם נשים פטורות, אף כאן נשים פטורות.

ואם אתה סובר, שכאשר כתוב בני אהרן, נאמר על כל הענין [שם], היינו גם טומאת מת וגם גילוח הזקן, וגם שאר מצות, אם כן שנשתוק הפסוק ממנו [פי' מהגזירה שוה, שהרי לא צריכים את זה למעט נשים ישראליות], ותלמד בק"ו, ואני אגיד, ומה כהנים שריבה בהם הכתוב מצות יתירות, בני אהרן, ולא בנות אהרן, ישראל לא כ"ש. לולא הגזירה שוה, הייתי אומר שהענין נפסק [והדיוק נפסק] של בני אהרן רק מתייחס לאיסור טומאה, ולא לשאר מצות המנויות [שם]. עכשיו גם נאמר כן, הפסיק הענין. ואם זה משום ג"ש, צריכים את זה לכמו שלמדנו כברייטא [שכל הדיוקים שיש בהשחתת פאת הכהנים יש בהשחתת פאת ישראלים], "לא יגלחו", יכול גילחו במספרים יהיה חייב. מלמד הנאמר, לא תשחית [ובמספרים איננו השחתה]. יכול לקטו במלקט [כלי שבו מחלקים במ את תיק הסייף] או ברהיטני [כלי שבו מחלקים קורות] יהא חייב. מלמד הנאמר [אצל כהנים], "לא יגלחו", ואין זה דרך גילוח [ומהגזירה שוה לומדים שגם אצל ישראל רק חייבים דרך גילוח], הנה כיצד [צורת האיסור]. דווקא גילוח

217 תוס'.

²¹⁸ עי' יו"ד (סי' קפא ס"ו): אשה אינה במצות הקפה [רא"ש מכות פ"ג סי' ג], ו"א שאף על פי שמוותרת להקיף פאת ראשה, אסורה להקיף פאת ראש האיש ואפילו הוא קטן. [רמב"ם ע"ז פ"ב ה"ה]

ועי' רע"א: אסורה להקיף פאת ראש האיש. לענ"ד דזהו לכאורה לכ"ע יהיה אסור משום לפני עור דמכשלת להא שניקף. ואף היכא דה"מ לגלח בעצמו מ"מ הו"א איסור דרבנן כמ"ש תוס' ריש שבת. ואולי י"ל דבזה ליכא איסור מדין מצוה להפרישו דאדרבה במה שהיא מגלחת אותו בזה מפרישתו דאם לא היתה מגלחת אותו היה מגלח בעצמו והיה עובר בב' לאוין דניקף ומקיף וע"י שהיא מגלחת מפרישתו מלאו דמקיף. ובמגלחת לקטן לכאורה מדחזיה דר"ה מניח לאשתו לגלח בניה הקטנים מוכח דליכא איסור כלל. ומה דלטיי' רב אדא (דזהו דאיירי הרמב"ם) הא לרב אדא מותר אף לאיש לגלח קטן משאמר לדידך מאן מגלח לקטן. וע"כ מה דלטיי' היינו לדדידך דס"ל דמקיף קטן חייב וכמ"ש תוס' שם. ובזה ס"ל לרב הונא אם מקיף קטן חייב. אשה אינה רשאי להקיף קטן מדאורייתא כמו במקפת לגדול. אבל לדינא דאשה אינה בלאו דמקיף ד"ל דאפילו איסור דרבנן ליכא וצ"ע.

ו"ל הרמב"ם (ע"ז פ"ב ה"ב): האשה שגלחה פאת ראש האיש או שנתגלחה פטורה שנאמר לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית פאת זקנך כל שישנו בבל תשחית ישנו בבל תקיף ואשה שאינה בבל תשחית לפי שאין לה זקן אינה בבל תקיף, לפיכך העבדים הואיל ויש להם זקן אסורין בהקפה.

ועי' צנפת פענח: דזה לא הו"א זקן כלל רק שומא בעלמא, וכן למד הגרד"פ.

²¹⁹ רש"י. כתב הרע"ב דדרשינן זקנך ולא זקן אשתך. קשה לי הא מסקנא דסוגיין דלפי פאת פאת מבני אהרן ועי' בתוס' דאדחי לטעמא דזקנך ולא זקן אשתך. והרמב"ם בפירושו ובחיבורו נקט הטעם דאשה אינה בהשחתה דלית לה זקן (כפי צד האיבעית אימא קמא) ובחיבורו הוליד מזה דין חדש דעבדים מצווים בהשחתה והקפה כיון דיש להם זקן. וכבר תמה בזה המ"ל דהא למסקנא הטעם דנשים פטורי מגז"ש דפאת פאת וא"כ גם עבדים ליפטרו מגז"ש דלה לא מאשח. ולענ"ד קשה נמי מסוגיא דב"ק דף פח ע"א מה לאשה שכן אינה במילה קטן ויכוה. וההרמב"ם בפרק מה להני זקטן אשה וקטן דאינן מצוות על ההקפה משא"כ עבד וצ"ע [רע"א על המשנה לעיל כט ע"א].

עי' שו"ע (יו"ד סי' קפא ס"ב): אשה שיש לה זקן, מותרת להשחיתו. ודינה בהשחתת זקן האיש, כדינה בהקפת ראש האיש.

שיש בה השחתה, הו"א אומר, זה תע"פ²²⁰. א"כ [שהוא בא ללמד את זה], שנכתוב הפסוק "את שבזקנך", מהו "פאת זקנך" [אלא ללמד שאין חיוב אלא על הפאה]. לומדים מזה שניהם [גם פאת כהן וגם פאת ישראל, וזה דרך גזירה שוה].

ואלא זה שלמדנו כברייטא, זקן האשה והסריס שהעלו שער, הרי הן כזקן לכל דבריהם, לאיזה הלכה [נאמרה]. אמר מר זוטרא, לטומאת נגעים [שסימני מקום שיער חלוקים מסימני עור בשר שבנגעי עור בשר כתיב שער לבן ובסימני נתקי ראש זקן שער צהוב וקאמר הכא דאם העלתה אשה שער בזקנה הו"א סימני נגעה כדין נתקי זקן]. טומאת נגעים, זה כתוב בפירושו, "ואיש או אשה כי יהיה בו נגע בראש או בזקן". אלא אמר מר זוטרא, לטהרת נגעים [לכשתטהר תטען דין טהרת מצורע בתגלחת וצפורים]²²¹. טהרת נגעים גם פשיטא, כיון דבת טומאה היא, בת טהרה היא. צריכים את זה [לענין טומאת נגעים, כמו שאמרנו להשוות סימני נתקי זקן האשה לסימני זקן האיש], הייתי אומר שזה נכתב לצדדים, איש או אשה כי יהיה בו נגע בראש, או בזקן הדר אתאן? לאיש, לכן לומדים [שלא].

איסי לימד, אף "בל יקרחו" נשים פטורות. מהו טעמו של איסי. שדורש כן, "בנים אתם לה' אלהיכם לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת, כי עם קדוש אתה לה' אלהיך", בנים ולא בנות לקרחה [אבל לגדידה אף הבנות]. אתה אומר, לקרחה, או אינו אלא [אף] לגדידה. כשהוא אומר [בפסוק שלאחריו], כי עם קדוש אתה לה' אלהיך [אף הנשים בכלל עם], הרי גדידה אמור [שהסריטה הוא חוקי האמורי היו על מתיחם], הא איך אני דורש בנים ולא בנות. לקרחה. ומה ראית לרבות את הגדידה ולהוציא את הקרחה. מרבה אני את הגדידה, שישנה במקום השער ושלא במקום שער, ומוציא אני את הקרחה, שאינה אלא במקום שער. ונאמר, בנים ולא בנות, בין לקרחה בין לגדידה, וכי כתב "כי עם קדוש אתה לה' אלהיך", בשריטה הוא שנאמר [חשבו ששריטה וגדידה הם ב' דברים א' ביד וא' בכלי, אע"ג ששריטה בענין זו לא נאמר כיון שדומה לגדידה, לכן כתובה כאן ולא תאמר אלא אף היא נשים פטורות נאמר כי עם קדוש לרבות וכך טוב יותר, ואינו לסרס את הפסוק שהרי בני סואל בנות נאמר בגדידה]. איסי סובר, שריטה וגדידה

²²⁰ עי' יו"ד (סי' קפא ס"ו): אינו חייב על השחתת פאת הזקן אלא בתער, אבל

במספרים מותר, אפילו כעין תער.

²²¹ רש"י. פי' שזה אבר לענין טומאה, ונטמא. אמנם עי' צ"פ על הרמב"ם (ע"ז פ"ב ה"ב) שפי' שחייבים לגלח את הזקן הזה כאשר מגלחים אותה, וזה איננו כמו לגלח תוך החוטם.

האשה נקנית פרק ראשון קידושין

איש דבר מצות הוא אין אשה לא. ולאו דוקא דלא איתקש עבד לאשה לחייבו במצות כאשר הגמר (בתנינה 97 ד.) לה לה מאשה אלא הכי קאמר אינה חייבת כל כך כמו איש: **קרי** הוא בזקן לכל דבריו. ואל"ת ואין תמלא זקן בכרים והכי מי שאין לו זקן אחד מסימני סרים וחמריני *בכרים עד שיהיו בו כולן וי"ל כגון שהביא זקן אחד רוב שנתיו וכה"ג כה"ג סרים הוא כדאמר פ' יולא דופן (גדה 77 סו.) דכי לא גולדו בו סימני סרים הוא קטן עד רוב שנתיו ובהגיע לרוב שנתיו הוא גדול והוא סרים*:

[יבמות פ. וטז:]

שפטה א מו"י פ"ב מהל' ע"ז הל' ב סמך לאוין לא טו"ע י"ד פ"י קפא סעף יב.

[ע' היעב חוס' יבמות פ. ד"ט דהפ"ח]

להשחתה לא מנית אמרת

דיליף פאת וכו'. ואל"ת למה לי ג"ש הא מוכח ליה שפיר משני קרא דביביריה *וי"ל דה"מ מקמי דמענין דברייתא דיש להם חשיבות זקן בשום מקום אבל לכתר דשמענין דגלי ליה לן למעוטי מדשני כו': **אם** כן לכתוב את שבוקך. פירוש אי"כ. דלהכי הוא דלחל (ב) דהפסיק הענין נכתוב את שבוקך דהוא ליה כמאן דכתיב פאה דהא כתיב פאה כהאי קרא גבי ראש וכול לומר דבנין אב שחיב דפאת זקן כהניס דכתיב ופאת זקנס לא יגלחו ומייב פאת זקן בשראל והרי יליף גילוח דכתיב גבי כהנים דהוי השחתה דפאת פאת דשראל מכהניס מאי פאת ש"מ ג"ש שלימה לימוד הכתוב אף לכל האמור בענין כגון הקפת הראש ופאת זקן דרשנין בני אהרן ולא בנות אהרן וכו"כ בשראל מג"ש דפאת פאת: **וכי** כתב עם קדוש לשריטה הוא דכתיב. פירש בקונטרס דכו"ל גדידה ושריטה תרתי נינהו ומד זיד וחד כבלי ואל"ת מי הזיקקו לומר דכי עם קדוש קאי לשריטה שלא הזכרה בלוטה פרשה כלל ולא קאי אגדידה ואקראה דכתיבי כהאי ענינא וי"ל דניחא ליה טפי למימר דכי עם קדוש קאי לשריטה אע"פ שלא הזכר בלוטה פרשה מלכרם המקרא ולומר דבנים אחס לא קאי אלא תתגודדו דסמך ליה אלא לקראה שאין סמך לו שהרי גדידה הפסיק הענין ואפילו לא מנית אמרת כדפרש גמרא ומה ראות להוויא את הקרחה וכו' ועוד דיש גם סירוס אחר דעם קדוש קאי אגדידה שלפני פניו ולא לקראה שלפניו:

י"ל או מסבירא דלעיל. כ"ח

ש"צ ב מו"י שם טור י"ב ע"ש סעף ו:

ש"צ א מו"י שם הל' ו טור ש"ע ע"ש סעף י:

ש"צ ב מו"י פ"ח מהל' טומאה גמרא הלכה א:

דא"כ איבוד נשמה. משום הכי מייביה רחמנא לשלם כופר: **הקפת הראש**. הגזירה לדעיו לחזורי אטו ולפדתו שאחורי האזנים חלקים הם עד סמוך לגובה והלדעים מקום שער הם כוסם והמשמית שער הלדעים שיהא ראשו מוקף בשאר לפדתו ולדעיו ואחרי אינו עגול כפיב היא הקפה: **כל שישנו בשפחה**.

איש דבר מצות אין אשה לא ואי אישמעינין הא משום דאיכא איבוד נשמה חס רחמנא עלה אבל הנך תרתי אימא לא צריכא: חוץ מבל תקיף ובל תשחית כו': בשלמא בר תטמא למתים דכתיב *אמור אל הכהנים בני אהרן *בני אהרן ולא בנות אהרן אלא כל תקיף ובל תשחית מנלן דכתיב *לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך *כל שישנו בהשחתה ישנו בהקפה והני נשי הואיל *ולא איתנהו בהשחתה ליתנהו בהקפה ומגולד לא איתנהו בהשחתה *איבעית אימא סברא דהא לא אית להו זקן *איבעית אימא קרא דאמר קרא לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך מדשני קרא בדיבוריה דא"כ ניכתוב רחמנא ולא זקנכם מאי זקנך זקנך ולא זקן אשתך ולא והתניא זקן אשה והסרים שהעלו שער הרי הן בזקן לכל דבריהם מאי לאו להשחתה אמר אבוי להשחתה לא מצית אמרת דיליף פאת פאת מבני אהרן מה אהרן נשים פטורות אף כאן נשים פטורות ואי סבירא לן דכי כתב בני אהרן אכוליה ענינא כתיב נישתוק קרא מיניה ותייתי בקי' ואנא אמינא *יומה כהנים שריבה בהם הכתוב מצות יתירות בני אהרן ולא בנות אהרן ישראל לא כ"ש אי לאו ג"ש הוה אמינא הפסק הענין השחא נמי נימא הפסיק הענין ואי משום ג"ש מיבעי ליה *לכדתניא *רא יגלחו יבול גילחו במספריים יהיה חייב ת"ל *לא תשחית יבול לקפוס במלקט ובריהמיני יהא חייב ת"ל לא יגלחו *הא ביצד גילוח שיש בה השחתה הוי אומר זה תער א"כ ניכתוב קרא את שבוקך מאי פאת זקנך ש"מ תרתי ואלא הא דתניא זקן האשה והסרים שהעלו שער הרי הן בזקן לכל דבריהם למאי הלכתא אמר מר זוטרא *למזומא נגעים שוממת נגעים כתיב *ואיש או אשה כי יהיה בו נגע בראש או בזקן אלא אמר מר זוטרא למדת נגעים היא בת מורה היא איצטריך סד"א לצדדים כתיב איש או אשה כי יהיה בו נגע בראש או בזקן אלא אמר מר זוטרא למדת נגעים קמ"ל איסי תני אף בל יקרוי נשים פטורות כ"מ דאיסי דדייש הכי בנים ואתם לה' אלהיכם לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת כי עם קדוש אתה לה' אלהיך בנים ולא בנות לקרחה אתה אומר לקרחה או אינו אלא לגדידה כשהוא אומר כי עם קדוש אתה לה' אלהיך בנים ולא בנות לקרחה ומה ראות להוויא את הקרחה וכו' ועוד דיש גם סירוס אחר דעם קדוש קאי אגדידה שלפני פניו ולא לקראה שלפניו:

דוקן ישנו בהקפת הראש: ולא זקן **אשתך** חפשי העלמה זקן והשחית **פאת פאה**. כתיב בשראל פאת זקנך וכתיב כהנים ופאת זקנס לא יגלחו וקס"ד דכי כתיב אמור אל הכהנים בני אהרן ולא בנות אהרן חלקו מילתא דכתיב כהוא ענינא קאי: **יששנו בשפחה** מג"ש דפאת פאת למעוטי נשים ישראליות ותיטי פטורא בקי' מהכניה: **הפסיק הענין**. ולא קאי בני אהרן אלא אמומה לחוד שיש הפסק בניהם כגון לה ימא: **מבטיח ליה לדעתיה**. ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה דלא כתיבי אלא בהשחתה שעי' גילוח וכיון דליכא לאוקמי לג"ש להכי לא תדרשה למעוטי בנות האליל והפסיק הענין: **מלקט**. פליגי"א של מלחמי חרבות שמחליקין צם את חיק הסיף: **דסייעי**. פליגי"א של עושי חריסין: **פ"ל לא יגלחו**. האמור כהנים ואין דרך גילוח כער ואחיא ג"ש ליתן האמור של כהנים בשראל ושל ישראל כהניס: **אם כן**. דלהכי הוא דלחל נכתוב את שבוקך דהוא ליה גמי כמאן דכתיב פאה דהא כתיב פאה כהאי קרא גבי ראש ומדחוי כתיב גבי זקן את שבוקך ולא כתיב את זקנך ש"מ אפאה קאי וה"ק לא תשחית פאות שבוקך והרי לילף גילוח דהשחתה דפאת פאת ישראל מכהניס אי"כ כ"ב בנין אב שחיב דפאת זקן כהניס ותייתי יפאת זקן בשראל: **מאי פאת ש"מ סרי**. ג"ש שלימה לימוד הכתוב אף לכל האמור בענין: **למזומא נגעים**. שמיני מקום שער חלוקים מסימני עור כער שבנגעי עור כער כתיב שער לבן ובסימני נקקי ראש זקן שער להוב וקאמר הכא דאם העלמה אשה שער בזקנה הוה סימני נגעה כרוין נקקי זקן: **כדפרי כתיב**. זקן של אשה דכתיב איש י"א אשה: **למזומא נגעים**. לכשתהא חטעין דין סהרת מזורע דתגלחת וספריים: **אליצטריך**. למזומא נגעים כדאמרן מעיקרא להשוות סימני נקקי זקן אשה לסימני זקן איש ודאמרת דהדיא כתיב סד"א ללדנין כתיב דלשה הכתוב בקרא לא קאי אלא אהתן הראש וכו' זקן דכתיב כתיב אהתן לאיש ולא לאשה קמ"ל תנא דברייתא הרי הן בזקן לכל דבריהם: **בנים ולא בנות**. בנים אחס לה' (א) לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בנים ולא בנות לקרחה אבל לגדידה אף הכנות: **או אינו**. אלא אף לגדידה: **כשפוח אומר**. בפסוק שלאחרי כי עם קדוש אתה ואף הנשים בכלל עם: ה"ג מרבה אפי את הגדידה שיטנה במקום אחת

איש דבר מצות אין אשה לא ואי אישמעינין הא משום דאיכא איבוד נשמה חס רחמנא עלה אבל הנך תרתי אימא לא צריכא: חוץ מבל תקיף ובל תשחית כו': בשלמא בר תטמא למתים דכתיב *אמור אל הכהנים בני אהרן *בני אהרן ולא בנות אהרן אלא כל תקיף ובל תשחית מנלן דכתיב *לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך *כל שישנו בהשחתה ישנו בהקפה והני נשי הואיל *ולא איתנהו בהשחתה ליתנהו בהקפה ומגולד לא איתנהו בהשחתה *איבעית אימא סברא דהא לא אית להו זקן *איבעית אימא קרא דאמר קרא לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך מדשני קרא בדיבוריה דא"כ ניכתוב רחמנא ולא זקנכם מאי זקנך זקנך ולא זקן אשתך ולא והתניא זקן אשה והסרים שהעלו שער הרי הן בזקן לכל דבריהם מאי לאו להשחתה אמר אבוי להשחתה לא מצית אמרת דיליף פאת פאת מבני אהרן מה אהרן נשים פטורות אף כאן נשים פטורות ואי סבירא לן דכי כתב בני אהרן אכוליה ענינא כתיב נישתוק קרא מיניה ותייתי בקי' ואנא אמינא *יומה כהנים שריבה בהם הכתוב מצות יתירות בני אהרן ולא בנות אהרן ישראל לא כ"ש אי לאו ג"ש הוה אמינא הפסק הענין השחא נמי נימא הפסיק הענין ואי משום ג"ש מיבעי ליה *לכדתניא *רא יגלחו יבול גילחו במספריים יהיה חייב ת"ל *לא תשחית יבול לקפוס במלקט ובריהמיני יהא חייב ת"ל לא יגלחו *הא ביצד גילוח שיש בה השחתה הוי אומר זה תער א"כ ניכתוב קרא את שבוקך מאי פאת זקנך ש"מ תרתי ואלא הא דתניא זקן האשה והסרים שהעלו שער הרי הן בזקן לכל דבריהם למאי הלכתא אמר מר זוטרא *למזומא נגעים שוממת נגעים כתיב *ואיש או אשה כי יהיה בו נגע בראש או בזקן אלא אמר מר זוטרא למדת נגעים היא בת מורה היא איצטריך סד"א לצדדים כתיב איש או אשה כי יהיה בו נגע בראש או בזקן אלא אמר מר זוטרא למדת נגעים קמ"ל איסי תני אף בל יקרוי נשים פטורות כ"מ דאיסי דדייש הכי בנים ואתם לה' אלהיכם לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת כי עם קדוש אתה לה' אלהיך בנים ולא בנות לקרחה אתה אומר לקרחה או אינו אלא לגדידה כשהוא אומר כי עם קדוש אתה לה' אלהיך בנים ולא בנות לקרחה ומה ראות להוויא את הקרחה וכו' ועוד דיש גם סירוס אחר דעם קדוש קאי אגדידה שלפני פניו ולא לקראה שלפניו:

דוקן ישנו בהקפת הראש: ולא זקן **אשתך** חפשי העלמה זקן והשחית **פאת פאה**. כתיב בשראל פאת זקנך וכתיב כהנים ופאת זקנס לא יגלחו וקס"ד דכי כתיב אמור אל הכהנים בני אהרן ולא בנות אהרן חלקו מילתא דכתיב כהוא ענינא קאי: **יששנו בשפחה** מג"ש דפאת פאת למעוטי נשים ישראליות ותיטי פטורא בקי' מהכניה: **הפסיק הענין**. ולא קאי בני אהרן אלא אמומה לחוד שיש הפסק בניהם כגון לה ימא: **מבטיח ליה לדעתיה**. ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה דלא כתיבי אלא בהשחתה שעי' גילוח וכיון דליכא לאוקמי לג"ש להכי לא תדרשה למעוטי בנות האליל והפסיק הענין: **מלקט**. פליגי"א של מלחמי חרבות שמחליקין צם את חיק הסיף: **דסייעי**. פליגי"א של עושי חריסין: **פ"ל לא יגלחו**. האמור כהנים ואין דרך גילוח כער ואחיא ג"ש ליתן האמור של כהנים בשראל ושל ישראל כהניס: **אם כן**. דלהכי הוא דלחל נכתוב את שבוקך דהוא ליה גמי כמאן דכתיב פאה דהא כתיב פאה כהאי קרא גבי ראש ומדחוי כתיב גבי זקן את שבוקך ולא כתיב את זקנך ש"מ אפאה קאי וה"ק לא תשחית פאות שבוקך והרי לילף גילוח דהשחתה דפאת פאת ישראל מכהניס אי"כ כ"ב בנין אב שחיב דפאת זקן כהניס ותייתי יפאת זקן בשראל: **מאי פאת ש"מ סרי**. ג"ש שלימה לימוד הכתוב אף לכל האמור בענין: **למזומא נגעים**. שמיני מקום שער חלוקים מסימני עור כער שבנגעי עור כער כתיב שער לבן ובסימני נקקי ראש זקן שער להוב וקאמר הכא דאם העלמה אשה שער בזקנה הוה סימני נגעה כרוין נקקי זקן: **כדפרי כתיב**. זקן של אשה דכתיב איש י"א אשה: **למזומא נגעים**. לכשתהא חטעין דין סהרת מזורע דתגלחת וספריים: **אליצטריך**. למזומא נגעים כדאמרן מעיקרא להשוות סימני נקקי זקן אשה לסימני זקן איש ודאמרת דהדיא כתיב סד"א ללדנין כתיב דלשה הכתוב בקרא לא קאי אלא אהתן הראש וכו' זקן דכתיב כתיב אהתן לאיש ולא לאשה קמ"ל תנא דברייתא הרי הן בזקן לכל דבריהם: **בנים ולא בנות**. בנים אחס לה' (א) לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בנים ולא בנות לקרחה אבל לגדידה אף הכנות: **או אינו**. אלא אף לגדידה: **כשפוח אומר**. בפסוק שלאחרי כי עם קדוש אתה ואף הנשים בכלל עם: ה"ג מרבה אפי את הגדידה שיטנה במקום אחת

איש דבר מצות אין אשה לא ואי אישמעינין הא משום דאיכא איבוד נשמה חס רחמנא עלה אבל הנך תרתי אימא לא צריכא: חוץ מבל תקיף ובל תשחית כו': בשלמא בר תטמא למתים דכתיב *אמור אל הכהנים בני אהרן *בני אהרן ולא בנות אהרן אלא כל תקיף ובל תשחית מנלן דכתיב *לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך *כל שישנו בהשחתה ישנו בהקפה והני נשי הואיל *ולא איתנהו בהשחתה ליתנהו בהקפה ומגולד לא איתנהו בהשחתה *איבעית אימא סברא דהא לא אית להו זקן *איבעית אימא קרא דאמר קרא לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך מדשני קרא בדיבוריה דא"כ ניכתוב רחמנא ולא זקנכם מאי זקנך זקנך ולא זקן אשתך ולא והתניא זקן אשה והסרים שהעלו שער הרי הן בזקן לכל דבריהם מאי לאו להשחתה אמר אבוי להשחתה לא מצית אמרת דיליף פאת פאת מבני אהרן מה אהרן נשים פטורות אף כאן נשים פטורות ואי סבירא לן דכי כתב בני אהרן אכוליה ענינא כתיב נישתוק קרא מיניה ותייתי בקי' ואנא אמינא *יומה כהנים שריבה בהם הכתוב מצות יתירות בני אהרן ולא בנות אהרן ישראל לא כ"ש אי לאו ג"ש הוה אמינא הפסק הענין השחא נמי נימא הפסיק הענין ואי משום ג"ש מיבעי ליה *לכדתניא *רא יגלחו יבול גילחו במספריים יהיה חייב ת"ל *לא תשחית יבול לקפוס במלקט ובריהמיני יהא חייב ת"ל לא יגלחו *הא ביצד גילוח שיש בה השחתה הוי אומר זה תער א"כ ניכתוב קרא את שבוקך מאי פאת זקנך ש"מ תרתי ואלא הא דתניא זקן האשה והסרים שהעלו שער הרי הן בזקן לכל דבריהם למאי הלכתא אמר מר זוטרא *למזומא נגעים שוממת נגעים כתיב *ואיש או אשה כי יהיה בו נגע בראש או בזקן אלא אמר מר זוטרא למדת נגעים היא בת מורה היא איצטריך סד"א לצדדים כתיב איש או אשה כי יהיה בו נגע בראש או בזקן אלא אמר מר זוטרא למדת נגעים קמ"ל איסי תני אף בל יקרוי נשים פטורות כ"מ דאיסי דדייש הכי בנים ואתם לה' אלהיכם לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת כי עם קדוש אתה לה' אלהיך בנים ולא בנות לקרחה אתה אומר לקרחה או אינו אלא לגדידה כשהוא אומר כי עם קדוש אתה לה' אלהיך בנים ולא בנות לקרחה ומה ראות להוויא את הקרחה וכו' ועוד דיש גם סירוס אחר דעם קדוש קאי אגדידה שלפני פניו ולא לקראה שלפניו:

דוקן ישנו בהקפת הראש: ולא זקן **אשתך** חפשי העלמה זקן והשחית **פאת פאה**. כתיב בשראל פאת זקנך וכתיב כהנים ופאת זקנס לא יגלחו וקס"ד דכי כתיב אמור אל הכהנים בני אהרן ולא בנות אהרן חלקו מילתא דכתיב כהוא ענינא קאי: **יששנו בשפחה** מג"ש דפאת פאת למעוטי נשים ישראליות ותיטי פטורא בקי' מהכניה: **הפסיק הענין**. ולא קאי בני אהרן אלא אמומה לחוד שיש הפסק בניהם כגון לה ימא: **מבטיח ליה לדעתיה**. ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה דלא כתיבי אלא בהשחתה שעי' גילוח וכיון דליכא לאוקמי לג"ש להכי לא תדרשה למעוטי בנות האליל והפסיק הענין: **מלקט**. פליגי"א של מלחמי חרבות שמחליקין צם את חיק הסיף: **דסייעי**. פליגי"א של עושי חריסין: **פ"ל לא יגלחו**. האמור כהנים ואין דרך גילוח כער ואחיא ג"ש ליתן האמור של כהנים בשראל ושל ישראל כהניס: **אם כן**. דלהכי הוא דלחל נכתוב את שבוקך דהוא ליה גמי כמאן דכתיב פאה דהא כתיב פאה כהאי קרא גבי ראש ומדחוי כתיב גבי זקן את שבוקך ולא כתיב את זקנך ש"מ אפאה קאי וה"ק לא תשחית פאות שבוקך והרי לילף גילוח דהשחתה דפאת פאת ישראל מכהניס אי"כ כ"ב בנין אב שחיב דפאת זקן כהניס ותייתי יפאת זקן בשראל: **מאי פאת ש"מ סרי**. ג"ש שלימה לימוד הכתוב אף לכל האמור בענין: **למזומא נגעים**. שמיני מקום שער חלוקים מסימני עור כער שבנגעי עור כער כתיב שער לבן ובסימני נקקי ראש זקן שער להוב וקאמר הכא דאם העלמה אשה שער בזקנה הוה סימני נגעה כרוין נקקי זקן: **כדפרי כתיב**. זקן של אשה דכתיב איש י"א אשה: **למזומא נגעים**. לכשתהא חטעין דין סהרת מזורע דתגלחת וספריים: **אליצטריך**. למזומא נגעים כדאמרן מעיקרא להשוות סימני נקקי זקן אשה לסימני זקן איש ודאמרת דהדיא כתיב סד"א ללדנין כתיב דלשה הכתוב בקרא לא קאי אלא אהתן הראש וכו' זקן דכתיב כתיב אהתן לאיש ולא לאשה קמ"ל תנא דברייתא הרי הן בזקן לכל דבריהם: **בנים ולא בנות**. בנים אחס לה' (א) לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בנים ולא בנות לקרחה אבל לגדידה אף הכנות: **או אינו**. אלא אף לגדידה: **כשפוח אומר**. בפסוק שלאחרי כי עם קדוש אתה ואף הנשים בכלל עם: ה"ג מרבה אפי את הגדידה שיטנה במקום אחת

איש דבר מצות אין אשה לא ואי אישמעינין הא משום דאיכא איבוד נשמה חס רחמנא עלה אבל הנך תרתי אימא לא צריכא: חוץ מבל תקיף ובל תשחית כו': בשלמא בר תטמא למתים דכתיב *אמור אל הכהנים בני אהרן *בני אהרן ולא בנות אהרן אלא כל תקיף ובל תשחית מנלן דכתיב *לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך *כל שישנו בהשחתה ישנו בהקפה והני נשי הואיל *ולא איתנהו בהשחתה ליתנהו בהקפה ומגולד לא איתנהו בהשחתה *איבעית אימא סברא דהא לא אית להו זקן *איבעית אימא קרא דאמר קרא לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך מדשני קרא בדיבוריה דא"כ ניכתוב רחמנא ולא זקנכם מאי זקנך זקנך ולא זקן אשתך ולא והתניא זקן אשה והסרים שהעלו שער הרי הן בזקן לכל דבריהם מאי לאו להשחתה אמר אבוי להשחתה לא מצית אמרת דיליף פאת פאת מבני אהרן מה אהרן נשים פטורות אף כאן נשים פטורות ואי סבירא לן דכי כתב בני אהרן אכוליה ענינא כתיב נישתוק קרא מיניה ותייתי בקי' ואנא אמינא *יומה כהנים שריבה בהם הכתוב מצות יתירות בני אהרן ולא בנות אהרן ישראל לא כ"ש אי לאו ג"ש הוה אמינא הפסק הענין השחא נמי נימא הפסיק הענין ואי משום ג"ש מיבעי ליה *לכדתניא *רא יגלחו יבול גילחו במספריים יהיה חייב ת"ל *לא תשחית יבול לקפוס במלקט ובריהמיני יהא חייב ת"ל לא יגלחו *הא ביצד גילוח שיש בה השחתה הוי אומר זה תער א"כ ניכתוב קרא את שבוקך מאי פאת זקנך ש"מ תרתי ואלא הא דתניא זקן האשה והסרים שהעלו שער הרי הן בזקן לכל דבריהם למאי הלכתא אמר מר זוטרא *למזומא נגעים שוממת נגעים כתיב *ואיש או אשה כי יהיה בו נגע בראש או בזקן אלא אמר מר זוטרא למדת נגעים היא בת מורה היא איצטריך סד"א לצדדים כתיב איש או אשה כי יהיה בו נגע בראש או בזקן אלא אמר מר זוטרא למדת נגעים קמ"ל איסי תני אף בל יקרוי נשים פטורות כ"מ דאיסי דדייש הכי בנים ואתם לה' אלהיכם לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת כי עם קדוש אתה לה' אלהיך בנים ולא בנות לקרחה אתה אומר לקרחה או אינו אלא לגדידה כשהוא אומר כי עם קדוש אתה לה' אלהיך בנים ולא בנות לקרחה ומה ראות להוויא את הקרחה וכו' ועוד דיש גם סירוס אחר דעם קדוש קאי אגדידה שלפני פניו ולא לקראה שלפניו:

דוקן ישנו בהקפת הראש: ולא זקן **אשתך** חפשי העלמה זקן והשחית **פאת פאה**. כתיב בשראל פאת זקנך וכתיב כהנים ופאת זקנס לא יגלחו וקס"ד דכי כתיב אמור אל הכהנים בני אהרן ולא בנות אהרן חלקו מילתא דכתיב כהוא ענינא קאי: **יששנו בשפחה** מג"ש דפאת פאת למעוטי נשים ישראליות ותיטי פטורא בקי' מהכניה: **הפסיק הענין**. ולא קאי בני אהרן אלא אמומה לחוד שיש הפסק בניהם כגון לה ימא: **מבטיח ליה לדעתיה**. ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה דלא כתיבי אלא בהשחתה שעי' גילוח וכיון דליכא לאוקמי לג"ש להכי לא תדרשה למעוטי בנות האליל והפסיק הענין: **מלקט**. פליגי"א של מלחמי חרבות שמחליקין צם את חיק הסיף: **דסייעי**. פליגי"א של עושי חריסין: **פ"ל לא יגלחו**. האמור כהנים ואין דרך גילוח כער ואחיא ג"ש ליתן האמור של כהנים בשראל ושל ישראל כהניס: **אם כן**. דלהכי הוא דלחל נכתוב את שבוקך דהוא ליה גמי כמאן דכתיב פאה דהא כתיב פאה כהאי קרא גבי ראש ומדחוי כתיב גבי זקן את שבוקך ולא כתיב את זקנך ש"מ אפאה קאי וה"ק לא תשחית פאות שבוקך והרי לילף גילוח דהשחתה דפאת פאת ישראל מכהניס אי"כ כ"ב בנין אב שחיב דפאת זקן כהניס ותייתי יפאת זקן בשראל: **מאי פאת ש"מ סרי**. ג"ש שלימה לימוד הכתוב אף לכל האמור בענין: **למזומא נגעים**. שמיני מקום שער חלוקים מסימני עור כער שבנגעי עור כער כתיב שער לבן ובסימני נקקי ראש זקן שער להוב וקאמר הכא דאם העלמה אשה שער בזקנה הוה סימני נגעה כרוין נקקי זקן: **כדפרי כתיב**. זקן של אשה דכתיב איש י"א אשה: **למזומא נגעים**. לכשתהא חטעין דין סהרת מזורע דתגלחת וספריים: **אליצטריך**. למזומא נגעים כדאמרן מעיקרא להשוות סימני נקקי זקן אשה לסימני זקן איש ודאמרת דהדיא כתיב סד"א ללדנין כתיב דלשה הכתוב בקרא לא קאי אלא אהתן הראש וכו' זקן דכתיב כתיב אהתן לאיש ולא לאשה קמ"ל תנא דברייתא הרי הן בזקן לכל דבריהם: **בנים ולא בנות**. בנים אחס לה' (א) לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בנים ולא בנות לקרחה אבל לגדידה אף הכנות: **או אינו**. אלא אף לגדידה: **כשפוח אומר**. בפסוק שלאחרי כי עם קדוש אתה ואף הנשים בכלל עם: ה"ג מרבה אפי את הגדידה שיטנה במקום אחת

שער ושלא במקום שער ומוזיא חיי את הקרחה שאינה אלא במקום שער: **גדידה**. אשגרימי"ד וחוקי האמורי היו על מתיאן: **בשריטה סוף דפסי**. וקס"ד שריטה וגדידה תרתי נינהו מד זיד וחד כבלי ואל"ע דשריטה כהאי ענינא לא כתיב כיון דדמיא לגדידה כתבה הכא ולא תימא אף היא נשים פטורות כתיב כי עם קדוש לרבו"י והכי שפיר טפי ולאו לכרוסי קרא דהא בנים ולא בנות גבי גדידה כתיב ומיניה סליק: **אחת**

ת"כ פ' אמור סוטה כג:

ניז"מ:

[בבב"ב ד: וט"ז]

[ע' מוס' שבועות כג ד"ה א"כ]

מכות כ"א. מ"ד מ"ג מ"ג: ת"כ פ' קדושים

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה בנים וכו' לה' אלהיכם לא תתגודדו: (ב) תוס' ד"ה חס כן וכו' והפסיק הענין וכו' גבי ראש והרי לילף גילוח דכתיב גבי כהנים דהוי השחתה דפאת פאת ישראל מכהניס אי מני וכול ללמוד בבנין אב חייב פאת זקן כהניס ככתיב ופאת זקנס לא יגלחו ומייב פאת זקן בשראל וכו' מ"ה פ"ח מהל' טומאה גמרא הלכה א:

האשה נקנית פרק ראשון קידושין לו

עין משפט גור מצוה

אחם היא . משמעות שהיה בין ביד בין ככלי : **מגני אהרן** . דכתיב (ויקרא כא) לא יקרחו קרחה בראשם גבי אמור אל הכהנים : **דבי כהני קרא** . בני אהרן : **נשואת קרא** . מהך ג"ש גבי ישראל : **בראשם** . האמור אלל כהנים מה ס"ל לפני שנאמר בישראל בין ענייכם משמע כמוך לפדות : **והם לפני** . בישראל תורה אור

שצב א מ"י פ"ב מהל' פ"א ס"ג ע"ו סמג לאוין סב ע"ע י"ד ס"י קפ סעיף י :

שצב ב ג מ"י שם סור ט"ט סס סעיף ט :

שצב ד מ"י פ"ג מהל' מעשה הקרבנות ס"ג מ ע"ש קפ"ג :

שצב ה מ"י שם פ"ט הלכה טו :

שצב ו מ"י פ"ט מהל' ביאת מקדש הלכה ט :

שצב ז מ"י פ"ג מהל' סוטה הלכה טו ופ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה טו :

שצב ח מ"י פ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה טו ופ"ט מהל' מוצות הלכה ד :

אי לאו ג"ש ה"א הפסיק הענין . ואל"ת הכי תיסק ארעתין למימר הכי הא מפסיק לעיל (דף לה) : מפאת שאינה צביל תשחית ולא אמר דקרחה שכתוב בפרשה ראשונה קודם צל תשחית הפסיק הענין לפאת זקן וכו' דקאי אקרחה שהיא ראשונה בפרשה קרובה יותר לבני אהרן דכתיב בפרשה ועוד קשה

שצב ט מ"י פ"ט מהל' סוטה הלכה טו ופ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה טו :

שצב י מ"י פ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה טו ופ"ט מהל' מוצות הלכה ד :

דתיק דמתניתין הכי פליג אקרחה דקאלמר במתני' חוץ מבל תקיף ובל תשחית ולא קאלמר ובל יקרחו והא אפילו מפאת אמר לעיל דקאי לבני אהרן כ"ש דקאי אקרחה דקרובה לבני אהרן וי"ל דסד"ל דגבי קרחה דלע"ג שיהא קרובה לבני אהרן הפסיק הענין משום דכתיב (דברים יד) כי עם קדוש אתה למרבה נשים ואפילו בישראל ומפרש בגמרא ללא הפסיק הענין : **אם** כן ליכתוב קרא קרח . פי' וליתן את האמור על זה בזה הוה מפקין כמה מלתי ואי משום דליבה בזה מלות יתירות אין לנו לחלק מלזה אחת שאנו מויליין בכהנים ובישראל בהדיא דודאי גוף המלוה לא היינו לומדים אלל פירות המלוה גמרי ספיר מהדרי : **תפילין** גופייהו מהבל גמריין לה . ואל"ת ומה בכך מ"מ טילף קרחה מתפילין דלון ג"ש למחלה ונימא מה תפילין נשים פטורות ה"ג גבי קרחה וי"ל דשמא לא נגמרה ג"ש אלל לאשמעינן מקום הנחת תפילין וקשה להר"ם אחאי אין מניחין תפילין בכל הראש כי הכי דקאלמר קרחה בכל הראש ושמא להכי מהכי האי בין ענייכם דהוה מלי למכתב בראשיתם ואלע"ג דגבי קרחה כתיב בין ענייכם ואל"ת קרחה בכל הראש וי"ל דליגמר ג"ש נכתב :

הסמיכות והתנפלות וההגשות . בראש דההגשות ואילך מיירי בכהנים ואחרו קראי בגמ' למעוטי כהנות אלל סמיכות ותנפלות איירי בישראל :

הקבלות והזאות . והולכה ותיקא לא קתני דהולכה בכלל קבלה שהרי מן והקריבו כהן נפקא כמו קבלה ותיקא בכלל הזאה ואל"ת אחאי אינטיריך קרא בגמרא למעוטי נשים תיפוק ליה דכולהו מ"ע שהזמן גרמא הוה שהרי

בניי סכלים המה ואומר בנים לא אמון במ ורע מרעים בנים משחיתים ואומר ויהיה במקום אשר יאמר להם בני אמר להם בני אל חי מאי ואומר ובי תימא סכלי הוא דמקרי בני כי לית בהו הימנותיהו לא מקירו בני ת"ש ואומר בנים לא אמון במ וכי תימא כי לית בהו הימנותא הוא דמיקרו בנים כי פלחו לעבודת כוכבים לא מיקרו בנים ת"ש ואומר ורע מרעים בנים משחיתים וכו' בנים משחיתים הוא דמיקרו בני מעלייא לא מיקרו ת"ש ואומר והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי : **מתני'** הסמיכות והתנפלות וההגשות והקמיצות והקמירות והמליקות והקבלות והזאות נוהגים באנשים ולא בנשים חוץ ממנחת 'וסוטה' ונזירה שהן מניפות : **ג'ב'** סמיכות דכתיב דבר אל בני ישראל וסמך *בני ישראל סומכים ואין בנות ישראל סומכות : תנפלות : דבר אל בני ישראל והניף *בני ישראל מניפין ואין בנות ישראל מניפות : הגשות : דכתיב וזאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן ולא בנות אהרן : קמיצות : דכתיב והביאה אל בני אהרן וקמץ בני אהרן ולא בנות אהרן : הקמירות : דכתיב והקמירו אותו בני אהרן בני אהרן ולא בנות אהרן : המליקות : דכתיב ומלך והקמיר אתקש מליקה להקמרה : הקבלות : דכתיב והקריבו בני אהרן ואמר מר והקריבו

סמיכה כשרה בנשים להכי אינטיריך למעוטי ותנפלה נמי אינטיריך למעוטי משום דלשכתן תנפלה דכשרה בנשים כדמפרש לקמן (א) : חוץ

אחת היא אביי אמר היינו מעמא דאיסי גמר קרחה קרחה מכני אהרן מה להלן נשים פטורות אף באן נשים פטורות ואי סבירא לן דבי כתיב קרא בכולי עניינא הוא דכתיב נשתוק קרא מיניה ותיתי בק"ו ואנא אמינא ומה *כהנים שריבה בהם הכתוב מצות יתירות בני אהרן ולא בנות אהרן ישראל לא ב"ש אי לאו ג"ש הוה אמינא הפסיק הענין השתא נמי נימא הפסיק הענין ואי משום ג"ש מיבעי ליה *לברתניא לא יקרו ויכול אפילו קרא ארבע וחמש קרחות לא יהא חייב אלא אחת ת"ל קרחה *לחייב על כל אחת ואחת בראשם מה ת"ל לפי שנאמר *לא תתגרודו ולא תשימו קרחה בין ענייכם למת יכול לא יהא חייב אלא על בין העינים מנין לדבות כל הראש תלמוד לומר בראשם לחייב על הראש כבין העינים ואין לי אלא כהנים שריבה בהם הכתוב מצות יתירות ישראל מנלן נאמר כאן קרחה ונאמר להלן קרחה מה באן חייב על כל קרחה וקרחה וחייב על הראש כבין העינים אף להלן חייב על כל קרחה וקרחה יחייב על הראש כבין העינים ומה להלן על מת אף כאן על מת א"כ נכתוב קרא קרח מאי קרחה שמעת מינה תרתי רבא אמר היינו מעמא דאיסי דיליף בין ענייכם מתפילין מה להלן נשים פטורות אף באן נשים פטורות ורבא מאי מעמא לא אמר כאביי קרח קרחה לא משמע ליה ואביי מאי מעמא לא אמר כרבא אמר לך תפילין גופייהו מהבא גמר לה *מה להלן מקום שעושים קרחה בגובהה של ראש אף כאן מקום הנחה בגובה הראש ובין לאביי ובין לרבא האי בנים אתם מאי דרשי ביה האי מיבעי *לברתניא בנים אתם לה' אלהיכם בזמן שאתם נוהגים מנהג בנים אתם קרוים בנים אין אתם נוהגים מנהג בנים אין אתם קרוים בנים דברי ר' יהודה רבי מאיר אומר בין כך ובין כך אתם קרוים בנים שנאמר

בנים סכלים המה ואומר בנים לא אמון במ ורע מרעים בנים משחיתים ואומר ויהיה במקום אשר יאמר להם בני אמר להם בני אל חי מאי ואומר ובי תימא סכלי הוא דמקרי בני כי לית בהו הימנותיהו לא מקירו בני ת"ש ואומר בנים לא אמון במ וכי תימא כי לית בהו הימנותא הוא דמיקרו בנים כי פלחו לעבודת כוכבים לא מיקרו בנים ת"ש ואומר ורע מרעים בנים משחיתים וכו' בנים משחיתים הוא דמיקרו בני מעלייא לא מיקרו ת"ש ואומר והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי : **מתני'** הסמיכות והתנפלות וההגשות והקמירות והמליקות והקבלות והזאות נוהגים באנשים ולא בנשים חוץ ממנחת 'וסוטה' ונזירה שהן מניפות : **ג'ב'** סמיכות דכתיב דבר אל בני ישראל וסמך *בני ישראל סומכים ואין בנות ישראל סומכות : תנפלות : דבר אל בני ישראל והניף *בני ישראל מניפין ואין בנות ישראל מניפות : הגשות : דכתיב וזאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן ולא בנות אהרן : קמיצות : דכתיב והביאה אל בני אהרן וקמץ בני אהרן ולא בנות אהרן : הקמירות : דכתיב והקמירו אותו בני אהרן בני אהרן ולא בנות אהרן : המליקות : דכתיב ומלך והקמיר אתקש מליקה להקמרה : הקבלות : דכתיב והקריבו בני אהרן ואמר מר והקריבו

בנים סכלים המה ואומר בנים לא אמון במ ורע מרעים בנים משחיתים ואומר ויהיה במקום אשר יאמר להם בני אמר להם בני אל חי מאי ואומר ובי תימא סכלי הוא דמקרי בני כי לית בהו הימנותיהו לא מקירו בני ת"ש ואומר בנים לא אמון במ וכי תימא כי לית בהו הימנותא הוא דמיקרו בנים כי פלחו לעבודת כוכבים לא מיקרו בנים ת"ש ואומר ורע מרעים בנים משחיתים וכו' בנים משחיתים הוא דמיקרו בני מעלייא לא מיקרו ת"ש ואומר והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי : **מתני'** הסמיכות והתנפלות וההגשות והקמירות והמליקות והקבלות והזאות נוהגים באנשים ולא בנשים חוץ ממנחת 'וסוטה' ונזירה שהן מניפות : **ג'ב'** סמיכות דכתיב דבר אל בני ישראל וסמך *בני ישראל סומכים ואין בנות ישראל סומכות : תנפלות : דבר אל בני ישראל והניף *בני ישראל מניפין ואין בנות ישראל מניפות : הגשות : דכתיב וזאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן ולא בנות אהרן : קמיצות : דכתיב והביאה אל בני אהרן וקמץ בני אהרן ולא בנות אהרן : הקמירות : דכתיב והקמירו אותו בני אהרן בני אהרן ולא בנות אהרן : המליקות : דכתיב ומלך והקמיר אתקש מליקה להקמרה : הקבלות : דכתיב והקריבו בני אהרן ואמר מר והקריבו

[לעיל כא' ושי"ג]

מכות ב. ספרי פ' ראה ת"כ פ' אמור

הנהרות הב"ח (א) חו"ט ד"ה הקבלות וד"ה חוץ מהל' :

[מנחות לו:]

[ג"ל להניף ספרי פ' ראה]

יבמות ד דברים לב הוהט ב

ה"כ פ' אמור ר"ה ג. עירובין ז"ב מניחה טו. חולין ס"ה. י"ב פ' כ"א מנחות ס"ה.

ט ב ט ג ט ד ט ה ט ו

אחת היא [שמשמעות שתייה בין ביד ובין בכלי].

אביי אמר, טעמו של איסי, שלומד "קרח" ו"קרח" מביני אהרן, כמו ששם נשים פטורות, אף כאן נשים פטורות. ואם סוברים? שכאשר כתוב הפסוק [בני אהרן ודורשים לא בנות], בכל ענין הוא שנכתוב, שנשתוק הפסוק ממנו [פ' מהגזירה שיהא לענין ישראל] ותלמיד בק"ו, ואני אגיד, ומה כהנים שריבה בהם הכתוב מצות יתירות, בני אהרן, ולא בנות אהרן, ישראל לא כל שכן. לולא הגזירה שיהא הייתי אומר הענין נפסק. עכשיו גם נאמר, הענין נפסק. ואם משום הגזירה שיהא, צריכים את זה לכתוב שלמדנו בבבלי, "לא יקרחו", הייתי אומר אפילו קרח ארבע וחמש קרחות לא יהא חייב אלא אחת, מלמד הנאמר "קרח", לחייב על כל אחת ואחת²²². "בראש" [הנאמר אצל כהנים, מאחר שנאמר בישראל בין עיניהם משמע שזה דווקא סמוך לפדחות] מה מלמד הנאמר, לפי שנאמר "לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת", הייתי אומר שלא יהא חייב אלא על בין העינים, מנין לרבות כל הראש, מלמד הנאמר "בראש", לחייב על הראש כבין העיניים²²³. ואין לי אלא כהנים, שריבה בהם הכתוב מצות יתירות, ישראל מאיפה יודעים את זה. נאמר כאן "קרח" ונאמר שם "קרח". כמו שכאן חייב על כל קרחה וקרחה וחייב על הראש כבין העינים, אף שם חייב על כל קרחה וקרחה וחייב על הראש כבין העינים. ומה שם [אצל ישראל] על מת, אף כאן על מת. א"כ [שהוא רק בא ללמד את הדבר הזה], שנכתוב הקרא "קרח", מהו "קרח" [זה כמו גזירה שיהא יתירה לדרוש זה]. לומדים מזה שניהם.

רבא אמר, טעמו של איסי, שלומד "בין עינים" מתפילין, כמו ששם נשים פטורות, אף כאן נשים פטורות. ורבא למה לא אמר כאביי. קרח קרחה לא משמע ליה. ואביי למה לא אמר כרבא. אמר לך, [הנחת מקום] תפילין עצמם לומדים מכאן [פ' מגזירה שיהא לקרחה], כמו ששם הוא במקום שששים קרחה בגובהה של ראש, אף כאן מקום הנחה בגובה הראש.

ובין לאביי ובין לרבא [שלומדים פטור של נשים מפסוק אחרת, איך דורשים בנים אתם], "בנים אתם" הזה איך דורשים אותו. את זה צריכים לכתוב שלמדנו בבבלי, "בנים אתם לה' אלהיכם", בזמן שאתם נוהגים מנהג בנים, אתם קרוים בנים, אין אתם נוהגים מנהג בנים, אין אתם קרוים בנים, דברי ר' יהודה. רבי מאיר אומר, בין כך ובין כך אתם קרוים בנים²²⁴, שנאמר "בנים סכלים המה", ונאמר "בנים לא אמון בס", ונאמר "זרע מרעים בנים משחיתים", ונאמר "והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי". מהו ונאמר. ואם תאמר, [דווקא] סכלים הם שנאמר בנים [פ' כשאין בהם אלא שטות הוא שנקראו בנים], כי אין בהם אמונה [והוא רשעים] לא מיקרו בנים. בא ושמע, ונאמר "בנים לא אמון בס". ואם תאמר, כאשר אין בהם אמונה, הם נקראים בנים, כאשר עובדים ע"ז, לא מיקרו בנים, בא ושמע, ונאמר, "זרע מרעים בנים משחיתים" [השחתה היא לשון של ע"ז], ואם תאמר, בנים משחיתים הוא שנקראים [בנים, אבל] בנים מעולים לא יקראו [עוד לעולם, אפילו אם עשו תשובה], בא ושמע, ונאמר "והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי" [שחוזרים ונקראים בני אל חי על ידי תשובה]²²⁵.

²²² עיי' ש"ע (י"ד סי' קפ ס"י): קרח קרחה אחת על ה' מתים, אינו חייב אלא אחת. אבל אם קרח ה' קרחות על מת אחד, חייב על כל אחת ואחת.

²²³ עיי' ש"ע (י"ד סי' קפ ס"ט): קרחה הוא שתולש משער ראשו על המת בכל מקום בראש, בין ביד בין בסם, ושיעורו כדי שיראה מראשו נגריס פנוי בלא שיער, ו"א שתי שערות. ויש מי שאומר דאסורא איכא אפילו בשיער אחד.

²²⁴ עיי' ש"ת הרשב"א ח"א סי' קצד: אע"פ שישאל מומר מותר להלוותו בריבית וכדאיתא בירושלמי בפרק קמא דעבודה זרה בכותאי דקסרין. וכן אין מחזירין לו אבידה דריבית ואבידה באחווה תלינהו רחמנא. ולפנים מן השורה להתחסד עמהם. והאי לא אחינו הוא ואין מרחמין עליו אדרבא מורידין. אבל לגבי טומאה באדם תליא רחמנא. ועוד זה אדם הוא וכל בהמה דקידושי קדושיין וגו' וטו וט ואשתו אסורה עד שישגר בט כישראל. ובכלל בנים הוא כדברי רבי מאיר בשיליה פרק קמא דקדושיין וכו'. ואף על גב דרבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה הכא רבי מאיר קראי קדייק. ומ"מ אף לרבי יהודה לאו מכלל אדם נפקי ולא בהמה נינהו שלא לטמא באהל שכן קידושיהו קידושיין כדאיתא התם ביבמות, ע"כ. ורשב"א זו היא מקור לדברי הרמ"א (סי' שעב ס"ב): קבר של מומר, מטמא כשל ישראל. ויש לעיין בזה, שהרי הרשב"א מדבר בענין טומאת אהל, וקבר צ"ע אם סיבת טומאתו בגלל שנשאר בקבר ואפילו עצם הלוח, והרי מומר לא זוכה לזה, וצ"ע אם זה מטמא.

²²⁵ עיי' מהר"ל (נצח ישראל יא): כי לדעת רבי יהודה כיון שבשם "בנים" הצירוף היותר שיש לישראל אל אביהם שבשמים, אם אין עושים מעשה בנים אין ראויים הם להם הזה, שכבר בטל השם הנכבד הזה. ולדעת רבי מאיר אינו כן, כי שם "בן" נאמר על שהוא יצטרך אב ועילה לישראל, ואם ישראל סרו ופרשו מן אביהם, זהו מצד העלול עצמו, אבל מה שהוא יצטרך עילה להם, לדבר זה אין הסרה כלל, כי אין ההסרה שלהם רק מצד העלול עצמו, ולא מצד העלה. לכן בכל ענין נקראו "בנים".

מתני'. הסמיכות²²⁶ [בקרבנות], והתנופות²²⁷, וההגשות, והקמיצות [המנחות], והקטרות²²⁸, והמליקות [של קרבנות העוף], והקבלות, והזאות, נוהגים באנשים ולא בנשים [דאין העבודה כשרה בנשים]²²⁹, חוץ ממנחת סוטה²³⁰ ונזירה²³¹ שהן מניפות [את מנחתם]²²⁷.

גמ'. סמיכות, שנאמר "דבר אל בני ישראל וכו' וסמך", בני ישראל סומכים, ואין בנות ישראל סומכות.

תנופות. "דבר אל בני ישראל וכו' והניף", בני ישראל מניפין, ואין בנות ישראל מניפות.

הגשות. שנאמר "וזאת תורת המנחה הקרב²²⁸ אותה בני אהרן", בני אהרן, ולא בנות אהרן.

קמיצות. שנאמר "והביאה אל בני אהרן וקמץ", בני אהרן, ולא בנות אהרן.

הקטרות. שנאמר "והקטירו אותו בני אהרן", בני אהרן, ולא בנות אהרן.

המליקות. שנאמר "ומלך וכו' והקטיר", ויש הקש בין מליקה להקטרה [וכנ"ל בהקטרה יש מיעוט שנשים אינם כשרות].

הקבלות. שנאמר "והקריבו בני אהרן". ואמר מר,

וקאמר רבי מאיר, לא זה בלבד שנקראו "בנים" כאשר הם סכלים, ופירוש "סכלים" כאשר הם נעדרים החכמה אשר ראוי שיהיה להם, ובשביל העדר קנין החכמה אין ראוי שיתבטל מהם שם "בנים". כי כאשר הם חוטאים בשגגה, שלא יבינו בשביל העדר החכמה, לא יסולק שם "בנים". אבל אינם פושעים שיהיו מזידים יודעים את רבונם ועם כל זה חוטאים. ועל זה אמר כי עוד יותר מזה, שגם כאשר הם פושעים במזיד נקראים אל ה' ית' "בנים", שנאמר "בנים לא אמן". הרי אף שהאב הוא מוכיח ומלמד ומזהיר את בניו, ויודעים הבנים את אביהם, ועם זה אין אמן בהם, מכל מקום שם "בנים" עליהם.

ולא זה בלבד, אלא אף אם דביקים לגמרי בעבודה זרה, ויוצאים במעשיהם מן הקב"ה להיות דביקים באלהי נכר, ובדבר זה היה ראוי לומר שיתבטל שם "בנים" אשר הם מצטרפים אל ה' ית' כמו צירוף הבן אל אביו, ועל זה אמר שגם בענין זה נקראו "בנים" אל ה' ית'. וכל זה מפני כי אין שייך בטול לענין זה אשר נקראו ישראל "בנים", כי שם "בנים" מצד אשר ה' ית' הוא עילה להם, כמו האב שהוא עילה אל הבן, והוא מצד עצמו של האב, ודבר זה אין שינוי לו בכל חטא אשר יעשו, תהיה החטא מה שהוא, שכל חטא שהוא הסרה מן ה' ית', הכל הוא מצד העלול. אבל מצד כי הוא יתברך עלה להם, דבר זה הוא מצד אמיתת עצמו. ומפני כי עדיין יש לומר, כי אף אם ישראל הם בנים של הסבה הראשונה, הם דבר חסר כאשר הם חוטאים, ועל זה אמר כי נקראו 'בני מעלי', כדכתיב (הושע ב, א) "במקום אשר יאמר לא עמי אתם יאמר בני אל חי אתם". ודבר זה, שרוצה לומר שהם בנים באין חסרון. כי החסרון גם כן הוא מצד ישראל, שהם העלול, מצד הזה הוא החטא. אבל ה' ית', שהוא העילה, ברא ישראל בלא חטא, כי הדבר שהוא מצד העלול יש הסרה, כי יסיר לב האבן מעל לבם, מאחר שאין זה רק מצד העלול, ולכן נקראו ישראל 'בני מעלי'. כי מצד שנבראו מן העלה הם בתכלית הטוב, ואם הלכו אחר יצרם - אין זה מצד עצמם, רק הוא דבר מקרה, כמו שיתבאר בפרק שאחר זה. מכל מקום כיון שהם טובים מצד עצמם, שכן נבראו מן ה' ית' בשלמות, בשביל זה נקראו 'בני מעלי'. ותחלת בריאתם היה בטוב ובשלמות, רק כי אחר כך מצד עצמם נעשו רעים. ואל דבר זה יש סלוק והסרה מן החטא, כי ישובו מדרכם. ודבר שהוא על ענין שתחלתו טוב וסופו טוב, אף על גב שבאמצע אינו טוב נחשב כאלו היה טוב מראשיתו עד הסוף. לכן אמרו ז"ל (ב"ב קכח). לענין פקח ונתחרש וחזר ונתפקח דהוי כאילו היה פקח מראש ועד סוף וכו'.

²²⁶ עיי' רמב"ם (מעש"ק פ"ג ה"ח): הכל סומכין חוץ מחרש שוטה וקטן ועבד ואשה וסומא ונכרי, ואין השליח סומך שאין סמיכה אלא בבעלים שנאמר וסמך ידו לא יד אשתו ולא יד עבדו ולא שלוחו.

²²⁷ עיי' רמב"ם (ביאת המקדש פ"ט ה"א): זר שעבד במקדש עבודתו פסולה וחייב מיתה בידי שמים שנאמר והזר הקרב וימת מפי השמועה למדו שאין חיוב זה אלא לקרב לעבודה והיכן הזהיר עליו וזר לא יקרב אליכם, אי זהו זר כל שאינו מזרע אהרן הזכרים שנאמר וערכו בני אהרן, והקטירו בני אהרן, בני אהרן ולא בנות אהרן.

ועיי' מנחת חינוך (מצוה שצ): והרב המחבר [החינוך] אינו מביא הזכרים אפשר דאינם בכלל לאו הזה כיון דהם זרע אהרן לא הוי זרים. ז"ל: שלא יעבדו זר במקדש, כלומר כל מי שאינו מזרע אהרן, שנאמר, וזר לא יקרב אליכם. ובודאי מודה הרב המחבר דנשים אסורים בעבודת המקדש ומחללי עבודה כמו שמבואר במסכת קידושיין (דף לו) במשנה ובגמרא, דלפינן שם דעבודות פסולים בנשים ומחללי עבודה ע"ש בתוספות. אך יש לומר דסברת הרב המחבר דאינם בכלל זרים אך התורה מיעטת מן בני אהרן ולא בנות אהרן כמו שמבואר שם, אם כן אם עבדו נהי שהם מחללים עבודה מ"מ לא עברו אלא על לאו הבא מכלל עשה, בני וכו' ואינו בכלל עונש כלל כי אינם עוברים על הלאו ולא תטעה הדבר המתברר כתב בסוף דנהוג בזכרים ונקבות היינו בנשי ישראל אבל נשי הכהנים אפשר דאינן בכלל.

²²⁸ פסוק זו היא מקור למצות הקרבה עיי' סוטה יד ע"ב.

"והקריבו", זו קבלת הדם.

והזאות. הזאה של איזה קרבן. אם זה [הזאת דמה] של פרה אדומה, [הרי] "אלעזר" כתוב בה [ואפילו שאר כהנים פסולים וכל שכן נשים]²²⁹. אם זה [הזאת] של פנים [כגון הפרוכת והמוזב הזהב], הכהן המשיח [פי' כהן גדול וזה ממעט כהן הדיוט וכל שכן נשים] כתוב בה. אלא הזאה דבן²³⁰ עוף [שנאמר בחטאת העוף (ויקרא ה &) והזה מדם החטאת, ונצרך לימוד שנשים פסולות], דשלומדים בק"ו מבן צאן, ומה בן צאן שלא קבע לו כהן לשחיטתו [אלא כשרה בזר], קבע לו כהן לזריקת דמו [שנאמר (&) וזרקו בני אהרן], בן עוף שקבע לו כהן למליקתו [שנאמר (&) והקריבו הכהן אל המזבח ומלק את ראשו], אינו דין שיקבע לו להזאתו²³¹. חוץ ממנחת סוטה ונזירה. א"ל רבי אליעזר לרבי יאשיה בן דורו²³², אל תשב על רגלך, עד שאמרת לי את הגמרא הזאת, מאיפה לומדים שמנחת סוטה שטעונה תנופה. מאיפה יודעים את זה. בגופה כתיב "והניף את המנחה". אלא תנופה בבעלים [ולא בכהן], שהרי נאמר (&) ולקח הכהן מיד האשה וכו', מאיפה יודעים את זה. לומדים "יד" "יד" משלמים. נאמר כאן "ולקח הכהן מיד האשה", ונמאר שם "ידיו תביאנה" [והרי זה מדבר בבעלים], מה כאן כהן אף שם כהן, מה להלן בעלים אף כאן בעלים, איך. כהן מכניס ידו תחת יד בעלים ומניף²³³. מצאנו סוטה, נזירה מאיפה יודעים את זה. לומדים "כף" "כף" מסוטה [שנאמר בסוטה (במדבר ה יח) "ונתן על כפיה" ובנזיר נאמר (שם ו יט) "ונתן על כפי הנזיר"].

מתני'. כל מצוה שהיא תלויה בארץ, אינה נוהגת אלא בארץ, ושאינה תלויה בארץ, נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ,

²²⁹ רש"י. ורק כשרה בכה"ג כמו אלעזר (תוס'). זה מח' ביומא מב ע"ב, ועיקר שגם כהן הדיוט כשר לזה, עי' רמב"ם פ"א ה"א.

²³⁰ גירסת רש"י "דם".

²³¹ עי' לעיל הערה עז, וצ"ע שהרי אין שום מקור חוץ מזה, שזריקה פסולה באשה.

²³² יש ב' רבי יאשיה, וא' בן דורו, וא' הזקן (רש"י).

²³³ הקשה תוס': והא הוי חציצה דה"נ אמרינן במנחות (דף צד). אין תנופה בחוברין פי' בשותפים דהיכי ליעביד לינפו והדר לינפו כלומר דהשותפין זה אחר זה יניפו חדא תנופה אמר רחמנא ולא שתי תנופות ואי מנח חד מן השותפין ידיה תחת ידיה דחבריה א"כ הוי חציצה אלמא דבכה"ג הוי חציצה וי"ל שלא דמי דהכא היינו טעמא שלא הוי חציצה בכה"ג לפי שהוא גזירת הכתוב דבעינן כהן ובעלים אבל התם גבי שני שותפין חשיב כה"ג חציצה אם אחד מהם מניח ידו תחת יד חברו לפי שאינה גזירת הכתוב שיהיו שניהן מניפים עוד י"ל דה"נ לא מיירי שהכהן מניח את ידו תחת יד הבעלים ממש דבכה"ג הוי חציצה אלא ר"ל שאוחז הכלי למטה והבעלים אוחזין למעלה והשתא ליכא חציצה כלל דה"נ אשכחן גבי ביכורים שהכהן היה אוחז בשפתיו כלומר בשפת הכלי למעלה והבעלים למטה ה"נ גבי מנחות איפכא שיד הבעלים תהיה למעלה ויד הכהן למטה.

האישה נקנית פרק ראשון קידושין

היינו מונחת סוטה וזוירה מפני שהן מניפות. וא"ת טיפוק ליה דכל הני אינן כשדות בגמיה לשי סהמחסי בגדיה דהא חמיר ב"ב דבזבחים (דף י"ז) דאפילו הכיני בזמן שאין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם וי"ל דמיירי שלבשו את הבגדים א"ל י"ל כיון שלא נטפו בזבדי כהונה לא הו' מוחסי בגדים: **א** דפרה אלעזר כתיב בה. פ"י בקונטרס אפילו כהן הדיוט פסול וכ"ש נשים תימה הניחא למ"ד לזרות ממי בעי' (ב) כ"ג דומיא דאלעזר פריך ספיר אבל למ"ד זכאן הדיוט מרבינן ליה לזרות קשה דמיא פריך הכא גמרא דילמא משה' אינטיך (קרא) (קרא) הכא למעוטי נשים משום דהעבודה מותרת זכאן הדיוט לזרות וי"ל דה"פ מדאינטיך הסם לרבוויי כהן הדיוט מכלל לגבי נשים פשיטא ליה לתנא דלין עבודה כשרה כהן וכן יש לפרש כמאן אי דפנים וכו': **ב** דפנים כהן משום כתיב. פ"י בקונטרס הוציא דפרה ומוצא הזבזב האמורים זכר כהן משיח ופר העלם דבר של זיבור וגמרא להר"ם דא"צ דפר העלם דבר מרבינן הסם (ת"כ פ' ויקרא) דעבודתה כשרה אפילו זכאן הדיוט מרבינן ליה מן ה' דהכאן הדיוט מרבינן ליה מרבינן קרא לרבוויי כהן הדיוט דכשרה כהן מכלל דפשיטא ליה לתנא דנשים אינן כשדות זכא: **ומה** זכאן לאן שלא קבע לו כהן לשמיטתו קבע לו כהן להוציא את המנחה אלא המנחה כתיב בבעלים מנלן *אתיא יד יד משלמים כתיב הבא ולקח הכהן מיד האישה וכתוב התם ידיו תביאנה מה כאן כהן אף להלן כהן מה להלן בעלים אף כאן בעלים הא כיצד כהן מכניס ידו תחת יד בעלים ומניף אשבחן סוטה נזירה מנלן אתיא כהן כהן מסוטה: **מתני'** ככל מצוה שהיא תלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ ושאינה תלויה בארץ נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ חו"ץ

ה"ג הוא דהיבא. ו"ג היבא כתיב: אי דפרה. הואיל דמה דפרה אדומה: אלעזר כתיב בה. ואפילו שאר הכינים פסולין וכ"ש נשים: אי דפנים. הואיל דפנים כהן הפרכות ומוצא הזבזב האמורים זכר כהן משיח ופר העלם דבר של זיבור: **הכאן המשיח כתיב זכאן**. למעוטי הדיוטים וכ"ש נשים ומאי אינטיך ליה לתנא למיתנייה: **הוא דס טוף**. דכתיב זכאן הדיוט פסול (ויקרא ה) והוא מדם המטאת ואינטיך לשמיטתו נשים פסולות ונפקא ליה מק"ץ מזריקת דם דעולת זכאן דכתיב זכאן (שס א) וזרקו בני אהרן: **לא קבע לו כהן לשמיטתו**. ששמיטה כשרה זכר דכתיב (שס) ושחט את זכאן דהבקר והקריבו בני אהרן מקבלה ואילך ממות כהונה לימד על השמיטה ששברה זכר (זכרות דף נ"א): **לפחותו**. לזריקת דמו דכתיב (שס ה) וזרקו בני אהרן: **זכאן קבע לו כהן למיתתו**. דכתיב (שס ה) והקריבו הכהן אל המזבח ומלק את ראשו: **לרבי יאשיה דרריה**. שהיה בדורו אמורא

מגיבא יא. זכמים יג.

[ע' תוס' כהונות פ"י ד"ה שמה]

[עירובין נד.] סוטה י"ג. מכות ג' מרים נה. נזיר נד' זכמים קה. מנחות נ"ה ע"י.

סוטה י"ג. מכות י"ג. מנחות פ"א. סוכה ז"ה. ספרי פ' בשא

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אי דפרה וכו' כ"ג דומיא דאלעזר. ג"כ כלומר דומיא דאלעזר דלא הוה כהן הדיוט והוא דיין לזכות מיהו בע"כ לאו דומיא ממש דאלעזר דהא כהן הוה ולא כ"ג ויהי כפי ערך בקליה אותה לאלעזר ולא לזרות א"ל לזרות ככ"ג וא"ל לזרות ככאן הדיוט ע"כ דף נ"ב: (ב) ד"ה וכו' לא טי מלה כ"ל ויבית לה ממק:

הוא דהיבא או קבלת הרם: והואות: הואה דהיבא אי דפרה אלעזר כתיב בה אי דפנים הבהן המשיח כתיב בה אלא הואה *דבין וייק"ד עוף דאתיא בק"ו מבן צאן ומה בן צאן שלא קבע לו כהן לשמיטתו קבע לו כהן להוצאתו בן עוף שקבע לו כהן למיתתו אינו דין שיקבע לו להוצאתו: חו"ץ מונחת סוטה וזוירה: א"ל רבי *אליעזר לרבי יאשיה דרריה *לא תיתיב *אברעך עד דאמרת לי להא שמעתתא מנין למנחת סוטה ששמיטה תנופה מנלן בגופה כתיב *והניף את המנחה אלא המנחה כתיב בבעלים מנלן *אתיא יד יד משלמים כתיב הבא ולקח הכהן מיד האישה וכתוב התם ידיו תביאנה מה כאן כהן אף להלן כהן מה להלן בעלים אף כאן בעלים הא כיצד כהן מכניס ידו תחת יד בעלים ומניף אשבחן סוטה נזירה מנלן אתיא כהן כהן מסוטה: **מתני'** ככל מצוה שהיא תלויה בארץ אינה נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ חו"ץ

[י"ל תנא]

[י"ל אלעזר]

[ע' תוס' מיר נד' ד"ה אמר וכו' פירוט על זה]

זכאן לאן שלא קבע לו כהן לשמיטתו קבע לו כהן להוציא את המנחה אלא המנחה כתיב בבעלים מנלן *אתיא יד יד משלמים כתיב הבא ולקח הכהן מיד האישה וכתוב התם ידיו תביאנה מה כאן כהן אף להלן כהן מה להלן בעלים אף כאן בעלים הא כיצד כהן מכניס ידו תחת יד בעלים ומניף אשבחן סוטה נזירה מנלן אתיא כהן כהן מסוטה: **מתני'** ככל מצוה שהיא תלויה בארץ אינה נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ חו"ץ

רש"י מ"ו

אף כאן בעלים: **ידיו תביאנה מה כאן כהן אף להלן בעלים אף כאן בעלים הא כיצד כהן מכניס ידו תחת יד בעלים ומניף אשבחן סוטה נזירה מנלן אתיא כהן כהן מסוטה: מתני'** ככל מצוה שהיא תלויה בארץ אינה נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ חו"ץ

אף כאן בעלים: **ידיו תביאנה מה כאן כהן אף להלן בעלים אף כאן בעלים הא כיצד כהן מכניס ידו תחת יד בעלים ומניף אשבחן סוטה נזירה מנלן אתיא כהן כהן מסוטה: מתני'** ככל מצוה שהיא תלויה בארץ אינה נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ חו"ץ

[ע' תוס' זכמים נ"ה ד"ה מה לנן]

האישה נקנית

פרק ראשון קידושין

לז

עין משפט
גד מצוה

ת"א א מ"י פ"י מהל' מאלכות אסורות כ"ז כ סנה (ל"ח) קד' עו"ש"ע י"ד סימן ל"ד סע"ף ח :

ת"ב ב מ"י ע"ש הלכ"ס מ"ט ע"ש ע"י י"ד סימן ל"ד סע"ף ט :

[לנטינו איתא רב נחמן כ"ה דרב יוסף]

ת"ג ג מ"י פ"א מהלכות ע"ז הלכ"ס א סנה ע"ין טו :

חזן מן הערלה והכלאים . שאנ"ש שחלויות בדרך טהרים אף בח"ל הערלה הלכה והכלאים מדברי סופרים כדלקמן (דף נח): אף ספרד . מלאכלו לפני העומר : ג' תלוים דכתיב בה ב"ש . שחללה הכתוב צביאת הארץ כגון כי תבואו (ויקרא יט) כי יביאך (שמות יג) : ספילין ופטר חמור . כתיב בה והיה כי תורה אור

[למקן ט.]

יביאך בפרשת קדש לי (שם) : וטובין

בין בדרך בין כו' . תפילין אשכחן

בכמה דוכתיין ברבנן אמוראי דבבב

דנמתי תפילין (פטר חמור בפטר רחס

תלה רחמנא) : חובט בגוף . הייט

אינה תלויה בדרך אינה מוטלת לא

על הקרקע ולא על גידולו אלא על

גופו של אדם כגון שבת תפילין עבודה

כוכבים פטר חמור מילה עריות

וכיו"ל בהם : חובט קרקע . שמוטלתה

על הקרקע או גידולו כגון תרומות

ומעשרות חלה לקט שחיה אפיה

שביעית חדש ערלה כלאים : מנא

ס"פ . דוכות הגוף טהרת בכל מושבות

ומזבת הקרקע אינה אלא בדרך :

תשמרון זו משנה . שמיבאה לדי

מעשה דכתיב תשמרון לעשות : אפר

אחס פ"ים . בין בדרך בין בח"ל :

לא ולמד . על איזה מהם הכתוב אומר

כ"ה האומר אפר אחס חיים על האדמה :

ממה שאומר בענין . דכמוך ליה אבד

תאבדון וגו' דהייט עבודת כוכבים

ועליהם נחרבו כל מושבות כדכתיב

כל הימים אשר אחס חיים ודבר הלמד

מעייט אחד מ"ג מדות היא וגלמד

מכאן דכל חובת הגוף טהרת אף

בח"ל : אכל חדש . לא נהג ואע"ג

דכתיב ביה ממושבותיכם בסיפיה

דולחם וקלי וכו' וגו' לאו למימרא

ב"מ שאחס יושבים אלא לומר שאף

בדרך לא נחתיבו כל י"ד טהה שהיו

בגלגל שכבשו ושחלקו עד שנתיישבו

בה והכיר כל אחד את שלו : או דלמא

לקולא מניג . דקאמר ח"ק חזן מן

הערלה והכלאים מהלכה וכ"ש חדש

דכתיב ביה מושבות ומשמע כ"מ

שחיס יושבים ואתא ר"א למימר אף

החדש הוא מן המלות התלויות בדרך

ואין טוהג אלא בדרך דמושב לאחר

ירושה וישיבה משמע : אקפייסא . לא

קאי אחזן אלא אכל מזה התלויה

בדרך : מאן ס"ק . דמתני' דפליג

אדר"א : ר' ישמעאל היא . דשמעיין

ליה דלמר מושב לאחר ירושה וישיבה

הוא ואין חדש טוהג אלא בדרך ואתא

ר"א למימר אף החדש טוהג הערלה

וכלאים וטוהג בכל מושבות אלמא

לחומרא פליג : ללמדך ש"מ כו' . גבי

פרשת נכסים קאי בפרשת שלח נך

דכתיב כי תבואו אל ארץ מושבותיכם

ועשיהם אשה לה' וגו' ויליף' ישמעאל

בשחיטת קדשים (דף ק"א) . מקרא

דלא בא הכתוב אלא להטעינן נכסים

לזכור אלא להטעינן נכסים לזכור

יחיד ונפקא ליה מדכתיב אשר אני

וטון לכס בצבמה הטהרת לנכס

הכתוב מדבר הלכך על כרחך האי מושבותיכם

לאו כ"מ שאחס יושבים

משמע דחזן במת ליבור אלא במקום אחד

אלא קרא לאשמעינן דאף בצבמת

בגלגל שיהי שם מושב הנחשת כל

י"ד טהה שכבשו וחלקו והיא במת ליבור

לא נחתיבו בנכסים וטוהג לא

חזן מן הערלה ויכלאים *ר"א אומר אף

החדש : ג' מאי תלויה ומאי שאינה תלויה

אילימא תלויה דכתיב בה ביאה ושאינה

תלויה דלא כתיב בה ביאה והרי תפילין ופטר

חמור דכתיב בהן ביאה ונהוגין בין בארץ בין

בח"ל אמר רב יהודה ה"ק כל מצוה שהיא

חובת הגוף נהוגת בין בארץ בין בח"ל חובת

קרקע אינה נהוגת אלא בארץ מנה"מ *דת"ר

אלה החרקים אלו המדרשות והמשפטים אלו

הדינים אשר תשמרון זו משנה לעשות זו

מעשה בארץ יכול כל המצות כולן לא יהו

נוהגים אלא בארץ ת"ל כל הימים אשר

אתם חיים על האדמה אי כל הימים יכול יהו

נוהגים בין בארץ בין בח"ל ת"ל בארץ אדר

שריבה הכתוב ומיעט צא ולמד ממה שאומר

בענין *אבד האבדון את כל המקומות אשר

עבדו שם וגו' מה עבודת כוכבים מיוחדת

שהיא חובת הגוף ונהוגת בין בארץ בין

בחוץ לארץ אף כל שהיא חובת הגוף נהוגת

בין בארץ בין בח"ל : חזן מן הערלה

והכלאים : איבעיא להו ר"א לקולא פליג או

לחומרא פליג לחומרא פליג וה"ק חזן מן

הערלה ומן הכלאים דהלכתא גמירי לה

אע"ג דאיכא למימר חובת קרקע היא אבל

חדש בארץ אין בח"ל לא מ"מ מושב לאחר

ירושה וישיבה משמע ואתא ר"א למימר אף

חדש נהוג בין בארץ בין בח"ל מ"מ מושב

בכל מקום שאחס יושבים או דלמא לקולא

פליג וה"ק חזן מן הערלה והכלאים

דהלכתא גמירי לה וכ"ש חדש דמושב *כ"מ

שאחס יושבים משמע ואתא ר"א למימר

חדש אינו נהוג אלא בארץ דמושב לאחר

ירושה וישיבה משמע ומאי אף אקמייחא

ח"ש דאמר אב"י מאן תנא דפליג עליה דר"א

ר' ישמעאל היא *דתניא ללמדך שכל מקום

שנאמר בו מושב אינו אלא לאדר ירושה

וישיבה דברי רבי ישמעאל אמר לו ר"ע הרי

שבת שנאמר בו מושבות ונהוגת בין בארץ

בין בח"ל א"ל שבת (ב) ק"ו אתיא מה

מצות קלות נהוגת בין בארץ בין בח"ל

שבת חמירא לא כ"ש מדאמר אב"י מאן

תנא דפליג עליה דר"א רבי ישמעאל ש"מ

רבי אליעזר לחומרא פליג שמע מינה מכדי

רבי ישמעאל אהיבא קאי אנכסים בנכסים

ביאה

במתניתין טוהג בשל עובדי כוכבים :

דרי תפילין ופטר חמור . פירש

בקונטרס דטהג בח"ל דהא

אשכחן בכמה דוכתיין ברבנן אמוראי

דבבב דמתני תפילין וקונטליט בצבורות

(דף ר"א) *דרמי בר תמא דהיה מצבב

היה לו פטר חמור ואת דלמא

מדרבנן או עבדי וי"ל דמ"מ פריך

שפיר דכי נמי מדרבנן או עבדי מ"מ

הוה ליה למתניה במתני' חזן מתפילין

ופטר חמור דהא תשיב ערלה במתני'

דמשמע בצמון לחיטו אלא מדרבנן

דקתני יורד ולוקח וכו' ואת ה"י

חיסך ארעתיה למימר דמלוה התלויה

בדרך אינה אלא א"כ לאמר בה ביאה

וה"י כלאים דלא כתיב בכו ביאה וקרי

ליה במתני' תלויה בדרך וי"ל דלשום

היה יודע דמלוה שהיא חובת הקרקע

נקרחת תלויה בדרך אע"ג דלא כתיב

בה ביאה אלא הוה סלקא דעתיה דאף

אזוהי שאינה חובת קרקע אלא חובת

הגוף אי כתיב בה ביאה הויה נמי

נקרחת תלויה בדרך ולהכי פריך הרי

תפילין ופטר חמור : ד"ג לא ולמד

ממה שכתוב בענין מה עבודת כוכבים

מיוחדת . ול"ג עבודת כוכבים בכלל

היתה ולמה ילחח להקט אלהי סהרי

ילחח לומר אבד תאבדון :

ללמדך ש"מ שנאמר בו מושב .

פירש בקונטרס דגבי

פרשת נכסים קאי דכתיב כי תבואו

אל ארץ מושבותיכם ועשיהם אשה

וגו' ויליף ר' ישמעאל מקרא דלא בא

הכתוב אלא להטעינן נכסים לבמת

לזכור ואפילו קרבן יחיד בצבמת לזכור

כדמשמע לקמן (עמוד ג) אבל לא קרבן

יחיד בצבמת יחיד ונפקא לן מדכתיב

בהאי פרשת נכסים אשר אני טון

לכס משמע בצבמת הטהרת ככולכם

הכתוב מדבר הלכך ע"כ האי

מושבותיכם לא משמע כל מקום שאחס

יושבים ואין במת לזכור אלא במקום

אחד א"כ ממושבותיכם דכתיב אתא

לאשמעינן דאף במת בגלגל שיהי שם

מושב הנחשת כל י"ד טהה שכבשו

וחלקו והיא במת לזכור לא נחתיבו

בנכסים אלא דוקא נך שבו לשיה

דהייט לאחר ירושה וישיבה ונחתיבו

בנכסים וטוהג לא פסקו נכסים חבמת

לזכור אפילו משחרבה שילה היתה

במת לזכור צבוב וגבעון והייט דקאמר

ללמדך ש"מ כו' כלומר מדפירש לן

קרא אלהי הטהרת ככולכם ש"מ

מושבותיכם דכתיב בנכסים לאו כי במת

יחיד הנעשית בכ"מ בשעת היחר הבמות עכ"ל :

דרי שבת שנאמר בה מושבות . פי' בקונטרס דכתיב לא

תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת ולא נהירא דהא

לירשא אחרינא דדררשין בפ"ק דשבת (דף כ.)

בכל מושבותיכם אי

אזוהי מצעיר אבל אזה מצעיר במדורות בית המוקד וע"ק

דקאמר בצמון סד"א הואיל בעניינא דמועדות כתיב והאי

קרא לא כתיב בעניינא דמועדות לכך נראה דקרא

אחרינא הוא דכתיב שבת היא לה' בכל

מושבותיכם בפרשת חמור אל הכהנים גבי מועדות :

במאי

ה"ש מ"ז

ספרי פ' ראה

[ממנות פד.]

ספרי פרשת שלח נך

הגרות הב"ח
(ה) ב"ב סנה מק"ו
איתא :

חוץ מן הערלה²³⁴ וכלאים²³⁵ שאע"פ שתלויות בארץ נוהגים אף בחוץ לארץ הערלה הלכה למשה מסיני והכלאים מדרבנן, ר"א אומר, אף החדש.

גמ'. מהו [פירוש המילה] "תלויה", ומהו "שאינה תלויה". אם תאמר תלויה, שנאמר בה "ביאה" [פי' שתלאה הכתוב חיוב המצוה בביאת הארץ כמש"כ כי תבאו (ויקרא יט &), או כי יביאך (שמות יג &)], ושאינה תלויה, שלא כתיב בה "ביאה", והרי תפילין [שנאמר בו (&)] והיה כי יביאך [ופטר חמור²³⁶ שנאמר בהן ביאה, ונוהגין בין בארץ בין בחוץ לארץ [מצאנו כמה פעמים שרובנים בכלל הניחו תפילין]²³⁷].

אמר רב יהודה, ה"ק, כל מצוה שהיא חובת הגוף²³⁸ [היינו אינה תלויה בארץ אינה מוטלת לא על הקרקע ולא על גידוליו אלא על גופו של אדם כגון שבת תפילין עבודת כוכבים פטר חמור מילה עריות וכיוצא בהם], נוהגת בין בארץ בין בחוץ לארץ. חובת קרקע [פי' מצוה שמוטלת על הקרקע או גידוליו כגון תרומות ומעשרות חלה לקט שכחה ופאה שביעית חדש ערלה כלאים], אינה נוהגת בארץ. מאיפה יודעים את זה [שחובת הגוף נוהגת בכל מושבות וחובת הקרקע אינה אלא בארץ]. שהרובנים למדו "אלה החוקים", אלו המדרשות. "והמשפטים", אלו הדינים. "אשר תשמרון" זו משנה [לימוד שמביאה לידי מעשה, שנאמר "תשמרון לעשות" (&)]. "לעשות", זו מעשה. "בארץ", יכול כל המצות כולן לא יהו נוהגים אלא בארץ, מלמד הנאמר "כל הימים אשר אתם חיים על האדמה" [פי' בין בארץ בין בחוץ]. אם [מדויק מה שכתוב?] "כל הימים", יכול יהו נוהגים בין בארץ בין בחוץ לארץ, מלמד הנאמר "בארץ". אחר שריבה הכתוב ומיעט, צא ולמד [על איזה מהם הכתוב אומר כל הימים אשר אתם חיים על האדמה] ממה שאמרו בענין [דסמוך ליה אבד תאבדון וגו' דהיינו עבודת כוכבים ועליהם נתרבו כל מושבות כדכתיב כל הימים אשר אתם חיים ודבר הלמד מעניינו אחד מיי"ג מדות היא ונלמד מכאן דכל חובת הגוף נוהגת אף בחוץ], "אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם וגו'", מה עבודת כוכבים מיוחדת שהיא חובת

²³⁴ ע"י ש"ע (י"ד סי' רצד ס"ח): עולה נוהגת בכל מקום ובכל זמן, בין בשל עובד כוכבים בין בשל ישראל, אלא שבשל ארץ ישראל היא מן התורה ובחוצה לארץ הלכה למשה מסיני. הגה: ואסור ללקוט לנכרי פירות מאילן שלו שהוא ערלה, משום שנהנה במה שמחזיק לו הנכרי טובה על זה (כל בו ו"ה בשם א"ח).

וע"י חת"ס (י"ד ח"ב סי' רסו) שמפלפל ומעלה שערלה של עובד כוכבים בחוץ לארץ דרבנן בעלמא הוא ולא הלכה למשה מסיני, אבל מסיים הואיל ואנו מדמין כו' כיון שלא מצאתי זה להדיא בקדמונים.

²³⁵ ע"י ש"ע (י"ד סי' רצו ס"ט): כל השיעורים האלו שמרחיקים בין הגפנים והתבואה או הירק, אינם אלא בא"י או בסוריא. אבל בחו"ל, מותר לזרוע בצד הגפנים בתוך הכרם, לכתחלה. ולא אסרו בח"ל אלא לזרוע שני מיני ירק או תבואה עם החרצן במפולת יד. ואם אמר לתינוק עובד כוכבים לזרוע לו בח"ל, מותר. אבל לא יאמר לעובד כוכבים גדול, שלא יתחלף בישראל. ואף על פי שמותר לזרוע הירק בצד הכרם בחוצה לארץ, הרי אותו הירק לזרוע שם אסור באכילה, ואפילו בחוצה לארץ, והוא שיראה אותו לוקט ומוכר, אבל ספיקו מותר. הגה: וי"א שהוא מותר לזרוע ירק בצד הגפנים בח"ל, מותר לאכול אותו ירק גם כן. ואין לחוש אלא במקום דאיכא למיחש שזרוע ב' מיני ירק או ב' מיני תבואה עם חרצן במפולת יד, ועל כן נהגו להקל במדינות אלו בירקות הנמצאים זרועות בכרמים, כי לא שכיח שזרועו באיסור.

וע"י ט"ז: ואם אמר לתינוק כו'. הוא הדין לכתחלה מותר לומר כן דהכי עביד רב משרשיא לענין כלאי כרם דהא מדרבנן ניהו בחוץ לארץ אפי' בחטה ושעורה וחרצן במפולת יד ולא דמי לסירוס דאסור לעשות על ידי עובד כוכבים כמ"ש באבן העזר סימן ה' דהתם איסור דאורייתא הוא ועיין מ"ש בסימן רצ"ז סעיף ב'.

²³⁶ וכן מצינו בבכורות (דף יא.) דרמי בר חמא דהיה מבבל היה לו פטר חמור [תוס' בשם רש"י].

²³⁷ רש"י. ע"י רמב"ם (מאכלות אסורות פ"ה ה"י): במה דברים אמורים בנוטע בארץ ישראל שנאמר כי תבאו אל הארץ וגו'.

וע"י לח"מ: אף על גב דבפ' האשה נקנית (דף ל"ז) אמר דלאו בהא תליא דהקשו שם והרי תפילין ופטר חמור דכתיב בהן ביאה ונוהגין בין בארץ בין בח"ל ואמר הטעם משום שהיא חובת קרקע מ"מ כתב רבינו הטעם דכתיב כי תבואו וכו' דמשמע ליה דהיא דרשא פשוטה יותר אף על פי שנחית בגמרא וכן דרכו של רבינו לכתוב הדרשה הפשוטה בכתוב אף על פי שאינה עיקר.

וע"י ירושלמי ערלה פ"א ה"ב:

²³⁸ רמב"ם ע"ז פ"ז ה"א: מצות עשה היא לאבד עבודת כוכבים ומשמשיה וכל הנעשה בשבילה שנאמר אבד תאבדון את כל המקומות ונאמר כי אם כה תעשו להם וגו', ובארץ ישראל מצוה לרדוף אחריה עד שנאבד אותה מכל ארצנו, אבל בחוץ לארץ אין אנו מצווין לרדוף אחריה אלא כל מקום שנכבש אותו נאבד כל עבודת כוכבים שבו, שנאמר ואבדתם את שמם מן המקום ההוא, בארץ ישראל אתה מצווה לרדוף אחריה ואי אתה מצווה לרדוף אחריהן בחוץ לארץ.

הגוף, ונוהגת בין בארץ בין בחוץ לארץ, אף כל שהיא חובת הגוף, נוהגת בין בארץ בין בחוץ לארץ.

חוץ מן הערלה והכלאים. שאלו אותו, ר"א חולק לקולא [שאיין איסור חדש בחוץ] או לחומרא [שחדש אסור בחוץ]. מצדד הגמ' אם נאמר] הוא חולק לחומרא, וכך אמר התנא הראשון, חוץ מן הערלה ומן הכלאים, שזה הלכה למשה מסיני, אף על גב דאפשר לומר חובת קרקע היא, אבל חדש [לא נהג ואף על גב דכתיב ביה ממושבותיכם בסיפיה דולחם וקלי וכרמל וגו' לאו למימרא ככ"מ שאתם יושבים אלא לומר שאף בארץ לא נתחייבו כל י"ד שנה שהיו בגלגל שכבשו ושחלקו עד שנתיישבו בה והכיר כל אחד את שלו, בארץ כן, בחוץ לארץ לא. למה. "מושב", משמע [רק] לאחר ירושה וישיבה, ובא ר"א לומר, אף חדש נוהג בין בארץ בין בחוץ לארץ. למה. "מושב", בכל מקום שאתם יושבים. או אולי הוא חולק לקולא [דקאמר ת"ק חוץ מן הערלה והכלאים מהלכה וכ"ש חדש דכתיב ביה מושבות ומשמע כ"מ שאתם יושבים ואתא ר"א למימר אף החדש הוא מן המצות התלויות בארץ ואין נוהג אלא בארץ דמושב לאחר ירושה וישיבה משמע], וכך אמר התנא הראשון, חוץ מן הערלה והכלאים, שזה הלכה למשה מסיני, וכ"ש חדש, ד"מושב", משמע כל מקום שאתם יושבים. ובא ר"א לומר, חדש אינו נוהג אלא בארץ, ד"מושב", משמע [רק] לאחר ירושה וישיבה. ומהו "אף". על הראשון [פי' כל מצוה התלויה בארץ].

בא ושמע, שאמר אביי, מיהו התנא [קמא של המשנה] שחולק על רבי אלעזר. ר' ישמעאל היא [שלמדנו שמושב לאחר ירושה וישיבה הוא ואין חדש נוהג אלא בארץ ובא ר"א לומר אף החדש נוהג כערלה וכלאים ונוהג בכל מושבות אם כן חולק להחמיר], שלמדנו בכרייתא, ללמדך, שכל מקום שנאמר בו "מושב", אינו אלא לאחר ירושה וישיבה, דברי רבי ישמעאל²³⁹. אמר לו ר"ע, הרי שבת²⁴⁰, שנאמר בו "מושבות", ונוהגת בין בארץ בין בחוץ לארץ. א"ל, שבת, ק"ו בא, מה מצות קלות נוהגות בין בארץ בין בחוץ לארץ, שבת החמורה לא כ"ש. מזה שאמר אביי, מיהו התנא שחולק על ר"א. רבי ישמעאל, לכן לומדים, רבי אליעזר חולק לחומרא, וכך לומדים.

הרי רבי ישמעאל על מה מדבר. על נסכים, בנסכים

²³⁹ גבי פרשת נסכים קאי בפרשת שלח לך דכתיב כי תבואו אל ארץ מושבותיכם ועשיתם אשה לה' וגו' ויליף ר' ישמעאל בשחיתת קדשים /בזחים/ (דף קיא) מקרא שלא בא הכתוב אלא להטעינים נסכים לבמות ציבור ולא לבמות יחיד ונפקא ליה מדכתיב אשר אני נתון לכם בבמה הנוהגת לכולכם הכתוב מדבר הלכך על כרחך האי מושבותיכם לאו כ"מ שאתם יושבים משמע דאין במת ציבור אלא במקום אחד אלא האי מושב דכתיב אתא קרא לאשמעינן דאף בבמת גלגל שהיה שם מזבח הנחשת כל י"ד שנה שכבשו וחלקו והיא במת ציבור לא נתחייבו בנסכים אבל משבאו לשילה דהיינו לאחר ירושה וישיבה נתחייבו בנסכים ושוב לא פסקו נסכים בממות ציבור ואפילו משחרבה שילה והיתה במת ציבור בנוב וגבעון והיינו דקאמר ללמדך של"מ כו' כלומר מדפריש לך קרא במה הנוהגת בכולכם ש"מ מושב דכתיב בנסכים לאו כ"מ משמע דאי"כ הויה לה במת יחיד הנעשית בכל"מ בעשת היתר הבמות (רש"י).

²⁴⁰ נאמר בה לא תבערו וגו' ונוהגת בכל"מ אף מושבותיכם דנסכים בכל"מ קאמר ובבמת יחיד הנוהגת בכל מושבות הכתוב מדבר והאי דתלייה בביאת הארץ ה"ק עד עכשיו הייתם במשכן שהבמות נאסרו ועדיין לא הקרבתם נסכים אלא בבמות ציבור ומשתבאו לארץ כל י"ד שנה שלא הוקבע משכן שילה והיו שוכנים בגלגל טרודים במלחמה וקיל"ל שהותרו הבמות בא כתוב זה ללמדנו כי תבואו אל הארץ ותהא במת יחיד מותרת אף היא תטעון נסכים והכי איתא בזבחים (שם /קיא/) (רש"י). וי"א שהפסוק היא: שבת היא לה' בכל מושבותיכם בפרשת אמור אל הכהנים גבי מועדות (תוס').

גם ביאה וגם מושב כתוב בהם [ואם כן איך לומדים ממנו מושב ללא ביאה אולי רק זה שמפורש בו ביאה הוא שלא צריך לומר כל מקום שאתם יושבים או מושב ללא ביאה אפשר אפילו בחו"ל]. כך נאמר, ללמד, שכל מקום שנאמר ביאה ומושב, אינו אלא לאחר ירושה וישיבה [של ארץ ישראל], דברי ר' ישמעאל. אמר לו ר"ע, אם כן, הרי שבת שנאמר בו מושבות. וא"ל, שבת ק"ו היא. ונאמר לו, אני דברתי על ביאה ומושב. אחד ועוד אמר לו, אחד, שאני דברתי על ביאה ומושב, ועוד, מה שאמרת, הרי שבת שנאמר בו מושבות, שבת, ק"ו היא.

במה חולקים [פי' מה ראה ר"ע שלא ללמוד כמו ר' ישמעאל שמאחר שנאמר ביאה ומושב משמע דווקא לאחר ירושה וישיבה]. חולקים אם קירבו נסכים במדבר, ר' ישמעאל סובר, לא קירבו [יחידים] נסכים במדבר [אע"פ שבקרבנות ציבור הקריבו], ור"ע סובר, קירבו [יחידים] נסכים במדבר [בבמת יחיד].

אמר אביי, ההלכה הזו [שאינן ירושה וישיבה אלא היכן שנאמר מושב עם ביאה] שלמדו בבית מדרש של ר' ישמעאל, הוא לאפוקי מהלכה אחרת שלמדו בבית מדרש של ר' ישמעאל [שאפילו במקום שלא נאמר אלא ביאה לבד אינוה אלא לאחר ירושה וישיבה]. שלמדו בבית מדרש של ר' ישמעאל, הואיל ונאמרו ביאות בתורה סתם, ופירט לך הכתוב באחד מהן [כמו לענין מלך, שנאמר כי תבא אל הארץ וגו' וירשתה וישבתה בה, ואמרת אשימה עלי מלך] לאחר ירושה וישיבה, כמו כן כל [ביאה היא אך ורק] לאחר ירושה וישיבה. והשני [למה הוא לא לומד שכל מקום שנאמר ביאה היא דווקא לאחר ירושה וישיבה ולא רק היכן שנאמר ביאה ומושב]. משום [שההלכות של] מלך וביכורים הם שני כתובים הבאים כאחד [שפירשו בהם גם ירושה וגם ישיבה], וכל שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדים. [למה הוא לא לומד שזה ב' כתובים הבאים כאחד, ולכן אין מלמדים]. צריכים [את שניהם, ולכן אין באים כאחד], שאם היה כתוב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] מלך ולא ביכורים, הייתי אומר ביכורים שנהנים [חייבים בן] מיד [בכנסתם לארץ ישראל], ואם היה כתוב ביכורים ולא מלך, הייתי אומר מלך שדרכו לכבוש, [חייבים לשים עליהם] מיד [בכניסתם לארץ ישראל ויצא לפניהם במלחמה]. והשני. שיכתב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] מלך ולא צריכים ביכורים, ואני אגיד, ומה מלך שלכבש²⁴¹? [עכ"ו הוא רק] לאחר ירושה וישיבה, ביכורים לא כל שכן. ושני. אם היה כתוב כך, הייתי אומר שזה דומה לחלה [שהכל מודים שנתחייבו בו מיד]²⁴², [לכן לומדים [שלא]].

ועכשיו שאמרת, חובת הגוף נוהגת בין בא"י בין בחוץ לארץ, "מושב" שכתב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] לגבי שבת, למה²⁴³. צריכים, הייתי חושב לומר הואיל וזה נאמר בענין המועדים, צריכים קידוש [בית דין] כמו מועדות, לכן לומדים [שלא].

מושב שכתב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] גבי חלב ודם [שנאמר (ויקרא ג &) בכל מושבותיכם כל חלב וכל דם לא תאכלו], למה. צריכים [את זה], הייתי חושב מאחר והוא כתוב בענין הקרבנות, בזמן שיש קרבן נאסר חלב ודם, ובזמן דאין קרבנות לא, לכן לומדים [שלא].

מושב שכתב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] גבי מצה [בכל מושבותיכם תאכלו מצות (שמות יב &)] ומרור²⁴⁴ למה. צריכים, הייתי חושב, מאחר ונאמר "על מצות ומרורים יאכלוהו [את הקרבן פסח]", בזמן שיש פסח כן [יש מצות מצה ומרור], בזמן שאין פסח לא, לכן לומדים [שלא].

ביאה שכתב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] לגבי תפילין ופטר חמור²⁴⁵, למה. אותו צריכים לכמו שלמדו בבית מדרש של ר' ישמעאל, עשה מצה זו שבשבילה תיכנס לארץ. זה מובן לפי מי שאמר "מושב", משמע כל מקום שאתם יושבים [ולא מתייחס לירושה וישיבה של ארץ ישראל], היינו שנאמר "ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח", ממחרת הפסח אכול, בתחילה אל תאכל, רואים

²⁴¹ לכבש (כת"י).

²⁴² כתיב בה (במדבר טו) בבואכם ותניא (בספרי פ' שלח לך) משונה ביאה זו מכל ביאות שבתורה שנאמר בהן כי יביאך כי תבאו וכאן נאמר בבואכם מכיון שבאו נתחייבו (רש"י).

²⁴³ ע"י יבמות ו ע"ב שלומד מזה שאין ממיתין מיתת בית דין בשבת.

²⁴⁴ נמחק בכת"י, ובאמת אין פסוק כזה.

²⁴⁵ שמות יג יא-יב, טז: והיה כי יבאך ידוד אל ארץ הכנעני כאשר נשבע לך ולאבתך ונתנה לך. והעברת כל פטר רחם לה' וכל פטר שגר בהמה אשר יהיה לך הזכרים לה' וכו' והיה לאות על ידכה ולטוטפת בין עיניך כי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים.

וצ"ע שהרי הפסוק "והיה כי יביאך" מדבר לא רק על פטר חמור, אלא גם על כל בחור, ועוד הרי תפילין הובא כלאחר יד.

בכת"י "ופטר חמור" נמחק.

האשה נקנית פרק ראשון קידושין

תד א מיי פ' מ' מהל
מנה סוכה א :

במאי קמייפלגי . פי' בקונטרס מה ראה ר"ע לחלוק על ר' ישמעאל אצל לא צעי מה ראה רבי ישמעאל לחלוק על ר"ע משום דרריש לכס צמה הנוגעת בצולמס כדפי' בקונטרס לעיל : **ר"א** קירבו נסכים במדבר . פי' עד שנתיישבו בא"י ואלע"ג דכתיב גבי מילואים וזה אחר תעשה על המזבח וכתיב צה נסכים בעולת תמיד בקרבן ליבור הוא דהואי אצל קרבן יחיד לא נתייב נסכים אלא מביאת הארץ ואיך ולאחר ירושה וישיבה ועל כן לא נתייב נסכים במדבר דלי' נתייב שוב לא דסיקו אפילו בגלגל ור"ע סבר קירבו נסכים במדבר פי' ונסכים דכתיב בפ' שלח לך היינו נסכי יחיד אף בזמנא יחיד דלי' להטעין נסכים לקרבן יחיד צמנה גדולה לא אינטיריך קרא שכבר טעונה ושומרת זמנא שהיו במדבר וא"כ מושב דקאמר לא לאחר ירושה וישיבה קאמר שהרי במדבר הקריבו נסכים קודם ולא צא אלא להתייר קרבן יחיד צמנא יחיד צמנא נגלגל כל י"ד שנה ובא הכתוב להטעין נסכים :

ביאה ומושב כתיב בהו ה"ק ללמד שכל מקום שנאמר ביאה ומושב אינו אלא לאחר ירושה וישיבה דברי ר' ישמעאל אי הכי אמר לו ר"ע הרי שבת שנאמר בו מושבות וא"ל שבת ק"ו היא נימא ליה אנא ביאה ומושב קאמינא דרא ועוד קאמר ליה דרא דאנא ביאה ומושב קאמינא ועוד דקא אמרת הרי שבת שנאמר בו מושבות שבת ק"ו היא במאי קמייפלגי בקירבו נסכים במדבר קא מיפלגי *ר' ישמעאל סבר לא קירבו נסכים במדבר ור"ע סבר קירבו נסכים במדבר אמר אביי האי תנא דבי ר' ישמעאל מפיק מאידך תנא דבי ר' ישמעאל דתנא דבי ר' ישמעאל הואיל ונאמרו ביאות בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחד מהן לאחר ירושה וישיבה אף כל לאחר ירושה וישיבה ואידך משום דהוה מלך וביכורים שני כתובים הבאים כאחד *וכל שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין ואידך צריכי דאי כתב רחמנא מלך ולא כתב ביכורים הוה אמינא ביכורים דקא מיתתני לאלתר ואי כתב ביכורים ולא כתב מלך הוה אמינא מלך דדרבו לכבש לאלתר ואידך נכתוב רחמנא מלך ולא בעי ביכורים ואנא אמינא ומה מלך דלכבש לאחר ירושה וישיבה ביכורים לא כל שבין ואידך אי כתב הכי הוה אמינא מידי דהוה אחלה קמ"ל והשתא דאמרת חובת הגוף נהנת בין בא"י בין בח"ל מושב דכתב רחמנא גבי שבת ל"ל איצטריך ס"ד אמינא הואיל ובענינא דמועדות כתיבא תיבעי קידוש כי מועדות קמ"ל מושב דכתב רחמנא גבי חלב ודם למה לי איצטריך ס"ד' הואיל ובענינא דקרבתנות כתיבי בזמן דאיכא קרבן ניתסר ח"ב ודם בזמן דליכא קרבן לא קמ"ל מושב דכתב רחמנא גבי מצה ומרור למה לי איצטריך ס"ד' הואיל וכתיב °על מצות ומרורים יאכלוהו בזמן דאיכא פסח אין בזמן דליכא פסח לא קמ"ל ביאה דכתב רחמנא גבי תפילין ופטר חמור למה לי ההוא מיבעי ליה לכדתנא *דבי ר' ישמעאל עשה מצוה זו שבשביילה תיכנס לארץ בשלמא למ"ד מושב כל מקום שאתם יושבים משמע היינו דכתיב °ויאכלו מעבור הארץ ירושה ס

הוא"ל ונאמרה ביאה בתורה סתם . בפ' בהעלותך על צדקת הספר לא נאמרה עד אייר למדת שאין מוקדם ומאוחר בתורה ולמה לא פתח בזה מפני שהוא נטון של ישראל שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא הקריבו אלא פסח זה בלבד והוא"ל ונאמרה לא הקריבו וי"ל דסבירא להו כהנא דהכא דאמר שכ"מ שנאמר ביאה חייב אלא אחר ירושה וישיבה ובפסח נאמר ביאה והוא"ל ח"כ היאך הקריבו גם פסח זה וגם אותו פסח שעשו בימי יהושע קודם שנגזרה ונחלקה הארץ וי"ל שעשו ע"פ הדיבור והוא"ל כיון שמן הדיון לא היה להם לעשות מה גזת היה להם וי"ל דהיינו גזתם ששפתו ליכנס לארץ עד מ' שנה מפני עון מרגלים ולפיכך לא נלקחו והוא"ל ח"כ ליכנס לארץ מיד היו מלווים מיד עוד י"ל דס"ל כי האי תנא דאמר דביאה הכתוב גבי תפילין משמע עשה מצוה זו שבשביילה תכנס לארץ וכן משמע ביאה דכתיב גבי פסח והוא"ל ח"כ למה לא עשו כי אם פסח אחד וי"ל לפי שהיו רובם ערלים וכתיב (שמות יב) כל ערל לא יאכל בו והיינו גזתם ומ"מ אינם חוטאים צמה שלא עשו אותו דהא ערל אסור באכילת פסח והוא"ל למה לא מלו לפי שלא נשבה להם רוח נפשוית כל ארבעים שנה שהיו במדבר לפי שהיו נופים בעון מרגלים וכן משמע

במדת **במדבר** (שמות כט) וזה אשר תעשה על המזבח וכתיב צה נסכים וכו' וזהו אצל היחידים לא נתייבו נסכים אלא מביאת הארץ ואיך לאחר ירושה וישיבה : **ור"ע** **פסח קירבו נסכים** . ליחיד במדבר משקרב לרבים הלכך על כרחך אי להטעין נסכים לצמה גדולה לא אינטיריך קרא שכבר טעונה ושומרת וביאה אחרתהו כאן לא הוצרכה אלא מפני צמנא יחיד שהיתה צמנא נגלגל כל י"ד שנה ובא הכתוב להטעין נסכים : **האי סנה דבי ר' ישמעאל** . לעיל דליה ליה ירושה וישיבה אלא היכא דכתיב מושב עם ביאה מפיק מאידך תנא מוטא מדעתו של תנא אחר דלפילו לא כתיב אלא ביאה למורה חייב אלא לאחר ירושה וישיבה : **ופרט לך כהתם מהן** . גבי מלך כתיב (דברים יז) כי תבא אל הארץ וגו' וירשתה וישבתה בה ואמרת אשימה עלי מלך : **וביכורים** . והיה כי תבוא אל הארץ (שם כ) דפריש בה גמי ירושה וישיבה : **מלך דדרבו לכבש** . שימו ענינה לאלתר ויאל לפניהם : **מידי דסוה אמנס** . דהכל מודים שנתחייבו בה מיד דכתיב בה (במדבר טו) צבאכם ותניא (בספרי פ' שלח לך) משונה ביאה זו מכל ציאות שבתורה שנאמר בהן כי יבחר כי תבאו וכן נאמר צבאכם מכיון שבאו נתייבו : **למה לי** . כיון דחובת הגוף היא פשיטא דהאגת בכל מושבות : **תבעי קידוש** . צ"ל ואלא תהיב קידוש אלא ביאה כדאמר בסנהדרין (דף יא) : כל דרישות שאתה דורש יהיו מצות **במדבר** צבאכם של מוקם : **גבי סוכה ודם** . חקת עולם לדורותיכם בכל מושבותיכם כל חלב וכל דם לא תאכלו (ויקרא ג) : **גבי מלח** . בכל מושבותיכם תאכלו מלוח (שמות יב) : **יאכלוהו** . לפסח : **בשלמא למ"ד כו'** . ומושב דכתיב גבי חטא לאו לירושא וישיבה אחא חייב כו' : לא

במדת **במדבר** (שמות כט) וזה אשר תעשה על המזבח וכתיב צה נסכים וכו' וזהו אצל היחידים לא נתייבו נסכים אלא מביאת הארץ ואיך לאחר ירושה וישיבה : **ור"ע** **פסח קירבו נסכים** . ליחיד במדבר משקרב לרבים הלכך על כרחך אי להטעין נסכים לצמה גדולה לא אינטיריך קרא שכבר טעונה ושומרת וביאה אחרתהו כאן לא הוצרכה אלא מפני צמנא יחיד שהיתה צמנא נגלגל כל י"ד שנה ובא הכתוב להטעין נסכים : **האי סנה דבי ר' ישמעאל** . לעיל דליה ליה ירושה וישיבה אלא היכא דכתיב מושב עם ביאה מפיק מאידך תנא מוטא מדעתו של תנא אחר דלפילו לא כתיב אלא ביאה למורה חייב אלא לאחר ירושה וישיבה : **ופרט לך כהתם מהן** . גבי מלך כתיב (דברים יז) כי תבא אל הארץ וגו' וירשתה וישבתה בה ואמרת אשימה עלי מלך : **וביכורים** . והיה כי תבוא אל הארץ (שם כ) דפריש בה גמי ירושה וישיבה : **מלך דדרבו לכבש** . שימו ענינה לאלתר ויאל לפניהם : **מידי דסוה אמנס** . דהכל מודים שנתחייבו בה מיד דכתיב בה (במדבר טו) צבאכם ותניא (בספרי פ' שלח לך) משונה ביאה זו מכל ציאות שבתורה שנאמר בהן כי יבחר כי תבאו וכן נאמר צבאכם מכיון שבאו נתייבו : **למה לי** . כיון דחובת הגוף היא פשיטא דהאגת בכל מושבות : **תבעי קידוש** . צ"ל ואלא תהיב קידוש אלא ביאה כדאמר בסנהדרין (דף יא) : כל דרישות שאתה דורש יהיו מצות **במדבר** צבאכם של מוקם : **גבי סוכה ודם** . חקת עולם לדורותיכם בכל מושבותיכם כל חלב וכל דם לא תאכלו (ויקרא ג) : **גבי מלח** . בכל מושבותיכם תאכלו מלוח (שמות יב) : **יאכלוהו** . לפסח : **בשלמא למ"ד כו'** . ומושב דכתיב גבי חטא לאו לירושא וישיבה אחא חייב כו' : לא

במדת **במדבר** (שמות כט) וזה אשר תעשה על המזבח וכתיב צה נסכים וכו' וזהו אצל היחידים לא נתייבו נסכים אלא מביאת הארץ ואיך לאחר ירושה וישיבה : **ור"ע** **פסח קירבו נסכים** . ליחיד במדבר משקרב לרבים הלכך על כרחך אי להטעין נסכים לצמה גדולה לא אינטיריך קרא שכבר טעונה ושומרת וביאה אחרתהו כאן לא הוצרכה אלא מפני צמנא יחיד שהיתה צמנא נגלגל כל י"ד שנה ובא הכתוב להטעין נסכים : **האי סנה דבי ר' ישמעאל** . לעיל דליה ליה ירושה וישיבה אלא היכא דכתיב מושב עם ביאה מפיק מאידך תנא מוטא מדעתו של תנא אחר דלפילו לא כתיב אלא ביאה למורה חייב אלא לאחר ירושה וישיבה : **ופרט לך כהתם מהן** . גבי מלך כתיב (דברים יז) כי תבא אל הארץ וגו' וירשתה וישבתה בה ואמרת אשימה עלי מלך : **וביכורים** . והיה כי תבוא אל הארץ (שם כ) דפריש בה גמי ירושה וישיבה : **מלך דדרבו לכבש** . שימו ענינה לאלתר ויאל לפניהם : **מידי דסוה אמנס** . דהכל מודים שנתחייבו בה מיד דכתיב בה (במדבר טו) צבאכם ותניא (בספרי פ' שלח לך) משונה ביאה זו מכל ציאות שבתורה שנאמר בהן כי יבחר כי תבאו וכן נאמר צבאכם מכיון שבאו נתייבו : **למה לי** . כיון דחובת הגוף היא פשיטא דהאגת בכל מושבות : **תבעי קידוש** . צ"ל ואלא תהיב קידוש אלא ביאה כדאמר בסנהדרין (דף יא) : כל דרישות שאתה דורש יהיו מצות **במדבר** צבאכם של מוקם : **גבי סוכה ודם** . חקת עולם לדורותיכם בכל מושבותיכם כל חלב וכל דם לא תאכלו (ויקרא ג) : **גבי מלח** . בכל מושבותיכם תאכלו מלוח (שמות יב) : **יאכלוהו** . לפסח : **בשלמא למ"ד כו'** . ומושב דכתיב גבי חטא לאו לירושא וישיבה אחא חייב כו' : לא

במדת **במדבר** (שמות כט) וזה אשר תעשה על המזבח וכתיב צה נסכים וכו' וזהו אצל היחידים לא נתייבו נסכים אלא מביאת הארץ ואיך לאחר ירושה וישיבה : **ור"ע** **פסח קירבו נסכים** . ליחיד במדבר משקרב לרבים הלכך על כרחך אי להטעין נסכים לצמה גדולה לא אינטיריך קרא שכבר טעונה ושומרת זמנא שהיו במדבר וא"כ מושב דקאמר לא לאחר ירושה וישיבה קאמר שהרי במדבר הקריבו נסכים קודם ולא צא אלא להתייר קרבן יחיד צמנא יחיד צמנא נגלגל כל י"ד שנה ובא הכתוב להטעין נסכים : **הוא"ל** ונאמרה ביאה בתורה סתם . בפ' בהעלותך על צדקת הספר לא נאמרה עד אייר למדת שאין מוקדם ומאוחר בתורה ולמה לא פתח בזה מפני שהוא נטון של ישראל שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא הקריבו אלא פסח זה בלבד והוא"ל ונאמרה לא הקריבו וי"ל דסבירא להו כהנא דהכא דאמר שכ"מ שנאמר ביאה חייב אלא אחר ירושה וישיבה ובפסח נאמר ביאה והוא"ל ח"כ היאך הקריבו גם פסח זה וגם אותו פסח שעשו בימי יהושע קודם שנגזרה ונחלקה הארץ וי"ל שעשו ע"פ הדיבור והוא"ל כיון שמן הדיון לא היה להם לעשות מה גזת היה להם וי"ל דהיינו גזתם ששפתו ליכנס לארץ עד מ' שנה מפני עון מרגלים ולפיכך לא נלקחו והוא"ל ח"כ ליכנס לארץ מיד היו מלווים מיד עוד י"ל דס"ל כי האי תנא דאמר דביאה הכתוב גבי תפילין משמע עשה מצוה זו שבשביילה תכנס לארץ וכן משמע ביאה דכתיב גבי פסח והוא"ל ח"כ למה לא עשו כי אם פסח אחד וי"ל לפי שהיו רובם ערלים וכתיב (שמות יב) כל ערל לא יאכל בו והיינו גזתם ומ"מ אינם חוטאים צמה שלא עשו אותו דהא ערל אסור באכילת פסח והוא"ל למה לא מלו לפי שלא נשבה להם רוח נפשוית כל ארבעים שנה שהיו במדבר לפי שהיו נופים בעון מרגלים וכן משמע

במדת **במדבר** (שמות כט) וזה אשר תעשה על המזבח וכתיב צה נסכים וכו' וזהו אצל היחידים לא נתייבו נסכים אלא מביאת הארץ ואיך לאחר ירושה וישיבה : **ור"ע** **פסח קירבו נסכים** . ליחיד במדבר משקרב לרבים הלכך על כרחך אי להטעין נסכים לצמה גדולה לא אינטיריך קרא שכבר טעונה ושומרת זמנא שהיו במדבר וא"כ מושב דקאמר לא לאחר ירושה וישיבה קאמר שהרי במדבר הקריבו נסכים קודם ולא צא אלא להתייר קרבן יחיד צמנא יחיד צמנא נגלגל כל י"ד שנה ובא הכתוב להטעין נסכים : **הוא"ל** ונאמרה ביאה בתורה סתם . בפ' בהעלותך על צדקת הספר לא נאמרה עד אייר למדת שאין מוקדם ומאוחר בתורה ולמה לא פתח בזה מפני שהוא נטון של ישראל שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא הקריבו אלא פסח זה בלבד והוא"ל ונאמרה לא הקריבו וי"ל דסבירא להו כהנא דהכא דאמר שכ"מ שנאמר ביאה חייב אלא אחר ירושה וישיבה ובפסח נאמר ביאה והוא"ל ח"כ היאך הקריבו גם פסח זה וגם אותו פסח שעשו בימי יהושע קודם שנגזרה ונחלקה הארץ וי"ל שעשו ע"פ הדיבור והוא"ל כיון שמן הדיון לא היה להם לעשות מה גזת היה להם וי"ל דהיינו גזתם ששפתו ליכנס לארץ עד מ' שנה מפני עון מרגלים ולפיכך לא נלקחו והוא"ל ח"כ ליכנס לארץ מיד היו מלווים מיד עוד י"ל דס"ל כי האי תנא דאמר דביאה הכתוב גבי תפילין משמע עשה מצוה זו שבשביילה תכנס לארץ וכן משמע ביאה דכתיב גבי פסח והוא"ל ח"כ למה לא עשו כי אם פסח אחד וי"ל לפי שהיו רובם ערלים וכתיב (שמות יב) כל ערל לא יאכל בו והיינו גזתם ומ"מ אינם חוטאים צמה שלא עשו אותו דהא ערל אסור באכילת פסח והוא"ל למה לא מלו לפי שלא נשבה להם רוח נפשוית כל ארבעים שנה שהיו במדבר לפי שהיו נופים בעון מרגלים וכן משמע

זכמים ק"א תגיב וי
[ע"פ]

[לעיל כד. וס"ג]

[בכורות ה']

ר"ה י'

שם יתא ועי' כס"ג
[כ"ט]

ע' בירושלמי דמסכת
תלם פ"ב

[שם לא מלאחי וז"ל
יכנונו עב. והם מנואל
להי' כן וע"ע שם
נחום" ד"ה משום]

הגהות הב"ח
(ה) תוס' ד"ה מנואל
וכי' דבעלמא ממתת
הפסח ט"ו אצל הכא :

האשה נקנית פרק ראשון קידושין לח

לא הוּוּ לריבי • שנתחפן מן המן שבכליהם • אל ארץ נושבת • מעבר הירדן וליך שהיא תשובה מארץ סיחון ועוג כדאשכחן במשה שהיה מתאווה ליכנס לה וקרי לה טובה • קלה ארץ כנען • בערבות מואב ששם מת משה שהיא ארץ האמורי ועל שפת הירדן שהיא קלה כניסת ארץ כנען • חסר שלשים • שנתחפן תורה אור

אקרוב עומר והדר אכול • צירושלמי מקשה למה לא אכלו מזה מחרש ויבא עשה דבערב תאכלו מלות ויחה לא תעשה דחדש ומתוך דלון עשה דקודם הדבור דוחה ל"ח דאחר הדבור אי נמי יש לומר דגזירה כוונת ראשון אמו כוונת שני • **רבני** ישראל אכלו את האון מ' שנה אי אפשר

מעונות שהולכו ממזרים דכתיב (שמות טו) ויטעו מזלילים ויבאו כל עתה בני ישראל אל מדבר סין אשר בין אילים ובין סוּי במתה עשר יום לחדש השני וכתיב בתריה שבבטו על סיד הבשר וגו' וכתיב (סם) הגני ממטייר לכם לחם אלמא בשעה עשר בחייר המן התחיל לירד • ויבאו בני ישראל שלשים יום עמדו בערבות מואב לבכי ומשגלגלו יהושע להשיען הכינו להם לדה לדרך ג' ימים ובשלישי עברו את הירדן דכתיב בעור שלשת ימים וכתיב בעשור למדת הראשון • לא שלשים ושלשה למפרע • והן עשרה דניסן ועשרים וגו' דאדר למפרע והוא שבעה באדר ו' ימים עברו ממנו ועשרים ושלשה הרי כ"ט שאדר חסר הוא • שלש מלות • חדש וערלה וכלאים • בכניסתן לארץ שהרי במדבר לא זרעו ולא קלרו ולא נטעו • והוא פדין שינגו • החדש מפורש בו מושב וקסבר כל מקום שאחס יושבים משמע וערלה וכלאים מק"ו • שאין איסורו איסור עולם • אלא כל שעה עשר בניסן דכתיב עד עלים • ואין איסורו איסור הנאה • דתמן (מנחות דף ע"א) קולר לשחת ומאכיל לבהמה • ויש פירוש לאיסורו • בזיום שעה עשר עלמו איסורו מותר אם יש עומר קרב • כללם שאיסורו איסור עולם • זרע חטא וחרגן אסורים הגפנים לעולם • ואסורין בהנאה • דכתיב (דברים כב) תקדש לטעון הקדש • והוא פדין לערלה בשמים חף הערלה בזה בק"ו זה בשני הוכחות א"ע שהשלישי אין זה שאין איסורו איסור עולם מהו איסור הנאה הוא ואין לו היתר בתוך ימי איסורו • רבי אלעזר כ"ד • פליגי דלחובה וסבר דחדש אינו נוהג בח"ל וערלה וכלאים אינו אלא הלכה או דברי סופרים כדלקמן • כל

אקרוב עומר והדר אכול אלא למ"ד לאדר ירושה וישיבה ניכול לאלתר לא הוּוּ צריכי דכתיב ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עד בואם אל ארץ נושבת את המן אכלו עד בואם אל קצה ארץ כנען *אי אפשר לומר עד בואם אל ארץ נושבת שכבר נאמר אל קצה ארץ כנען וא"א לומר אל קצה ארץ כנען שהרי כבר נאמר עד בואם אל ארץ נושבת הא כיצד בשבעה באדר מת משה ופסק מן מלידו והיו מסתפקין ממן שבבליהם עד ששה עשר בניסן תניא אידך ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה וכי ארבעים שנה אכלו והלא ארבעים שנה חסר שלשים יום אכלו אלא לומר לך עונות שהוציאו ממצרים מעמו בהם טעם מן *תניא אידך *בשבעה באדר מת משה ובשבעה באדר נולד מנין שבשבעה באדרמת שנאמר ויימת שם משה עבד ה' וכתיב ויבכו בני ישראל את משה בערבות מואב שלשים יום וכתיב ויהי אחרי מות משה עבד ה' וכתיב *משה עבדי מת ועתה קום עבדו וכתיב *עברו בקרב המחנה וצונו את העם לאמר הכינו לכם צידה כי בעור שלשת ימים *תעברו דאת הירדן וכתיב והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש הראשון צא מהן שלשים ושלשה ימים למפרע הא למדת שבשבעה באדר מת משה ומנין שבשבעה באדר נולד משה דכתיב שנאמר וייאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבא שאין ת"ל היום מה ת"ל היום *מלמד שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיזם ליום ומחדש לחדש שנאמר *את מספר ימך אמלא תניא ר"ש בן יוחי אומר שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ ונהוגות בין בארץ בין בחוצה לארץ והוא הדין שינהגו ומה חדש שאין איסורו איסור עולם ואין איסורו איסור הנאה ויש היתר לאיסורו בין בח"ל כלאים שאיסורן איסור עולם ואיסורן איסור הנאה ואין היתר לאיסורן אינו דין שינהגו בין בארץ בין בח"ל והוא הדין לערלה בשמים *רבי אלעזר ברבי שמעון אומר

סדר עולם פ"י תוספתא דטוסיפ"א

עגלה יג:

[ג' אתם עובדים]

[ע"י היבט סוגיא לקמן וזו אלא מתורתא כדמוקדין]

[תוספתא פ"א]

[ג' הירדן בעור משה חנו רבנן בשבעה באדר טו]

[שנת ג']

גמ' ר"א ב"ר שמעון אומר פליגי על אבותי וכן שנת מד ע"א: רש"י ד"ס ואסורין בהנאה וכו' לטעון הקדש • או זה המסכתא לקמן פ"ו ע"ב וז"ע:

ר"ה י"א טוסיפ"א סדר עולם פ"י תוספתא דטוסיפ"א פרק י"א פ"א טוסיפ"א פ"א טוסיפ"א

[ע"ע סוף פסחים מה: ד"ה ויהי]

שתקריב עומר ואחר כך תאכל. אלא למ"ד, לאחר ירושה וישיבה, שנאכל [חדש] מיד. לא היו צריכים [לאכול מחדש], שנאמר "ובני ישראל אכלו את הקמח ארבעים שנה עד בואם אל ארץ נושבת את המן אכלו עד בואם אל קצה ארץ כנען", אי אפשר לומר עד בואם אל ארץ נושבת [פ] מעבר הירדן ואילן], שכבר נאמר אל קצה ארץ כנען [היינו בערבות מוב אשר שם מת משה], ואי אפשר לומר אל קצה ארץ כנען, שהרי כבר נאמר עד בואם אל ארץ נושבת, אז איך. בשבעה באדר מת משה ופסק מן מלדרת, והיו מסתפקים ממן שבכליהם עד ששה עשר בניסן.

למדנו בעוד ברייתא, ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה, וכי ארבעים שנה אכלו. והלא ארבעים שנה חסר שלשים יום אכלו [שנסתפקו מעוגות שהוציאו ממצרים, והמן רק התחיל לרדת בט"ז איר]. אלא לומר לך, עוגות שהוציאו ממצרים טעמו בהם טעם מן²⁴⁶.

למדנו בעוד ברייתא, בשבעה באדר מת משה, ובשבעה באדר נולד²⁴⁷. מנין שבשבעה באדר מת. שנאמר "וימת שם משה עבד ה'", וכתוב "ויבכו בני ישראל את משה בערבות מואב שלשים יום", וכתוב "ויהי אחרי מות משה עבד ה'", וכתוב "משה עבדי מת ועתה קום עבור", וכתוב "עברו בקרב המחנה וצוו את העם לאמר הכינו לכם צידה כי בעוד שלשת

²⁴⁶ ע"י תולעת יעקב (סתרי חג המצות): ואמרו ז"ל בפרק קמא דקדושין (לח א) עוגות שהוציאו ממצרים טעם מן טעמו בהם, הנה ביארו כי מוצא המן מוצא המצה ומקום אחד להם. והנה האוכל חמץ בפסח קוצץ נטיעות הגן הקדוש, שגורם הסתלקות האור הבהיר סוד מצה שמורה ולעורר החמץ הידוע שאור שבעיסה. וזו היא כוונת חז"ל באמרם (זוהר ח"ב קפב ע"ב) אלהי מסכה לא תעשה לך (שמות לד יז) וכתוב בתריה (שם יח) את חג המצות תשמור, מלמד שכל מי שאינו שומר את המצות ואוכל חמץ כאלו עובד ע"ז. ולפיכך עשו בו הרחקה יתירה יותר משאר איסורין שבתורה. ועוד יש רמז אחר בביעור חמץ, והוא שעתידי הקב"ה לבער יצר הרע מן העולם בסוד (יחזקאל לו כו) והסירותי לב האבן מבשרכם וגו', ודוגמא זו נצטוונו לבער החמץ.

²⁴⁷ ע"י אפיקי ים (גדרים כ ע"ב): העיבור הוא בחודש אדר הב' שהוא בין ו' חדשים של ימות הגשמים וו' של ימות החמה, שהם ד"ג באור ישר ואור חוזר כידוע, וזיגום ע"י לוינת דעת שהוא אדר שבו מת משה והדעת נתעלם ומאיר ניצוצו בת"ח שבדור שהם נבונים היודעים לעבר שנים וכו' כי אם אין בינה אין דעת, ומזלו דגים שהם ת"ח שחיותם במים ניצוצי רע"מ לוינת נחש בריח והוא ת' המים שהוא ה"ג, מזלא שבו מתחברים שניהם וכו'.

ע"י אור חדש (עמוד קלד): כיון שנפל פור [של המן] בירח שמת משה רבן שמח והוא לא ידע שבז' באדר מת משה רבינו עליו השלום ובז' באדר נולד משה רבינו עליו השלום ע"כ [לשון הגמ' מגילה יג ע"ב], פי' כי לכל דבר יש זמן מוגבל וכאשר הפיל המן גורלות לדעת איזה זמן שהוא סוף ישראל ונפל באדר, אז שמח, כי בזה הזמן מת משה, שהוא רבם של ישראל, והוא נחשב צורת כל ישראל. ולפיכך חשב כאילו יש כאן העדר כל ישראל כאשר ראה כי מרע"ה מת בזה החודש ודעתו היה כי החודש הזה שהוא סוף ותכלית החדשים ג"כ מורה ח"ו על תכלית סוף ישראל וכו'. ולא ידע כי בז' באדר נולד ג"כ, ופירוש זה כי הדבר שהוא שלם התחלתו וסופו מתחברים באחד, כמו שתראה בכדור שהוא שלם שמתחבר סופו אל תחלתו והוא השלמה לגמרי. ולכן אמר משה מלאו ימי כי היה שנותיו שלמים מלאים וכו' אין לומר כי הסוף שלו הוא מורה על ההעדר וחסרון מפני שהוא סוף כי אדרבא הרי הוא מורה השלמה כאשר הושלמו הימים מיום ליום וזה לא הוי רק השלמה ולא שייך בזה סוף לכן מורה כי הושלם וכל אשר הושלם הוא אל הש"י אשר מאתו נברא, ואל יקשה למה לא היה זה בשאר צדיקים כי כבר אמרנו כי משה היה צורת ישראל כמו שאמרתי והצורה היא שלימה בלא תוספת ולא חסרון ודבר זה ידוע, ולכן היו ימיו שלמים בלא תוספת וחסרון כיון שמתחבר תכלית אל התחלתו והתחלתו בא מן הש"י אשר ברא אותו וכן תכליתו אשר מתחבר אל התחלתו הוא אל הש"י וזהו כאשר היו ימים שלמים בלא תוספת ובלא חסרון כמו שהיה אצל משה שהיו ימיו שלמים ובה מתחבר התכלית אל התחלה ובשלב כך הוא שלם ומצד ההשלמה הוא אל הש"י לגמרי וכו', כאשר ראה המן שנפל הגורל בחודש הזה האחרון היה שמח כי אמר שהאחרון מורה שיש להם אחרית וכמו שהיה יציאת מצרים התחלה בחודש הראשון וכך סופם יהיה בחודש האחרון אמנם טעות המן היה כי לא ידע כי הסוף הזה הוא ההשלמה כאשר מחובר הסוף אל ההתחלה והדבר שהוא שלם הוא שב אל ה' ית' וכמו שהתחלה היה מן הש"י כי בחודש ניסן שהוא ההתחלה של ישראל הוציאו ה' ית' ממצרים א"כ התחלתו מן הש"י כך סופם אל הש"י ולפיכך הסוף שלהם ראוי שיהיה בחודש אדר שהוא סוף החדשים והוא מחובר לחודש ניסן ודבר זה דומה לגמרי למשה כי אף שהיה מיתת משה מצד עצמו בחודש אדר שהוא סוף החדשים מ"מ כיון שנוולד בו היה ימיו בהשלמה ואין כאן סוף באשר דבק סוף אל ההתחלה ומצד הזה יש כאן השבה אל הש"י והוא קיום הנצחי וכך בישראל אף כי יש להם סוף אין הסוף הזה רק השלמה ואין כאן סוף ממש כאשר הסוף יש לו חבור אל ההתחלה וזהו שלימות וההשלמה הזאת הוא אל הש"י ומצד הש"י יש להם הקיום הנצחי וכל עניין זה רמזו בזה שאמרו (אסתר רבה ז, יא) לא ידע המן כי באדר מת משה ובז' באדר נולד.

ימים תעברו את הירדן, וכתוב "והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש הראשון". צא מהן שלשים ושלשה ימים למפרע, הא למדת, שבשבעה באדר מת משה.

ומנין שבשבעה באדר נולד משה. שנאמר "ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבא", [בפשטות] אין [המילה] "היום" מלמד [שום דבר], מה מלמד הנאמר "היום"²⁴⁸. מלמד, שהקב"ה יושב וממלא²⁴⁹ שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחדש לחדש, שנאמר "את מספר ימין אמלא"²⁵⁰.

למדנו בברייתא, ר"ש בן יוחי אומר, שלש מצות [חדש וערלה וכלאים] נצטוו ישראל בכניסתן לארץ [שהרי במדבר לא זרעו ולא קצרו ולא נטעו], ונוהגות בין בארץ בין בחוצה לארץ, ומתאים²⁵¹ שינהגו, ומה חדש, שאין איסורו איסור עולם [אלא רק אסורה עד סוף יום ט"ז ניסן], ואין איסורו איסור הנאה, ויש היתר לאיסורו [ביום ט"ז ניסן], נוהג בין בארץ בין בחוץ לארץ. כלאים, שאיסורן איסור עולם, ואיסורן איסור הנאה [שנאמר תקדש (דברים כב &)], והוא לשון הקדש²⁵², ואין היתר לאיסורן, [וכי זה] איננו קל וחומר שינהגו בין בארץ בין בחוץ לארץ, והוא הדין לערלה בשתים [שהרי היא איסור הנאה ואין לו היתר בתוך ימי איסורו, אמנם אין איסורו איסור עולם]²⁵³.

רבי אלעזר ברבי שמעון אומר [כחולק על אביו, וסובר שחדש אינו נוהג בחו"ל, וערלה וכלאים בחו"ל הם או הלכה למשה מסיני או מדרבנן],

²⁴⁸ מה ת"ל היום היום מלאו ימי ושני (נוסף במסכת סוטה יג ע"ב ומסכת ר"ה).

²⁴⁹ "יושב וממלא" נמחק בסוטה, ובמקומו איתא "משלים".

²⁵⁰ ע"י מהר"ל חדושי אגדות (ראש השנה יא ע"א): פי' כי [חיי] הצדיקים הוא מחיי עולם הבא שהיא נקודה אחת סתומה, ולפיכך כמו שהי"ד אינו מתחלק כך הקב"ה ממלא שנותן שהם שלימות אחת, כי כאשר שנותיהן מלא אז שנותן אחת ובמדרש בראשית רבה (פרש' ויקרא) (פנ"ח) כתב טעם זה כי כתיב (תהלים ל"ז) ידוע ה' ימי תמימים אמר כשם שהם תמימים כך ימיהם תמימים, ופירוש הדבר הזה כי הצדיק הוא תמים ומאחר שהוא תמים כך ימשך ממנו שיהיו שנותיהן תמימים, לכן הקב"ה יושב וממלא שנותן של צדיקים מיום ליום משנה לשנה כדי שיהיה תמים ודבר זה מבואר.

²⁵¹ כת"י: ודין הוא.

החדש מפורש בו מושב וקסבר כל מקום שאתם יושבים משמע וערלה וכלאים מק"ו (רש"י).

²⁵² רש"י. ע"י לקמן נו ע"ב אחרת (רע"א).

²⁵³ רש"י. הקשה ר"ת שהרי פרי שגדל בשני ערלה אסור לעולם, אלא פי' דערלה זו בשנה רביעית קאמר דיש היתר לאיסורו על ידי פדיון אבל בשתים ר"ל איסורו איסור עולם ואיסור הנאה והר"ד י"ט פירש דבערלה ממש קאמר דיש היתר לאיסורו והכי פירוש יש היתר לגרום איסור ולנוטעם וכלאים אסור לגדלם ולזרעם וכו' וה"ר משה מפונטייז"א מפרש דערלה יש היתר לאיסורו על ידי ב"ד דפרי ערלה אסורין עד ט"ו בשבט ואם חיסרו ב"ד חדש כסליו הרי ממהרין יום התיירן וכן חדש אסור עד י"ז בניסן ואם חסרו ב"ד חדש אדר נמצא שממהרין יום התיירן מה שאין כן בכלאים שאין ב"ד יכולים להתיירן בשום ענין ועוד אומר ר"י דאילן קאי דיש היתר לאיסורו לפרי שגדל בו דאינו נאסר מה שגדל לאחר ג' שנים וכן קנה שיבולת אין התבואה נאסרת משום חדש מה שגדל בקנה השבולת לאחר העומר הואיל והשריש קודם העומר (תוס'). נראה פי' דברי הר"י, שעל אף שאין איסור ערלה על האילן אלא על הפירות, אמנם הפירות שנחנטו לפני ט"ו בשבט בשנה הרביעית הם אסורים משום ערלה, ורק אלה שנחנטו לאחר ט"ו בשבט מותרים. וע"י הגר"ד פ' שהסביר שיטת רש"י: ומוכח דרש"י סובר דדין ערלה הוי דין בהאילן דפירותיו אסורים, ולכן כיון דבהאילן לא הוי האיסור לעולם, אין זה איסור עולם.

כל מצוה שנצטוו ישראל [להנהיגה קודם שיכנסו לארץ דהיינו חובת הגוף] קודם כניסתן לארץ, נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ, לאחר כניסתן לארץ, אינה נוהגת אלא בארץ, חוץ מן השמטת כספים ושילוח עבדים²⁵⁵, שאע"פ שנצטוו עליהם לאחר כניסתן לארץ, נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ.

השמטת כספים חובת הגוף היא [והרי נצטוו עליה קודם כניסתם לארץ²⁵⁵]. לא נצרכת אלא לכמו שלמדנו בבביתא [שלא נצטוו עליה קודם לכן]. שלמדנו בבביתא, רבי אומר "זוה דבר השמיטה שמוט", בשתי שמיטות הכתוב מדבר, אחת שמיטת קרקע²⁵⁴ ואחת שמיטת כספים. בזמן שאתה משמט קרקע, אתה משמט כספים, בזמן שאי אתה משמט קרקע [כמו במדבר ולאחר מכן כאשר גלן], אי אתה משמט כספים [עד כאן סוף השאלה]²⁵⁵. ונאמר, במקום שאתה משמט קרקע [ארץ ישראל], אתה משמט כספים, ובמקום שאין אתה משמט קרקע [בארץ לארץ], אין אתה משמט כספים²⁵⁶. מלמד הנאמר "כי קרא שמיטה לה", בכל מקום²⁵⁷.

שילוח עבדים חובת הגוף היא²⁵⁶. הייתי חושב לומר, הואיל ונאמר "וקראתם דרוור בארץ", בארץ כן יש מצוה של שילוח עבדים, ואין בחוצה לארץ, מלמד הנאמר "ויובל היא", בכל מקום. אם כן, מה מלמד הנאמר "בארץ". בזמן שהדרור נוהג בארץ, נוהג בחוצה לארץ, אין דרוור נוהג בארץ, אינו נוהג בחוצה לארץ²⁵⁷.

למדנו במשנה שם, החדש, אסור מן התורה בכל מקום²⁵⁸ [שהוא לומר "מושב", פי' בכל מקום שאתם יושבים]. ערלה, הלכה²⁵⁹. והכלאים, מדרבנן²⁵⁹.

²⁵⁴ מחרישה וזריעה (רש"י גיטין לו ע"ב), ו"א דשמיטת קרקע קרי יובל שחוזרת לבעלים ביובל (ר"ת בתוס').

²⁵⁵ ע"י ש"ע (ח"מ סי' סז ס"א): אין שמיטת כספים נוהגת מן התורה, אלא בזמן שהיובל נוהג. ומדברי סופרים שתהא שמיטת כספים נוהגת בזמן הזה, בכל מקום. הגה: כן הוא הסכמת הפוסקים. אבל ר"א דאין שמיטה נוהגת בזמן הזה, ונראה שעליהם סמכו במדינות אלו, שאין נוהגים דין שמיטה כלל בזמן הזה, והמנהג היו נוהגים עדין בזמן הראש, כמו שכתוב בתשובה שהיה צווח ככרוכיא לבעל המנהג, ולא אשגוהו ביה, וכבר כתבו גם כן האחרונים ז"ל טעם למנהג שאין נוהגין שמיטה כמדברי מהר"ק שורש צ"ב ומהר"ר איסרלן בת"ה סימן ש"ד ובמהר"ל, ואין לדקדק אחריהם. ובחשבון שנת השמיטה נפלה מחלוקת, והעיקר ששנת ש"כ ושנת ש"כז היתה שמיטה, ואם כן יהיה שנת ש"ל"ד הבע"ל שמיטה, יהי רצון שיבנה בית המקדש ויחזרו אז למנות שמיטין ויובלות כי יבא שלי"ה (בראשית מט, יא) לפרט. ועי' סמ"ע: אין שמיטת כספים נוהגת כ' מדכתיב וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משה ידו כו', שבשתי שמיטות הכתוב מדבר, בשמיטת קרקעות, והיינו יובל, שאינו נוהג בו אלא השמטת קרקעות שהיו חוזרין לבעליהן, ובשמיטת כספים דנשמטה ההלוואה מהמלוה, והוקשו להדדי לומר שבזמן שאין שמיטת קרקעות [דהוא היובל] נוהג, דהיינו בזמן שאין כל יושביה בארץ ישראל, וכמו שכתוב ביובל (ויקרא כה י) וקראתם דרוור בארץ לכל יושביה, שמיטת כספים גם כן אינה נוהגת. ומדברי סופרים שתהא כו' - וטעמם כדי שלא תשתכח תורת שביעית מישראל, אבל חרישה וזריעה לא אסרו בשביעית ויובל כדי שלא תשתכח, שלא היו רוב הציבור יכולין לעמוד בו ליאסר בעבודת קרקע שתי שנים שביעית ויובל, דדוקא בזמן שהיה שמיטה ויובל נוהג מן התורה היתה מקוימת בהן הברכה לגדל בשנה שישית לשלש שנים. ולע"ד היה נראה טעם אחר, והוא, דכיון דקדושתן תלויה בארץ ולא שייכא בחו"ל, וכיון שלא שייכא לעשות בהו דבר בחו"ל, גם בא"י לא תיקנוהו, משא"כ שמיטת כספים שהיא חובת הגוף. טעם למנהג כו' - כיון שפשט המנהג שלא להשמיט והכל יודעים זה, ה"ל כאילו התנה המלוה על מנת שלא תשמט בשביעית. ועי' קצה"ח: ואכתי קשיא לי בשנה השביעית גופה דאינו משמט אבל מיד כשהגיע תחלת השמיטה אין ב"ד נזקקין לגבות שום חוב וגם המלוה בעצמו אין לו ליגוש מהתחלת שבע אף על גב דאינו משמט אלא בסופה, וזוה לא שייך תנאי דזה אינו תנאי שבממון אלא מלתא דאיסורא.

²⁵⁶ הקשה הגריש"א: וקשה לרש"י איך יפרש כאן שיש ה"א דינהג שילוח עבדים במדבר קודם שנכנסו לארץ, והא שחרור עבדים היו רק ביובל ולא שייך במדבר, ואולי גירסא אחרת לרש"י כאן, א"נ דיודה הכא לפירוש התוס'.

²⁵⁷ עי' רמב"ם (שמיטה ויובל פ"ה ה"ח): משגלה שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט מנשה בטלו היובלות שנאמר וקראתם דרוור בארץ לכל יושביה בזמן שכל יושביה עליה, והוא שלא יהיו מעורבין שבט בשבט אלא כולן יושבים כתקנן [עי' ערכין לב ע"ב], בזמן שהיובל [נוהג בארץ] נוהג בחו"ל שנאמר יובל היא בכ"מ בין בפני הבית בין שלא בפני הבית.

וה"ל הדרך אמונה: נוהג בחו"ל. היינו לענין שילוח עבדים וכן נוהג שם דין עבד עברי ושדה חרמים וקבלת גר תושב שכל אלו תלויים ביובל כדבסמוך דין ט' אבל לענין איסור עבודת קרקע והפקר הפירות והחזרת שדה אחוזה אין נוהג אלא בא"י וכן בתי ערי חומה אין נוהג בחו"ל ועבר הירדן דינו כא"י ונוהג בו כל דיני יובל.

²⁵⁸ עי' ש"ע (ו"ד סי' רצג ס"ב): איסור החדש נוהג בין בארץ בין בחו"ל, בין בשל ישראל בין בשל עובד כוכבים.

מהו הלכה. אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה של המדינה [הנהיגוהו עליהם בחו"ל]. עולא אמר רבי יוחנן, הלכה למשה מסיני. א"ל עולא לרב יהודה, זה מובן לדברי שאמרתי הלכה למשה מסיני, היינו שמחלקים בין ספק ערלה לספק כלאים [שספק ערלה חמורה יותר]. שלמדנו במשנה, ספק ערלה [כגון ספק עברו ג' שנים, או גוי לקט ולא ידוע אם מהערלה אם מכשרה] בארץ אסור [ככל ספק מן התורה לחומרא]²⁶⁰, בסוריא [מה שכבש דוד מארם צובה, וכיבוד יחיד אינו חשוב כיבוש, ולכן ספיקו מותר] מותר [דיוקא כשנלקט כבר, אבל לתחילה אינו מותר לו לך רד ולקוט], בחוצה לארץ [שהוא רחוקה יותר מארם צבא, שאין בו חשש חילוף] יורד [ישראל] וקונה [מעכו"ם] הלוקט מפרדס שיש בו נטיעות ילדות [תוך שנות ערלה] וזקנות [לאחר שנת ערלה] ובלבד שהישראל לא יראה שהגוי לוקט [ערלה]. ואילו גבי כלאים, למדנו במשנה, כרם [של ענבים] הנטוע [בתוכו, בין הגפנים] ירק [והוא כלאי הכרם]²⁶¹, [וגוי] מוכר ירקות [ועומד] חוצה לו [ויש לחוש שמא מירק שגדל בכרם הוא וה"ל ספק כלאים]. בארץ אסור²⁶², בסוריא מותר, בחוצה לארץ יורד [גוי] ולוקט [מן הכלאים] ממש ומוכר לחבר, אע"פ שהוא רואה שנלקט משם] ובלבד ש[שהחבר עצמו] לא ילקוט ביד [ואם ערלה בחו"ל היא מדרבנן, מה שונה ספק ערלה מספק כלאים]. אלא לדברך.

²⁵⁹ עי' לעיל הערה 235.

²⁶⁰ רע"ב. ועי' רב"ז (שו"ת ח"א סי' תק"פ): ז' הקדמות להתיר סתם ענבים בארץ ישראל ראשונה דאין מונין שנות ערלה משעה שעשתה פירות אלא משעת נטיעה. שנית דשתי שבתות ויום א' חשוב שנה למדנו משתי מקדמות אלו כי מעט מן המועט עושין פירות לב' שנים ושתי שבועות ולא מיבעיא לנוטע גרעין או יחור דפשיטא דאינו עושה כלל לכמה שנים אלא אפילו המבריך או המרכיב לא ימצא אלא מעט הקדמה ג' דאחזקו איסורא מספיקא לא מחזיקין וגרסין בירושלמי איזהו ספק ערלה כרם של ערלה וענבים נמכרים חוצה לו בא"י אסור ובסוריא א"ר יודן אף זה ספיקו אסור בסוריא איזהו ספק המותר בסוריא כרם של ערלה וכרם אחר סמוך לו וענבים נמכרים חוצה לו בא"י אסור ובסוריא מותר הרי לך לכל הני אמוראי שלא היו ספק ערלה האסור בא"י אלא א"כ הוחזק האיסור. הקדמה ד' דרוב וקרוב הלך אחר הרוב ומשום הכי איצטריכין לאוקומי בענבים נמכרים חוצה לו אבל אם נמכרים ברחוק מקום אפילו היכא דאיתחזק איסורא כגון דידעין בודאי שיש כרם של ערלה בהאי בקעה לא חיישין לה אף על גב דקריבא טפי דרוב וקרוב הלך אחר הרוב למדנו מהקדמה זו אף על גב דנתחזקו כרמים של ערלה כיון שאין אדם לוקח מתוכם או מחוצה להם אף על גב דאיכא למימר כאן נמצאו וכאן היו אפ"ה מותר. הקדמה ה' דלמיעוטא דמיעוטא לא חיישין למדנו מהקדמה זו שאם אין שם כרם ידוע שכלו ערלה לא חיישין למיעוטא דנטיעות שעושים פירות לב' שנים ושתי שבתות כמיעוטא דמיעוטא הוה. הקדמה ו' דספק ספיקא אפילו בדאורייתא מותר. למדנו מהקדמה זו דאפילו יתברר שיש שם נטיעות של ערלה הענבים הבאים לפנינו הוה ספק ספיקא ספק מאותו כרם ספק מעלמא ואפילו תימא מאותו הכרם ספק מהנטיעות החדשות ספק מהזקנות. הקדמה ז' כל דפריש מרובא פריש למדנו מהקדמה זו דכיון שאינו לוקח ממקום קביעותו אף על גב דיש שם כרם ידוע של ערלה מותר והכי משמע מהירושלמי שכתבתי למעלה שלא נקרא ספק ערלה שאסור בא"י אלא היכא דאית ביה תרתי שהכרם כלו ערלה וענבים נמכרים חוצה לו וכן נראה מדברי רש"י ז"ל וממה שכתב הרמב"ם ז"ל (מאכ"א פ"ה ה"א) אפי' ראה ענבים יוצאים מכרם ערלה וכו' משמע שהכרם כלו ערלה מדלא קאמר מכרם שיש בו ערלה וכן פי' הרשב"א והריטב"א ז"ל משמע דדכוותה נקרא ספק ערלה דאסור בא"י אבל לא היה הכרם כולו ערלה אלא שיש בו קצת נטיעות של ערלה אפילו שהיו הענבים נמכרים חוצה לו מותר דאין זה ספק משום דאזלינן בתר רובא ורובא זקנות נינהו.

עי' ש"ע (ו"ד סי' רצג ס"ט): ספק ערלה בא"י, אסור. ובחוצה לארץ, מותר. כיצד, כרם שיש בו נטיעות של ערלה, וענבים נמכרים חוצה לו, בארץ ישראל, אסור. ובסוריא, מותר, והוא שלא ידע שהובאו מאותו הכרם. ובחו"ל, מותר, אפילו ידוע שהובאו מאותו הכרם, רק שלא יראה שנבצרו מנטיעות של ערלה. (וכל שכן שכרם שהוא ספק ערלה שהוא מותר).

ועי' ש"ע (ו"ד סי' רצד ס"ו): כרם שהוא ספק ערלה, בארץ ישראל, אסור. ובסוריא, מותר, ואין צריך לומר בחוצה לארץ.

²⁶¹ עי' לעיל הערה 235.

²⁶² על אף שבכל מקום רוב וקרוב הולכים אחר הרוב, ורוב פירות אינם ערלה, אמנם עי' הרמב"ן (ב"ב כד ע"א): כי האי לאו קרוב בלחוד הוא אלא במקומו ממש הוא וחזקה כאן נמצאו וכאן היו, והכי נמי מוכח בקידושין פרק קמא (ל"ח ב') דקאמרינן בבביתא כרם הנטוע ירק וירק ממכר חוצה לו בארץ אסור והיינו משום דדרכן של כל הגננין למכור על פתח גנותיהן כשאמרינן בסוף בבא קמא (ק"ט א') הילכך כמי שהוא במקומו דמי, וכיון דמקום שהוא מקומו ומצוי ליכא מאן שאמר רוב עדיף.

האישה נקנית פרק ראשון קדושין

איסורו איסור עולם ואין הסך לאיסורו בעירו עבד ותרומה וי"ל
 דליכא למיפרך מה לחדש שכן איש בשאלה תאמר בתי שהן בשאלה
 פי' שילין לשאלו לחכם כדי לחזור מהפרשת תרומה ומעשר שהפרש
 וקבל עלי' שאלו בשאלה לרעולם הו' עבד עד שתקט מ"מ כיון
 דאיסורו איש אלא ממזמה תרומה
 ומעשר לא חמירי מיניה עור וי"ל
 דליכא למיפרך דלא דמי לחדש שהרי
 איסורו בא מאלו ולא ע"י מעשה
 אדם אבל עבד ותרומה איסורין בא
 ע"י מירוח שהוא מעשה אדם ושמה
 יש לדמות לחדש נמי בא ע"י אדם
 דהיינו החרישה והריעה :

השמיטת כספים חובת הגוף

היא פי' בקונטרס
 ולמה אתה אומר שהיא חובה שלגטו
 עליה אחר כניסתו לארץ כיון דחובת
 הגוף (1) נלטו עליה אף במדבר
 ומשני בזמן שהי' אתה משמט קרקע
 כגון במדבר דליכא חרישה וריעה אי'
 אתה וכו' ופריך ואימא במקום שאתה
 משמט כלומר אף בזמן שבי' המקום
 קיים לא תהגה השמיטת כספים אלא
 בדרך ומשני הכא רבייה קרא ת"ל כי
 קרא שמיטה דמשמע מ"מ וקשה
 דאי"ל לא היה לו לומר ת"ל כי קרא
 שמיטה כיון דהתיורן של קושיא הוא
 אלא היה ליה למימר (שאלא אמר
 קרא כי קרא שמיטה ועוד קשה
 דהאך טבל לפרט לעיל שנתהוה
 שמיטת כספים במדבר והלא דין
 שמיטת איש אלא לאחר ירושה
 ודין (2) גדול תלמוד תורה שקדם
 לשמיטה ס"א שנה וגרלה לי השמטת
 כספים חובת הגוף הוא וי"ל פשיטא
 דהגה פליגי בחולה לארץ ומאי אתא
 ר"א בר' שמעון לשאשמועיני ומשני
 לא לריבא לכרזי כלומר משום
 הקשה דמקשי כספים לקרקעות
 אינטידין למימר וגרסי' מהו דתימא
 במקום שאתה משמט קרקע דהיינו
 בדרך ישראל שהרי חובת קרקע היא
 אתה משמט כספים ובמקום שאי' אתה
 משמט קרקע אי' אתה משמט כספים
 וכיון דאין שמיטת קרקע בחולה לארץ
 השמטת כספים לא תהגה בחולה

כל מלוה שנלטו ישראל . להגנה קודם שיכנסו לארץ דהיינו חובת
 הגוף שהגת בין בדרך בין בחולה לארץ: מון פשעמט כספיים ולקמיה
 פריך הא נמי נלטו עליה קודם לכן דהא חובת הגוף היא ומאי תוך: לא
 נזכר אלא לזכרונא . דלא נלטו עליה קודם לכן : בזמן שאין אדם
 תורה אור פשעמט קרקע . כגון במדבר ולאחר

* כל מצוה שנצטוו ישראל קודם כניסתו
 לארץ נהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ
 לאחר כניסתו לארץ אינה נהגת אלא בארץ
 חוץ מן השמיטת כספים ושילוח עבדים
 שאע"פ שנצטוו עליהם לאחר כניסתו לארץ
 נהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ השמיטת
 כספים חובת הגוף היא לא נצרכא אלא
 לכדתניא * דתניא רבי אומר וזה דבר
 השמיטה שמוט בשתי שמיטות הכתוב מדבר
 אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים
 בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט
 כספים בזמן שאי' אתה משמט קרקע אי'
 אתה משמט כספים ואימא במקום שאתה
 משמט קרקע אתה משמט כספים ובמקום
 שאין אתה משמט קרקע אין אתה משמט
 כספים ת"ל * כי קרא שמיטה ה' מכל מקום:
 שילוח עבדים חובת הגוף היא סד"א הואיל
 וכתיב * וקראתם דרוו בארץ בארץ אין בחוצה
 לארץ לא תלמוד לומר יובל הוא מכל מקום
 אם בן מה תלמוד לומר בארץ * בזמן
 שהדרור נהג בארץ נהג בחוצה לארץ
 אין דרוו נהג בארץ אינו נהג בחוצה לארץ
 * תנן התם יהודיש אסור מן התורה בכ"ר
 מקום יערלה הלכה והכלאים מדברי סופרים
 מאי הלכה אמר רב יהודה אמר שמואל
 הלכתא מדינה עולא אמר רבי יוחנן הלכה
 למושה מסיני א"ל עולא לרב יהודה בשלמא
 לדידי דאמינא הלכה למושה מסיני היינו
 דשני לן בין ספק ערלה לספק כלאים
 * תנן * ספק ערלה בארץ אסור בסוריא
 מותר בחוצה לארץ יורד ולוקח ובלבד
 שלא יראנו לוקח ואילו גבי כלאים
 * תנן * כרם הנמוע ירק וירק נמכר
 חוצה לו בארץ אסור בסוריא מותר

שגלו : ואימא פקוס כו' . ולמעוטי
 חולה לארץ אף בזמן (6) הארץ: אסור
 מן ספורס ככ"ג . קסבר מושב כל
 מקום שאתה יושבין משמע : בלפני
 מדינא : הגה"הו"ה הם עליהם בחולה
 לארץ: היינו דשני לן . חומר ספק
 ערלה מספק כלאים ספק ערלה ספק
 עברו עליה טעם קטן אי' מני פרנס
 טעם כו נמיטות ערלה וסאך נמיטות
 ולקט עובד כוכבים מן הפירות וכן
 ידוע מהיכן : בסוריא . היא ארץ
 טובה שכבש דוד וסנפה עם ארץ
 ישראל וקסבר כיבש יודל לא שמייה
 כיבש הלךך ספיקו מותר ולקמן (7)
 (פי' פרכינו ופי' הלכה למשה מסיני
 היא בחולה לארץ היאך מיקל בפסיקה
 ומשנינן אימא כך נאמרה הלכה ספיקה
 מותר בחולה לארץ ודאה אסור :
 ובחולה לארץ . דרדוק טפי ולא
 מיחליף: יורד . ישראל ולוקח מן
 העובד כוכבים ולוקט מפרנס טעם
 כו נמיטות גלות וקטת ישראל
 יודע שהוא נכנס עם ולוקט לכתלה :
 ובלבד שלא יראנו . ישראל כשהוא
 לוקט מן (3) הגרלה והא (4) דתניא
 לעיל לכתלה אימא מותר שנקלט כבר
 אצל לכתלה איש חוץ לאומר לו כך רד
 ולקטו : כרם פנמוע ירק . שורע ירק
 בין הגפנים (7) דה"ל כלאי הכרם :
 וירק נמכר חוצה לו . ויש לחוש שמה
 מירק שגדל בכרם הוא וה"ל ספק
 כלאים: יורד . עובד כוכבים ולוקט מן
 הכלאים ממש וסבור לחצר : ובלבד
 שלא ליקוט . מותר עליו ביד אלו'
 אימא דערלה בחולה לארץ דברי
 סופרים ולא הלכה למשה (8) מאי טעם
 דלחמירי בספק ערלה מספק כלאים :
 תימני

בחוצה לארץ יורד ולוקט ובלבד שלא ילקוט ביד אלא לידך

גורמי

זה ומקרא זה מפיק ליה ר"א בר"ג דהגה אף בח"ל ולפי גירסא זו ואימא במקום שאתה
 משמט כו' הוא כיום התיורן ולא בלשון קושיא הוא כמו לפירוט הקונטרס ואי' כספיים דגרסי נמי במקום כו' וכן במאמר דפריך
 שילוח עבדים חובת הגוף היא כו' דפרשית גבי השמטת כספים לריך לפרש גבי שילוח עבדים ולא נחא לפרש כמו שפירש בקונטרס
 בהשמטת כספים וכו' פירש בפרק האולח (נישין 79 לו) גבי הא דלמך אביי שצביעת בזמן הזה היה משמט מדאורייתא ורבי היא
 דתניא רבי אומר זה דבר השמיטה שמוט כו' דקרקע אינה נשמטת מחרישה וחרישה אלא דוקא בזמן הבית מואף קרא גופיה ופירש
 אחד שמיטת קרקע דחרישה וחרישה ואחד שמיטת כספים להשמטת מלוה אידי ואידי שצביעת כשאין היובל טהג שמיטין נמי לא היו
 טהגין כדדריש בירושלמי וזה דבר השמיטה שמוט בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת יובל ואחת שמיטת שצביעת בזמן שיובל
 טהג שצביעת טהג אין היובל עולה כו' ובזמן הזה אין היובל טהג עיהג טהג דגבי יובל כתיב בדרך לכל יושביה בזמן שכל יושביה עליה יובל
 וטהג כו' ובזמן הזה אין יושביה עליה והואיל יובל איש טהג שצביעת נמי אינה טהגת וקשה מה שפירש השמיטת קרקע היינו מחרישה
 וחרישה שצביעת והוארך להביא ר"ש היא דרשה בירושלמי ד"ל היה לו לאביי להביא אותה כיון שהיא עיקר דמסך מוכיח דשמיטת
 אינה טהגת שפיר לא ידעין כלום אלא מההוא לכך פירש רביעי חס כי זאת הדרשה דהכא היינו דירושלמי דהא רבי ימי חלמה
 חס ושמיטת קרקע קרי יובל שחזרת לבעלים ביובל מה שאין כן שצביעת ושמיטת כספים קרי שצביעת שאין השמטת כספים ביובל
 כדרשין בספרי בפרשת ראה וזה דבר השמיטה שמיטה משמטת כספים ולא יובל וה"פ בזמן שאתה משמט קרקע ביובל שהיא חזרת
 לבעלים אתה משמט כספים היינו שצביעת שספספ טהגים וה"ה מיירי בשמיטת חרישה וחרישה דשמיטת שצביעת לגמרי ילפינן לה
 שמיטת יובל והא דנקט שמיטת כספים משום דנקט למוכר קרקע לפי שהיה רוצה להזכיר מה היא שמיטת יובל נקט נמי שמיטת כספים דהיינו
 לה שמיטת יובל שצביעת חזרות חזרות מלוקח ושמיטת כספים כמו מן מופקעים ממלוה ללוה או נמי משום שצביעת כספים דהיינו
 שמיטת כספים מה שאין כן ביובל ומשום הכי נקט לה : הערה הלכה והכלאים מדברי סופרים . ואי' תאמאי לא ילפינן
 כלאים מקל וחומר דחדש דהגה אף בח"ל דאורייתא ומה חדש שאין איסורו איסור עולם כו' וי"ל דקסבר האי תנא דכתיב גבי
 כלאים שדך למעוטי זרעים שח"ל כדאמר לקמן (79 לו) ואין לומר דערלה מיהא כיימי בקל וחומר דחדש דליכא למימר כלאים ויכינו :

תני

הגרות הב"ה
 (6) רש"י ד"ה ואימא
 וכו' בזמן הבית ספ"ד :
 (7) ר"ה ובלבד וכו' לוקט
 מן הפירות : י"ב כלומר
 (8) משמע שהוא ספק טעם :
 (9) בא"ד והא דתק
 ועל : (7) ד"ה כרם
 נמי : (8) הגפנים : י"ב
 כלומר וספק הוא אם
 כרם : (9) ד"ה ובלבד
 וכו' למשה מסיני מל"ה :
 (10) תוס' ד"ה השמטת
 וכו' הגוף היא נלטו :

תוספתא דקדושין פ"א

מ"ב ב גישין לו .

ר"ס ט

ערלה פ"ג מ"ט

ג"ו טס נכוחו לו

ערלה פ"ג מ"ט ותוספתא דערלה פ"ג

ת"ה א ב מ"י ט"ע מ"ג
 שמיטת סלכס ב
 סמך פטין קמ" :

ת"ה ג מ"י ט"י ט"ס
 סלכס ח :

ת"ה ד מ"י ט"י סלכס
 מלכות סמכות
 סלכס ב סמך ואין קמ"ב
 מוש"ע י"ד ס"מ ל"ג
 ט"פ ג :

ת"ה ה מ"י ט"ס הלכ"ה
 סמך לארץ קמ"ד
 מוש"ע י"ד ס"מ ל"ג
 ט"פ ח :

ת"ה ו מ"י ט"ס הלכ"ה
 סמך לארץ קמ"ה
 מוש"ע ט"ס ס"מ ל"ו
 ט"פ ט :

ת"ה ז מ"י ט"ס הלכ"ה
 סמך לארץ קמ"ו
 מוש"ע י"ד ס"מ ל"ד
 ט"פ ט :

ת"ה ח מ"י ט"ס הלכ"ה
 סמך לארץ קמ"ז
 מוש"ע ט"ס ס"מ ל"ז

ת"ה ט מ"י ט"ס הלכ"ה
 ופי' מל' כלאים
 הלכה י' מוש"ע י"ד ס"ו
 ל"ו ס"פ סס :

ת"ה י מ"י ט"ס

תוס' ר"י הוקן

תנן התם בערלה פ"ג
 הדיש אסור לאוכלי
 בכל מקום עד עבר
 זמן הקרבת העומר
 והיינו ז' בניסן דאיתא
 במנחות פ"ג ר' יוסטאי:
 הלכות מדינה מה
 שנהגו רבי רמדיה:
 סוריא ארס צובא וכושה
 דוד וכבוש יחיד לאו
 שמיטה כבוש ומיך
 שריא ספכה לארץ
 ישראל שחמירי בה
 שפי מח"ל: יורד תוך
 שנה ולוקח מן העבר
 כוכבים סמולן שובר
 נלקטו בספק הוא
 וספקא בה"ל מותר
 כדלפני ופירי שחברי
 רדא ערלה וכו' בעינן
 ושיא ריאנו לוק' : ופי'
 ספק ערלה דרישא
 דמיתותין בנזן שיש
 לעובר כוכבים כרם של
 ערלה וסוריא חרישה
 עירוב ולא ידוע אי'
 משל כרם של ערלה אם
 א' מספק או לא באו
 דומיא דכרם פנמי ירק:
 יורד ולוקט יורד חרישה
 בכרם ולוקט העובר
 הכוכבים מן הכלאים
 בדין ובלבד שלא ישול
 ישראל בדין מספיקא
 דקסבר את דתנן ערלה
 וכלאי הכרם אסורין
 דוקא בשל ישראל
 כדירושלמי ופי' א'
 יליקט בדין חרישה
 דהא"ה מאי דתימא דהא
 ערלה והכלאים אסורין
 אפי' משל עובר כוכבים
 אף ט"פ שלא ילקוט
 בדי אסורין : ומסבורא דרבי יוחנן פליגי עליה דמר בריה דרבינא בערלה דקסבר דרואי אסור וספיקא מותר' וכללאים נמי לא הלכתא כותיה אלא כדירושלמי תנן יורד ולוקט ובלבד שלא יראנו לוקט חתי בירושלמי:

האשה ניקנית

פרק ראשון

קידושין

לט

עין מצוה

ניתי או אידי ואידי כו' - דערלע ודכלאים או זה וזה יורד ולוקט
 ללא חסור בחולה לארץ אלא את הארץ הורע או את הלוקט בידים: **ספק**
 לו לקוט שאל בפני שיהיה ספק אילו ואלו איכול ובערלה קאי:
רשיעי דעובדיהם - עיפא ואביוני בני רחבה דשומבדיהא: **ספוס**
ספיקא ודאזא אורא: **כלומר** ספיקון תורה אור

תני חדש - וזאת אמאי לריך למחוק אף לימא דקאי אכלאים וי"ל
 כיון דלמחר רבי אליעזר אין ערלה בח"ל אין סכרה לומר שיהא
 מחמיר בכלאים יותר מערלה ועוד לומר ר"י כיון דכלאים דרבנן וחדש
 דאורייתא אף שייך למימני אף אכלאים ולא פריך אלא אליבא דמ"ד
 ערלה הלכה למשה מסיני:

מוחר ודאזא חסור והיתר ספיקא
 סתמייהו לארות בהגשה ולא לדרשו
 ברבים האילו ומקילין בה וכה"ג
 אמרי' צנדרים (דף כ"ג) כמילתא
 אחתייהו רב הונא זב חיננא סבר
 למורטייה בפריקא א"ל רבא תנא
 סתים לה סתומי ואת דרש לה
 בפריקא אלמא כחוס ספוס הדבר
 קאמר ק"ה הדין רבתי גרסא בר'
 יאודה ז"ל: **ואזדו ודא -** האילו וכן
 מקילין אל חסור להם לספק זה אלא
 זה אלא חסר אולם הפירות בידים:
וכהו על פירותיהו - על אלו המקילין
 וזהו שטעמין גיטות: **אף סהדא -**
 אלמא בערלה כח"ל ס"ל דקא מוסקת

ההוא למעוטי זרעיה - פירש
 צוקמטרא זרעיה שככרם
 דאין לוקוין עיניו אכל אין לפרש כלל
 זרעיה דקרקע דהוא לא אליעזר
 קרא כיון דמזבח קרקע הוא שפיקא
 דאין טהרה אלא בארץ אכל כלל
 זרעיה שככרם אליעזר קרא א"ג
 דמזבח קרקע הוא דס"ד למילפניהו
 בק"ץ דחדש כיון דאיוסין אסור
 שולס ואסורין בהנאה אכל זרעיה לא
 מני למיף מק"ץ דחדש דהא כלל
 זרעיה דקרקע אינם אסורים בהנאה
 כדלמחר לקמן בשמעתין כלל זרעיה
 דבארץ לא אסרי בהנאה כחוליה
 לארץ לא גזרו בה דבנן: **ר"ל ק"ל**
 ואעורה וחרגן במפולת יד - פי'
 בקועני' לא ידעינן מתיבא נפקא ב'
 מיני זרעיה וחרגן שליטי ומפולת יד
 נפקא ליה מלא תזרע כדקרא כלל
 משמע שזרעיה הכרם עלמה תהא
 כללית עכ"ל ונראה דהאי דבני רבי
 יאשיה חסא ושעורה וחרגן היינו דוקא
 להחייב משום כללית הכרם אלא
 מכלאי זרעיה מחייבי משמי מניין כמו
 חסא ושעורה אפי' לרבי יאשיה ודעת
 מוקדמור הא כתיב שדך למעוטי כללית
 זרעיה שבונוה לארץ ואי ליט ליה ל'
 יאשיה כללית זרעיה למה לי שדך
 דמשמע למעוטי ח"ל אפילו בח"ל
 נמי אינו לוקא אלא משמע דבכללית
 זרעיה לא פליג וכן מוכח בירושלמי
 דקאמר חסא על דעתיה דרבי יאשיה
 דלמחר שדך לא תזרע כללית לזיוה
 דבר נאמר כדמך לא תזרע כללית
 כלומר בלא תלך מחייב משום
 כללית בחסא ושעורה חזרייה אמרין
 להקראם חסא התרו בו משום שדך
 ומשום כרמך לוקא חסא כלומר כי
 זרעיה כרם כדמי' כללית לזיוה חסא
 ואי אימא דרבי יאשיה לית ליה כללית
 זרעיה מאז צנע ליה לרבי יאשיה
 לזיוה דבר נאמר כדמך והא אינו
 לוקא כלל על שדך כי אם על כללית
 כרם אלא שזע מיהא אית ליה חסא
 כללית זרעיה בלא כללית כרם וז"ל
 אמרנו לא צנע רבי יאשיה בכללית זרעיה
 אלא שני מינים וככללית הכרם צנע
 שלשה מינים וי"ל דמשמע ליה דקרא
 ה"ק כדמך לא תזרע כללית כלומר
 צענין שניהו כללית קודם שיצוהו
 בכרם אכל גבי שדך וכללית זרעיה
 כגון חסא ושעורה קריים כללית
 להחייב כשזרעין דקרקע דגוף
 הקרקע קריי שדה ונראה דהלכה
 כרבי יאשיה דאף ע"ג דלשכתן כמה
 משניות דלא כותיה כגון המעביר
 ענין קבוצ בכרם (נללים ס"ו משנה ט)
 והמסכת גפנו כו' (שם משנה ה) מ"ז
 ק"ל כותיה כדלמחר צנע מי שנתן
 (בבבא כ"ד כ"ג) כגוב עלמא כפלתא

תורה אור
 חסור ד מ"י פ"ה ס"ג
 כללית סכסג
 ס"ג: לאוין דס טוס"ט
 פ"ה: פ"ה טוס"ט פ"ה
 תמוה ה ו מ"י פ"ה ס"ג
 ו סכסג ס"ג טוס"ט
 י"ד ס"ג: ר"ל טוס"ט פ"ה: ג

תוספתא דערלה ס"ג
 נעיל ל'
 [ג"ל רהנתן]
 [ג"ל מו"ק ג: כוכה
 מ"ד חולין כ"א]
 ערלה פ"ג ס"ט
 [ג"ל ר"י אבן קר אמת
 כהנא"ש וכל כהנא"ש
 פ' קדוש"ס ס" טג]
 סנהדרין ס'
 [ג"ל ר"י אבן קר אמת
 כהנא"ש וכל כהנא"ש
 פ' קדוש"ס ס" טג]
 סנהדרין ס'

תוס' ר"י הוקן
 אריקן קרי ליה לסמואל
 משום דהלכתא בותיה
 בדיני דמיון שריתו
 דין כמו מקל: **ספק ל'**
 כלומר תו י' ספק
 ערלה חבול' ו אית
 דפרישין תו י' מרוא
 ערלה דס"ל ללוי ולרבה
 ולרבי אימי כמ"ל אין
 ערלה בח"ל ר"ש פ' י'
 לקום שלא בפני כדי
 שיחא ספק אפ"ל תריסי
 דפוס בריחא עיפא
 ואביוני בני רחבה דפוס
 בריחא: **ספוס** ספק
 ערלה הניחור בידך
 ונחורו לאכול ר"ש
 פ' לא תחיר לחם כי
 אם בהנצע ודאי ערלה
 אבריה שאמור בהנאה:
 יורד ולוקט: **ואם הלש"ס**
 היא אמאי ספקא בותיה:
 אשתכח כשעה דהא:
 ספק אלא בריחא:
 כלומר עמד בהנאה
 ומשום כמו שעה:
 אסור הלכתא שנאמר
 למשחך כך נאמרה ודאי
 אימור דלא רשוי ודאי
 והלכתא בר' יוחנן בותיה
 כל ספק ערלה מותר
 בח"ל ספק ערוב ג' שנים
 לא עברו אפסא לקם
 מיליה וא סמניה: לקין
 אף בח"ל הרבבת לקין
 אסורה כדשמואל וכלאי
 הכרם אינו אסורין אלא
 מדרבנן: שחקתין קין'
 היינו הרבבת אינו
 יורבועת בהפחא שסוהיה
 לבני נח כדריחא פרק
 יבשעאל והלכתא
 שנתון ו' יוחנן:
 שדך שמשמע שלך
 דוקא דריתו בארץ:
 לא

תוס' ר"י הוקן
 אריקן קרי ליה לסמואל
 משום דהלכתא בותיה
 בדיני דמיון שריתו
 דין כמו מקל: **ספק ל'**
 כלומר תו י' ספק
 ערלה חבול' ו אית
 דפרישין תו י' מרוא
 ערלה דס"ל ללוי ולרבה
 ולרבי אימי כמ"ל אין
 ערלה בח"ל ר"ש פ' י'
 לקום שלא בפני כדי
 שיחא ספק אפ"ל תריסי
 דפוס בריחא עיפא
 ואביוני בני רחבה דפוס
 בריחא: **ספוס** ספק
 ערלה הניחור בידך
 ונחורו לאכול ר"ש
 פ' לא תחיר לחם כי
 אם בהנצע ודאי ערלה
 אבריה שאמור בהנאה:
 יורד ולוקט: **ואם הלש"ס**
 היא אמאי ספקא בותיה:
 אשתכח כשעה דהא:
 ספק אלא בריחא:
 כלומר עמד בהנאה
 ומשום כמו שעה:
 אסור הלכתא שנאמר
 למשחך כך נאמרה ודאי
 אימור דלא רשוי ודאי
 והלכתא בר' יוחנן בותיה
 כל ספק ערלה מותר
 בח"ל ספק ערוב ג' שנים
 לא עברו אפסא לקם
 מיליה וא סמניה: לקין
 אף בח"ל הרבבת לקין
 אסורה כדשמואל וכלאי
 הכרם אינו אסורין אלא
 מדרבנן: שחקתין קין'
 היינו הרבבת אינו
 יורבועת בהפחא שסוהיה
 לבני נח כדריחא פרק
 יבשעאל והלכתא
 שנתון ו' יוחנן:
 שדך שמשמע שלך
 דוקא דריתו בארץ:
 לא

תוס' ר"י הוקן
 אריקן קרי ליה לסמואל
 משום דהלכתא בותיה
 בדיני דמיון שריתו
 דין כמו מקל: **ספק ל'**
 כלומר תו י' ספק
 ערלה חבול' ו אית
 דפרישין תו י' מרוא
 ערלה דס"ל ללוי ולרבה
 ולרבי אימי כמ"ל אין
 ערלה בח"ל ר"ש פ' י'
 לקום שלא בפני כדי
 שיחא ספק אפ"ל תריסי
 דפוס בריחא עיפא
 ואביוני בני רחבה דפוס
 בריחא: **ספוס** ספק
 ערלה הניחור בידך
 ונחורו לאכול ר"ש
 פ' לא תחיר לחם כי
 אם בהנצע ודאי ערלה
 אבריה שאמור בהנאה:
 יורד ולוקט: **ואם הלש"ס**
 היא אמאי ספקא בותיה:
 אשתכח כשעה דהא:
 ספק אלא בריחא:
 כלומר עמד בהנאה
 ומשום כמו שעה:
 אסור הלכתא שנאמר
 למשחך כך נאמרה ודאי
 אימור דלא רשוי ודאי
 והלכתא בר' יוחנן בותיה
 כל ספק ערלה מותר
 בח"ל ספק ערוב ג' שנים
 לא עברו אפסא לקם
 מיליה וא סמניה: לקין
 אף בח"ל הרבבת לקין
 אסורה כדשמואל וכלאי
 הכרם אינו אסורין אלא
 מדרבנן: שחקתין קין'
 היינו הרבבת אינו
 יורבועת בהפחא שסוהיה
 לבני נח כדריחא פרק
 יבשעאל והלכתא
 שנתון ו' יוחנן:
 שדך שמשמע שלך
 דוקא דריתו בארץ:
 לא

תוס' ר"י הוקן
 אריקן קרי ליה לסמואל
 משום דהלכתא בותיה
 בדיני דמיון שריתו
 דין כמו מקל: **ספק ל'**
 כלומר תו י' ספק
 ערלה חבול' ו אית
 דפרישין תו י' מרוא
 ערלה דס"ל ללוי ולרבה
 ולרבי אימי כמ"ל אין
 ערלה בח"ל ר"ש פ' י'
 לקום שלא בפני כדי
 שיחא ספק אפ"ל תריסי
 דפוס בריחא עיפא
 ואביוני בני רחבה דפוס
 בריחא: **ספוס** ספק
 ערלה הניחור בידך
 ונחורו לאכול ר"ש
 פ' לא תחיר לחם כי
 אם בהנצע ודאי ערלה
 אבריה שאמור בהנאה:
 יורד ולוקט: **ואם הלש"ס**
 היא אמאי ספקא בותיה:
 אשתכח כשעה דהא:
 ספק אלא בריחא:
 כלומר עמד בהנאה
 ומשום כמו שעה:
 אסור הלכתא שנאמר
 למשחך כך נאמרה ודאי
 אימור דלא רשוי ודאי
 והלכתא בר' יוחנן בותיה
 כל ספק ערלה מותר
 בח"ל ספק ערוב ג' שנים
 לא עברו אפסא לקם
 מיליה וא סמניה: לקין
 אף בח"ל הרבבת לקין
 אסורה כדשמואל וכלאי
 הכרם אינו אסורין אלא
 מדרבנן: שחקתין קין'
 היינו הרבבת אינו
 יורבועת בהפחא שסוהיה
 לבני נח כדריחא פרק
 יבשעאל והלכתא
 שנתון ו' יוחנן:
 שדך שמשמע שלך
 דוקא דריתו בארץ:
 לא

תוס' ר"י הוקן
 אריקן קרי ליה לסמואל
 משום דהלכתא בותיה
 בדיני דמיון שריתו
 דין כמו מקל: **ספק ל'**
 כלומר תו י' ספק
 ערלה חבול' ו אית
 דפרישין תו י' מרוא
 ערלה דס"ל ללוי ולרבה
 ולרבי אימי כמ"ל אין
 ערלה בח"ל ר"ש פ' י'
 לקום שלא בפני כדי
 שיחא ספק אפ"ל תריסי
 דפוס בריחא עיפא
 ואביוני בני רחבה דפוס
 בריחא: **ספוס** ספק
 ערלה הניחור בידך
 ונחורו לאכול ר"ש
 פ' לא תחיר לחם כי
 אם בהנצע ודאי ערלה
 אבריה שאמור בהנאה:
 יורד ולוקט: **ואם הלש"ס**
 היא אמאי ספקא בותיה:
 אשתכח כשעה דהא:
 ספק אלא בריחא:
 כלומר עמד בהנאה
 ומשום כמו שעה:
 אסור הלכתא שנאמר
 למשחך כך נאמרה ודאי
 אימור דלא רשוי ודאי
 והלכתא בר' יוחנן בותיה
 כל ספק ערלה מותר
 בח"ל ספק ערוב ג' שנים
 לא עברו אפסא לקם
 מיליה וא סמניה: לקין
 אף בח"ל הרבבת לקין
 אסורה כדשמואל וכלאי
 הכרם אינו אסורין אלא
 מדרבנן: שחקתין קין'
 היינו הרבבת אינו
 יורבועת בהפחא שסוהיה
 לבני נח כדריחא פרק
 יבשעאל והלכתא
 שנתון ו' יוחנן:
 שדך שמשמע שלך
 דוקא דריתו בארץ:
 לא

תוס' ר"י הוקן
 אריקן קרי ליה לסמואל
 משום דהלכתא בותיה
 בדיני דמיון שריתו
 דין כמו מקל: **ספק ל'**
 כלומר תו י' ספק
 ערלה חבול' ו אית
 דפרישין תו י' מרוא
 ערלה דס"ל ללוי ולרבה
 ולרבי אימי כמ"ל אין
 ערלה בח"ל ר"ש פ' י'
 לקום שלא בפני כדי
 שיחא ספק אפ"ל תריסי
 דפוס בריחא עיפא
 ואביוני בני רחבה דפוס
 בריחא: **ספוס** ספק
 ערלה הניחור בידך
 ונחורו לאכול ר"ש
 פ' לא תחיר לחם כי
 אם בהנצע ודאי ערלה
 אבריה שאמור בהנאה:
 יורד ולוקט: **ואם הלש"ס**
 היא אמאי ספקא בותיה:
 אשתכח כשעה דהא:
 ספק אלא בריחא:
 כלומר עמד בהנאה
 ומשום כמו שעה:
 אסור הלכתא שנאמר
 למשחך כך נאמרה ודאי
 אימור דלא רשוי ודאי
 והלכתא בר' יוחנן בותיה
 כל ספק ערלה מותר
 בח"ל ספק ערוב ג' שנים
 לא עברו אפסא לקם
 מיליה וא סמניה: לקין
 אף בח"ל הרבבת לקין
 אסורה כדשמואל וכלאי
 הכרם אינו אסורין אלא
 מדרבנן: שחקתין קין'
 היינו הרבבת אינו
 יורבועת בהפחא שסוהיה
 לבני נח כדריחא פרק
 יבשעאל והלכתא
 שנתון ו' יוחנן:
 שדך שמשמע שלך
 דוקא דריתו בארץ:
 לא

תוספתא דערלה ס"ג
 נעיל ל'
 [ג"ל רהנתן]
 [ג"ל מו"ק ג: כוכה
 מ"ד חולין כ"א]
 ערלה פ"ג ס"ט
 [ג"ל ר"י אבן קר אמת
 כהנא"ש וכל כהנא"ש
 פ' קדוש"ס ס" טג]
 סנהדרין ס'
 [ג"ל ר"י אבן קר אמת
 כהנא"ש וכל כהנא"ש
 פ' קדוש"ס ס" טג]
 סנהדרין ס'

תוספתא דערלה ס"ג
 נעיל ל'
 [ג"ל רהנתן]
 [ג"ל מו"ק ג: כוכה
 מ"ד חולין כ"א]
 ערלה פ"ג ס"ט
 [ג"ל ר"י אבן קר אמת
 כהנא"ש וכל כהנא"ש
 פ' קדוש"ס ס" טג]
 סנהדרין ס'
 [ג"ל ר"י אבן קר אמת
 כהנא"ש וכל כהנא"ש
 פ' קדוש"ס ס" טג]
 סנהדרין ס'

תוספתא דערלה ס"ג
 נעיל ל'
 [ג"ל רהנתן]
 [ג"ל מו"ק ג: כוכה
 מ"ד חולין כ"א]
 ערלה פ"ג ס"ט
 [ג"ל ר"י אבן קר אמת
 כהנא"ש וכל כהנא"ש
 פ' קדוש"ס ס" טג]
 סנהדרין ס'
 [ג"ל ר"י אבן קר אמת
 כהנא"ש וכל כהנא"ש
 פ' קדוש"ס ס" טג]
 סנהדרין ס'

תוספתא דערלה ס"ג
 נעיל ל'
 [ג"ל רהנתן]
 [ג"ל מו"ק ג: כוכה
 מ"ד חולין כ"א]
 ערלה פ"ג ס"ט
 [ג"ל ר"י אבן קר אמת
 כהנא"ש וכל כהנא"ש
 פ' קדוש"ס ס" טג]
 סנהדרין ס'
 [ג"ל ר"י אבן קר אמת
 כהנא"ש וכל כהנא"ש
 פ' קדוש"ס ס" טג]
 סנהדרין ס'

תוספתא דערלה ס"ג
 נעיל ל'
 [ג"ל רהנתן]
 [ג"ל מו"ק ג: כוכה
 מ"ד חולין כ"א]
 ערלה פ"ג ס"ט
 [ג"ל ר"י אבן קר אמת
 כהנא"ש וכל כהנא"ש
 פ' קדוש"ס ס" טג]
 סנהדרין ס'
 [ג"ל ר"י אבן קר אמת
 כהנא"ש וכל כהנא"ש
 פ' קדוש"ס ס" טג]
 סנהדרין ס'

תוספתא דערלה ס"ג
 נעיל ל'
 [ג"ל רהנתן]
 [ג"ל מו"ק ג: כוכה
 מ"ד חולין כ"א]
 ערלה פ"ג ס"ט
 [ג"ל ר"י אבן קר אמת
 כהנא"ש וכל כהנא"ש
 פ' קדוש"ס ס" טג]
 סנהדרין ס'
 [ג"ל ר"י אבן קר אמת
 כהנא"ש וכל כהנא"ש
 פ' קדוש"ס ס" טג]
 סנהדרין ס'

תוספתא דערלה ס"ג
 נעיל ל'
 [ג"ל רהנתן]
 [ג"ל מו"ק ג: כוכה
 מ"ד חולין כ"א]
 ערלה פ"ג ס"ט
 [ג"ל ר"י אבן קר אמת
 כהנא"ש וכל כהנא"ש
 פ' קדוש"ס ס" טג]
 סנהדרין ס'
 [ג"ל ר"י אבן קר אמת
 כהנא"ש וכל כהנא"ש
 פ' קדוש"ס ס" טג]
 סנהדרין ס'

תוספתא דערלה ס"ג
 נעיל ל'
 [ג"ל רהנתן]
 [ג"ל מו"ק ג: כוכה
 מ"ד חולין כ"א]
 ערלה פ"ג ס"ט
 [ג"ל ר"י אבן קר אמת
 כהנא"ש וכל כהנא"ש
 פ' קדוש"ס ס" טג]
 סנהדרין ס'
 [ג"ל ר"י אבן קר אמת
 כהנא"ש וכל כהנא"ש
 פ' קדוש"ס ס" טג]
 סנהדרין ס'

המשנה היה צריך לכתוב, או זה וזה [גם ערלה וגם כלאים] יורד וקונה, או זה וזה יורד ולוקט. והרי אמר שמואל לרב ענן, שיגרס במשנה, או זה וזה יורד ולוקט, או זה וזה יורד ולוקט [שלא אסרו בחו"ל אלא את הזורע או את הלוקט בידיים].

מר בנו של רבנא למד את זה להקל, זה וזה יורד ולוקט, ובלבד שלא ילקוט ביד. אמר לו לוי לשמואל, מלך²⁶³, תעשה לי ספק [פ"י תלקט ערלה של חו"ל שלא בפני, ולכן יהיה אצלי כספק] ואני אכול²⁶⁴. רב אויא ורבה בר רב חנן עשו [פירות ערלה] ספק אחד לשני.

חריפי פומבדיתא [פ"י עיפא ואבימי בני רחבה] אמרו, אין ערלה בחוצה לארץ. שלח רב יהודה לפני דרבי יוחנן, שתשלח לו, בספק [ערלה] תסתום [תתיר להם בהצנעה, ולא לדרוש כך ברבים מאחר ומקילים בה], אבל בודאי תאבד [אותם הפירות בידיים], והכרזו על פירותיהם [של אלו המקילים בה שטעונים גניזה] שטעונים גניזה. וכל האומר אין ערלה בחוץ לארץ, לא יהא לו נין ונכד משליך חבל בגורל בקהל²⁶⁵. וכמו מי הם סוברים. כמו זה שלמדנו בברייתא, רבי אלעזר בר' יוסי אומרים בשם ר' יוסי בן דורמסקה, שאמר בשם רבי יוסי הגלילי, שאמר בשם רבי יוחנן בן נורי, שאמר בשם ר' אליעזר הגדול, אין ערלה בחוץ לארץ. ולא. והרי אנחנו למדנו במשנה²⁶⁶, רבי אליעזר אומר, אף החדש²⁶⁷. שתלמד "חדש" [והמילה "אף" נמחק]. וכך נאמר ערלה וכלאים הרי הם כשאר התלוין בארץ ואין נוהגין בחו"ל אבל חדש נוהג בחו"ל שנאמר בו "מורשב", פי' בכל מקום שאתם יושבים].

אמר רבי אסי אמר ר' יוחנן, ערלה בחוץ לארץ, [אסורה] הלכה למשה מסיני. א"ל ר' זירא לרבי אסי, והרי למדנו בברייתא, ספק ערלה בארץ, אסור. בסוריא, מותר [ואם הודאי בחו"ל הלכה למשה מסיני אין מזולזין בספק]. שתק כרגע אחד²⁶⁸, א"ל, נאמר שכך נאמר [ההלכה למשה], ספיקו מותר, ודאה אסור²⁶⁹.

אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן, לוקים על הכלאים מן התורה²⁷⁰. אמר לו רבי אלעזר בר' יוסי, והרי אנחנו למדנו במשנה, הכלאים, מדברי סופרים. אין קושי, כאן בכלאי הכרם, כאן בהרכבת האילן. כמו שאמר שמואל, שאמר שמואל, "את חקתי תשמורו" [מזה שלא נאמר "ושמרתם את חקתי" משמע] חוקים שחקתי לך כבר [מלמד שהזהיר את נח ובניו

²⁶³ שמואל נקרא מלך על שם שהיה בקי בדיניו, ושופט כמלך השופט על הארץ (רש"י שבת נג ע"א), ועי' דניאל ב טו שאריון הוא כינוי למלך.

²⁶⁴ עי' א"מ י"ד ח"א ס"י קפו: אילן שעלה מאליו בחצר זה כשתי שנים ויש בו פירות שחדש והוא ספק ערלה דאפשר דמעת נפילת הגרעין בארץ ונקלט כבר עברו ג' שנים ומותר בחוץ לארץ. [ועי' פתחי תשובה (יורה דעה ס"ו רצד סק"ג): בח"ל דספיקו מותר ואפילו בספק שיותר נוטה לאיסור ואתחזק איסורא קי"ל דמותר בח"ל וכו' ואפילו בספק שהוא חסרון ידיעה דקי"ל בעלמא שלא הוי ספק נראה דמותר בח"ל]. ומסתבר כן [כדברי הפ"ת] לע"ד דהא לוי אמר לשמואל בקידושין דף ל"ט ספק לי ואיכול ופרש"י שילקוט שלא בפניו מודאי ערלה והוא לא ידע, והרי יכול להודיע כשישאלנו וא"כ עוד גרוע מספק חכמה ומ"מ אינו מחוייב לשאול כלל אף דגם באיסור דרבנן מחוייב בספק אף שמותר לברר כל האפשר לו, אלא משום דערלה קילא אף שהוא מהלכה מטעם דבפירוש נאמרה שספיקה מותר וא"כ לא נאמר האיסור אלא על הידוע בברור שהוא ערלה וכל שאינו יודע בברור שהוא ערלה הוא היתר גמור לדידה ואין לו צורך לברר. וכן סובר לוי עוד יותר דליכא אף לפני עור ועיניו בט"ז ס"ק ט"ו שאמר סברא זו לענין אחר [ז"ל: כל שאין ודאי ערלה אין מקום להחמיר והיתר גמור יש בדבר כאלו ודאי לנו שאין שם ערלה] וכו'. מסתבר שאף שהפוסקים לא פסקו כלוי, אינו מצד שהאוכל המסופק צריך לשאול ולברר דבזה גם הם יסברו שאינו צריך כיון דהוא היתר גמור לדידה אלא שסברי דנותן הידוע אסור ליתן כיון שאצלו הוא ודאי ערלה ויש לדידה כל דיני ערלה אף לאיסור לפני עור.

. לא מבעיא באם יש לו הנאה מזה שנותן דהא אף בחו"ל אסור בהנאה, וגם לוי יאסור בזה וצריך לאוקמי שמה שמתיר לוי הוא באופן שלא יכיר לו טובה. אלא אף באין לו הנאה נמי אסרי מטעם לפ"ע דלהנותן שהוא ודאי יש לו כל דיני ערלה אבל האוכל המסופק א"צ לברר כלל אף לדין. וא"כ כ"ש בספק אצלו אם כבר עברו ג' שנים שא"צ לחוש שמא בקי יבין שעדין לא עברו עליו שגם הבקי אפשר יטעה בשומתו. ולכן אם אך יש ספק מסתבר שמותר אף אם אינו בקי.

ועי' פ"ת (שם סק"ט בשם החת"ס): בהמצא שם אילנות שבאמת פירותיהם משונים דקים וקלושים ואף על גב דמצא כן לפעמים גם באילנות זקנים מ"מ הוא ספק הרגיל וקרוב לודאי שהם משני ערלה אין בדינו להתיר להדיא.

²⁶⁵ לשון הפסוק מיכה ב ה. פי' רש"י: משליך חבל - חולק נחלה שכן דרך לחלק נחלה בחבל המדה.

²⁶⁶ לעיל לז ע"א.

²⁶⁷ רואים שבערלה הוא סובר כמו התנא הראשון ומוסיף חדש.

²⁶⁸ והוא מלשון הפסוק דניאל ד טו.

²⁶⁹ עי' לעיל הערה 260.

²⁷⁰ עי' לעיל הערה 273.

עליהם]. בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע. מה בהמתך בהרבעה, אף שדך בהרכבה [פ"י דבר המסוים²⁷¹]. ומה בהמתך נוהג בין בארץ בין בחוץ לארץ, אף שדך נוהג בין בארץ בין בחוץ לארץ. אבל הרי כתוב "שדך" [פ"י המיוחד לך וחור"ל לא הקנו לך מן השמים]. אותו בא למעט זרעים²⁷² שבחוץ לארץ.

רב חנן ורב ענן היו הולכים בדרך, ראו אדם שזרע זרעים יחד, אמר לו [אחד לשני], בא מר, ונשים אותו בחרם. אמר לו לא ברורים לי [הלכות כלאים]. ועוד ראו אותו אדם שזרע חטים ושעורים עם גפנים. אמר לו [אחד לשני], בא מר, ונשים אותו בחרם. א"ל, לא מוארים [לי הלכות כלאים, וכי] לא פוסקים כרבי יאשיה שאמר, [אין איסור תורה של כלאים] עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד²⁷³.

רב יוסף [היה] מערב [כמה מיני] זרעים [ביחד] וזרע [בחו"ל, אבל לא בכרם]²⁷⁴. א"ל אביי, והרי אנחנו למדנו במשנה, הכלאים מדברי סופרים [משמע אפילו כלאי זרעים]. אמר לו, אין קושי, כאן בכלאי הכרם, כאן בכלאי זרעים [שבכלאים זרעים לא נאמר "פן תקדש" אלא לומדים את זה מ"שדך", והוא רק בארץ ישראל כנ"ל], כלאי הכרם שבארץ אסורים בהנאה, בחוץ לארץ גם גזרו בהו רבנן. כלאי זרעים דבארץ לא אסירי בהנאה, בחוץ לארץ גם לא גזרו בהו רבנן. חזר אמר רב יוסף, זה לא דבר שאמרנו [שכלאי זרעים אסורים בחו"ל], שרב זרע הגינה של בית המדרש של רב ערוגות ערוגות [לצורך התלמידים, שיאכלו את הירקות משם], למה. לא משום עירוב עירובי כלאים. אמר לו אביי, זה מובן אם לומדים

²⁷¹ חברותא כתב לאפוקי זרעים?

²⁷² דכלאי הכרם בח"ל דמשום דאפקיה בלשון זריעה כתב שדך? (רש"י) איסור כלאי הכרם שאינו נוהג בחוץ לארץ מן התורה. אבל הרכבת האילן, אסורה אף בחוץ לארץ (חברותא?), ועי' תוס' שבת פד ע"ב ד"ה ארבע: אין נראה לומר דלהרכבת האילן קרי כלאי זרעים משום דבספ"ק דקידושין (דף לט.) מפיך הרכבת האילן משך לא תזרע כלאים ועוד דהתם בקידושין אמר אהיה מילתא גופא בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה ומה בהמתך נוהג בין בארץ בין בחו"ל אף שדך נוהג בין בארץ בין בחו"ל ופריך ואלא הא כתיב שדך ומשני ההוא למעוטי זרעים שבחו"ל (ובפ' המביא) משמע דבא"י אסירי מדאורייתא ואפ"ל ר' יאשיה שאמר אינו חייב עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד היינו להתחייב משום כלאי הכרם שלא תזרע כרמך אבל אלאו שלא תזרע שדך מודה דחייב.

²⁷³ לא ידענא מהיכא נפקא ליה דבעינן ב' מיני זרעים וחרצן שלישי ומפולת יד נפקא ליה (דברים כב) מלא תזרע כרמך כלאים משמע שזריעת הכרם עצמה תהיה בכלאים (רש"י). ונראה דהאי דבעי רבי יאשיה חטה ושעורה וחרצן היינו דוקא להתחייב משום כלאי הכרם אבל מכלאי זרעים מתחייב משני מינין כמו חטה ושעורה אפ"ל לרבי יאשיה וכו' דמשמע ליה דקרא ה"ק כרמך לא תזרע כלאים כלומר בעינן שיהיו כלאים קודם שיבואו בכרם אבל גבי שדך וכלאי זרעים כגון חטה ושעורה קרוים כלאים להתחייב כשזורען בקרקע דגוף הקרקע קרוי שדה ונראה דהלכה כרבי יאשיה (תוס').

עי' ר"ן (חולין מז ע"א בדפי הר"ף): אף על גב דבעי ר' יאשיה במפולת יד ה"מ לענין מלקות אבל לענין איסור הפירות מודה שאע"פ שלא זרען בבת אחת כל היכא דאיכא תרי מינין בר מכרם נאסרין הפירות דהא קי"ל [פסחים דף כה א] דזרע מעיקרו בהרשעה זרוע ובא בתוספת.

ועי' שר"ע (י"ד ס"ו רצו ס"א): הזורע שני מיני תבואה או שני מיני ירקות עם זרע הכרם, הרי זה לוקה שתיים, אחת משום שדך לא תזרע כלאים (ויקרא יט, יט) ואחת משום לא תזרע כרמך כלאים (דברים כב, ט) ואינו לוקה משום לא תזרע כרמך כלאים (דברים כב, ט) עד שיזרע בא"י חטה ושעורה וחרצן במפולת יד. וכן אם חפה אותם בעפר, לוקה.

²⁷⁴ עי' שר"ע (י"ד ס"ו רצה ס"ג): מותר לזרוע זרעים זרע אילן כאחד. וכן מותר לערב זרעי אילנות ולזרעם כאחד, שאין לך כלאים באילנות אלא הרכבה בלבד, בין אילן בירק, בין ירק באילן, בין ירק בירק שאינו מינו, ואפילו עץ סרק על עץ מאכל או עץ מאכל על עץ סרק.

עי' ש"ך: מותר לזרוע כו'. משמע אפ"י בארץ ישראל מותר ואזיל לטעמיה בבי"ב אבל באמת לא כוון יפה אלא נראה עיקר הטור דבארץ ישראל אסור דנהי דמשום הרכבת אילן ליכא איסורא דכלאי זרעים מיהא איכא כדלקמן ר"ס רצ"ז בהל' כלאי זרעים. (עי' רמב"ם רב"ד כלאים פ"א ה"ו).

ארבע על ארבע רוחות הערוגה ואחת באמצע, נכון [שיש הוכחה ממעשה זו, שאסור לזרוע כלאים בחז"ל], אלא כאן [זרע כן] משום נוי, או גם משום טרחה של השמש [שלא יצטרך להטריח להביא מין מסוים אם הוא בין שאר המינים].

מתני'. כל העושה מצוה אחת, מטיבין לו, ומאריכין לו ימיו, ונוחל את הארץ [פ"י חיי עולם הבא], וכל שאינו עושה מצוה אחת, אין מטיבין לו, ואין מאריכין לו ימיו, ואינו נוחל את הארץ.

גמ'. ושאלנו סתירה ממשנה, אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא, אלו הן, כבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והכנסת אורחים, והבאת שלום בין אדם לחבירו, ותלמוד תורה כנגד כולם²⁷⁵ [הרי משמע שדווקא אלה זוכה לעולם הבא, והמשנה שלנו כותב שכל מצוה]. אמר רב יהודה, כך נאמר, כל העושה מצוה אחת יתירה על זכויותיו, מאריכין לו, ודומה כמי שמקיים כל התורה כולה. משמע, שאלה אפילו באחד גם כן [וכי אפילו שלא קיים שאר המצוות, והרי הוא רוב עוונות]. אמר רב שמעיה, לומר, שאם היתה שקולה, מכרעת [פ"י המשנה שכותב "אלו דברים" היינו מדובר באדם שמחצה עונות ומחצה זכויות, וכאשר א' מהזכויות הם א' מאלה, זה מכריע את הכף כאילו הוה רוב זכויות]²⁷⁶. וכל העושה מצוה אחת יתירה על זכויותיו, מטיבין לו²⁷⁶.

ושאלנו סתירה ממקום אחר, כל זכויותיו מרובין מעונותיו, מריעים לו [בעוה"ז לנקותו מעונותיו שיטול שכר שלם], ודומה כמי ששרף כל התורה כולה ולא שייר ממנה אפילו אות אחת. וכל שעונותיו מרובין מזכויותיו, מטיבין לו [לשלם לו שכר מצותיו בחייו כדי לטורדו], ודומה כמי שקיים כל התורה כולה ולא חיסר אות אחת ממנה. אמר אביי, המשנה שלנו [מדובר] שעושים לו יום טוב ויום רע [פ"י] זה שלמדנו מטיבים ומריעים, פ"י שעושים לו יום טוב ויום רע, מי שעושה מצוה יתירה, דהוה רוב זכויות מתקנים לו בעולם הזה יום טוב, שנפרעים ממנו עונותיו, וזהו תיקון יום טוב לו לעולם הבא. וכל שעונותיו מרובים שלמדנו מריעים לו, היינו שעושים לו הזמנת יום רע שמשלמים לו שכר מצותיו כאן להיות מתוקן לו יום רע²⁷⁷.

²⁷⁵ ע"י ש"ע (י"ד סי' רמו ס"ח): ת"ת שקול כנגד כל המצוות. היה לפניו עשיית מצוה ות"ת, אם אפשר למצוה להעשות ע"י אחרים לא יפסיק תלמודו, ואם לאו יעשה המצוה ויחזור לתורתו.

²⁷⁶ ע"י הקדמה לשער המצוות לאר"ל: הנה אנחנו ראינו כמה וכמה מצוות שעושים בני אדם ואינם מתקיימים דברי רבותינו ח"ו בענין גודל שכרם אפילו בעוה"ז. אבל השרש שהכל נשען עליו הוא, שבעשיית המצוה אל יחשוב שהיא עליו כמשא וממהר להסירם מעליו, אבל יחשוב בשכלו כאלו בעשותו אותה המצוה ירויח אלף אלפים דינרי זהב, ויהיה שמח בעשותו אותה המצוה בשמחה שאין לה קץ מלב ומנפש ובחשק גדול, כאלו ממש בפועל נותנים לו אלף אלפים דינרי זהב אם יעשה אותה מצוה. וז"ס הפסוק תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב כו', וז"ס רב ברונא דחד יומא סמך גאולה לתפלה ולא פסק חוכא מפומיה כל ההוא יומא. וזה יורה על היות אמונת בטחונו בבורא יתברך בתכלית האחרון, יותר משאם היה השכר מזומן לפניו בפועל. וכפי גודל שמחתו באמת ובטוב לבב הפנימי, כך יזכה לקבל אור עליון. ואם יתמיד בזה אין ספק שישירה עליו רוח"ק. וענין זה נוהג בקיום כל המצוות כולם, בין בעת שעוסק בתורה שיהיה בחשק גדול נמרץ בהתלהבות עצום, כאלו עומד לפני המלך ומשרת לפניו בחשק גדול למצוא חן בעיניו לקבל ממנו מעלה יתירה וגדולה.

גם העושה מצוה אין די לו עשייתה אבל צריך שיקיים מש"ל שיכוין בעשיית המצוה שהוא עושה אותה לשם עושהו שהוא הש"ת, המשל בזה בעת שמסתפר ראשו לא די לו במה שלא ישחית הפאות, אבל צריך שיכוין שהוא מונע עצמו מלהשחיתם כדי לקיים מצוות בוראו שצוהו על כך. וכן בכל מצוה ומצוה יהיה זהיר וזריז לכוין כונה זו. וכן בעת שמתפלל לפניו יתברך על איזו שאלה מן השאלות כמו מזונות ועושר ובנים וכיוצא בזה, לא יתפלל לסיבת עצמו שצריך לשאלו אותה השאלה, אלא לקיים מצותו יתברך, שנצטוונו שנתפלל אליו בעת צרותינו, להורות כי הוא אלהינו ואנחנו עמו ועבדיו ואילו עינינו תלויות כעיני עבדים אל יד אדוניהם ואין לנו שום עזר אם לא ממנו יתברך וישים כל בטחונו עליו.

²⁷⁷ רש"י. פ"י ר"ת מתני' דעבדין ליה יום טוב ויום ביש ותרוייהו בעולם הזה ומטיבין לו דברייתא הוי פירוש אמתני' כלומר פעמים שעושים לו יום טוב כדי לקבל שכר מצותיו בעולם הזה ובאותו יום יהא דומה לו כמו שקיים כל התורה כולה אבל רוב ימיו של רשע שריר ברעה והיינו שעונותיו מרובין על זכויותיו ומריעים לו היינו פעמים שעושים לו יום רע כדי למרק עונותיו בעולם הזה ובאותו יום יהא דומה לו כמי ששרף כל התורה אבל רוב ימיו של צדיק שריר בטובה שזכויותיו מרובין על עונותיו והיינו שלא כר' יעקב שאמר שכר מצוה בהאי עלמא ליכא כלל (תוס').

וע"י זה ח"ג קיא ע"א: העושה מצוה אחת מטיבין לו [מה שאמר (קידושין לט ע"ב) דעבדין ליה יום טוב - גר"א] בינוני זכון וחובי שקולין פלגו זכון לעילא ופלגו חובי לתתא ורזא דא (אסתר ה ו) מה שאלתך וינתן לך ומה בקשתך עד חצי המלכות ותעש צדיק גמור כל זכויו לעילא [לעולם הבא - גר"א] וחובי

רבא אמר [באמת כמו שאמרנו לפני כן שמטיבים לו בשכר פירות והקרן קיימת, וזה שכתוב "מריעים לו"], מי זה. רבי יעקב היא, שאמר, אין שכר מצוה בעולם הזה²⁷⁸, דלמדנו בבבלייתא, רבי יעקב אומר, אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה בתורה שמתן שכרה בצדה, שאין תחיית המתים תלויה בה [באותו מתן שכר להודיעך שאין מתן שכר אלא לעולם הבא], בכיבוד אב ואם נאמר "למען יאריכון ימך ולמען ייטב לך", בשילוח הקן נאמר "למען ייטב לך והארכת ימים", הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי גוזלות, ועלה לבירה ושלח את האם ונטל את הבנים, ובחזירתו נפל ומת, היכן טובת ימיו של זה. והיכן אריכות ימיו של זה. אלא, "למען ייטב לך", לעולם שכולו טוב "ולמען יאריכון ימך", לעולם שכולו ארוך.

ואולי זה לא יהיה כך [פ"י] לעולם לא יקרה דבר זה, אלא מאריכים ימיו ושנותיו]. ר' יעקב ראה מעשה. ואולי [הבן] היה מהרהר בעבירה [ולא היה ליבו לשמים ולכן מת]. מחשבה רעה אין הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה [ולא היה לו לקבל עונש]²⁷⁸. ואולי [הבן] היה ההרהר בעבודת כוכבים [ולכן מת], ונאמר "למען תפוש את בית ישראל בלבב" [היינו שתפשו בלבם הרהורי ע"ז]. הוא גם כן אמר, אם תחשוב שיש שכר מצוה בעולם הזה, למה לא הגיג עליו המצוות, כדי שלא יבא לידי הרהור.

והרי א"ר אלעזר, שלוחי מצוה אין נזוקין²⁷⁹. שם שונה [ששליח מצוה לא ניזוק דווקא] בהליכתו. והרי אמר רבי אלעזר, שלוחי מצוה, אינן נזוקין לא בהליכתן ולא בחזירתן. היה סולם רעוע, שהזיקו קבוע, וכל מקום שהזיקו קבוע, לא סומכים על נס, שנאמר "ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני" [ואע"ג שהיה בשליחותו של מקום היה ירא מהזיק המצוין]²⁸⁰.

אמר רב יוסף, אם "אחר" [אלישע בן אבויה] היה דורש את הפסוק כמו רבי יעקב בר ברתיה, לא [היה] חוטא. ו"אחר" מה קרה איתו. יש שאמרו, שראה כזה מקרה, ויש שאמרו, שראה את הלשון של חוצפית המתורגמן [שנחתך לו כא' מהרוגי המלכות] שחזיר גירר אותו, אמר, פה שהפיק מרגליות ילחך עפר. יצא וחטא.

רב טובי בר רב קיסנא שאל סתירה לרבא, למדנו במשנה, כל העושה מצוה אחת, מטיבין לו, עשה כן, לא עשה לא. אבל למדנו הפוך, ישב ולא עבר עבירה, נותנים לו שכר כעושה מצוה. אמר לו, שם, כגון שבא דבר עבירה לידי וניצול הימנה [פ"י] ההוא ישב ולא עבר עבירה דקאמר נוטל עליה שכר בעבירה שבא לידי וכפה יצרו ולא עבר אין מצוה יתירה מזון, כמו זה שקרה לרבי חנינא בר פפי מלכה²⁸¹ אחת תבעתו [לזנות], הוא אמר דבר, ונתמלא בשחין ומוגלה²⁸², היא עשתה דבר ונתרפא, ברח ונטמן בבית המרחץ²⁸³, שכאשר היו נכנסים שנים אפילו ביום היו נזוקין [ממזיקים]²⁸², למחרת, אמרו ליה רבנן, מי שמר עליך. אמר להו, שני

לתתא [לעולם הזה - גר"א] רשע גמור חובי לעילא וזכויו לתתא. תרגום: בארוה, העושה מצוה אחת מטיבין לו, בינוני זכויות וחובות שקולים, חצי זכויות למעלה וחצי חטאיו למטה, וזה סוד "מה שאלתך וינתן לך ומה בקשתך עד חצי המלכות ותעש". צדיק גמור כל זכויותיו למעלה וחובותיו למטה, רשע גמור חובותיו למעלה וזכויותיו למטה.

²⁷⁸ רש"י. ובגוים איפכא מחשבה רעה הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה דכתיב (עובדיה א) מחמס אחיק יעקב תכסך בושה ונכרת לעולם ולא מצינו שעשה עשו ליעקב שום רעה אלא מחשבתו הרעה אשר חשב עליו מצרפה הקדוש ברוך הוא למעשה ומחשבה טובה של עובדי כוכבים אין הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה כדכתיב בדניאל (ודריוש) עד מעלי שמשא הוה משתדר לשיזבותיה פירוש שהיה דריוש עושה כל כחו להציל דניאל מגוב אריות אלמא אף על גב שהצילו עד הערב קאמר קרא שלא הצילו אלא מבקש להצילו מדכתיב לשיזבותי ולא כתב ושיזביה (תוס').

ע"י כל זה בדף ע"א.

²⁷⁹ פ"י כאשר האדם הולך לעשו' המצוה יש לו חבור ודביקות אל הש"י לגמרי, כי המצוה היא דרכי הש"י, והמתנועע אל המצוה הוא מתנועע אל הש"י, וכל מתנועע אל דבר מתקשר ומתחבר לשם לגמרי, ולכן אמרו בפרק כל כתבי (שבת ק"ח ב') א"ר יוסי יהא חלקי עם המתים בדרך המצוה כי תכלית האחרון שיהיה נשמת האדם צרורה עם הש"י, וכאשר מת בדרך מצוה שהלך להתחבר עם הש"י נשמתו צרורה לשם לגמרי (מהר"ל).

²⁸⁰ ע"י לעיל הערה 117.

²⁸¹ ע"י רש"י ב"מ פד ע"א: שרית נכרית, וע"י רש"י ע"ז י ע"ב שזה רומית.

²⁸² ע"י לעיל כט ע"ב.

האשה נקנית פרק ראשון קידושין

מ

עין משפט
נר מצוה

חבא א מיי מ"ב מה'י
פ"ח הלכות ד סמך
לאוין עו :

חבב ב עו"ש א"ח
פ"י רכע פט"ו א:

חבב ג סמך לאוין ב :

[ועי' חו"ס' הגיגה ע"ז
ד"ה יעשה וכו' שגיג
על עז]

הגרות הב"ח
(ה) נ"מ' מחשבה שטושה
(ה"י) ח"ת וכו' פ"א
מעשה וכן בסמך :

[ג"ל ע"ז :

כריתות ו. פ"ג [שבת ט"ז
ע"ג] מוספתא דש"ס
פ"א תנא דבי אליהו פ"ט

[ג"ל הגה אנכי מבין
רעה אל העם הזה פרי
ט"ז]

יחזקאל כ

[תגיגה ע"ז.]

מוספתא קידושין פ"א

כגון רבי זדוק - שלבש כח לבוש יצרו להחזיר בחפלי קונו : אמר מאי נפקא מינה . דהא מילתא דלא נודמן לי אלא מאכל טומא יש לי ללמוד
מכאן דעבדי האי הבעול ארמיים ראוי למאכל טומא : שגרם טורח . ואשה ארמיית היתה ארמיית דבר הטומא קם ואשה גדולה
היתה שאין יכול לפטר ממנה ומאמר בידה להורגו : קא פנחה לים . לאוהו עלי בחוכו : נפיל בסי . בלאור של גיהסם : אי ידעי . אילו ידעתי
שממך עליכם הדבר כל כך : דיקולי . הליס נשמיס טעמיה קם פלמיין : אפרסמן . שהייתי במקום אחר רחוק ד' מאות פרסי : לאו פניוחא .
בתימה עסק לא העניות לא הארמית תורה אור
להיות חסין במלכת נשים : שפסא
קם כלי : דיגרי : ואביס : יאריכו
ימין . לעולם הבא : ייעב לך בחיך :
יפלא מיס . לעולם הבא צדקה וכבוד
בעולם הים : מיך . בעולם הזה
ואורך ימים לעולם הבא : בשלות
הקן נמי כו' . וליקטייה : רבי אידי
אפכרלי . אילו דומה לאו להק
כולה הצריות נהני ממנו וממלא טוב
לשמים וטוב לצריות ובהואו כתיב כי
פרי מעלליהם יאכלו דבהאי קרא כתיב
כי טוב כי פרי מעללי יאכל בחיין
אכל בשלות הקן טוב לשמים הוא ואין
כאן טוב לצריות ולא כתיב ביה כי
פרי מעללי יאכל והלך לא תנייה
גבי אוכל פירותיהן בעולם הזה : רע
לשמים ורע לצריות . כגון רולח וגולן
וגב : רע לשמים ואינו רע לצריות .
מנהל עריות מבהו מועדים אוכל חלב :
אין לו פירות . אין נפרעין ממנו
יותר מכדי רשעו : עבידה שפוסה
פירות . כגון חילול הקס שארס חסוב
עובר עבירה ואחרים למדין ממנו
לשמות כן : מחשבה שפוסה פירות
שקיים מחשבתו ועשה : מלרע
למעשה . ונפרעים ממנו חף
המחשבה : טולא אמר . הא דכתיב
פרי מחשבתם צבוער וטובה כתיב כי
הדר מהרהר לעשות מלכרפת למעשה
ואפי' לא עבד לה אין חזרתו לשם
שמים אלא שלא הולך לה כדרך הוה
דלמר נעשית לו כהיתר : ואם קם
קדמי לא סתלו . הייע פרהסיא
שהרואה מזולל בכבוד המקום : ילבש
שחורים . שלא יראה עלמו בכבודו
אלי יך לבבו כבך וגם אם יחמל
אין אדם טוה לב לפי שאינו חסוב
בעיניהם לכן ילבש שחורים : אין
טושין לו כחונוני . המקוף לאדם
פעמים רבות וגובה כל הקפסותיו ומד
אין עושין כך מלמעלה למחללי הקס
אלא נפרעין מיד : שאם סיפס . קף
המאזינס שקולה ויש בלחך העונות
חילול הקס מכריע את הקף לחובה
והאי מקיפין לשון עיוני כמו אין
מקיפין צבועי (חולין 97 מו)
אקפיעו ואידמו (סס 97 ג) שמקריב
זו אלל זו ומעין אס דוונות :
לפי

כתיב רב כהנא הוה קמבין דיקולי תבעתיה והיא מטרוניתא אמר לה
איזיל איקשיט נפשאי סליק וקנפיל מאיגרא לארעא אתא אליהו קבליה אמר
ליה אמרתחן ארבע מאה פרסי א"ל מי גרם לי לאו עניותא יהב ליה שיפא
דיגרי : רמי ליה רבא לרב נחמן *תנן אלו דברים שאדם עושה אותן
ואוכל פירותיהן בעולם הזה והקפן קיימת לו לעולם הבא אלו הן כיבוד אב
ואם וגמילות חסדים והבאת שלום שבין אדם לחבירו ותלמוד תורה כנגד
כולם בכיבוד אב ואם כתיב *למען יאריכו ימך ולמען יישב לך בגמילות
חסדים כתיב *רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד ובהבאת שלום
כתיב *בקש שלום ורדפו *וא"ר אבהו אתיא רדיפה רדיפה כתיב הבא
שלום ורדפו וכתוב החס רודף צדקה וחסד בתלמוד תורה כתיב
הוא חיידך ואורך ימך בשילוח הקן נמי כתיב *למען יישב לך והארבת
ימים ליתני נמי הא *תנא ושייר תני תנא *אלו דברים ואת אמרת תנא
ישעיייר אמר רבא רב אידי אסברא לי *אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם
יאכלו וכי יש צדיק טוב ויש צדיק שאינו טוב אלא טוב לשמים ולבריות
זהו צדיק טוב טוב לשמים ורע לבריות זהו צדיק שאינו טוב כיוצא בדבר
אתה אמר *אי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו וכי ירשע רע ויש
שאינו רע אלא רע לשמים ורע לבריות הוא רשע רע רע לשמים ואינו רע
לבריות זהו רשע שאינו רע : *הזכות יש לה קפן ויש לה פירות שנאמר
אמרו צדיק כי טוב וגו' עבירה יש לה קפן ואין לה פירות שנאמר אי לרשע
עבירה שעושה פירות יש לה פירות ושאיין עושה פירות אין לה פירות
מחשבה טובה מצרפה למעשה שנאמר *או נדברו יראי ה' איש אל רעהו
ויקשב ה' וישמע ויתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו *מאי
ולחושבי שמו אמר רב אסי אפילו חשב אדם לעשות מצוה וגאנס ולא
עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה *מחשבה רעה אין הקדוש ברוך
מצרפה למעשה שנאמר *און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה' ואלא מה
אני מקים *הגני מבאי אל העם הזה רעה פרי מחשבותם מחשבה
שעושה (ה) הקב"ה מצרפה למעשה מחשבה שאין בה פרי אין הקב"ה
מצרפה למעשה ואלא הא דכתיב *למען תפוש את [בית] ישראל בלבם אמר
רב אחא בר עקב הווא בעבודת כוכבים הוא דכתיב *דאמר מר *המורה
עבודת כוכבים שכל הכופר בה כמודה בכל התורה כולה עולא אמר כדבר
הונא *דאמר רב הונא כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו הותרה
לו סלקא דעתך אלא געשית לו כהיתר אמר רבי אבהו משום רבי תנינא נוה לו לאדם שיעבור
עבירה בסתר ואל יחלל שם שמים בפרהסיא שנאמר *ואתם בית ישראל בה אמר ה' איש גילוליו לבו
עברו [ואתר] אם אינכם שומעים אלי ואת שם קדשי לא תחללו *אמר רבי אלעאי הוקן אם רואה אדם שיצרו
מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורים ויתכסה שחורים יעשה כמו שלבו חפץ ואל
יחלל שם שמים בפרהסיא איני *התניא *בל שלא חס על כבוד קונו ראוי לו שלא בא לעולם *מה היא
רבה אומר יזה המסתכל בקשת רב יוסף אומר זה העובר עבירה בסתר לא קשיא הא דמצי כייף ליצריה
והא דלא מצי כייף ליצריה תנן התם *אין מקיפין בחילול השם אחד שונג ואחד מויד מאי אין מקיפין אמר
מר זוטרא שאין עושים כחונוני מר בריה דרבנא אמר לומר שאם היתה שקולה מברעת : *ת"ר לעולם
יראה

פ"ח טו"א

[על לט: פ"ג] שבת
קכו פאה ט"א ת"א

יבמות ק"ז

[שבת דה. ושי"ג]

מוספתא דש"ס פ"א אבות
ד"ג פרק מ

[ג"ל לט: חולין קמ"ב]

חולין ה. גרסיס כ"ה
שבוטת כ"י

ימא סו: פ"ט טושה
ככ. ג"ל כ"י [מ"ק כ"ז]

פרכין ל"ג מ"ק י"ד תגיגה
ט"ז

[תגיגה י"א] [ג"ל חתנן]

לגות פ"ד

נושא²⁸³ קיסר שמרוני כל הלילה. אמר לו, שמא דבר ערוה בא לידך וניצלת הימנו, ששינינו, כל הבא דבר ערוה לידו וניצל הימנו, עושים לו נס²⁸⁴.

"גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו"²⁸⁵, כגון רבי צדוק [שלשב כח לכוף יצור להתגבר בחפצי קונו] וחביריו. מלכה אחת תבעתו לר' צדוק [אשה גדולה היתה שלא יכול ליפטר ממנה ומסור בידה להורגו], אמר לה, לבי חלש ואיני יכול, [האם] יש משהו לאכול. אמרה לו, יש דבר אסור. אמר לה, מה יצא מזה? [מזה שלא נודמן לו אלא מאכל טמא יש ללמוד]. שהעושה את זה, אוכל זה. [אותה המלכה²⁸⁶] הסיקה את התנור [לצלול החזיר שם] והיא הניחה החזיר בתוכו, עלה [רבי צדוק] וישב בתוכו²⁸⁷. אמרה לו, מהו זה. אמר לה, שהעושה את זה [בועל גויה] נופל בזה [אש הגהנם]. אמרה לו, אם הייתי יודע כל זה [כמה חמור עליך הדבר] לא הייתי מצער אותך.

רב כהנא היה מוכר סלים [שנשים נותנות שם מקלות של טוייה]²⁸⁸, מלכה אחת תבעתו, אמר לה, אלך ואקשט את עצמי. עלה ונפל מגג לארץ, בא אליהו וקבלו, אמר לו, הטרחת אותי [לבא אליך ממרחק] ארבע מאה פרוסי [אשר שם הייתי]. אמר לו, מי גרם לי, [וכי] לא העניות [שלולא העניות לא הייתי צריך לעסוק במלאכת נשים]. נתן לו כלי דיגרים.

רבא שאל סתירה לרב נחמן, למדנו במשנה, אלו דברים שאדם עושה אותן ואוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא, אלו הן, כיבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והבאת שלום שבין אדם לחבירו, ותלמוד תורה כנגד כולם. בכיבוד אב ואם נאמר "למען יאריכון ימיך [לעולם הבא] ולמען ייטב לך [בחייך בעולם הזה]" בגמילות חסדים נאמר "רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה [בעולם הבא] וכבוד [בעולם הזה]". ובהבאת שלום נאמר "בקש שלום ורדפהו". וא"ר אבהו, לומדים "רדיפה" "רדיפה", נאמר כאן, "בקש שלום ורדפהו", ונאמר שם "רודף צדקה וחסד". בתלמוד תורה נאמר "כי הוא חייך [בעולם הזה] ואורך ימיך [בעולם הבא]". בשילוח הקן גם נאמר "למען ייטב לך והארכת ימים", שילמד גם את זה²⁸⁹. לימד התנא אלו דברים, ואתה אמרת לימד ושייר.

אמר רבא, רב אידי הסביר לי²⁹¹, "אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו", וכי יש צדיק טוב, ויש צדיק שאינו טוב. אלא, טוב לשמים ולבריות, זהו צדיק טוב. טוב לשמים ורע לבריות, זהו צדיק שאינו טוב. כיוצא בדבר אתה אומר, "אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו", וכי יש רשע רע, ויש שאינו רע. אלא, רע לשמים ורע לבריות [כמו רוצח או גזלן], הוא רשע רע. רע לשמים ואינו רע לבריות [מגלה עריות מבזה מועדים אוכל חלב], זהו רשע שאינו רע.

הזכות, יש לה קרן ויש לה פירות, שנאמר "אמרו צדיק כי טוב וגו'". עבירה, יש לה קרן ואין לה פירות [ואין נפרעין ממנו יותר מכדי רשעו], שנאמר "אוי לרשע רע וגו'". ואלא מה אני מקיים "ויאכלו מפרי דרכם וממועצותיהם ישבעו". עבירה שעושה פירות, יש לה פירות [כגון חילול השם שאדם חשוב עובר עבירה ואחרים למדין ממנו לעשות כן], ושאין עושה פירות, אין לה פירות.

²⁸³ "ג' כושאי (גליון).

²⁸⁴ שמעתי טעם הדבר שכל מי שמתגבר על יצרו, פירוש הדבר שהוא מתגבר על הטבע ומזה כנגד מדה הקב"ה מתגבר על הטבע בשבילו.

²⁸⁵ עי' זהר ח"ב ג ע"א: כל אשר דבר יהיה נעשה ונשמע והוה במתקלא חדא כמלאכין עלאין דהכי כתיב בהו (תהלים קג כ) ברכו יה"ה מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו.

תרגום: כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע והיו במשקולת אחד כמלאכים עליונים שכן כתוב בהם ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו.

²⁸⁶ עי' רש"י שכותב "ארמית" וצ"ע אם פי' המילה מטרוניתא היא כינוי לגויה. עי' לעיל הערה 281.

²⁸⁷ עי' רע"א (י"ד סי' ש"ה ס"א): מותר לאבד עצמו לדעת במקום תקיפת יצרו שלא יעמוד בנסיון. ועי"ש שהביא שבות יעקב: משום תשובה מותר להביא על עצמו מיתה ממש אבל מן הסתם לא אמרינן שעשו משום תשובה אבל היכי ידיענין שעשה משום תשובה ודאי דאין בו משום איבוד עצמו לדעת וכו' ומזומן לחיי עה"ב כי במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד.

²⁸⁸ עי' רש"י משלי לא יט.

²⁸⁹ בלשון המשנה.

²⁹⁰ עי' לעיל טז ע"א וע"ב.

²⁹¹ אינו דומה דאלו דאלה כולוהו הבריות נהנין ממנו ונמצא טוב לשמים וטוב לבריות ובההוא כתיב כי פרי מעלליהם יאכלו דבהאי קרא כתיב כי טוב כי פרי מעללי יאכל בחייו אבל בשילוח הקן טוב לשמים הוא ואין כאן טוב לבריות ולא כתיב ביה כי פרי מעלליו יאכל והלכך לא תנייה גבי אוכל פירותיהן בעולם הזה (רש"י).

מחשבה טובה מצרפה למעשה, שנאמר "או נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו". מהו "ולחושבי שמו". אמר רב אסי, אפילו חשב אדם לעשות מצוה, ונאנס ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה. מחשבה רעה אין הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה, שנאמר "און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה'". ואלא מה אני מקיים "הנני מביא אל העם הזה רעה פרי מחשבותם". מחשבה שעושה פרי²⁹² [שקיים מחשבתו ועשה], הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה [ונפרעים ממנו אף על], מחשבה שאין בה פרי, אין הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה. ואלא זה שנאמר "למען תפוש את [בית] ישראל בלבם". אמר רב אחא בר יעקב, ההוא כתוב בענין עבודת כוכבים. שאמר מר, חמורה עבודת כוכבים, שכל הכופר בה כמודה בכל התורה כולה²⁹³. עולא אמר, כמו שרב הונא, שאמר רב הונא, כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה, הותרה לו. וכי תחשוב שזה הותרה לו. אלא נעשית לו כהיתר²⁹⁴.

אמר רבי אבהו משום רבי חנינא, נוח לו לאדם שיעבור עבירה בסתר ואל יחלל שם שמים בפרהסיא, שנאמר "ואתם בית ישראל כה אמר ה' וכו' איש גילוליו לכו עבדו [ואחר] אם אינכם שומעים אלי ואת שם קדשי לא תחללו". אמר רבי אלעאי הזקן, אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו, ילך למקום שאין מכירים אותו, וילבש שחורים [שלא יראה עצמו בכבודו אולי ירך לבבו בכך וגם אם יחטא אין אדם נותן לב לפי שאינו חשוב בעיניהם לכן ילבש שחורים]²⁹⁵ ויתכסה שחורים ויעשה כמו שלבו חפץ, ואל יחלל שם שמים בפרהסיא²⁹⁵.

איני? והרי למדנו בברייתא, כל שלא חס על כבוד קונו, ראוי לו שלא בא לעולם, מהו. רבה אומר, זה המסתכל בקשת²⁹⁶, רב יוסף אומר, זה העובר עבירה בסתר. אין קושי, כאן שיכול להתגבר על יצרו, וכאן שלא יכול להתגבר על יצרו. למדנו במשנה התם, אין מקיפין בחילול השם²⁹⁷, אחד שונג ואחד מזיד [המלוה לאדם פעמים רבות וגובה את כולם יחד אין עושין כך מלמעלה למחללי השם אלא נפרעין מיד]. מהו אין מקיפין. אמר מר זוטרא, שאין עושים כחוננוי [המחלק אוכל לפועלים וגובה מבעל הבית]. מר בנו של רבנא אמר, לומר, שאם היתה שקולה, מכרעת [פי' כאשר כף המאזנים שקולה, ויש בא' מהעונות חילול השם, הוא מכרע את הכף לחובה], ואז "מקיפין" היינו לשון עיון.

הרבנים למדו, לעולם

²⁹² פירות (גי' רש"י).

²⁹³ עי' רמב"ם (ע"ז פ"ב ה"ד): מצות עבודת כוכבים כנגד המצות כולן היא שנאמר וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות וגו' ומפי השמועה למדו שבעבודת כוכבים הכתוב מדבר, הא למדת שכל המודה בעבודת כוכבים כופר בכל התורה כולה ובכל הנביאים ובכל מה שנצטוו הנביאים מאדם ועד סוף העולם שנאמר מן היום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם, וכל הכופר בעבודת כוכבים מודה בכל התורה כולה ובכל הנביאים ובכל מה שנצטוו הנביאים מאדם ועד סוף העולם והוא עיקר כל המצות כולן.

²⁹⁴ הא דכתיב פרי מחשבותם בעובר ושונה כתיב כי הדר מהרהר לעשות מצטרפת למעשה ואפי' לא עביד לה אין חזרתו לשם שמים אלא שלא הוצרך לה כדבר הונא שאמר נעשית לו כהיתר (רש"י). עי' לעיל הערה.

²⁹⁵ פי' ר"ח ח"ו שהותר לו לעבור עבירה אלא כך אמר ר' אלעאי יגיעת דרכים והאכסנאות ולבישת שחורים משברים יצר הרע ומונעים אדם מן העבירה (תוס').

²⁹⁶ עי' שו"ע (א"ח סי' רכט ס"א): הרואה הקשת, אומר: בא"י אלהינו מלך העולם זוכר הבית נאמן בבריתו וקיים במאמרו. ואסור להסתכל בו ביותר. מ"ב: ואסור להסתכל וכו' - והמסתכל בו ביותר עיניו כהות [חגיגה ט"ז] אלא רואהו ומברך.

²⁹⁷ עי' חידושי אגדות למהר"ל: תנן התם אין מקיפין בחלול השם וכו'. פי' רבינו חננאל ז"ל הא דקאמר תנן התם משנה הוא במסכת אבות, ופרשו התוספת דשמה היינו דתנן (אבות פ"ד) המחלל שם שמים בסתר נפרעים ממנו בגלוי. אבל קשה לשון אין מקיפין עד כאן דברי התוספת. ובלא זה קשה דאין משתמע מהא דתנן המחלל ש"ש בסתר נפרעים ממנו בגלוי, בין אם פירושו שאין עושים בה כחוננוי המקיף, ובין למאן דאמר שאם היתה שקולה מכרעת, אין זה משמע ממה שאמר נפרעים ממנו בגלוי.

ונראה כי פי' אחד שונג ואחד מזיד בחלול השם, היינו כל חומר שיש לחילול השם על שאר עבירות דאם לא כן, לא הוי לומר רק נפרעין ממנו בגלוי ואחד [שונג וא'] מזיד, ומדאמר בחלול השם, ר"ל כל חומר שיש לחלול השם אחד שונג ואחד מזיד שוה, ומפני שמשמע מתוך המשנה שאין חלול השם דומה לשאר חטאים, ולכן אמר תנן התם אין מקיפין בחלול השם, כלומר תנן החומר שיש לחלול השם יותר מן שאר חטאים אחד שונג ואחד מזיד שוה בחומר הזה, וא"כ תנן שאין מקיפין בחטא של חלול השם לשאר חטאים, ולשון מקיפין דנקט כמו אין מקיפין בבויעי (חולין מ"ו ב'), דהיינו אין סומכין זה לזה, וכמו אין מקיפין שתי חביות (ביצה ל"ב) ביצא ל"ב) סומכין שתי חביות, ור"ל דאין סומכין חלול השם לשאר עבירות לחבר אותם ביחד.

עי' המשך לשונו בהערה

יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי²⁹⁸, עשה מצוה אחת, אשריו שהכריע עצמו לכף זכות, עבר עבירה אחת, אוי לו שהכריע את עצמו לכף חובה, שנאמר "וחוטא אחד יאבד טובה הרבה", בשביל חטא יחידי שחטא, אובד ממנו טובות הרבה. ר' אלעזר בר' שמעון אומר, לפי שהעולם נידון אחר רובו²⁹⁹ והיחיד נידון אחר רובו [יראה אדם עצמו כאילו שקול, וכן כל העולם שקול כמחצה וחסידים ומחצה רשעים וכאילו מעשיו שקולים כמחצה על מחצה עשה מצוה אחת נמצאו זכויותיו מכריעין ונמצא צדיק ועל ידו כל העולם הוכרע להיות רובן צדיקים], עשה מצוה אחת, אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות, עבר עבירה אחת, אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה, שנאמר "וחוטא אחד כו'", בשביל חטא יחידי שעשה זה, אבד ממנו ומכל העולם טובה הרבה.

ר"ש בן יוחי אומר, אפילו צדיק גמור כל ימיו ומרד באחרונה, איבד את הראשונות²⁹⁹ שנאמר "צדקת הצדיק לא תצילנו ביום פשעו", ואפילו רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה, אין מזכירים לו שוב רשעו³⁰⁰, שנאמר "ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו"³⁰¹. ולמה צדיק שמרד חשיב כרשע? שיהיה כמחצה עונות ומחצה זכויות [ולמה איבד הראשונות]. אמר ריש לקיש, במתחרט על [כל הטובות] הראשונות³⁰². מתני'. כל שישנו במקרא ובמשנה ובדרך ארץ³⁰³, לא במהרה הוא חוטא, שנאמר "והחוטא המשוש לא במהרה ינתק", וכל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ, אינו מן היישוב³⁰⁴.

²⁹⁸ עי' לעיל הערה פה.

²⁹⁹ עי' לקמן הערה 302.

³⁰⁰ עי' רמב"ם (תשובה פ"ב ה"א): אי זו היא תשובה גמורה, זה שבא לידו דבר שעבר בו ואפשר ביזו לעשותו ופירש ולא עשה מפני התשובה, לא מיראה ולא מכשולן כח, כיצד הרי שבא על אשה בעבירה ולאחר זמן נתייחד עמה והוא עומד באהבתו בה ובכח גופו ובמדינה שעבר בה ופירש ולא עבר זהו בעל תשובה גמורה, הוא ששלמה אמר וזכור את בוראך בימי בחורותיך, ואם לא שב אלא בימי זקנותו ובעת שאי אפשר לו לעשות מה שהיה עושה אף על פי שאינה תשובה מעולה מועלת היא לו ובעל תשובה הוא, אפילו עבר כל ימיו ועשה תשובה ביום מיתתו ומת בתשובתו כל עונותיו נמחלין שנאמר עדי אשר לא תחשך השמש והאור והירח והכוכבים ושבו העבים אחר הגשם שהוא יום המיתה, מכלל שאם זכר בוראו ושב קודם שימות נסלח לו.

³⁰¹ עי' לקוטי תורה (תהלים לב) לדוד משכיל אשרי נשוי פשע: איירי במי ששב בתשובה בשעת מיתה שאין לו זמן לקיים שום מצוה אלא בהרהור תשובתו הוא נשוי פשע לבד כענין ר"א בן דורדיא שמת מתשובה וכו' וקשה אחר שלא סיגל מעש"ט האיך בא לעה"ב ומיחכן בא לו שם רבי וגם במה יתכסה שאין אדם יכל ליכנס שמה אם לא יהיה לו לבוש הנעשה ממע"ט כנזכר בוזהר אלא זהו לגול יוחנן כה"ג ששימוש פ' שנה כה"ג ולבסוף נעשה צדוקי וכמו שבפעם הא' פגם לסוף ימיו כן תיקן בפ"ב שכל ימיו היה רשע ולבסוף שב בתשובה והנה הלבוש שעשה יוחנן כ"ג ככל המע"ט אשר סיגל בפ' שנים לקחו ר"א ושם רב היה ראוי אליו מפ"א וז"ש כשי חטאה שלקח לו לבוש החוטא שהוא יוחנן כ"ג וגם הלבוש הרע שעשה ר"א נתנה ליוחנן כ"ג.

³⁰² נראה דכל ענין תוהא על הראשונות זהו רק כשצירף לזה מעשה אבל במחשבה לבד לא איבד כל זכויותיו שעשה, וזהו בכלל מחשבה רעה שאין הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה (הגריש"א).

אמנם עי' רמב"ם (תשובה פ"ג ה"א): כל מי שניחם על המצות שעשה ותהה על הזכות ואמר בלבו ומה העולתי בעשייתן הלואי לא עשיתי אותן הרי זה איבד את כולן ואין מזכירים לו שום זכות בעולם שנאמר וצדקת הצדיק לא תצילנו ביום רשעו אין זה אלא בתוהה על הראשונות.

³⁰³ עי' אבות (פ"ו מ"ה): התורה נקנית בארבעים ושמונה דברים וכו' במקרא במשנה וכו' במיעוט דרך ארץ וכו'. מקרא היא תורה שבכתב ומשנה היא משנה וברייתא של ששה סדרים (רש"י סוכה כח ע"א), ועי' רש"י אבות: במיעוט דרך ארץ. שלא יאה מצוי עם ב"א בשוק.

³⁰⁴ עי' ש"ע (ח"מ סי' לד ס"ז): מי שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ, הרי זה בחזקת רשע ופסול לעדות מדבריהם. לפיכך אין מוסרים עדות לעם הארץ, ואין מקבלים ממנו עדות, אלא אם כן הוחזק שעוסק במצות ובגמילות חסדים ונוהג בדרכי הישרים ויש בו דרך ארץ, אף על פי שהוא עם הארץ ואינו לא במקרא ולא במשנה. נמצאת אומר: כל ת"ח בחזקת כשר, עד שיפסל. וכל עם הארץ בחזקת שהוא פסול, עד שיחזק שהולך בדרכי הישרים. וכל מי שמקבל עדות ע"ה קודם שתהיה לו חזקה זו, או קודם שיבואו עדים ויעידו שהוא נוהג במצות ובדרך ארץ, הרי זה הדיוט, ועתידי ליתן את הדין, שהרי מאבד ממונן של ישראל על פי רשעים.

עי' סמ"ע: מי שאינו לא במקרא ולא במשנה כו'. פירוש, שאינו בשום אחד מהם. דכל שירד לכך חזקתו שעובר על [רוב] עבירות שיבואו לידו, לפיכך בעינין שיהיה מושקע שהוא בר מצוות. וכשהוא בודאי בר שלשתן, אף שאינו ידוע שעוסק במצוות, כשר הוא אפילו לכתחילה, דחזקתו שהוא בר מצוות. אבל מסתמא שאנו יודעין בו שאינו למדן ואין אנו יודעין בו אם הוא בר דרך ארץ

גמ'. אמר רבי אלעזר ברבי צדוק, למה צדיקים נמשלים בעולם הזה [כאשר יסורים באים עליהם]. לאילן שכולו עומד במקום טהרה ונופו [מעט ממנו] נוטה למקום טומאה, נקצץ [ממנו] נופו, כולו עומד במקום טהרה³⁰⁵. כך הקדוש ברוך הוא מביא יסורים על צדיקים בעולם הזה [נפרעין מן הצדיקים מעט עונות שבידם ונמצאו כולם נקיים], כדי שיירשו העולם הבא, שנאמר "והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאד".

ולמה רשעים דומים בעולם הזה [בטובה שמשפיעים להם]. לאילן שכולו עומד במקום טומאה ונופו [פי' מעט ממנו] נוטה למקום טהרה [שיש בידם מיעוט טובות וזכויות], נקצץ נופו [שהוא קבלתם שכרם בעולם הזה], כולו עומד במקום טומאה. כך הקדוש ברוך הוא משפיע להן טובה לרשעים בעולם הזה, כדי לטורדן ולהורישן למדריגה התחתונה, שנאמר "יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות" [כשרואין הרשעים שלותן נראית דרכם בעיניהם ישרה ואחריתה של אותה שלוה הזמנת דרכי מות היתה]³⁰⁶.

וכבר? היה רבי טרפון וזקנים מסובין בעלית בית "נתזה" בלוד, נשאלה שאלה זו בפניהם, תלמוד גדול או מעשה גדול. רבי טרפון ענה? ואמר, מעשה גדול³⁰⁷. ר"ע ענה? ואמר, תלמוד גדול³⁰⁸. כולם ענו ואמרו, תלמוד גדול, שהתלמוד מביא לידי מעשה [ואז נמצאו שניהם בידן]³⁰⁹. למדנו בכרייתא, רבי יוסי אומר, גדול תלמוד, שקדם לחלה ארבעים שנה [כשיצאו מצרים נתנה להם תורה בחדש השלישי ובחלה לא נתחייבו עד שנכנסו לארץ]. לתרומות ולמעשרות, חמשים וארבע [שנה, שלא נתחייב בהם עד לאחר כיבוש וחילוק הארץ], לשמיטת, ששים ואחת [שנה, שרק אחר כיבוד וחילוק התחילו למנות שמיטות], ליובלות, מאה ושלוש [שנה, שלא התחילו למנות יובל עד שהתחילו למנות שמיטה. וכי היו מאה ושלוש. היו מאה וארבע. הוא סובר, יובל משמט מתחילתו [פי' מתחילת השנה מיום כיפור, אבל שמיטה רק משמטת בסוף השנה].

וכשם שהלימוד קודם למעשה, כך דינו קודם למעשה, כמו [ההלכה שאמר] רב המנונא, שאמר רב המנונא, אין תחילת [תביעת] דינו של אדם [ליום הדין] אלא על דברי תורה [למה לא עסקת בתורה]³¹⁰, שנאמר "פוטר מים ראשית מדון" [פוטר מים" פי' הפורק עול תורה, שאין מים אלא תורה. "ראשית מדון", תחילת דינו], וכשם שדינו קודם למעשה [פי' פורענות תורה קודם לדין פורענות מעשה], כך שכרו [על עסקו בתורה] קודם למעשה, שנאמר "ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים יירשו בעבור ישמרו חקיו"³¹¹ ותורתיו ינצורו [פי' יקיימו].

כל שאינו לא במקרא ולא במשנה. א"ר יוחנן, ופסול לעדות³¹² [כיון שאינו מן היישוב אין מקפיד על עצמו ואין לו בוש פנים³¹³]. הרבנים למדו, האוכל בשוק, הרי זה דומה לכלב³¹⁴. ויש אומרים, פסול לעדות [הואיל ואין מקפיד על כבודו אינו בוש לזלזל בעצמו וליפסל]. אמר רב אידי בר אבין, הלכה כיש אומרים³¹⁵. בר קפרא דרש, רגון,

ומחזיק במצוות, בזה אמרו דאין מוסרין לו עדות לכתחילה אא"כ ידוע שהוא מוחזק במצוות ובדרך ארץ, אבל בדיעבד אין פוסלין עדותו.

³⁰⁵ פי' כי הצדיק יש לו דביקות בטהרה, וכאשר יש בצדיק חטא מה הרי הנוף נוטה למקום טומאה ומ"מ העיקר שלו הוא צדיק רק שנוטה למקום הטומאה בדבר מה, וזה נקרא נופו נוטה למקום טומאה, וקרוב הוא להיות נפרע בעולם הזה בשביל שהוא מעט ואינו עיקר האדם, וראוי שיהיה תשלום שלו בעולם שאינו עיקר, והרי דומה עה"ז לפרוזדר בפני עה"ב שהוא דומה לטרקלין (אבות פ"ד), וידוע כי הפרוזדר אינו עיקר רק הטרקלין עיקר, והמצוה אצל הצדיק הוא עיקר ותשלום המצוה בעולם שהוא עיקר. וההפך הוא ברשע כי החטא אצלו עיקר, ולכך פרעון החטא שלו בעה"ב שהוא עיקר (מהר"ל).

³⁰⁶ צ"ע אם רואים מהגמ' שעל אף שעולם הזה נידון על פי רוב, אבל עולם הבא לא.

ועי' מהר"ל: כלל הדבר בזה, כי הדבר שבא מן הש"י הוא בשלימת, הן השכר על המצות הן העונש, ומאחר שהוא כך אין ראוי שיהיה הצדיק שעשה מצות הרבה ויש לו שכר טוב אצל הש"י, אין ראוי שיהיה שכרו בעולם הזה, כי כל מה שהש"י עושה לו בעה"ז אינו הרבה שהוא לזמן מה, וא"כ לא יהיה לצדיק כמו שהוא מדת הש"י אשר צדקתו הוא כהררי אל. וכן אין ראוי שיהיה הרשע נפרע על חטא שהוא עושה בעולם הזה, כי הוא רשע. ולכך [בצדיק] כיון שענפויו שלו נוטים למקום טומאה והם עבירות שלו, נפרע בעולם הזה שהוא מעט כי עד כמה יהיה ונשאר כולה טהור, ולעה"ב משלם לו שכרו שהוא כהררי אל, והפך הוא הרשע שנופים מעט שלו נוטים למקום טהרה, משלם לו על מעט מצות שעשה בעולם הזה שהוא מעט, ונשאר עומד כולו במקום טומאה ולעה"ב נפרע על חטא שלו ואז משפטו תהום רבה.

האשה נקנית פרק ראשון קידושין

תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה - תימה דלמר בספ"ק דב"ק (דף י"ז) ר' יוחנן מטי ידיה ומנח תפילין והדר אמר

לן קיים אמרינן לימד לא אמרי' ופרקי' והא אמר מר גדול תלמוד תורה שהתלמוד מביא לידי מעשה פירש בקונטרס מ' נחלה בני קטן נחלה

בגדול וא"כ כיון דלמר קיים כל שכן לימד שאינו חשוב כל כך אלמא מוכח הסתמכה דמעשה גדול וי"ל דההס הכי פי' והדר אמר לן קיים אמרינן לימד לא אמרינן ופרקי' הסתמכה ואמרי' מר גדול תלמוד שמביא לידי מעשה אי"כ הילך קיים אם לא לימד וכיון שאינו

לנמנר לדידיה ודאי מעשה עדיף אבל לנמנורי אמרינן ודאי עדיף טפי ממעשה והלכך לימד לאמרינן לימד לא אמרי' וי"מ דהרס שלא למד עדיין וכל לימנך

אם ילמוד תחילה או יעסוק במעשה אומרים לו למוד תחלה לפי שאין עם הארץ חסיד אבל אדם שלמד

כבר המעשה טוב יותר מלימוד: * ארן תחילת דעו של אדם אלא על דברי תורה - והא דלמר בפרק

במה מדליקין (שבת לא') כשמכניסין אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת בלמוכה הייט דווקא לענין שאלה

ששאלין לו על משא ומתן אבל מ"מ נפרעים ממנו תחלה על שלא קבע עהים לתורה: * ויש אומרים אף

פסול לעדות: פירש בקונטרס הואיל ואינו מקפיד על עלמו אינו בוש לזולל בעלמו ולפסול וקשה אמאי פסול

לעדות הוא הא אמרינן בירושלמי ר"ש כרבי הוא אכיל בשוקא חזיה ר"מ אמר לו אין שבת לתלמודי לכול שזוק

משמע דלאחר אין קפידא ופי' ר"ח דהכא מיייר שמוקף ואוכל וא"כ אם כן

שמוקף פחות משום פרוכה אי נמי שגול דבר שאינו מקפיד עליו והר"ר אליהו מפרש כגון שהלך אלל

המוכרים וטועם משל כולם מעט מעט כאלו רוצה לקנות מהם ויתחל

השתא שקורין כלב שדומה לכלב אוכל כחן מעט וכחן מעט ור"ח פירש דאוכל שזוק היינו שאוכל

סעודה דפט דגנאי ויטר: * הרן עלך האשה נקנית

מסובין בעלית בית נתזה בלוד נשאלה שאילה זו בפניהם תלמוד גדול או מעשה גדול נענה רבי

טרפון ואמר מעשה גדול נענה ר"ע ואמר תלמוד גדול נענו בולם ואמרו *תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה תניא

רבי יוסי אומר גדול תלמוד שקדם לחלה ארבעים שנה לתרומות ולמעשרות חמשים וארבע

לישמישים ששים ואחת לויבלות מאה ושלש מאה ושלש מאה ורבע הייך קסבר יובל * מתחילתו הוא משמש וכשם

שהלימוד קודם למעשה כך דינו קודם למעשה כדרב המנונא *ראמר רב המנונא אין תחילת דינו של

אדם אלא על דברי תורה שנאמר *פומר שנים ראשית מרון וכשם שדינו קודם למעשה כך שברו קודם למעשה * שנתאמר *יתן להם ארצות גוים ועמול לאומים יירשו בעבור ישמרו חקין מהלים * ותורתיו ינצורו: כל שאינו לא במקרא ולא במישנה: א"ר יוחנן *פסול לעדות ת"ד *האוכל בשוק הרי זה דומה לכלב ויש אומרים פסול לעדות אמר רב אידי בר אבין ה"לכה כיש אומרים דרש בר קפרא רגז

לפי סטעולס נידון אחר רובו כו' יראה אדם עלמא כאלו שקול כל העולם שקול כמתלה לדיקים וחכמים ומחלה רשעים וכאלו מעשו שקולים כמתלה על מחלה עשה מלוא אחת מנאלו זכותו ומכריעין ומנאל לדיק ועל ידו כל העולם הוכרע להיות רובן לדיקים: ויפוי - תורה אור

יראה אדם עצמו כאלו חציו חייב וחציו זכאי עשה מצוה אחת אשריו שהכריע עצמו לכף זכות עבר עבירה אחת או לו שהכריע את עצמו לכף חובה שנאמר *וחומא

אחד יאבד טובה הרבה בשביל חטא יחידי שחטא אובד ממנו טובות הרבה ר' אלעזר בר' שמעון אומר לפי *שהעולם *נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות * עבר עבירה אחת או לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה

שנאמר וחומא אחד כו' בשביל חטא יחידי שעשה זה אבד ממנו ומכל העולם טובה הרבה ר"ש בן יוחי אומר יאפילו צדיק *גמור כל ימיו ומרד באחרונה איבד את הראשונות שנאמר *צדקת הצדיק לא תצילנו ביום

פשעו *ואפילו רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירים לו שוב רשעו שנאמר *רשעת הרשע לא יבשל בה ביום שובו מרשעו ויהיו כמחצה עונות ומחצה זכויות אמר ריש לקיש *בתוהא על הראשונות: *מתנאי' כל שישנו במקרא ובמשנה ובדרך ארץ לא במהרה הוא חומא

שנאמר *והרוח המשוש לא במהרה ינתק יוכל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ אינו מן היישוב: *גמ' *אמר רבי אלעזר ברבי צדוק למה צדיקים נמשלים בעולם הזה לאילן שכולו עומד במקום

מהרה ונופו נוטה למקום שומאה נקציץ נופו כולו עומד במקום מהרה כך הקב"ה מביא יסורים על צדיקים בעולם הזה כדי שיירשו העולם הבא שנאמר *והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאד ולמה רשעים דומים בעולם הזה לאילן שכולו עומד במקום שומאה ונופו נוטה למקום מהרה נקציץ נופו כולו עומד במקום מהרה כך הקב"ה משפיע להן טובה לרשעים בעולם הזה כדי למורישן ולהורישן למדרגה התחתונה שנאמר *יש דרך ישר לפני איש ואחריתו דרכי מות: *וכבר היה רבי טרפון וקנים

או מעשה גדול נענה רבי טרפון ואמר מעשה גדול נענה ר"ע ואמר תלמוד גדול נענו בולם ואמרו *תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה תניא רבי יוסי אומר גדול תלמוד שקדם לחלה ארבעים שנה לתרומות ולמעשרות חמשים וארבע לישמישים ששים ואחת לויבלות מאה ושלש מאה ושלש מאה ורבע הייך קסבר יובל * מתחילתו הוא משמש וכשם שהלימוד קודם למעשה כך דינו קודם למעשה כדרב המנונא *ראמר רב המנונא אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה שנאמר *פומר שנים ראשית מרון וכשם שדינו קודם למעשה כך שברו קודם למעשה * שנתאמר *יתן להם ארצות גוים ועמול לאומים יירשו בעבור ישמרו חקין מהלים * ותורתיו ינצורו: כל שאינו לא במקרא ולא במישנה: א"ר יוחנן *פסול לעדות ת"ד *האוכל בשוק הרי זה דומה לכלב ויש אומרים פסול לעדות אמר רב אידי בר אבין ה"לכה כיש אומרים דרש בר קפרא רגז

ביום נפשו: *שהאיש: *שהתלמוד מביא לידי מעשה: *נמאלו שניהם בידו: גדול תלמוד תורה שקדם לחלה ארבעים שנה: *כשאלו ממרים נתנה להם תורה בחדש השלישי ובחלה לא נתייבבו עד שנקנסו לארץ דכתיב בבאכס ואמר מר (ספרי פ' שלח נד) משנה ביאה זו מכל ביאות שבחורה דכתיב בזה כי תבאו וכלן לאמר בבאכס שמשכננו לה ובתרומות ומעשרות לאחר כיבוש וחילוק דכתיב תבואת זרעך שיהא כל אחד מכיר חלקו והן י"ד שנים הרי נ"ד ומשם התחילו למנות שמיטין כדאמרינן בערכין (דף י"ג:) ועשו שמיטה לסוף שבע הרי ס"ח שנים ולסוף ג' עשו יובל הרי ק"ג: *מתחילתו משפט

מתחילת השנה מיו"כ עבדים נכפריים וקדוה חזרות ועדיין לא עברו אלא מ"ט אבל שביעית אינה משמטת אלא בסופה דכתיב (דברים לו) מקץ שבע שנים לסוף שבע שנים כל שנה שביעית במנין ס"ח: תחילת דינו - ליום מה לא תחילת הביעות שעלו מפני מה לא עסקת בחורה: *סוגר מים: *המורק עול תורה ראשית מרון הוא תחילת דינו ואין מים אלא תורה דכתיב (ישעיה נה) הוי כל אלא לכו למים: *וכשם שדין - פורענות תורה קודם לדין פורענות מעשה כך שברו אס עסק בחורה קודם לשכר מעשה: *בעבור ישמרו חוקיו - ואמר מר לעיל (דף י"ג) תשמרון זו משנה: יגלונו: יקיימו: *ופסול לעדות

דכיון שאינו מן היישוב אין מקפיד על עלמו ואין לו בושפת פנים וכן האוכל בשוק הואיל ואין מקפיד על כבודו אינו בוש לזולל בעלמו ולפסול: *האוכל בשוק הרי זה דומה לכלב ויש אומרים פסול לעדות אמר רב אידי בר אבין ה"לכה כיש אומרים דרש בר קפרא רגז

לפי סטעולס נידון אחר רובו כו' יראה אדם עלמא כאלו שקול כל העולם שקול כמתלה לדיקים וחכמים ומחלה רשעים וכאלו מעשו שקולים כמתלה על מחלה עשה מלוא אחת מנאלו זכותו ומכריעין ומנאל לדיק ועל ידו כל העולם הוכרע להיות רובן לדיקים: ויפוי - תורה אור

יראה אדם עצמו כאלו חציו חייב וחציו זכאי עשה מצוה אחת אשריו שהכריע עצמו לכף זכות עבר עבירה אחת או לו שהכריע את עצמו לכף חובה שנאמר *וחומא אחד יאבד טובה הרבה בשביל חטא יחידי שחטא אובד ממנו טובות הרבה ר' אלעזר בר' שמעון אומר לפי *שהעולם *נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות * עבר עבירה אחת או לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה

שנאמר וחומא אחד כו' בשביל חטא יחידי שעשה זה אבד ממנו ומכל העולם טובה הרבה ר"ש בן יוחי אומר יאפילו צדיק *גמור כל ימיו ומרד באחרונה איבד את הראשונות שנאמר *צדקת הצדיק לא תצילנו ביום

פשעו *ואפילו רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירים לו שוב רשעו שנאמר *רשעת הרשע לא יבשל בה ביום שובו מרשעו ויהיו כמחצה עונות ומחצה זכויות אמר ריש לקיש *בתוהא על הראשונות: *מתנאי' כל שישנו במקרא ובמשנה ובדרך ארץ לא במהרה הוא חומא

שנאמר *והרוח המשוש לא במהרה ינתק יוכל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ אינו מן היישוב: *גמ' *אמר רבי אלעזר ברבי צדוק למה צדיקים נמשלים בעולם הזה לאילן שכולו עומד במקום מהרה ונופו נוטה למקום שומאה נקציץ נופו כולו עומד במקום מהרה כך הקב"ה מביא יסורים על צדיקים בעולם הזה כדי שיירשו העולם הבא שנאמר *והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאד ולמה רשעים דומים בעולם הזה לאילן שכולו עומד במקום שומאה ונופו נוטה למקום מהרה נקציץ נופו כולו עומד במקום מהרה כך הקב"ה משפיע להן טובה לרשעים בעולם הזה כדי למורישן ולהורישן למדרגה התחתונה שנאמר *יש דרך ישר לפני איש ואחריתו דרכי מות: *וכבר היה רבי טרפון וקנים

או מעשה גדול נענה רבי טרפון ואמר מעשה גדול נענה ר"ע ואמר תלמוד גדול נענו בולם ואמרו *תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה תניא רבי יוסי אומר גדול תלמוד שקדם לחלה ארבעים שנה לתרומות ולמעשרות חמשים וארבע לישמישים ששים ואחת לויבלות מאה ושלש מאה ושלש מאה ורבע הייך קסבר יובל * מתחילתו הוא משמש וכשם שהלימוד קודם למעשה כך דינו קודם למעשה כדרב המנונא *ראמר רב המנונא אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה שנאמר *פומר שנים ראשית מרון וכשם שדינו קודם למעשה כך שברו קודם למעשה * שנתאמר *יתן להם ארצות גוים ועמול לאומים יירשו בעבור ישמרו חקין מהלים * ותורתיו ינצורו: כל שאינו לא במקרא ולא במישנה: א"ר יוחנן *פסול לעדות ת"ד *האוכל בשוק הרי זה דומה לכלב ויש אומרים פסול לעדות אמר רב אידי בר אבין ה"לכה כיש אומרים דרש בר קפרא רגז

ביום נפשו: *שהאיש: *שהתלמוד מביא לידי מעשה: *נמאלו שניהם בידו: גדול תלמוד תורה שקדם לחלה ארבעים שנה: *כשאלו ממרים נתנה להם תורה בחדש השלישי ובחלה לא נתייבבו עד שנקנסו לארץ דכתיב בבאכס ואמר מר (ספרי פ' שלח נד) משנה ביאה זו מכל ביאות שבחורה דכתיב בזה כי תבאו וכלן לאמר בבאכס שמשכננו לה ובתרומות ומעשרות לאחר כיבוש וחילוק דכתיב תבואת זרעך שיהא כל אחד מכיר חלקו והן י"ד שנים הרי נ"ד ומשם התחילו למנות שמיטין כדאמרינן בערכין (דף י"ג:) ועשו שמיטה לסוף שבע הרי ס"ח שנים ולסוף ג' עשו יובל הרי ק"ג: *מתחילתו משפט

מתחילת השנה מיו"כ עבדים נכפריים וקדוה חזרות ועדיין לא עברו אלא מ"ט אבל שביעית אינה משמטת אלא בסופה דכתיב (דברים לו) מקץ שבע שנים לסוף שבע שנים כל שנה שביעית במנין ס"ח: תחילת דינו - ליום מה לא תחילת הביעות שעלו מפני מה לא עסקת בחורה: *סוגר מים: *המורק עול תורה ראשית מרון הוא תחילת דינו ואין מים אלא תורה דכתיב (ישעיה נה) הוי כל אלא לכו למים: *וכשם שדין - פורענות תורה קודם לדין פורענות מעשה כך שברו אס עסק בחורה קודם לשכר מעשה: *בעבור ישמרו חוקיו - ואמר מר לעיל (דף י"ג) תשמרון זו משנה: יגלונו: יקיימו: *ופסול לעדות

דכיון שאינו מן היישוב אין מקפיד על עלמו ואין לו בושפת פנים וכן האוכל בשוק הואיל ואין מקפיד על כבודו אינו בוש לזולל בעלמו ולפסול: *האוכל בשוק הרי זה דומה לכלב ויש אומרים פסול לעדות אמר רב אידי בר אבין ה"לכה כיש אומרים דרש בר קפרא רגז

לפי סטעולס נידון אחר רובו כו' יראה אדם עלמא כאלו שקול כל העולם שקול כמתלה לדיקים וחכמים ומחלה רשעים וכאלו מעשו שקולים כמתלה על מחלה עשה מלוא אחת מנאלו זכותו ומכריעין ומנאל לדיק ועל ידו כל העולם הוכרע להיות רובן לדיקים: ויפוי - תורה אור

יראה אדם עצמו כאלו חציו חייב וחציו זכאי עשה מצוה אחת אשריו שהכריע עצמו לכף זכות עבר עבירה אחת או לו שהכריע את עצמו לכף חובה שנאמר *וחומא אחד יאבד טובה הרבה בשביל חטא יחידי שחטא אובד ממנו טובות הרבה ר' אלעזר בר' שמעון אומר לפי *שהעולם *נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות * עבר עבירה אחת או לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה

שנאמר וחומא אחד כו' בשביל חטא יחידי שעשה זה אבד ממנו ומכל העולם טובה הרבה ר"ש בן יוחי אומר יאפילו צדיק *גמור כל ימיו ומרד באחרונה איבד את הראשונות שנאמר *צדקת הצדיק לא תצילנו ביום פשעו *ואפילו רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירים לו שוב רשעו שנאמר *רשעת הרשע לא יבשל בה ביום שובו מרשעו ויהיו כמחצה עונות ומחצה זכויות אמר ריש לקיש *בתוהא על הראשונות: *מתנאי' כל שישנו במקרא ובמשנה ובדרך ארץ לא במהרה הוא חומא שנאמר *והרוח המשוש לא במהרה ינתק יוכל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ אינו מן היישוב: *גמ' *אמר רבי אלעזר ברבי צדוק למה צדיקים נמשלים בעולם הזה לאילן שכולו עומד במקום מהרה ונופו נוטה למקום שומאה נקציץ נופו כולו עומד במקום מהרה כך הקב"ה מביא יסורים על צדיקים בעולם הזה כדי שיירשו העולם הבא שנאמר *והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאד ולמה רשעים דומים בעולם הזה לאילן שכולו עומד במקום שומאה ונופו נוטה למקום מהרה נקציץ נופו כולו עומד במקום מהרה כך הקב"ה משפיע להן טובה לרשעים בעולם הזה כדי למורישן ולהורישן למדרגה התחתונה שנאמר *יש דרך ישר לפני איש ואחריתו דרכי מות: *וכבר היה רבי טרפון וקנים או מעשה גדול נענה רבי טרפון ואמר מעשה גדול נענה ר"ע ואמר תלמוד גדול נענו בולם ואמרו *תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה תניא רבי יוסי אומר גדול תלמוד שקדם לחלה ארבעים שנה לתרומות ולמעשרות חמשים וארבע לישמישים ששים ואחת לויבלות מאה ושלש מאה ושלש מאה ורבע הייך קסבר יובל * מתחילתו הוא משמש וכשם שהלימוד קודם למעשה כך דינו קודם למעשה כדרב המנונא *ראמר רב המנונא אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה שנאמר *פומר שנים ראשית מרון וכשם שדינו קודם למעשה כך שברו קודם למעשה * שנתאמר *יתן להם ארצות גוים ועמול לאומים יירשו בעבור ישמרו חקין מהלים * ותורתיו ינצורו: כל שאינו לא במקרא ולא במישנה: א"ר יוחנן *פסול לעדות ת"ד *האוכל בשוק הרי זה דומה לכלב ויש אומרים פסול לעדות אמר רב אידי בר אבין ה"לכה כיש אומרים דרש בר קפרא רגז

תבר א מוי' פ"ג מה' תשובה הלכך ד:

תכה ב מיי' סה ג:

תכו ג מיי' סה הלכך:

תכו ד מיי' סה פ"ג הלכה א:

תכה ה מיי' סה פ"ג הלכה ג:

תככו ו מיי' פ"ג מה' ערות הלכה א סגנו לאוין ריד טו"ע ח"מ סימן ל"ג ספ"ק י:

תל ג מיי' פ"ג מה' ח"מ הלכה ג טו"ע י"ד סימן רמו ספ"ק י:

תל ה מיי' סה פ"ג הלכה ה טו"ע י"ג סה ספ"ק י:

תל ו מיי' סה פ"ג הלכה ו טו"ע י"ג סה ספ"ק י:

תל ז מיי' סה פ"ג הלכה ז טו"ע י"ג סה ספ"ק י:

תל ח מיי' סה פ"ג הלכה ח טו"ע י"ג סה ספ"ק י:

תל ט מיי' סה פ"ג הלכה ט טו"ע י"ג סה ספ"ק י:

תל י מיי' סה פ"ג הלכה י טו"ע י"ג סה ספ"ק י:

תל י"א מיי' סה פ"ג הלכה י"א טו"ע י"ג סה ספ"ק י:

תל י"ב מיי' סה פ"ג הלכה י"ב טו"ע י"ג סה ספ"ק י:

תל י"ג מיי' סה פ"ג הלכה י"ג טו"ע י"ג סה ספ"ק י:

תל י"ד מיי' סה פ"ג הלכה י"ד טו"ע י"ג סה ספ"ק י:

תל י"ה מיי' סה פ"ג הלכה י"ה טו"ע י"ג סה ספ"ק י:

תל י"ו מיי' סה פ"ג הלכה י"ו טו"ע י"ג סה ספ"ק י:

תל י"ז מיי' סה פ"ג הלכה י"ז טו"ע י"ג סה ספ"ק י:

תל י"ח מיי' סה פ"ג הלכה י"ח טו"ע י"ג סה ספ"ק י:

תל י"ט מיי' סה פ"ג הלכה י"ט טו"ע י"ג סה ספ"ק י:

תל כ מיי' סה פ"ג הלכה כ טו"ע י"ג סה ספ"ק י:

תל כ"א מיי' סה פ"ג הלכה כ"א טו"ע י"ג סה ספ"ק י:

תל כ"ב מיי' סה פ"ג הלכה כ"ב טו"ע י"ג סה ספ"ק י:

תל כ"ג מיי' סה פ"ג הלכה כ"ג טו"ע י"ג סה ספ"ק י:

תל כ"ד מיי' סה פ"ג הלכה כ"ד טו"ע י"ג סה ספ"ק י:

תל כ"ה מיי' סה פ"ג הלכה כ"ה טו"ע י"ג סה ספ"ק י:

תל כ"ו מיי' סה פ"ג הלכה כ"ו טו"ע י"ג סה ספ"ק י:

תל כ"ז מיי' סה פ"ג הלכה כ"ז טו"ע י"ג סה ספ"ק י:

תל כ"ח מיי' סה פ"ג הלכה כ"ח טו"ע י"ג סה ספ"ק י:

תל כ"ט מיי' סה פ"ג הלכה כ"ט טו"ע י"ג סה ספ"ק י:

תל ל מיי' סה פ"ג הלכה ל טו"ע י"ג סה ספ"ק י:

תל ל"א מיי' סה פ"ג הלכה ל"א טו"ע י"ג סה ספ"ק י:

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס

האישה נקנית

פרק ראשון קידושין

מא

עין משפט נר מצוה

לא (ה) עלה בידו - בשכרו אלא כחש בשרו ברננותו לא נשחכר כלום:
דור - נזור - שנתאמר וכמוסד לניס לא יטב - וזה שאינו באחד מאלו
 כמה יתעסק אם לא בלינות:
הדרן עלך האישה נקנית

האישה מקדש - השתא בשלוחו מקדש בו מיבעיא - ואין שייך לתרץ
 הכא לאו דוקא ור"ל לא זו אף זו דלא שייך לטעמי הכי
 אלא בשתי צדות *אבל בשתי צדות לא: *אייתמר דרב יוסף אסיפא
 אייתמר - ולהכי לא מוקי ארישא ובגון שמכירה משום דהא מנ"ל דלמלא

א א מ"י פ"ג מהל' חטאת
 א א מ"י פ"ג מהל' חטאת
 א א מ"י פ"ג מהל' חטאת

האישה מקדש בו וכשלומו - בנמ' תורה אור

ליק' לה: כשהיא נערה -
 וכ"ש כשהיא קטנה אם קבל קידושין
 מקודשת והיא קטנה נערה אורח
 ארעה אשמועינן דקטנה לכתחלה לא
 כדמפרש בגמ' (ג' מ"ג) מלוס בו יוסר
מכשולו - דכי עסיק גופו במלות
 מקבל שכר טפי: **מסרין רישא** -
 לכבוד שבת: **שיבוטא** - דג: **כסא**
איסורא נמי איכא - אם יוכל לקדש
 בעלמא וקידש ע"י שליחא מלמא שיראנה
 שמה תתנגד עליו: **ואי איכא דרב**
יוסף - דאמר מלוה הוא דאיכא ולא
 איסורא אסיפא אייתמר: **אבל כסא** -
 אע"פ שלא ראתה ליכא איסורא
 לומר שמה תראה בו דבר מנוגה:

מתיב' מ"י וסמ' ט"ז

מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז

מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז

מתיב' מ"י וסמ' ט"ז

מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז

מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז

מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז

מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז

מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז

מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז

מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז

מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז

מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז

מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז

מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז

מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז

מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז

מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז

מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז

מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז

מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז

מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז

מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז
 מתיב' מ"י וסמ' ט"ז

לא עלתה בידו אלא רננותא ולאדם טוב
 מעשימים ארתו מפרי מעשיו וכל שאינו לא
 במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ דור
 הנאה ממנו שנאמר *ובמושב לצים לא
 ישב מושבו מושב לצים:

הדרן עלך האישה נקנית

האישה *מקדש בו ובשלוחו *האישה
 מתקדשת בה ובשלוחה: *האישה

מקדש את בתו כשהיא נערה בו ובשלוחו:
 (ג' מ"ג) השתא בשלוחו מקדש בו מיבעיא אמר

רב יוסף מצוה בו יותר מבשלוחו כיהא *דרב
 ספרא *מדרין רישא רבא *מלח שיבוטא

איכא דאמרי בהא איסורא נמי אית בה
 כדרב יהודה אמר רב דאמר רב יהודה

אמר רב *איסור לאדם שיקדש את האישה
 עד שיראנה שמה יראה בה דבר מנוגה

ויק'תתנגד עליו *ורחמנא אמר *ואהבת לרעך
 כמוך וכי אייתמר דרב יוסף אסיפא אייתמר

האישה מתקדשת בה ובשלוחה השתא
 בשלוחה מיקדשא בה מיבעיא אמר רב יוסף

'מצוה בה יותר מבשלוחה כי הא דרב ספרא
 מדרין רישא רבא מלח שיבוטא אבל בהא

איסורא לית בה כדרי' *ראמר ר"ל שב
 למיחב פון דו מלמיחב ארמלו: האישה

מקדש את בתו כשהיא נערה: כשהיא
 נערה אין כשהיא קטנה לא מסייע ליה

לרב *ראמר רב יהודה אמר רב ואיתימא
 רבי אלעזר 'איסור לאדם שיקדש את בתו

כשהיא קטנה עד שהגדל והאמר בפלוני אני
 דברי'רצוה: שלוחות מגלן דתניא *ושלח מלמד

*יהווא עושה שליח ושלחה *מלמד שהיא
 עושה שליח ושלח ושלחה *מלמד שהשליח

עושה שליח ושלח *מלמד שהשליח
 מגלן וכ"ת דילין מגירושין מה לגירושין

*ישבן יושגן בעל כרחא אמר קרא *ויצאה
 והיתה *מקיש הויה לויצאה מה יציאה נמי משוי

שליח ואלא הא דתנן *האומר לשלוחו צא תרום
 הבית ואם אינו יודע דעת בעל הבית תרום

בבית ואם אינו יודע דעת בעל הבית תרום
 בבית ואם אינו יודע דעת בעל הבית תרום

בבית ואם אינו יודע דעת בעל הבית תרום
 בבית ואם אינו יודע דעת בעל הבית תרום

בבית ואם אינו יודע דעת בעל הבית תרום
 בבית ואם אינו יודע דעת בעל הבית תרום

לקמן מד'

שבת ק"ט

כעמוד ל' סנהדרין מה'
 כי טוטה ת: ד"ק נא.
 נדה י"ז [פסחים ע"ה]

ד"ק ק"ה לעיל ז' יבמות
 ק"ה: כעמוד מה'

לקמן פ"ה

הנהגות הב"ח
 (ה) רש"י ד"ה לא עלתה
 בידו בשכרו אלא רננותו
 כמה כשור לא: (ב) תוס'
 ד"ה אסור וכו' טעמים
 לקדש יב' על' ט"ז ס"ד
 פ"ה:

[לעיל סי' ע"ג]

כעמודל' סנהדרין מה'
 מ"ד כעמוד כ"ה תוספתא
 דתעומות פ"ה [ע"ג]

גילוי הש"ס
 גמ' מה שכתבתי - ע"י
 ע"ד ד' ל' ע"ה פ"ה ת"ה
 וישיב: שם א"ה
 לאדם שיקדש את האשה
 עד שיראנה ע"י מהר"ח
 ח"א פ"ה ד"ב ד' ד' ע"ה
 ע"ה: תוס' ד"ה ר"ה האיש
 וכו' אל' כ"ה מיתב לא:
 ע"י נאר שבע"ה אהרונות
 ד"ה על פ"ה:

א א מ"י פ"ג מהל' חטאת
 א א מ"י פ"ג מהל' חטאת
 א א מ"י פ"ג מהל' חטאת

א א מ"י פ"ג מהל' חטאת
 א א מ"י פ"ג מהל' חטאת
 א א מ"י פ"ג מהל' חטאת

א א מ"י פ"ג מהל' חטאת
 א א מ"י פ"ג מהל' חטאת
 א א מ"י פ"ג מהל' חטאת

א א מ"י פ"ג מהל' חטאת
 א א מ"י פ"ג מהל' חטאת
 א א מ"י פ"ג מהל' חטאת

א א מ"י פ"ג מהל' חטאת
 א א מ"י פ"ג מהל' חטאת
 א א מ"י פ"ג מהל' חטאת

א א מ"י פ"ג מהל' חטאת
 א א מ"י פ"ג מהל' חטאת
 א א מ"י פ"ג מהל' חטאת

א א מ"י פ"ג מהל' חטאת
 א א מ"י פ"ג מהל' חטאת
 א א מ"י פ"ג מהל' חטאת

א א מ"י פ"ג מהל' חטאת
 א א מ"י פ"ג מהל' חטאת
 א א מ"י פ"ג מהל' חטאת

א א מ"י פ"ג מהל' חטאת
 א א מ"י פ"ג מהל' חטאת
 א א מ"י פ"ג מהל' חטאת

א א מ"י פ"ג מהל' חטאת
 א א מ"י פ"ג מהל' חטאת
 א א מ"י פ"ג מהל' חטאת

א א מ"י פ"ג מהל' חטאת
 א א מ"י פ"ג מהל' חטאת
 א א מ"י פ"ג מהל' חטאת

א א מ"י פ"ג מהל' חטאת
 א א מ"י פ"ג מהל' חטאת
 א א מ"י פ"ג מהל' חטאת

א א מ"י פ"ג מהל' חטאת
 א א מ"י פ"ג מהל' חטאת
 א א מ"י פ"ג מהל' חטאת

א א מ"י פ"ג מהל' חטאת
 א א מ"י פ"ג מהל' חטאת
 א א מ"י פ"ג מהל' חטאת

א א מ"י פ"ג מהל' חטאת
 א א מ"י פ"ג מהל' חטאת
 א א מ"י פ"ג מהל' חטאת

א א מ"י פ"ג מהל' חטאת
 א א מ"י פ"ג מהל' חטאת
 א א מ"י פ"ג מהל' חטאת

לא עלתה בידו [בשכרו] אלא רגזותו [פי' כחש בשרו]. ולאדם טוב, מטעמים אותו מפרי מעשיו. וכל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ, [ראוי שת] דור הנאה ממנו, שנאמר "ובמושב לצים לא ישב", מושבו מושב לצים [פי' כל שאינו באחד מאלו במה יתעסק אם לא בליצנות].

הדרן עלך האשה נקטת.
פירק האיש מקדש

מתני'. האיש מקדש בו ובשלוחו³⁰⁷. האשה מתקדשת בה ובשלוחה³⁰⁸. האיש מקדש את בתו כשהיא נערה וכו"ש כשהיא קטנה וזה שמואב במשנה "נערה" דרך ארץ שקטנה לכתחילה לא, בו ובשלוחו³⁰⁹. גמ'. עכשיו בשלוחו מקדש, יש שאלה [אם יוכל לקדש] בו בעצמו. אמר רב יוסף, מצוה בו יותר מאשר על ידי שלוחו [כשהוא עוסק גופו

³⁰⁷ ע"י ש"ע (אה"ע סי' לה ס"א): האיש יכול לעשות שליח לקדש לו אשה, בין אשה סתם בין אשה פלונית, ויאמר לה השליח: הרי את מקודשת לפלוני. אבל אם אפשר לו לקדשה בעצמה, אסור לקדשה ע"י שליח, אלא אם כן מכירה, שמה אחר כך ימצא בה דבר מגונה ותתגנה עליו. ומכל מקום אף על פי שמכירה, מצוה שיקדשנה בעצמו, אם אפשר.

וע"י ח"מ: מצוה שיקדשנה בעצמו. ודוקא במצוה אמרין הכי אבל בברכת המצוה נתבאר בסימן שלפני זה אף לכתחלה אחר מברך. וע"י ב"ש: וכן מצוה יותר שיקדש האב את בתו בעצמו ולא ע"י שליח חדושי מהר"ט ומה שאנו אין נזהרין בזה ועושיין שדוכין ואין החתן רואה הכלה משום דאינו אלא שדוכין וקודם הקידושין רואה אותה ולזה סמך בסעודה שעושים בלילה קודם החופה כדי שיראה אותה בה"י ועוד היתר כמ"ש בתו' דאנן מתי מעט.

ע"י אריכות בהערה.

³⁰⁸ ע"י ש"ע (אה"ע סי' לו ס"א): האשה יכולה לעשות שליח לקבל קידושה, ומצוה שתתקדש על ידי עצמה, אם תוכל, אבל איסור ליכא כמו שיש באיש, ואומר האיש לשליח: הרי פלונית ששלחה אותך מקודשת לי, והשליח אומר: קדשתיה לך. ואם אמר: הן, דיו. ואפילו שתק, אם היו עוסקים באותו ענין ונתן לשליח ולא פירש ולא אמר דבר, דיו. ואם מקדשה בשטר, אינו כותבו אלא מדעת השליח. ויש מי שאומר שאינו כותבו אלא מדעתה.

וע"י ח"מ: יכולה לעשות שליח לקבל קידושה. כבר נתבאר בסי' שלפני זה סעיף ג' דצריך לעשותו בעדים ואם נעשה בלא עדים אפ"ה יש להחמיר ולהצריכה גט. וע"י ב"ש: נראה אם גלתה דעתה דניח' לה להתקדש לזה יכול לזכות לה שום אדם ולקבל בשבילה קידושין [ע"י רמ"א סי' לז ס"ז הוב"ד לקמן הערה 309, גלוי לכל] דע"כ לא מבעי' בש"ס בגט אם יכול לזכות בגט משום בגט י"ל אפי' בקטטה או מקום יבום לא ניח' לה הגט משום איתת' בכל דהוא ניח' לה אבל בקדושין לא שייך סבר' זו ויכול לזכות לה ועס"י ל"ה.

וע"י ח"מ: ומצוה שתתקדש ע"י עצמה. אף שאין האשה מצווה על פרו ורבו מ"מ היא עושה מצוה שמשייעת לאיש שיקיים המצוה על ידה.

וע"י ט"ז: כמו שיש באיש. פי' באיש יש איסור ע"י שליח מטעם שמה יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו משא"כ באשה דבכל דהו ניהא לה דטב למיתב טן דו.

ע"י ח"מ: אלא מדעת השליח. נר' דכ"ש אם כתב מדעת האשה דעדיף מדעת השליח רק דלא תימ' כשמתקדש ע"י שליח לא בעי דעת כלל דהא אפי' במתקדש ע"י עצמה פליגי בגמ' אי בעינן מדעת' קמ"ל דדין השליח כדין האשה ואם כתבו שלא מדע' שניהם הוי ספק מקודש' כמו שנתבאר לעיל בסי' ל"ב.

³⁰⁹ ע"י ש"ע (אה"ע סי' לז ס"ז): כשם שיכול האב לקדשה בעצמו, כך יכול לקדשה על ידי שלוחו, או ע"י עצמה, שיאמר לה: צאי וקבלי קידושין. הגה: וצריך לומר לה כן בפני עדים, דהרי שליח קבלה צריך עדים, כמו שנתבאר לעיל סי' ל"ה סעיף ג'. ואם גלוי לכל שמכונה לחופה ולקבל קידושה, כאומר לה בפני עדים דמי. ואין חילוק בין נערה לקטנה, וכן עיקר. אבל יש חולקים ואומרים דאין בת קטנה יכולה לקבל קידושה, אלא האב בעצמו צריך לקבלם. וכדי להוציא נפשו מפלוגתא, יחזיק האב יד הקטנה בשעה שמקבלת הקדושין, או יעמוד אצלה כשתקבלן, דהוי כאלו קבלן בעצמו. והכי עדיף טפי משיקבלו בעצמו, דהרי י"א דאסור לקדש בתו קטנה, כמו שיתבאר בסמוך. וכשמקדש הקטנה אומר לה הרי את מקודשת לי. ואם אמר: בתך מקודשת לי, הוי קידושין, דהרי היא במקום אביה עומדת, אף על גב שנותן לה הקידושין. ואם מקדשה בשטר, כותב בשטר: בתך מקודשת לי, ובשעה שנותן לה אומר לה: הרי את מקודשת לי. ואם שינה בדברים אלו, אפ"ה הויא מקודשת. וכששולחים הבנות הקטנות למקום אחר, ואין האב אצלן כשמקבלין לקדושה, הואיל והכינה להכניסה לחופה ולקדושין הוי כאלו מחזיק בידה בשעת קבלה דמיא.

ע"י ח"מ: כך יכול לקדשה ע"י שלוחו. נראה דמ"מ איכא בו יותר משלוחו דהא הוא מצוה דרמי עליו וכמו שנתבאר למעלה סימן ל"ה ובב"ח לא כ"כ ולא ידעתי הפרש בין מצוה זו לשאר מצות:

ע"י ח"מ: או ע"י עצמה. לדברי המפרשי' (רמב"ן ט ע"א) הטעם דהוי כאלו אמר לה כל מי שיתן לך מנה מעלה אני עליו כאלו נתנו לי והתקדשי בו ולפ"ז ה"ה לקטנה דעלמא נמי דלא גרעה מעלה אבל הרא"ש (סי' כה) כתב אף על גב דאין שליחות לקטן לטובתה ולזכותה נעשית שליח עיין עליו ולפ"ז דוקא ע"י עצמה ולא ע"י קטנה דעלמא וע' בדברי הרא"ש שכתב שאינו דומה לערב ויש חילוק בין קדושי כסף לקידושי שטר ובין דיבר עתם המקדש או לא דיבר עמו וע' בר"ן פ"ק דקידושין.

במצות מקבל יותר שכר]. כמו זה שרב ספרא מחריך רישא [של דג לצורך שבת], רבא מלח שיבוטא [פי' סוג דג, לצורך שבת]³¹⁰.

יש שאמרו, שיש בזה [המקדש על ידי שליח] איסור [אם יוכל לקדש בעצמו], כמו זה שאמר רב יהודה אמר רב, שאמר רב יהודה אמר רב, אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה, שמה יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו, והרחמן [פי' ה' ית' בתורה] אמר "ואהבת לרעך כמוך"³¹¹. וכאשר נאמר [ההלכה של] רב יוסף, על סוף [המשנה] נאמר, האשה מתקדשת בה ובשלוחה.

עכשיו בשלוחה מתקדשת, וכי יש שאלה [אם היא מתקדשת] בה בעצמה. אמר רב יוסף, מצוה בה יותר מבשלוחה, כמו זה שרב ספרא מחריך רישא [של דג לצורך שבת], רבא מלח שיבוטא [לצורך שבת]. אבל בזה אין איסור [אף על פי שלא ראתה ליכא איסורא לומר שמה תראה בו דבר מגונה], כמו זה שאמר ריש לקיש, שאמר ר"ל, טוב לשבת בב' גופות מאשר לשבת כאלמנה³¹¹.

האיש מקדש את בתו כשהיא נערה. כשהיא נערה כן [יכול האב לקדשה], כשהיא קטנה לא. זהו ראייה לרב, שאמר רב יהודה אמר רב, ויש אומרים רבי אלעזר, אסור לאדם שיקדש את בתו כשהיא קטנה, עד שתגדל ותאמר בפלוני אני רוצה³¹².

שליחות מאיפה יודעים את זה. שלמדנו בכרייתא, [נאמר בנתינת גט] "ושלח" [והיה אפשר לכתוב "וגרשה", ומה שהתורה השתמש היא לשון של שליחות זה] מלמד שהוא עושה שליח [להוליד גט לאשתו. ויש עוד דיוק, שהיה אפשר לכתוב "ושלח" ובמקום זה הלשון, התורה השתמש עם לשון] "ושלחה", מלמד שהיא עושה שליח [לקבל את גיטתה]. "ושלח ושלחה" [פי' מזה שנאמר פעמים בפסוקי גירושין לשון שליחות], מלמד שהשליח עושה שליח. מצאנו בגירושין, בקידושין מאיפה יודעים את זה. ואם תאמר שלומדים מגירושין [בבב"ב אב] ³¹². [הרי יש לשאול] מה לגירושין שכן ישנן בעל כרחו [ורק בגלל זה ישנן גם כן על ידי שליחות]. נאמר בפסוק "ויציאה והיתה", מקיש הויה ליציאה, מה יציאה עושה שליח, אף הויה גם עושה שליח. ואלא זה שלמדנו במשנה, האומר לשלוחו צא תרום [מהתבואה שלי]. תרום כדעת בעל הבית [פי' לפי מה שהוא מכיר בעל הבית את עינו יפה, אז תרומתו היא אחד חלקי ארבעים של התבואה, או אם עינו רעה אז תרומתו היא אחד חלקי ששים], ואם אינו יודע דעת בעל הבית, תרום בכינונית אחד מהמשים,

³¹⁰ ע"י ש"ע (אר"ח סי' רנ ס"א): ישכים בבוקר ביום ששי להכין צרכי שבת, ואפילו יש לו כמה עבדים לשמשו ישתדל להכין בעצמו שום דבר לצרכי שבת כדי לכבודו, כי רב חסדא היה מחתך הירק דק דק, ורבה ורב יוסף היו מבקיעין עצים, ור"ז היה מדליק האש, ורב נחמן היה מתקן הבית ומכניס כלים הצריכים לשבת ומפנה כלי החול, ומהם ילמד כל אדם, ולא יאמר: לא אפגום כבודי, כי זה הוא כבודו שמכבד השבת.

מג"א: להכין בעצמו: וה"ה בכל מצוה מצוה בו יותר מבשלוחו.

וע"י שעה"צ סק"ט: ונראה שלא שייך בזה לומר, מצוה שיוכל לעשות על ידי אחרים אין מבטלין התלמוד אפילו לזמן מועט, והכא הלא יוכל לעשות על ידי שלוחו דעדיף הוא ממי שהוא אחר לגמרי, יש לומר, דדוקא מצוה שאין מוטלת על גופו, כגון שיפסיק באמצע הלמוד לילך לגמול חסד עם איזה אדם במקום שאחר יוכל לעשות עמו הטובה ההיא, מה שאין כן בזה שהכבוד שבת מוטלת על גופו, וממילא מצוה בו יותר מבשלוחו. אי נמי דדוקא לענין כבוד שבת אמרינן כן דחמירא, מה שאין כן לענין שאר מצות אם הוא תלמיד חכם ונוגע לבטול תורה, וצריך עיון:

בה"ל: ישתדל וכו' - בהרמב"ם איתא על דין זה בלשון חייב [שז"ל בפרק ל' אף על פי שיהיה אדם חשוב ביותר ואין דרכו ליקח דברים מן השוק ולא להתעסק במלאכות שבבית חייב לעשות דברים שהן לצורך השבת בגופו שזה הוא כבודו. חכמים הראשונים מהן מי שהיה מפצל העצים לבשל בהן ומהן מי שהיה מבשל או מולח בשר או גודל פתילות או מדליק נרות ומהן מי שהיה יוצא וקונה דברים שהן לצורך השבת ממאכל ומשקה אף על פי שאין דרכו בכך וכו' ע"ש] והכונה על איזה דבר מן הדברים ועיין בקידושין מ"א דקאמר שם מצוה בו יותר מבשלוחו ואפשר דלהרמב"ם ג"כ לאו חוב גמור הוא אלא כעין חובה משום כבוד שבת וסברת הרמב"ם דאל"ה לא היו מבטלים כל הני אמוראים תורתן עבור זה ומ"מ לא היו זה חובה גמורה ותדע שלא אשכחן בגמרא בשם חובה ל"א על הדלקת נר בשבת בדף כ"ה ע"ב ולענין ג' סעודות בדף ק"ז ע"ב ומ"מ צ"ע.

³¹¹ משל הוא שהנשים אומרות על בעל כל דהו (רש"י).

ואי קשיא ה"נ גבי דידה איכא איסורא כי היב קידושין לשלוחה ולא חזי לה אין הכי נמי ומיהו מתני' בדידה קאמר דהיא מיקדשא בה ובשלוחה הלכך הא דתנא בה למצוה אשמועינן אבל איסורא לגבי דידה ליכא אבל רישא דאיירי בדידה תנא בו משום איסורא (רש"י).

ע"י הערה קב.

^א רש"י. עי' רע"א (גיטין ע"א): בשחרור אם אמר טלי הגט שחרור מקרקע והשתחררי בו דמהני דכשנטל העבד הגט הוא ביד רבו דיד עבד הוא יד רבו ממש דקני ליה גופו, ואח"כ כשמשחררו רבו בדרך גיטו וידו באין כא' הוי כנותן מידו לידו ממש כמו באם השטר בחצר הרב והקנה לעבדו החצר והגט שבתוכו ה"נ כיון שבתחילה כשהיה הגט ביד העבד הוי ביד הרב וכשמקנה לו לעבדו גופו עם הגט שעליו הוי נותן גוף העבד מרשותו לרשות העבד עם הגט שעליו.

^ב עי' שו"ע (ח"מ סי' קצו ס"ה): תקפו והביאו אצלו קנאו, אבל אם קראו ובא אצלו, או שאמר לו רבו הראשון לך אצל הלוקח והלך אצלו לא קנה, ואם הוא עבד קטן קראו ובא אצלו קנאו.

ביאור: אבל אם קראו כו' - דעבד גדול אדעתו דנפשו הולך ולא מחמת קריאת הלוקח, ולכך אינו דומה למשיכה, משא"כ כאשר קורא לעבד קטן דהוא דומה לבהמה ואדעתו דרבו הלוקח נמשך אחר קריאתו והולך. ונראה דה"ה נמי דמהני כשרבו הראשון אמר לו לך אצל הלוקח (סמ"ע), וי"ח שרבו ראשון לא יכול לעשות קנין עבור הקונה (קצה"ח ונתה"מ).

^ג עי' שו"ע (ח"מ סי' קצו ס"ב-ג): (ב) במה היא החזקה בקנין העבדים, שישתמש בו בפני רבו כדרך שמשתמשין בעבדים, ואם הוא שלא בפני רבו צריך שיאמר לו לך חזק וקני:

(ג) כיצד: התיר לו מנעלו או שהנעיל לו מנעלו או שהוליד כליו אחריו לבית המרחץ, או שהפשיטו או סכו או גרדו או הלבישו או הגביה את רבו קנה, ויש אומרים שהוא הדין אם הגביהו רבו:

ביאור: כיצד התיר לו כו' - פירוש, כל אלו הן בכלל קנין חזקה, דמה חזקה היא בגופה של קרקע שנעל או גדר או חפר בה, אף בעבד בעינין שיהנה מגופו של עבד (סמ"ע). ה"ה אם הגביהו רבו - נראה דלא פליגי רק בהגבהה שהוגבה מכחו, אבל בהגביה בידו, הגבהה גופיה משיכה הוא שמשכו לרשותו, דידו עדיפא מחצירו (נתה"מ).

^ד עי' רש"י (סנהדרין נח ע"ב): שלא כדרכה, אין כאן דבק, שמתוך שאינה נהנית בדבר אינה נדבקת עמו.

^ה עי' שו"ע (ח"מ רמג ס"א): המזכה לחבירו מתנה על ידי אחר, כיון שהחזיק הזוכה בנכסים או בקרקע או שהגיע השטר לידו, זכה המקבל ואין הנותן יכול לחזור בו, ויד המקבל על העליונה אם רוצה מקבל ואם אינו רוצה אינו מקבל.

זכה המקבל - דזכין לאדם שלא בפניו (סמ"ע).

ואם אינו רוצה אינו מקבל - כגון שיש בהמתנה עבדים והיה צריך לפרנסן, וכמ"ש לקמן בסימן רמ"ה סעיף י"א. אי נמי משום דלא ניחא ליה במתנות, דכתיב ושונא מתנות יחיה, וכמ"ש בסימן רמ"ט סעיף ה' ולעיל בסימן קע"א סעיף י' (סמ"ע).

^ו רש"י. וצ"ע למה אי אפשר לומר שהזכות של האדון בידו של עבד, הוא יכול לוותר ולמחול אותו, שהרי לגבי אחרים, העבד נחשב כבר זכייה, עי' לקמן הערה 25.

^ז גיטין יא ע"ב (רש"י).

^ח עי' רשב"א: ולענין פסק הלכה קי"ל כחכמים דבין בכסף בין בשטר בין ע"י עצמו בין ע"י אחרים, ומשמע נמי דבכסף שע"י אחרים אפי' בעל כרחו דכיון דמצאנו לר"מ דאית ל' הכי משום דקבלת רבו גרמה לו וכו', ור' אלפסי ז"ל כתב בכסף ע"י אחרים אף על פי שנתנו לרב שלא מדעתו של עבד דקי"ל זכות הוא לעבד שיוצא לחירות, משמע דס"ל לרב ז"ל דבעל כרחו לא אלא דוקא שלא מדעתו ושיאמר העבד כששמע רוצה אני אבל צווח לא יצא לחירות דכי אמרינן זכין לו לאדם שלא בפניו ה"מ בשנתרצה כששמע אבל בצווח לא כשאמרינן בפרק יש נוחלין (קלח ע"א), ובשטר הסכימה דעת רבותינו הצרפתים ז"ל שאינו בע"כ עד שישמע ויאמר רוצה אני אבל בצווח לא, וכן דעת הרמב"ן

וכו' וקשיא לי דהא בשמעתא דא"ר אלעזר אמרנו לר"מ כו' דבפ"ק דגיטין, משמע לכאורה דלרבנן אפי' בע"כ נמי וכו' ומתנת ממון שאני דלאו זכות גמור הוא ואדרבה חוב מצד עצמו שנאמר ושונא מתנות יחיה, אלא מיהו מצד שנפשו של אדם מחמדתן קרי' ליה זכות ואף על פי שהוא מצד עצמו חובה זכין לו שלא בפניו אבל גט שחרור זכות גמור הוא ומתירו בבת חורין ומכניסו לכלל מצות כישראל זכין לו מ"מ ואפי' עומד וצווח בטלה דעתו אצל כל אדם.

^ט רבי מאיר אית ליה בכסף על ידי אחרים ואפי' שלא מדעתו ולא ע"י עצמו דאין קנין לעבד בלא רבו ובשטר ע"י עצמו ולא ע"י אחרים שלא מדעתו דחוב הוא לו וכסף אף על פי דחוב הוא לו קבלת רבו גרמה לו ור"ש בן אלעזר אית ליה בין בכסף בין בשטר ע"י אחרים דקסבר זכות הוא לו ולא ע"י עצמו דגבי כסף אית ליה אין קנין לעבד בלא רבו וגבי שטר לית ליה גיטו וידו באין כאחד כדקתני אף בשטר כו' וכ"ש בכסף אלמא בתרוייהו אית ליה ע"י עצמו לא ורבנן דמתני' אית להו בכסף בין ע"י אחרים בין ע"י עצמו דיש קנין אחרים דזכות הוא לו וכן בשטר בין ע"י אחרים בין ע"י עצמו ודקיימא לן גיטו וידו באין כאחד כרבנן עבדינן ליה והאי שלא ערביניהו ותניניהו משום דסיפא ר"ש בן אלעזר היא אבל רישא ה"ק ליה רבנן לר"מ אף בכסף ע"י עצמו דיש קנין וכ"ש ע"י אחרים דזכות לו וכ"ש שטר דזכות ואם באנו לפרש שלש מחלוקות ולומר דרבנן אית להו בכסף בין ע"י עצמו בין ע"י אחרים ובשטר ע"י אחרים ולא ע"י עצמו ורבי שמעון בן אלעזר סבר כו' מאיר בכסף דע"י עצמו לא ואין קנין ורבנן בשטר דאין גיטו וידו באין כאחד א"כ הא דקי"ל גיטו וידו באין כאחד יחידאה היא וכו' מאיר עבדינן ליה הילכך ליכא לפרושי אלא כדפרישית דרישא דמילתא אמרוה רבנן וסיפא אתאן לר' שמעון בן אלעזר (רש"י).

^י ועושה שליח לקבלה כאשה דנפקא לן (לקמן דף מא ע"א) מושלחה מביתו מלמד שהאשה עושה שליח והיינו דקאמר על ידי אחרים (רש"י), וי"א איפה שאמר העבד לאחר לקבל ליה גיטו מיד רבו מהני קבלתו או לא דכי לא א"ל לקבל גיטו ובא ומקבלו פשיטא לן דמהני שאמרינן במתניתין (לעיל דף כב ע"ב) ובשטר ע"י אחרים אבל אמירתו שאמר לו לך וקבל גיטי שמא מיגרע גרע לפי שבא מטעם שליחות או לא (תוס'). לפי רש"י משמע שזכייה מטעם שליחות, אבל בתוס' הפוך.

ועי' ריטב"א: דנפקא מינה [בין זכיה לשליחות] בשפירש הרב שאינו נותן לו בתורת זכוי אלא בתורת שליחות שאמר לו הילך כמו שאמר, דבכי האי גוונא אי לא מצי האי משוי שליח לא יצא לחירות כלל ואפילו הגיע הגט לידו דהוה ליה טול גיטך מעל גבי קרקע שהרי שליח זה לא זכה לו ואינו שלוחו של אדון ולא שלוחו של עבד ולא הגיע הגט לידו של עבד לא מיד האדון ולא מיד שלוחו, והחכם הגדול ר' יצחק הלוי ז"ל קרובו של רבינו נר"ו תירץ דבר מהכי נמי נפקא מינה דאי הוי שליח קבלה כיון שהגיע גט לידו יצא לחירות ואף על פי שהעבד צווח עכשיו כששמע, ואילו מדין זכייה כל איפה דכי שמע צווח מעיקרו לא יצא לחירות כדפרישית לעיל, ואף על גב דאיהו שדריה ואיכא גלווי דעתא דניחא ליה דליקבליה ניהליה אפילו הכי כיון דלאו שלוחו הוא גלווי דעתא לא מהני ויכול למחות כשידע בדבר וזה נכון מאד. ואגב אורחין שמעינן מהכא דמה שזכין לו לאדם שלא בפניו אינו מטעם שליחות דהא הכא דזכין לעבד בגיטו ומספקא לן אי מצי משוי שליח וכו'.

^{יא} רש"י. עי' ת"כ (בחוקותי פ"ד פ"י אות יא): ואם גאל יגאל, לרבות את האשה, ואם גאל יגאל לרבות את היורש. והובא בזבחים ו ע"א. ועי' ראב"ד (פרק יב אות י): ואת היורש - אדם היורש מעשר שני מאביו ופדאו מוסיף חומש אע"פ שלא הפרישו הוא מ"מ הרי הוא שלו עכשיו. וקשיא לי, יורש למה לי לרבווי לא יהא אלא שניתן לו, מי לא מוסיף עליה חומש. ואיכא למימר דמקבל מתנה ויורש חדא שיטה ניהו, וקמ"ל דמעשר ממון הדיוט הוא ומצי

לאורותיה לבריה, ומצי נמי למיהביה במתנה וכו' [אבל למ"ד מעשר ממון גובה אין בה ירושה], ע"כ. והקשה הצפנת פענח (שו"ת סי' פא), הא זה מבואר להיפוך עי' בקידושין נ"ב ע"ב ובירושלמי מעשר שני פרק ד' ס"ל דלמ"ד מתנה אינה כמכר גם למ"ד ממון גבוה, מ"מ יכול ליתן במתנה [וממילא אפשר להורישו ג"כ] וכו', [אלא צ"ל דאף למ"ד מע"ש ממון גבוה, מ"מ יש בו גם גדר ממון הדיוט וכו', למ"ד [מע"ש ממון] גבוה גם אשה צריכה חומש במע"ש שנפלה לה מאביה דל"ה שלה לגמרי. ולפי זה מובן לשון רש"י שירשה בכלל שאר נכסים, והנה רש"י ס"ל כשיטת הראב"ד דאם ממון גבוה ל"ה בזה גדר ירושה גמורה, מ"מ היכי שיש במקצת חל גם על זה.

² עי' רמב"ם מע"ש פ"ג ה"ז: מע"ש ממון גבוה הוא שנאמר ליי' הוא, לפיכך אינו נקנה במתנה אא"כ נתן לו הטבל והמקבל מפריש המעשר, ואין מקדשין בו את האשה ואין מוכרין אותו ואין ממשכנין אותו ואין מחליפין אותו ואין מרהינין אותו.

ועי' דרך אמונה: מע"ש ממון גבוה הוא. ומ"מ זכות האכילה שייך לו ואסור לשום א' ליטלו ממנו שזה שלו לענין אכילה ולכן מוסיף עליו חומש כשפודהו דנחשב בעליו וכן מורישו לבניו מה"ט וזכות האכילה דוקא לבניו כדמשמע לקמן רפ"ה וי"א שא"א להורישו ואין הורש מוסיף חומש אבל רוב הראשונים דעתם כרבנו ואפי' מע"ש שאין הבעלים יכולים לאכלו אסור ליטלו ממנו שיש לבעלים טוה"נ ויכול להאכילם למי שירצה ויש ראשונים שפסקו דמע"ש ממון הדיוט הוא ואפשר לקדש בו אשה וליתנו במתנה.

עי' חדושי הגר"ח (לקמן נב ע"ב): מעשר שני באמת הוא ברשות הבעלים ככל ממון דעלמא, והא דיש לו דין ממון גבוה אינו אלא משום דיני קדושה שבו, מצד מה שניתן רק למצותו לאכול בירושלים ולא לעשות בו שאר חפציו מחמת קדושתו, משום זה גופא נידון כממון גבוה.

³ עי' רמב"ם מע"ש פ"ה ה"א: שני אחין או שני שותפין [אב ובנו] פודין זה לזה מע"ש כדי שלא יוסיף חומש, אשה שהכניסה לבעלה מעשר שני הואיל והוא ממון גבוה כמו שבארנו לא קנה בעל, לפיכך אם פדהו אינו מוסיף חומש.

עי' דרך אמונה: לא קנה בעל. ואין לו זכות לאכלו ולא למכרו ליקח בו קרקע לאכול פירות כיון שהוא ממון גבוה הוי כאינו שלה ואף שנותנת לו רשות לאכלו מ"מ אינו שלו ואין מוסיף חומש אבל אם הי' ממון הדיוט כיון שיש לו זכות למכרו וליקח בו קרקע לאכול פירות הו"ל מעשרו אף שאין לו בו אלא פירות:

ועי"ש בביאור ההלכה: אשה שהכניסה לבעלה כו'. בקדושין כ"ד א' תניא אין אשה פודה מע"ש בלא חומש רשב"א אומר משום ר"מ אשה פודה מע"ש בלא חומש ומסיק הכא במעשר דאתא מבי נשא עסקי' ור"מ לטעמי' שאמר מעשר ממון הקדש הוא ולא קני לי' בעל ורבנן לטעמייהו שאמרי ממון הדיוט הוא וקני לי' בעל הלכך שליחותא דבעל קעבדה פירש"י ממון הדיוט הוא וחיללא עלי' תקנתא דרבנן ופירות לבעל כשאר נכסי מלוג והנה בכתובות ע"ט ב' הביא הרא"ש מחלוקת רש"י והרי"ף גבי הכניסה לו עז לחלבה דהבעל אוכל החלב דדעת רש"י משום דאיכא שיעור עור ונוצה ודעת הרי"ף דאע"ג דליכא שיעור כלל אוכל הפירות והרא"ש הסכים לדעת רש"י וקשה דהא כאן במע"ש ליכא שיעור כלל דמע"ש אין מוכרין אותו אפי' לר' יהודא כדמסיק בירו' ריש מע"ש וא"כ איך הבעל אוכל פירות לדעת רש"י וכבר הקשה כן באור"ש פכ"ב מאישות הלכה ל"ד והביא ראי' מכאן לדעת הרי"ף, והרשב"א בקדושין כתב דמע"ש אין לו קרן דהא אינו יכול ליקח בו קרקע שיאכל פירותיו אלא קרנא קאכיל והלכך כשתמצא לומר דממון הדיוט הוא הרי הוא כשלו ולטעמי' אזיל שפסק בכתובות ע"ט ב' כהרי"ף מיהו קשה דהרשב"א בכתובות כתב דטעם הרי"ף כיון דגופה משועבד לה לפירותי' הו"ל גוף כקן וכ"כ הב"ש באה"ע סי' פ"ה סק"ג דטעם הרי"ף והרמב"ם משום

שיש חלק אחר וכן בדקל יוציא פירות אחרים הו"ל כגוף וא"כ כאן במע"ש ל"ש זה שהרי אין כאן אלא אכילת פירות בלבד ומבואר בכתובות שם דבהמה אי מיתה שכיחא הוי לאשה ולא לבעל (אי לאו משום עורה) דאין כאן קרן אלא פירות וא"כ למה אוכל כאן ועי' בגליון הש"ס לרעק"א בב"מ צ"ו ב' שהקשה כעין זה על שיטת רש"י ועי' באור"ש הנ"ל מה שתירץ שם אבל על מע"ש אין תירוץ עולה, אמנם אפשר לומר (וקצת העירני לזה חתני הר"י צביון נ"י) דהרי פודה את המע"ש ויכול ליקח בדמים בירושלים בהמה וישאר עורה שהרי העור יוצא לחולין וכדא' בכתובות שם דעורה הוי שיעור ואפשר ג"כ שאם יקח פירות בסלם או יין בקנקנה הוי ג"כ שיעור שיוצאין לחולין כדלקמן פ"ח ואף על גב דאשה שנפלו לה בהמות אין הבעל יכול לשחטן ולאכלן וליתן לה את העור שא"ה דלא קאי לשחיטה אלא לעבוד בהן אבל במע"ש שא"א אלא לאכלם יכול לאכלם דהו"ל פירות ולהשאיר לה עורה ובלא"ה אפשר כיון דכל מע"ש ראוי לפדותו על ממונו ואח"כ למכור הפירות וליקח קרקע ויאכל הפירות זוכה בהן הבעל למ"ד ממון הדיוט הוא אך לשון הרשב"א הנ"ל קשה וצ"ע:

¹ עי' רש"י ברכות יא ע"א.

¹⁰ נראה לר"ת דגט זה אינו אלא מדרבנן דחיישינן שמא ימצאנו בשוק ויאמר לו עבדי אתה לפי שאין המדרש ידוע לעולם לכך תקנו גט שחרור וריב"א פירש דודאי שן ועין שנאמר בהדיא בקרא ועלייהו כתיב לחפשי ישלחנו דמשמע חפשי מעיקרא ובהא פשיטא ליה שלא גמר שילוח שילוח מאשה ולכן א"צ גט שחרור אבל שאר אברים שלא נפקי אלא מיתורא דישראל ודאי בהכי גמירי שילוח שילוח מאשה ולכן צריך להו גט שחרור (תוס').

¹¹ עי' תוס' (ב"ק צח ע"ג & ד"ה מתיב): נהי שאין ניכר בו כלום כשהוא ישן או עומד במקום אחד ושותק מ"מ דלפי מנהגו שמתנהג והולך ניכר שהוא חרש חשיב מום שבגלוי ועוד יש לומר דאין צריך שיהא קלקול בגלוי אלא שהאבר שיש בו קלקול יהא בגלוי.

עי' רמב"ם עבדים פ"ה ה"ז: הכהו על עינו וסמאה על אזנו וחרשה עבד יוצא בהן לחירות, הכהו כנגד עינו ואינו רואה כנגד אזנו ואינו שומע אין עבד יוצא בהן לחירות. ועי' שעה"מ: ונראה דכיון דמבעית את חבירו חייב לשלם את נזקו מד"ש ה"נ גבי עבד אם רצה לצאת י"ש חייב להוציאו לחירות. האמנם תמיהא לי מילתא דלא לישתמיט לשום אחד מהפוסקים ז"ל ראשונים ואחרונים לאשמועי' דין זה גבי עבד ובר מן דין קשה לי לדעת רש"י ז"ל שכתב בפרק השוכר את הפועלים גבי אין אדם מת ומשלם דכל דבדיני שמים חייב אי תפס לא מפיקנן מיניה וכו' וכיון שכן קשה שהרי יציאת ראשי אברים דאע"ג דלא מגבינן קנסא בבבל כיון דקיי"ל דאי תפס לא מפיקנן מיני' העבד הרי הוא תפוס בעצמו וא"כ ה"נ כיון דבד"ש חייב המבעית את חברו הכא נמי אי תפס לא מפיקנן מיני' וא"כ הו"ל לומר דהעבד יוצא לחירות כיון שהעבד הוא תפוס בעצמו והי' נראה לומר דאע"ג דבד"ש חייב ה"מ גבי מבעית את חבירו אבל גבי עבד כיון דאיכא מצות עשה דלעולם בהם תעבודו אפילו מד"ש לא מחייב והיינו שלא כתבו הפוסקים ז"ל דין זה גבי עבד.

¹² רש"י. וממילא אם בהמה עשה א' מכל הנזקים האלה והזיק לאדם, פטור.

¹³ עי' שו"ע (ח"מ סי' תכ סל"ב): המבעית את חברו, אע"פ שחלה מהפחד פטור מדיני אדם וחייב דיני שמים, והוא שלא נגע בו כגון שצעק לו מאחוריו או שנראה לו באפילה וכיוצא בו, וכן אם זעק לו באזנו וחרשו, פטור מדיני אדם וחייב דיני שמים. אחזו ותקע לו באזנו וחרשו, או שנגע בו והדפו בשעה שהבעיתו, או שאחזו בבגדיו, חייב בתשלומין.

ביאור: אחזו ותקע לו באזנו חייב בתשלומין - בכאן לא כתב כמה חייב כי סמך אמ"ש לפני זה בסעיף כ"ה, וחזר

וכתבו כאן כדי לכלול בין שאר דינים שחילק בכולן בין אחז בו ועשה מעשה בגופו דחייב, ובין לא אחז בו דפטור בדיני אדם (סמ"ע).

ועי' שו"ע (חו"מ סי' תכ סכ"ה): צעק באזנו וחרשו, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. אחזו ותקע באזנו וחרשו או שהכהו באזנו וחרשו, נותן לו דמי כולו אם אינו בעל אומנות, ואם הוא בעל אומנות וראוי עדיין לאותו אומנות, רואים כמה נפחתו דמיו ונותן לו.

ביאור: פטור מדיני אדם כו' - דכל שלא אחזו לעשות מעשה בגופו גרמא בעלמא מיקרי, ומ"מ חייב בדיני שמים כיון שנחרש בסיבתו (סמ"ע).

ותקע באזנו כו' - אף דלא תקע באזנו אלא הכה על הכותל כנגד אזנו ונתחרש, חייב אם אחזו (סמ"ע).

רואים כמה נפחתו דמיו - היינו שאינו צריך ליתן דמי כולו ששוה לפי אומנותו, דהא עדיין ראוי לאומנות הזה, אבל עכ"פ צריך ליתן דמי כולו ששוה אילו לא היה בעל אומנות (פ"ת).

ע' רמב"ם (עבדים פ"ה ה"ט): היתה עינו כהה וחסר מאורה או שנו נודדת והכהו האדון והפיל השן הנודדת או סמא העין הכהה אם היה משתמש בהן כל שהוא יצא לחירות ואם לאו לא יצא לחירות.

ועי' שעה"מ: היתה עינו כהה כו' או סימא עין הכהה כו'. כתב הר"ן פ"ק דקדושין וז"ל ומיהו משמע לי דדוקא סמא לגמרי הא לא"ה אף על פי שעכשיו אינו יכול להשתמש אין עבד יוצא בהן לחירות דחדא מתרתי בעי או ששנהו מנהורא בריא לאינו יכול להשתמש או מנהורא כחישא שהי' יכול להשתמש בו לסמיות עין לגמרי כו' והכי מוכח בצריכותא דעבדינן בגמ' עכ"ל. ויש לדקדק דאמאי לא הכריח הדבר מגופ' דבריית' דקתני היתה עינו כהה וסמא ואם איתא לישמועי' רבותא אפילו כהתה עוד דבר שאינו יכול להשתמש ובגמרא עבדינן צריכותא דאם אשמועינן קמייתא משום דמעיקרא נהורא בריא והשתא נהורא כחישא אבל הכא דמעיקרא נמי נהור' כחישא לא ואי אשמועינן בתרייתא משום דסמאי לגמרי אבל התם דלא סמאי לגמרי אימא לא צריכא והשתא אם איתא דאפילו כהתה עוד דבר שאינו יכול להשתמש יוצא לחירות אכתתי קשה דתרת' ל"ל למיתני וליתני חדא היתה עינו כהויה וכהתה עוד אם יכול להשתמש כו' דמהשתא מכ"ש נפקא אידך ששנהו מנהורא בריא לכחישא ואי לזה היתה כונת הר"ן ז"ל במ"ש והכי מוכח דהדבר מוכרח בעצמו מברייתא גופה ה"ל לומר הכי מוכח דהדבר מוכרח בעצמו מברייתא גופה מדלא תני חדא בכהתה עוד ואידך נפקא מכ"ש וי"ל דאכתתי תרוייהו צריכי דאי הוי תני היתה עינו כהויה וכהתה עוד אם יכול להשתמש כבר כו' הו"א דוקא בעינו כהויה וסמא לגמרי הוא דאינו יוצא לחירות כל שאינו יכול להשתמש כיון דמעיקרא נמי נהורא כחישא אבל בהכהו על עינו וכהתה אפילו יכול להשתמש בו עכשיו הו"א דיוצא לחירות כיון ששנהו מנהורא בריא לכחישא ותלמודא ה"נ דהוה מצי למעבד הך צריכותא אלא דלפום מאי דתני לה ברייתא בהכהו על עינו וסמא נקט הך צריכותא דעדיף טפי כנ"ל. וראיתי להרב עצמות יוסף ז"ל שהקש' על דברי הר"ן הללו וז"ל ויש לדקדק למה צריך בגמ' לעשות צריכות אחר דהא הני תרת' צריכי לאשמועינן דיש לחלק בין היתה כהויה מעיקרא להיתה בריאה דבהיתה בריאה סגי בכהתה ובהיתה כהויה צריך שיסמאנה ואי לא הוה תני אלא חדא הו"א שהדין שוה בשניהם וצ"ע עכ"ל ולדידי ל"ק מידי דאם איתא דתנא לא נחית לאשמועינן בברייתא דהיתה עינו כהויה וסמא אלא לומר דכהתה עינו כהויה בעינא שיסמאנה לגמרי ומשום דלא לטעי כאידך ברייתא דבכהתה לחוד סגי א"כ להו"ל למתני בהיתה עינו כהויה וסמא ולאשמועינן דינא מכח דיוקא מדלא תני סמא אלא בפרושה הו"ל לאשמועינן ולמיתני היתה עינו כהויה וכהתה עוד אפילו יכול להשתמש בו כבר אינו יוצא לחירות כיון דכל עיקרו

של תנא לא נחית אלא לאשמועינן הך דינא אלא מוכרח דתנא עיקר דינא דסמא אתא לאשמועינן דיוצא לחירות ומש"ה הוצרכו בגמרא למיעבד צריכותא דלא נפקא מקמייתא מטעמא דמעיקרא נהורא בריא כו' ונ"ל פשוט:

^כ לשום בו כחול לרפואה (רש"י ביצה כב ע"א).

^{כא} עי' רמב"ם (עבדים פ"ה ה"ב): הושיט ידו למעי שפחתו וסמא עין העובר שבמעיה לא יצא לחירות שהרי לא ידע דבר שיתכוין לו.

^{כב} רש"י. ועי' ריטב"א לקמן כז ע"ב דה"ה עבדים ושטרות. ועי' שו"ע (חו"מ סי' צה ס"ה): טענו כלים וקרקות, בין שהודה בכל הכלים וכפר בכל הקרקעות, בין שהודה בכל הקרקעות וכפר בכל הכלים, בין שהודה במקצת הקרקעות וכפר בכל הכלים, פטור משבועת התורה. אבל אם כפר בכל הקרקעות, והודה במקצת הכלים וכפר במקצתם, חייב לישבע שבועת התורה על הכלים, ומגלגלים עליו שבועה על הקרקעות. וכן הדין בטענו כלים ועבדים או כלים ושטרות. עי' סמ"ע: פטור משבועת התורה. דאין חיוב שבועה דאורייתא אא"כ תהיה הכפירה וההודאה במטלטלין שגופן ממון.

^{כג} עי' שו"ע (חו"מ סי' רמא ס"א): הנותן מתנה לחבירו בין קרקע בין מטלטלין אין המקבל זוכה בה אלא באחד מהדרכים שהקונה זוכה בהם, וכיון שקנה באחד מהדרכים ההם אפילו שלא בפני עדים קנה אם שניהם מודים. ביאור: בין קרקע בין מטלטלים - וכן עבדים בדרך שנקנה בו, ופשוט הוא (סמ"ע).

^{כד} רש"י. עי' שו"ע (חו"מ סי' קצא ס"ב): במה דברים אמורים במוכר שדה מפני רעתה אבל בשאר קרקעות אע"פ שהגיע שטר המכר בעדים לידו לא קנה עד שיתן דמים.

ביאור: מפני רעתה - דאז ודאי גמר להקנותה להלוקח בשטר לחוד כדי שלא יוכל לחזור בו (סמ"ע).

עד שיתן דמים - פירוש, כל הדמים, כנ"ל סי' ר"צ סעיף ט"ז. ואם מקנה לו שדה בחוב שחייב לו המוכר, וכתב לו שטר שדי מכורה לך, קנאו בשטר לחוד, שודאי גמר להקנותו לו במה שנתחייב לו כבר (סמ"ע). ויש שנסתפק אם התנה שיקנה בשטר לחוד אי קונה אפילו אינו מוכר מפני רעתה, כמו בכסף בלא שטר בסימן ק"ץ סעיף ח'. ואי זקף הדמים במלוה, ודאי מהני בשטר אפילו בלא נתינת דמים, ואם נשבע לקיים המקח בשטר לחוד, הוי כפירש לקנות בשטר ללא דמים (נתה"מ), ו"א דאפי' לא עייל ונפיק אזוזי לא קנה. ואם נתן דמי מקצתה ולא עייל ונפיק אזוזי ג"כ אינו קונה כיון דלא לשם קנין נותנים לו לפיכך אף על פי שקיבלם אין מזה ראייה דניחא ליה שיקנה בהם. וממילא אפי' נגד דמים לא קנה דאין קנין שטר לחצאין ועיין לעיל סי' ק"צ ס' ט"ו בהגה. ועיין ריטב"א קדושין דדוקא באתרא דלא קנה בכספא אבל במקום שאין כותבים שטר נהי דלא קנה מדין שטר כיון דנתן רק מקצת מ"מ קנה מדין כסף דהיינו בעייל ונפיק נגד מעות שקיבל ובלא עייל ונפיק כולה (רע"א).

עי' ר"ן: ו"א דדוקא כל הדמים אבל במקצת דמים אפילו לא עאיל ונפיק אזוזי לא קני דכי אמרינן (ב"מ דף עז ע"ב) דבמקצת דמים קנה הכל כל איפה שלא עאיל ונפיק אזוזי ה"מ בנותן מקצת דמים לשם קנין דכיון שקבלם לשם קנין ולא עאיל ונפיק אשאר גלי אדעתיה דניחא ליה דליקני בהכי אבל הכא דמים הללו לא לשם קנין נתנם לו שהרי בשטר הוא קונה אלא לשם פרעון נתנו ולפיכך אף על פי שקבלם אין כאן הוכחה דניחא ליה שיקנה בהן ולפיכך ו"ל שאפילו כנגד מעותיו אינו קונה דכיון דבשטר הוא קונה אי אפשר לו לקנות בו מקצת השדה שעל כל השדה נכתב ולא על חציו וכיון שבטל כח השטר במקצתו בטל כולו. ועי' ריטב"א: דדוקא באתרא שלא קנה בכספא אבל במקום שאין כותבים שטר נהי שלא קנה מדין שטר כיון דנתן רק מקצת מ"מ קנה מדין כסף דהיינו בעייל ונפיק נגד מעות שקיבל ובלא עייל ונפיק כולה.

עי' ר"ן: ו"א דדוקא כל הדמים אבל במקצת דמים אפילו לא עאיל ונפיק אזוזי לא קני דכי אמרינן (ב"מ דף עז ע"ב) דבמקצת דמים קנה הכל כל איפה שלא עאיל ונפיק אזוזי ה"מ בנותן מקצת דמים לשם קנין דכיון שקבלם לשם קנין ולא עאיל ונפיק אשאר גלי אדעתיה דניחא ליה דליקני בהכי אבל הכא דמים הללו לא לשם קנין נתנם לו שהרי בשטר הוא קונה אלא לשם פרעון נתנו ולפיכך אף על פי שקבלם אין כאן הוכחה דניחא ליה שיקנה בהן ולפיכך ו"ל שאפילו כנגד מעותיו אינו קונה דכיון דבשטר הוא קונה אי אפשר לו לקנות בו מקצת השדה שעל כל השדה נכתב ולא על חציו וכיון שבטל כח השטר במקצתו בטל כולו. ועי' ריטב"א: דדוקא באתרא שלא קנה בכספא אבל במקום שאין כותבים שטר נהי שלא קנה מדין שטר כיון דנתן רק מקצת מ"מ קנה מדין כסף דהיינו בעייל ונפיק נגד מעות שקיבל ובלא עייל ונפיק כולה.

כה רש"י. וי"א שהוא כותב ב' שטרות נפרדות, ואם בא מצרן, של השדה וטוען שהוא יקנה אותו, ומחייבים אותו למכור למצרן בגלל ועשית הישר והטוב (עי' ב"מ קח ע"ב, וח"מ ס' קעה), אמנם במתנה אין דין של מצרן, ולכן אם בא מצרן הוא מוציא את השטר מתנה. ועוד המוכר מוכר בעין רעה, ולא מוכר את הבור ואת הדות, אבל הנותן מתנה נותן גם בור ודות (עי' ?).

יג גירסת רש"י "אמר לך ר"י" – המשנה לא קשה לי שהתנא מלמד תקנה דרבנן, שחכמים עקרו קנין מעות ואמרו לא תקנה אלא משיכה גזירה שמא יאמר לו נשרפו חיטיך בעלייה (רש"י).

יד עי' שו"ע (ח"מ ס' רמג ס"ו-ז): אמר לשנים זכו בשדה זו לפלוני וכתבו שטר עליו והחזיקו בשדה, יכול הנותן לחזור בו בשטר עד שיגיע ליד בעל המתנה אע"פ שאינו יכול לחזור במתנה עצמה:

ביאור: והחזיקו בשדה – דווקא נקט והחזיקו דבקנין במקום שכותבין לא קנה עד שיכתוב השטר ויכול לחזור גם בשדה, אע"כ דמיירי בחזקה דכיון שהחזיקו בשדה גמר והקנה אף בלא שטר כדלעיל ס"ס קצד (רע"א).

יז יכול הנותן לחזור בו בשטר עד שיגיע כו' - ור"ל, אף שהחזיקו בשביל המקבל בהשדה דשוב אינו יכול הנותן לחזור בנתינת גוף השדה, אפילו כבר כתבו השטר, חזרתו חזרה, ואסורים ליתן להמקבל שטר, מטעם דיכול לומר לא ינחא לי דליפשו עלי שטרי ויזולו נכסי (סמ"ע).

יח אף על פי שא"י לחזור - ואם אמר וכתבו שטר ותנו לידי י"ל דיכול לחזור גם בשדה (רע"א).

יט אמר להם זכו לו בשדה זו על מנת שתכתבו לו את השטר או על מנת שתתנו לו ק"ק זוז, אע"פ שהחזיקו בשדה יכול לחזור בו שלא יכתבו לו שטר או שלא יתנו לו ק"ק זוז ותבטל גם המתנה, ואפילו כתבו לו השטר כל זמן שלא מסרוהו בידו אם מיחה בהם מלמסרו לו בטלה המתנה. הגה: והוא הדין בשנים שעשו קנין שישאו זה את זה ואמרו על מנת שיכתבו השטרות ואחר כך חזר האחד קודם כתיבת השטרות ומוחה בכתיבת השטר, נתבטל הקנין הואיל ואמרו על מנת שיכתבו השטרות (ע"ל ריש סימן כט סעיף ד):

ביאור: על מנת שתכתבו לו השטר כו' עד ותבטל גם המתנה כו' - הטעם, כיון שאמר על מנת הרי תלויה המתנה בהכתיבה, וזולת הכתיבה לא תחול המתנה, וכיון דמהני מחאתו לענין השטר, מתנת השדה התלויה בה ממילא בטלה, משא"כ בסעיף דלפני זה, דשם מיירי שלא אמר על מנת (סמ"ע).

או שלא יתנו לו מאתים זוז ותבטל כו' - ולא אמרינן בזה דיקיימו הן התנאי ליתן לו מאתים זוז משלהן, דאין בו חובה לנותן השדה בעל כרחו ויתקיים המעשה למפרע, והטעם, משום דתנאי זה אינו אלא פטומי מילי בעלמא, שהוא טובתו של לוקח, ועליה רמיא לאתנווי ולא על המוכר, ותנאי כזה לאו תנאי הוא. ואין לומר, כיון דלאו תנאי הוא א"כ הוה כאילו אינו ויתקיים המעשה, דזה אינו, דדוקא לטובת הלוקח הוא כאילו אינו, כיון דלא התנהו איהו, אבל מה שיש בהתנאי טובת המוכר במקומו עומד התנאי, דהיינו כל שחוזר בהתנאי מבוטל המעשה, שהרי תלאן זה בזה (סמ"ע).

וה"ה בשנים שעשו קנין כו' – במקור הדברים איתא שעשו קנסות ביניהן למי שיעבור, ועל אותן קנסות עשו קנין בעל מנת שיכתבו השטרות. וכה"ג דוקא מצינו דחל הקנין, שהוא דבר שבממון, ומקנה לו ממונו שיהיה משועבד לו ממנו סך הממון אם לא יקיים מה שקיבל עליו, ויש בו חילוקי הדין שאמר על מנת שיכתוב או לא אמר על מנת, אבל קנין על חיוב שישאו זה את זה גרידא כמ"ש הרמ"א כאן לא מצינו, דה"ל כקנין דברים. ומש"ה נראה דרגילין לכתוב בהתנאים, ערבים בעד הקנס פלוני ופלוני, דאילו ערבים לישא זה את זה, לא חל הקנין עליו (סמ"ע), קשה לי על דברי הסמ"ע ממעשים בכל יום שאחד נותן לחבירו

רשות ע"י קנין שיעשה שידוך בשבילו. ואפשר דנותן לו כח להתחייב עצמו בקנס (ט"ז).

ואמרו על מנת שיכתבו השטרות כו' - דוקא באומר על מנת, שתלה קנין השידוכין בכתיבת השטרות, מש"ה כשמוחה בכתיבת השטר ויש בידו למחות, נתבטל ג"כ קנין השידוכין, וכמו שנתבאר במתנת שדה על מנת שיכתבו לו השטר, אבל בלא אמר על מנת לא נתבטל קנין השידוכין וחייב בקנס על הבושת (סמ"ע).

ומוחה בכתיבת השטר נתבטל הקנין - אף אם כבר נכתבו התנאים, רק שעדיין לא נמסרו להצדדין ומחה מלמסרן, דאין מוסרין, ואין חיוב בושת שהרי מחלו בזה שהתנה בכתיבת השטר (סמ"ע), וי"א דכיון דכל תנאי שהוא לטובת המקבל ולא נתקיים התנאי יכול המקבל לומר הריני כאילו התקבלתי, היכא שאמרו שניהם על מנת שיכתבו השטרות כל אחד התנה לטובתו ולא לטובת שכנגדו אלא שכל אחד התנה שיהיה לו שטר על שכנגדו, א"כ אפילו מוחה השני מלכתוב יכול לומר הריני כאילו התקבלתי כיון דאינו אלא טובתו, והרי הוא כשאר תנאים יכול לומר הריני כאילו התקבלתי, ואפילו שחוזר בשטר ובשידוכין אבל הבושת מחוייב לשלם, אבל זה רק לפי הש"ך שיש בושת ללא מעשה, קנין, אבל למ"ד שצריך קנין, ולהקנין על תנאי שנתבטל אין בושת (קצה"ח), ועיקר כסמ"ע ואי אפשר לומר הריני כאילו התקבלתי, דכיון דלשון התנאי היה שיכתבו שני שטרות, הוי כאילו התנו שיתנו שטר לידו ושטר לשכנגדו, ובשטר שכנגדו יכול לבטל השליחות של העדים ונתבטל המעשה כמו בע"מ שתכתבו לו את השטר (נתה"מ).

כז עי' שו"ע (ח"מ ס' רלח ס"א): כותבין שטר למוכר שמכר שדה לפלוני אע"פ שאין אותו פלוני לפנינו והוא שמיד הקנה לו השדה בקנין או שהעיד על עצמו שכבר קנה באחד מדרכי הקנייה ובלבד שיהיו העדים מכירים השמות שבשטר שזהו פלוני בן פלוני וזהו פלוני בן פלוני אבל אין כותבין שטר ללוקח אלא מדעת המוכר ויש מי שאומר שאפילו קנו מהמוכר שהקנה לפלוני שלא בפני הלוקח ובא הלוקח שיכתבו לו השטר אין שומעין לו שלא אמרו סתם קנין לכתובה עומד אלא בפניו הגה: מי שבא לעדים ואמר בית שיש לי במקום פלוני אני נותנו לפלוני אע"פ שאין העדים יודעין אם יש לו בית במקום פלוני או לא יכולין לכתוב דהרי אינן מעידין רק על המתנה ואם אין לו ממילא המתנה בטילה:

ביאור: אף על פי שאין אותו פלוני לפנינו - דזכין לאדם שלא בפניו, וכיון דאין כותבין השטר בלשון כאילו הסכים הלוקח בקנין, אלא שהמוכר אמר להם כך וכך וכמ"ש בסמוך, נמצא דאין בו צד חובה להלוקח (סמ"ע)

והוא שמיד הקנה לו בקנין - דאל"כ איכא למיחש שמא כתב ליתנו לו בניסן ולא נתנו לו עד תשרי ואזל זבנה לאחרני בני בני בני ואזל האי ומפיק לטרא שזמנו בניסן וטריף שלא כדן מאידך דזבנה בתר ניסן, אבל אם הקנה לו השדה מיד בקנין תו כדן טריף, דהא הוא קנה מתחילה מהשתא (ש"ך), והיינו כשאומר שרוצה להקנות לו בשטר, והלכך בעי קנין, דכשהודה שמכר כבר אין צריך קנין כמו שסיים. וצ"ל דמיירי כאן בא"ל זכה, וכעין מה שמבואר לעיל סימן רל"ה סעיף כ"ג, ובאמר לעדים זכו בשביל הלוקח אז הברירה ביד הלוקח ולא ביד המוכר, ואז בודאי חשיב זכות ללוקח ובה מהני לכולי עלמא (נתה"מ).

או שהעיד על עצמו כו' - לאו דוקא שהעיד שקנה באחד מדרכי הקנין, אלא אפילו הודה סתם שמכר כבר, אמרינן שבודאי מכר באופן המועיל כמבואר לעיל בסימן ס' סעיף ו' בהג"ה (נתה"מ).

השמות שבשטר שזהו פלוני בן פלוני וזהו פלוני בן פלוני - אין בידי לישב הא דכתב המחבר בהדיא דצריכין להכיר שניהן, אלא דוקא כשהלוקח בא עם המוכר לפני עדים צריכין העדים להכיר שניהן, דאז העדים כותבין ששניהן הסכימו זה במכירה וזה בלקיחה וא"כ יהיה הפסד ללוקח,

מה שאין כן כשהמוכר בא לבדו, דאז אין העדים כותבין אלא איך שהמוכר בא לפניו ואמר להם כך וכך, וקול כזה לא יפסיד להלוקח, שהרי אין הקול יוצא שהלוקח הסכים להדבר, ויאמרו יכול להיות שאין לו שום ידיעה מזה, (סמ"ע).

אין שומעין כו' - ואף אם אמר הלוקח לכתוב בלשון שאמר להם איך שקניתי שדה פלוני מפלוני, דגם לזה אין שומעין לו (סמ"ע), עי' לעיל סי' ל"ט ס"ד ברמ"א שיש חולקין (ש"ך).

אף על פי שאין העדים יודעין אם יש לו - דלית להו למידק אי קושטא קאמר או לא, דמאן לימא להו שאינו של אחד שבסוף העולם, הא אינהו לא קא מסהדי אלא על המתנה שהוא נותן. והיינו דוקא היכא שאין ידוע להם שאותו הבית היה בחזקת אדם אחר, בזה אין להם לחוש שמא של אחר הוא כיון דלא מסהדי אלא על המתנה, אבל אם ידוע להם שהיה הבית בחזקת של אחר והוא אומר להם שקנה ממנו או נתן לו במתנה, בודאי דאין להם לעדים לכתוב עד שיראו שטר קנין או עדי חזקה, והוא בכלל מ"ש אין כותבין שטר ללוקח אלא מדעת המוכר (פ"ת).

שם - שטר מכירה שכתוב בו איך שבא לפנינו ראובן ואמר לנו הוה עלי עדים וכתבו ותנו ליד שמעון אותו חצי בית שהיה שייך לגיסי לוי, ולקחנו אותו מגיסי לוי ע"פ דת ודין תורתנו, ומעתה החצי בית עם כל זכויותיו יהיה שייך לשמעון כו', ועתה בא בע"ח של לוי ורוצה לגבות חובו מן חצי בית של לוי הנ"ל באמרו שמעולם לא הוחלט לראובן, וראובן אין לו שטר מכירה מלוי ולא עדי חזקה, רק ראובן אמר מעצמו כן לעדים, ונשאל אם יכול זה הבע"ח להוציא מחזקת ראובן שנזכר בשטר שאותו חצי הבית לקח מגיסו לוי ע"פ דת ודין תורתנו, ומסתמא עדים אכולי מילתא מסהדי כו'. ראובן צריך לברר שניתן לו ע"פ דת או בשטר או בחזקה, אבל אם אינו יכול לברר בשטר או בחזקה, חצי הבית ברשות גיסו לוי עומד, והודאת לוי אינה כלום במקום שחב לאחרים, ובע"ח של לוי גובה מן הבית הנ"ל, דלא אמרינן בכהאי גוונא חזקה שכדין עשו, מדצריך אח"כ ג"כ להביא עדים (פ"ת).

כט עי' לעיל הערה 65. עי' שו"ע (חו"מ סי' רב ס"ב): (ב) במה דברים אמורים כשהיו אותם המטלטלים צבורים באותה קרקע אבל אם היו במקום אחר צריך שיאמר לו קנה מטלטלין אגב קרקע אפילו היו המטלטלין במדינה אחרת וא"ל קנה אותם על גבי קרקע פלוני כיון שקנה קרקע נקנו המטלטלין אע"פ שאינם צבורים בתוכה ואם לא אמר ליה קנה אגב קרקע לא קנה מאחר שאינם צבורים בתוכה הגה ויש אומרים דאפילו הם צבורים בתוכה צריך שיאמר קנה אגב קרקע וכן נראה לי עיקר ויש אומרים דבעינן דוקא לשון אגב אבל "עם" לא מהני ויש חולקין.

ביאור: צבורים באותה קרקע - כיון דמונחים על הקרקע הן נקנין עם הקרקע אפילו לא אמר להלוקח שיקנם אגב קרקע, דמחשבינן המטלטלין שעל הקרקע כאילו הן מגוף הקרקע ומחוברים אצלה (סמ"ע).

אגב קרקע אפי' ה' - ואגב בתלוש ולבסוף חברו, כקרקע דמי וקונין אגבי מטלטלי'. ועיין רש"י סוכה ל"א ד"ה מחלוקת. ועיין לעיל סי' צ"ה ס"א בהגה (רע"א).

ויש אומרים דאפילו הם צבורים כו' - והיינו דוקא כשאין הקרקע משומר לדעתו, דאל"כ היה קונה בתורת חצר (סמ"ע), עיין מ"ש בסימן ר' סק"ב דבדעת אחרת אינו צריך שימור כלל אפילו לדעת נותן א"צ שימור (קצה"ח).

שם - ויש אומרים דאין חצרו קונה אלא כשהוא כבר חצרו משא"כ הכא דחצירו ומתנתו באים כא' (ש"ך), וי"ח, ולתרץ שיטת הש"ך שלא יהיה טועה בדבר משנה צ"ל דודאי אם היה בחצר בפני המוכר או שהקנה לו החצר והמטלטלין כאחת וקנה הקרקע בפני המוכר, כגון שנתן לו הכסף או שהחזיק בפניו, ודאי דקנה המטלטלין ג"כ, דחצירו כידו והוי כאילו משך או הגביה המטלטלין בפני המוכר דקנה, דבפניו

אין צריך לומר לו לך וקני. רק כונתו, כגון שנתרצו בפיסוק דמים על הקרקע ועל המטלטלין, ואמר לו המוכר לך חזק וקני. דאז אם הם צבורין ואמר לו אגב, אף אם הלך הלוקח והחזיק שלא בפניו קנה גם המטלטלין, כיון דהם צבורין ואמר ליה אגב, דהחזקה מועלת אף לקנין המטלטלין, מהני אמירתו לך חזק וקני, ולדעת המחבר אפילו בלא אגב מהני החזקה להמטלטלין, דחשבינן המטלטלין כאילו הן מחוברין לקרקע שהן צבורים כנ"ל, אבל אם לא אמר לו אגב קרקע, להרמ"א אפילו הם צבורין, ולא אמר לו רק לך חזק וקני, והלוקח החזיק שלא בפניו, כיון דחזקה אינה מועילה להמטלטלין רק להקרקע, כיון דלא אמר אגב, א"כ מה בכך שנעשה חצירו וחצירו כידו והוי כהגבהה או משיכה להמטלטלין, מה בכך, הא משיכה והגבהה לא מהני שלא בפני המוכר רק כשאמר לו לך משוך וקני, והכא לא אמר לו רק חזק וקני, וכיון דחזקה לא הוי קנין להמטלטלין כשלא אמר אגב, לא מהני אמירת המוכר לך חזק שיקנה המטלטלין מתורת חצר, וזה ברור (נתה"מ). וי"א בדברי הש"ך, אם עיקר קנין המקום הוא רק כדי לקנות המטלטלים ואין כונתו להחזיק המקום לחלוטין, אז קונה המטלטלים, אבל אם הוא קונה גם הקרקע וכונתו לקנות הקרקע והמטלטלין שניהם יחד לחלוטין, בזה פסק הש"ך שאינו קונה המטלטלים, ועי"ל דמיירי שהקנה לו המקום רק לדריסת הרגל, ואז אינו קונה מטעם חצר, כמבואר בסימן קצ"ח בש"ך סק"ו, משא"כ מטעם אגב קנה אפילו בכה"ג (פ"ת).

וכן נראה לי עיקר - וממילא בהפקר דליכא דעת אחרת ולא שייך אמירת אגב, לא קנה מטלטלין אגב קרקע (נתה"מ).

דוקא לשון אגב אבל עם לא מהני - כלומר, דאומר קנה לך הקרקע וקנה לך המטלטלין עמו. והטעם נראה, משום דלשון עמו משמע דאשנייהו בשוה קאי קנין זה, וזה לא מהני, משא"כ לשון אגב (סמ"ע), עם לא מהני. מה שהקשה הסמ"ע [סק"ו] על העיר שושן, י"ל הא גופא מיבעיא לתלמודא, אי הוי האי עם דקרא לשון הפסוק, וממילא אין צריך המקנה לומר שום לשון, לא עם ולא אגב, או דילמא הפסוק אמר לשון הנותן לומר שהוא צריך לומר עם, וה"ה אגב, וא"כ למסקנא מהני עם. אלא דמ"מ כיון דרש"י [קידושין כז ע"א ד"ה כל הני] ס"ל דדוקא אגב בעינן כמ"ש הב"י [מחודש ב'], (והרמ"ה) [והרא"ה] המובא שם אות ו' חולק עליו, ודאי אין שומעין (להרמ"ה) [להרא"ה] נגד רש"י, ובפרט להוציא ממון ע"י זה (ט"ז).

ל רש"י. ועי' רמב"ם (מכירה פ"ג ה"ט): במה דברים אמורים [המקנה קרקע ומטלטלין כאחד כיון שקנה קרקע בכסף או בשטר או בחזקה נקנו המטלטלין עמהם] כשהיו אותן המטלטלין צבורין באותה קרקע, אבל אם היו במקום אחר צריך שיאמר לו קנה מטלטלין אגב קרקע וכו'. וז"ל הראב"ד: אמר אברהם זה הפרש שכתב בין צבורין לשאינן צבורין אינו מחזור דשמעתא לא מיחזיא אלא לעולם אגב וקני בעינן אפילו בצבורין בה דאי לא היכי פסקה למילתיה ואמר והלכתא אגב וקני בעינן צבורין לא בעינן והא זמנין דצבורין בעינן ואגב לא בעינן.

ועי' ה"ה שלמד שכל השאלה אם צריכים לומר אגב היא דווקא אחרי שידענו שלא צריכים צבורים, ולכן כל השאלה היא כשלא צבורים.

ומח' רמב"ם ראב"ד זו היא מח' מחבר רמ"א סי' רב ס"ב, הוב"ד לעיל הערה כט.

ועי' סמ"ע סי' רב סק"ג: כיון דמונחים על הקרקע הן נקנין עם הקרקע אפילו לא אמר להלוקח שיקנם אגב קרקע, דמחשבינן המטלטלין שעל הקרקע כאילו הן מגוף הקרקע ומחוברים אצלה.

ובדעת הראב"ד, עי' שם בש"ך סק"ג: והיינו דוקא כשאין הקרקע משומר לדעתו דאל"כ הוי קונה בתורת חצר, עכ"ל סמ"ע. וזה אינו אלא מהר"ן והרב המגיד מוכח דאפי' בחצר

המשתמר לא מהני צבורין וכן מוכח להדיא בהשגות הראב"ד, והטעם נלפע"ד דאין חצרו קונה אלא כשהוא כבר חצרו משא"כ הכא דחצירו ומתנתו באים כא'. ועיי"ש בנתה"מ החולק על הש"ך. ואם היה בחצר בפני המוכר בשעת הקנין, ודאי דקנה המטלטלין ג"כ, דחצירו כידו והוי כאילו משך או הגביה המטלטלין בפני המוכר דקנה, דבפניו אין צריך לומר לו לך וקני. רק כונתו של הש"ך, כגון שנתרצו בפסוק דמים על הקרקע ועל המטלטלין, ואמר לו המוכר לך חזק וקני. דאז אם הם צבורין ואמר לו אגב, אף אם הלך הלוקח והחזיק שלא בפניו קנה גם המטלטלין, כיון דהם צבורין ואמר ליה אגב, דהחזקה מועלת אף לקנין המטלטלין, מהני אמירתו לך חזק וקני, אבל אם לא אמר לו אגב קרקע, להרמ"א אפילו הם צבורין, ולא אמר לו רק לך חזק וקני, והלוקח החזיק שלא בפניו, כיון דחזקה אינה מועילה להמטלטלין רק להקרקע, כיון שלא אמר אגב, א"כ מה בכך שנעשה חצירו וחצירו כידו והוי כהגבהה או משיכה להמטלטלין, הא משיכה והגבהה לא מהני שלא בפני המוכר רק כשאמר לו לך משוך וקני, והכא לא אמר לו רק חזק וקני, וכיון דחזקה לא הוי קנין להמטלטלין כשלא אמר אגב, לא מהני אמירת המוכר לך חזק שיקנה המטלטלין מתורת חצר.

ע"י קצה"ח סי' ערה סק"א: המחזיק בנכסי הגר והוי בתוכם מטלטלין נקנה בתורת אגב, אמנם חלוקין הם נכסי הפקר מנכסי מתנה בזה, היינו דבנכסי מתנה ק"ל דאגב לא שאל צבורין וכמבואר בשו"ע סימן ר"ב ס"ב, אבל בנכסי הפקר ודאי שאל צבורין, דכל שבתוך הקרקע המה צבורין הרי הוא כמו הקרקע ממש, ועיי"ש בנתה"מ החולק שאין אגב ללא דעת אחרת מקנה.

ל"א ע"י שו"ע (ח"ו"מ סי' רב ס"ג): הקנה השדה לאחד והמטלטלים לאחר אע"פ שא"ל קנה המטלטלים על גבי קרקע והחזיק האחד בקרקע לא קנה השני מטלטלין ואם תפסן אחר שחזר בו המקנה אין מוציאין מידו שהרי תפסן אחר שקנה חבירו הקרקע שנקנו אלו על גבו ויש חולקין וסבירא להו דמוציאין מיד התופס כד"ן כל ספק ממון.

ביאור: אף על פי שאמר ליה קנה המטלטלין – לא משנה אם אמר כך למקנה המטלטלין או השדה (סמ"ע) לא קנה השני כו' - איבעיא דלא איפשטא היא בגמרא, ואמרינן בה דהמוציא מחבירו עליו הראיה (סמ"ע)

כד"ן כל ספק ממון - נראה דר"ל, דוקא ספק ממוןא דאתיא מכח ספיקא דדינא, ותפס בו שלא ברשות. ועיין מה שכתבתי בכללים דדיני תפיסה? (סמ"ע), בכל מקום שיש ספק בתלמוד ופוסקים מי יזכה בממון, לא מהני תפיסה לשום אחד שיתפוס אחר שנולד הספק, וזה הכלל בכל מקומות להתוס' בפרק קמא דב"מ [ו' ע"ב ד"ה פוטר] גבי תקפו כהן מוציאין מידו, אלא שהרמב"ם [פ"א מנזקי ממון ה"א] ס"ל דמהני תפיסה, כמ"ש [השו"ע] בסימן ש"ץ [סעיף ב'] [ט"ז] ל"א, וכן בסי' שפ"ח ס"א וס"ז וס"י ש"צ ס"ב וס"ז וס"י שצ"א וס"י ת"י ס"ב וס"י ת"ד ס"ח בכל אלו כתב המחבר דתפיסה מהני והרמ"א כתב עלה ויש חולקין. ואולם בסי' רמ"ח ס' י"א סתם הרמ"א כמחבר (ושם בש"ך ס"ק ז' תמה ע"ז) וכן בסי' שס"ב ס"ו ובס"י שס"ג ובי"ד סי' רס"ז ס' ל"ט בכל אלו סתם כמחבר ובי"ד שם ס"פ כתב הרמ"א וי"א דמהני ב' תפיסה עיין שם. ומדברי הרמ"א לקמן סי' ש"צ ס"ז מבואר דאפי' אם מסייע להתופס ספק ספיקא לא מהני כמ"ש בגליון שם (רע"א).

ע"י שו"ת מהר"ט (ח"ו"מ סי' פ"ג): אף דקיי"ל דקרקע בשכירות ומטלטלין במתנה מהני קנין אגב, היינו דוקא כשהקרקע היה של המקנה, אבל אם הקרקע מושכר להמקנה אינו יכול להקנות בקנין אגב וז"ל: באגב שלא קני אלא ע"י קרקע שנקנה קנין גמור. לא בשכירות כדמשמע בעובדא דמדוני בפ"ק דקידושין דא"ל אין לה תקנה עד שיקנה אגב קרקע והלך וקנה סלע וכו' וכי לא היה לו מקום בשכירות או בשאילה. וע"י רע"א (תוספתא דמעשר שני אות

כא): הכא במשנה מבואר להיפוך, וזה לשון המשך המשנה: אמר רבי יהושע עשור שאני עתיד למוד נתון לאלעזר בן עזריה ומקומו מושכר לו ונתקבלו זה מזה שכר, ע"כ, והרי לא היה לר' יהושע אלא בשכירות, ועכ"ז עשה קנין אגב, וע"י לעיל הערה 65. ול"נ שאם השכירות היה במיוחד עבור להקנות לאחר באגב, לכו"ע מועיל, ע"י לשון המהר"ט בפנים.

י"ב רש"י. וי"א דאיירי שהוא אחז בטלפיים או בשערה של אחת מהן, שהרי אם הוא החזיק באפסר ממש, זה לא דומה לקנין חזקה לעשר שדות (תוס').

י"ג ע"י שער מאמרי רשב"י (ב ע"ד): הטעם הוא לפי שכל המצות עשה הם בחסדים כנ"ל. אלא שיש בהם שתי בחינות והם חסדים מכוּסִים וחסדים מגולִים והנה החסדים המכוּסִים הנשים שהם לאה ורחל שניהן אינן נוטלות חלק בהם לפי שמקום רחל הוא למטה מן החזה. וגם לאה שהיא כנגדן למעלה אינה יכולה ליקח אותם לפי שהם מכוּסִים ולכן הנשים פטורות בהם וטעם קריאתם שהזמן גרמא הוא לפי שהחסדים המכוּסִים תוך מחיצות יסוד דאימא צריכין שהות זמן לירד כמבואר אצלנו בענין מספר י"ג שנים של ירדת המוחין והתפשטותם בזעיר אנפין ונמצא כי הזמן גורם להם לירד. אבל החסדים המגולִים למטה מן החזה אשר אין להם מחיצות מעכבות הם יורדין ברגע במרוצה למטה עד היסוד ולכן נקרא אין הזמן גרמא. והנה רחל לוקחת הארתם להיותם מגולִים ולכן נשים חייבות בהם. אבל מצות לא תעשה הם בגבורות וכולם ניתנין אל הנקבה כנודע כי אין בנינה אלא מהם ולכן נשים חייבות בהם וכו'.

י"ד ע"י שו"ע (יר"ד סי' רס): מצות עשה לאב למול את בנו, וגדולה מצוה זו משאר מצות עשה.

י"ה אמנם לא מובא לא ברמב"ם ולא בשו"ע וכנראה שאין הלכה כמותו. אמנם שמעתי מהגר"ע אורבך שליט"א, שהוא לא ידע לסחוט. ושאלתי אותו מכאן על אביו הגרש"ז ז"ל, והוא אמר, שאביו טען, שבוה"ז חייבים ללמד לבן אדם איך לצנוח אם כן.

י"ו ע"י ריטב"א: ואיהי מנא לן שלא מיחייבא למול את בנה. ואם תאמר למה לי קרא תיפוק לי דהא מצות עשה שהזמן גרמא היא דמילה ביום ולא בלילה ונשים פטורות, יש למימר דהתם הוא במצוה דנפשה אבל הכא במצוה דבנה הוה אמינא דמחייבא שלא גרעה מבית דין דמחייבי למימהליה להכי איצטרין קרא למיפטר דכתב אותו ולא אותה, ומי שמכניסו לברית זה מחייב לברוכי אקב"ו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו כדאיתא במסכת שבת (קל"ז ב'), הלכך אי אבוה מהיל ליה מברך ליה אבוה, ואי בית דין מהיל ליה אינהו מברכי לה, ואי איהו מהיל נפשיה איהו גופיה מברך לה, וזה פשוט. וע"י הערה 110.

י"ז כל זה למ"ד (יבמות עב ע"א) דמילה שלא בזמנה נוהגת בין ביום ובין בלילה, ועל אף שאין מילה לפני יום ח', מאחר ומיום ח' והלאה אין להם הפסק לא הוה זמן גורם אותה (תוס'). והגרש"א טען שהסיבה שהרמב"ם לא מביא פטור אשה ממילה משום שזה בכלל מ"ע שהזמן גרמא.

י"ח ע"י שו"ע יר"ד סי' שה סט"ו: עבר האב ולא פדה את בנו, כשיגדיל חייב לפדות עצמו. (ויש מי שכתב דכותבין לו על טס של כסף שאינו נפדה ותולין לו בצוארו, כדי שידע לפדות עצמו כשיגדיל) (מהר"ל). היה הוא לפדות ובנו לפדות, יפדה עצמו תחלה ואח"כ יפדה את בנו. ואם אין לו אלא כדי פדיון אחד, יפדה עצמו.

וע"י פ"ת: כשיגדיל חייב עיין בת' זכרון יוסף ח"ד סוס"י כ"ו שכתב דהיינו שיהיה בן י"ג שנה דוקא דאע"ג שחייב בכל המצות מדרבנן משהגיע לחינוך היינו דוקא במצות שיכול לקיימן גם אחר שיגדיל משא"כ במצוה זו דפדיון שאם יקיימנה עכשיו לא יכול לקיימה שוב כשיגדיל ע"ש וכעין סברא זו כתב המזרחי סוף פרשה לך לך בטעם הדבר לא מל אאע"ה א"ע קודם שנצטוה ע"ש ועמ"ש לקמן ר"ס שע"ג:

י"ט רש"י. וע"י ש"ך (יורה דעה סימן שה ס"ק יב): פודין נמי בלילה וכן משמע בפ"ק דקדושין דף כ"ט סוף ע"א וברש"י ותוספות שם מיהו נוהגין לפדות ביום.

מ ע"י שו"ע יר"ד סי' שה ס"ב: אין האשה חייבת לפדות את בנה.

ועי' פ"ת: אם פדאתו האשה מנכסי בעלה אינו פדוי וכשיבא בעלה אבי הבן יפדנו בלא ברכה.

מ"א עי' רמב"ם (ת"ת פ"א ה"א) נשים ועבדים וקטנים פטורים מתלמוד תורה אבל קטן אביו חייב לתלמוד תורה שנאמר ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם.

עי' ערוך השולחן (ס"ה) הקטן פטור מכל המצות וגם האב אינו חייב שהקטן יעשה מצות, דהא דקיי"ל שחייבין לחנך את הקטן זהו מדרבנן וכו' אבל מן התורה אין שום חיוב לחנכו, והרי אפילו קטן אוכל נבלות אין מצווין עליו להפרישו, וא"כ מאי שנא דבלימוד התורה חייבתו תורה להאב ללמדו. אמנם הטעם מובן, דזה מובן מצות יקיים כשיגדיל, אבל אם לא ידע בתורה כלל עד שיגדיל, אז כשיגדיל יהיה כפ"א אדם ויצא לתרבות רעה, דבאין תורה אין מצות, לפיכך חייבתו תורה ולמדתם אותם את בניכם להרגילו בתורה, וכו'.

מ"ב עי' לקמן לט ע"ב, עוד ענין של מקום שאפילו ב' נכנסים ניזוקין, ומקור לזה שאין סומכין על הנס.

מ"ג עי' לקמן עג ע"ב בענין אסופי הנמצא בבית הכנסת. מ"ד עי' מגילה כח ע"א: אמר רבי יוחנן: אסור לאדם להסתכל בצלם דמות אדם רשע, שנאמר לולא פני יהושפט מלך יהודה אני נשא אם אביט אליך ואם אראך. ועי' מג"א (רכה סק"כ): והא שאמרי' אסור להסתכל בצלם דמות אדם רשע הכא מיירי שרואהו ומ"מ נראה דדוקא להסתכל בו ביותר ולהתבונן בצלמו ודמותו אסור אבל ראייה בעלמא מותר.

מ"ה והקשה באגרות משה (י"ד סי' קס"ג) מה זכות לימד השאג"א הא מידי ספק לא יצא וא"כ יכתוב מספק, ולפי דרכו היה נראה דצריך לכתוב כמה ספרים כדי לצאת כל הדיעות והמסורות החלוקות בזה. ומכח תמיהתו היה נראה דכיון דילפינן לה למצות כתיבה מ"ואתם כתבו לכם את השירה הזאת" בעינן מילתא דומיא דשירה דברירא לן וכל זמן שלא ברירא לן צורת כתיבתה לא נכלל בכלל המצוה והחייב דהרי אין ברור הוא וצ"ע. (ועי' בת' רבינו שליט"א צוהר ח"ב).

מ"ו עי' חדושי אגדות למהר"ל: יצרו של אדם מתגבר עליו ומבקש המיתו. ידוע דבר זה, כי יצרו של אדם הוא הרע אשר דבק באדם והרע הוא ההפסד, לכן מבקש להמיתו ולהעדיף את האדם. והבן דבר זה, איך הקדוש ברוך הוא שהוא ברא המציאות ונותן לו למציאות קיום שלו, ולכן היצר הרע שהוא ההעדר שהוא דבק באדם ורוצה להעדיף את האדם, הקדוש ברוך הוא עוזר לו שהוא משפיע המציאות ומקיים אותה, ואלמלא הקדוש ברוך הוא עוזר לנמצאים לא היה האדם יכול לעמוד מפני ההעדר הדבק בנמצאים והבן זה היטב.

מ"ז עי' חדושי אגדות למהר"ל: אם אבן הוא נמוח וכו'. פי' אם אבן נמוח, זה נאמר על שני יצרים, האחד הוא יצר עריות שהוא דבק בחומר וזה אשר נמשל לאבן שהוא גוף חומרי, ואמר שהוא נמוח מן התורה שהתורה היא שכלית והשכל כמו שאמרנו מבטל היצר הרע, שהרי התורה היא תכלית ליצר הרע, כי השכל יש לו מציאות בפעל, ולכן הוא גובר על היצר הרע שהוא ההעדר והוא הפך המציאות ומסלק ההעדר הזה.

וכן אם הוא ברזל, הוא נגד יצרא דע"ז, שזה היצר אינו דבק בגוף רק בנפש, ולפיכך נקרא יצרא דע"ז [ברזל] שהיצר הזה מן הנפש שממנו מחשבות רעות וזרות של ע"ז לקצץ בנטיעות מה שהוא יתברך אחד ואין שניות, ויצר הרע של ע"ז מקצץ האחדות ולעשות לו שניות, ולכן נקרא ברזל, ופי' זה מופלג מאוד כאשר תבין אותו והוא עיקר. ויש מפרשים, אם אבן הוא נמוח, ר"ל לפעמים הוא מגרה בו שלא יקיים מצות עשה מפני שטורח עליו לעשות ולקיים, (עם) שהאדם נעשה כמו אבן שלא לעשות מצות עשה אפילו הכי נמוח, וכן אם הוא פועל לעבור מצות לא תעשה כמו הברזל שהוא

מחתך ומשחית כך הוא מחבל לעשות ולעבור מצות לא תעשה ועושה מעשה של השחתה, אפ"ה הוא מתפוצץ.

מ"ח עי' לעיל הערה 96 ודברי הערוך שם.

מ"ט עי' מכות ח ע"ב, שאם למד אומנות אחת, אין מצוה ללמדו עוד א'.

נ' עי' י"ד (סי' רמ ס"א): צריך לזהר מאד בכבוד אביו ואמו ובמוראם. הגה: ומ"מ אין ב"ד כופין על מצות כבוד אב ואם, דהוי ליה מצות עשה שמתן שכרה בצדה שאין ב"ד כופין עליה.

נ"א מכאן מדקדק ר"ת דנשים מברכות על מצות עשה שהזמן גרמא אף על גב דפטורות לגמרי דאפילו מדרבנן לא מיחייבי כדמוכח פרק מי שמתו (ברכות דף כ ע"ב) מ"מ יכולות הן לברך ואין כאן משום לא תשא את שמו לשוא (שמות כ) משום מברכות ברכה שאינה צריכה דאי לאו הכי היכי שמח רב יוסף והלא מפסיד כל הברכות כולן (תוס'). ועי' ריטב"א: והשיב עליו ר"י בעל התוספות ז"ל דמהא ליכא ראייה כלל שאפילו תאמר שסומא לרבי יהודה אף על פי שהוא פטור מן המצות דין הוא שיברך עליהם, דאע"ג דפטור מן המצות מדאורייתא חייב הוא בהם מדרבנן, ובחיובא דרבנן שפיר מצי לברך אשר קדשנו במצותיו וצונו דומיא דברכת נר חנוכה ומקרא מגילה כדאיתא בפרק במה מדליקין (שבת כ"ג א'), אבל נשים ממצות עשה שהזמן גרמא פטורות הן אפילו מדרבנן, כדמוכח במסכת ברכות (כ') גבי קידוש היום דאי לאו דכתיב זכור ושמור כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה והני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו בזכירה היו פטורות מקידוש היום אפילו מדרבנן, וכן מוכח במקומות אחרים ולקמן בפירקין, וכיון שפטורות מהם אפילו מדרבנן היאך אומרות אשר קדשנו במצותיו וצונו הא ודאי ברכה לבטלה היא.

נ"ב עי' שו"ע (י"ד סי' רמ ס"ג): עד היכן מוראם, היה הבן לבוש חמודות ויושב בראש הקהל, ובאו אביו ואמו וקרעו בגדיו והכוחו על ראשו וירקו בפניו, לא יכלים אותם אלא ישתוק ויירא מן מלך מלכי המלכים שציוהו בכך. ועי' ש"ך: וקרעו בגדיו כו'. מיהו מותר לתבעו בדין כדלקמן סעיף ח' בהג"ה.

נ"ג עי' שו"ע (י"ד סי' רמ סכ"ה): אם האב רוצה לשרת את הבן, מותר לקבל ממנו אלא א"כ האב בן תורה. ועי' ר"ן: אם היה אביו מקפיד בדבר הרבה יקבל מכח הירושלמי בהערה נד.

נ"ד איתא בירושלמי דאמיה דר' ישמעאל כל שעתא ושעתא דהוה אתי רבי ישמעאל מבי מדרשא היתה רוחצת את רגליו והיתה שותה את המים כששמע רבי ישמעאל שהיתה עושה כך היה מסרב בדבר עד שבאת לפני חכמים והיתה קובלת על ר' ישמעאל בנה שלא היה מקיים מצות כיבוד ונבהלו חכמים בדבר ושאלו לרבי ישמעאל וספר להם המעשה וצונו לו שיניחנה לעשות רצונה ובענין זה הוא כיבוד (תוס').

נ"ה מגדלת/אימא חורגת?

נ"ו עי' שו"ע (י"ד סי' רמ ס"ו): היה צריך על שום דבר בעיר, ויודע שישלימו חפצו בשביל אביו, אף על פי שיודע שגם כן יעשו בשבילו, לא יאמר: עשו לי דבר פלוני בשבילי, אלא יאמר עשו בשביל אבא, כדי לתלות הכבוד באביו. ועי' ש"ך: ויודע שישלימו כו'. וכשהוא מסופק בדבר

הרשות בידו לעשות כמו שירצה.

כדי לתלות הכבוד באביו. אבל אם יודע שלא ישלימו חפצו בשביל אביו ובשביל עצמו ישלימו לו לא יבקש בשביל אביו שאין זה אלא גנאי לאביו כיון שלא יעשו בשבילו ע"כ לשון עט"ז והוא מדברי הטור ורש"י ובבית יוסף כתב על זה ורבי' ירוחם כתב בשם רמ"ה שאפי' אינן חולקין באותו מקום כבוד לאביו כלל יתלה באב שיעשו בשביל הבן אף על פי שתלה באביו עכ"ל ומביאו ד"מ.

נ"ז עי' שו"ע (י"ד סי' רמ ס"ט): חייב לכבדו אפילו אחר מותו. כיצד, היה אומר דבר שמועה מפיו, אומר: כך אמר אבא מארי הריני כפרת משכבו, אם הוא תוך שנים עשר

חדש, ואם הוא לאחר שנים עשר חדש, אומר: זכרוננו לברכה. הגה: ואין חילוק בין אם לאב בכל זה. יש אומרים דאם כותב תוך שנים עשר חודש דבר ומזכיר אביו, א"צ לכתוב הריני כפרת משכבו אלא זכרוננו לברכה, דהא כתיבתו מתקיימת לאחר שנים עשר חודש, ויש מחמירים אפילו בכתיבה, וכן נוהגין.

ועי' ש"ך: ואם הוא לאחר כו' אומר ז"ל. גם תוך י"ב חודש יכול לומר ז"ל רק דלאחר י"ב חודש לא יאמר הכ"מ משום דמשפט רשעים בגיהנם רק י"ב חודש וכן נוהגין.

מפשטות הלשון, וכן מהשו"ע משמע שאין מצוה לומר הכ"מ או זללה"ה אלא דווקא כאשר מזכיר דבר שמועה שלו. ועי' ט"ז יו"ד סי' רמ סק"ב שמה שאומרים ז"ל היא קיצור של ז"ל לחיי העולם הבא, וזה רק אחרי י"ב חדש, אבל עי' בש"ך שם, שתמיד מותר לומר ז"ל רק שעד י"ב חדש אומרים הכ"מ. כנראה שדברי הש"ך בנויים על המדרש: בראשית רבה (פרשה מט פסקה א) כל מי שהוא מזכיר את הצדיק ואינו מברכו עובר בעשה מה טעמיה זכר צדיק לברכה וכל מי שהוא מזכיר את הרשע ואינו מקללו עובר בעשה מה טעמיה ושם רשעים ירקב.

י"ז עי' שו"ע (יו"ד סי' רמ סכ"ה): תלמיד שרוצה ללכת למקום אחר, שהוא בוטח שיראה סימן ברכה בתלמודו לפני הרב ששם, ואביו מוחה בו לפי שדואג שבאותה העיר העובדי כוכבים מעלילים, אינו צריך לשמוע לאביו בזה. הגה: וכן אם האב מוחה בבן לישא איזו אשה שיחפוץ בה הבן, א"צ לשמוע אל האב.

עי' תרומת הדשן סי' מ הובא לעיל הערה 149, ועי' עירובין מז ע"א שמתיר לכהן לצאת לחו"ל טומאה דרבנן לתלמוד תורה ולישא אשה ואפי' מוצא לתלמוד, הולך לח"ל, לפי שלא מן כל אדם זיכה לתלמוד. אם כן רואים שת"ת חמור מכיבוד או"א, ע"כ. אמנם יש לשאול על דבריו, שהרי ת"ת הוא חיוב, וכיבוד או"א כזה היא לא חיוב אלא מצוה, שהרי היא לא צוותה אותו לבא לקראתה.

ועי' בהג"א (רמ סקל"ה) שמביא גמ' מגילה (טז ע"ב): אמר רבה אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא: גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם, שכל אותן שנים שהיה יעקב אבינו בבית עבר לא נענש. ועוד ז"ל: ואפי' משום כל מצוה שא"א להעשות ע"י אחרים נדחה כבוד או"א.

ועי' פ"ת בשם הח"ד: נראה דה"ה אפילו ספק לו שמא יראה סימן ברכה מותר. וכתוב עוד אחד היה רוצה להתפלל בבהכ"נ שמתפללין שם יותר בכוונה ואמו מוחה בזה אין צריך לשמוע לה. ועוד עיין (בתשובת חוות יאיר סי' ר"ד) שנשאל באשה שציוותה בחליה קודם פטירתה לבנה שלא ישכיר ביתו לשום אדם. ודר בו בשכירות שנה זקן ת"ח מחוייב לחוש לה אפילו שהת"ח מתמיד בתורה וקיי"ל גדול ת"ת מכבוד או"א עכ"ז לא דמי להיטמא או אל תחזיר או מיחה שלא ימחול לפלוני או לא יסע לתלמוד למקום שלבו חפץ או שלא ישא פלונית דכולם מצוה דגופיה ניהו עשה או ל"ת משא"כ שיניח לת"ח לתלמוד בביתו אף כי ודאי טוב וישר הוא מ"מ אינה חובה ולא מצוה דרמיא עליה כלל.

בדברי רמ"א: עי' גר"א: כמ"ש בסט"ו [שאין כיבוד או"א במקום מצוה או עבירה] וכמו שכתוב שם (קידושין מא ע"א): [אמר רב יהודה אמר רב: אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה, שמא יראה בה דבר מגונה ותתנגה עליו, ורחמנא אמר: ואהבת לרעך כמוך, ע"כ. וכנראה שאם לא רוצה להתחתן ודאי תתנגה עליו]. ועי' ס"ה זה כו' [זה שמאכילו ומשקהו, משל אב ואם, אם יש לו. ואם אין לאב, ויש לבן, כופין אותו וזן אביו כפי מה שהוא יכול. ואם אין לבן, אינו חייב לחזר על הפתחים להאכיל את אביו] וכ"ש צערא דגופא [לא חייב לסבול כדי לקיים כיבוד או"א]. ועוד שלא אמרו אלא מאכילו כו' דשייך ביה אבהו, ועי' תוס' לב ע"א ד"ה ר"י. ונראה לר"י כו' [הא שאמר כיבוד אב קודם היינו דוקא להניח לאביו לעשות רצונו בממונו לפי שזהו גוף הכיבוד אבל באבידתו כיון שאין האב נהנה באבידה

עצמה אין הבן חייב להפסיד אבידתו בשביל אביו ואף על גב שאמרין בסמוך כדי שיטול ארנקי ויטיל לים ואינו מכלימו למ"ד משל בן התם מיירי באותו ענין שיש לאב קורת רוח בכך כגון שזורקו לים למירמא אימתא אינשי ביתיה]. וכ"ש לדידן [הסוברים משל האב] כנ"ל ס"ה. ועי' תוס' (יבמות ו ע"א ד"ה שכן) [שללכת להביא דבר לאביו חשיב הכשר מצוה ולא מצוה], אלמא אין השליחות מצוה רק מה שמאכילו. ועי' ש ברשב"א [ז"ל: אמר לו אביו חמר אחר בהמה זו להביא גוזלות או דבר שצריך ליהנות ממנו ולפיכך כשהוא מחמר אין זה ממשו של כבוד אלא הכשר כבודו ואף על פי שאמר לו האב לחמר אחר הבהמה לפי שאין עיקר כבודו אלא במה שיש לו בו הנאה וכשאמרין בקדושין (לא ע"ב) איזהו כבוד מאכילו ומשקהו מלבישו ומנעילו אבל אמר לו לעשות דבר שאין לו בו הנאה של כלום אין זה כבוד שנצטווה עליה וכבוד כזה אין בו עשה של תורה שידחה אפילו לאו גרידא], שמשמע מדבריו שדוקא לדחות לאו [זה לא חשיב כיבוד או"א אמנם יש בזה קיום של כיבוד או"א].

ט"ו עי' פאה (פ"א מ"א): אלו דברים שאין להם שיעור הפאה והבכורים והראיון וגמילות חסדים ותלמוד תורה. עי' רא"ש (פאה פ"א מ"א): והאי שלא חשיב נמי כבוד אב ואם, למ"ד בפ"ק דקידושין משל אב ניחא דהוי בכלל גמילות חסדים שהוא בגופו כדמפרש בירושלמי אבל למ"ד משל בן קשה, ושמא יש לו שיעור למטה שלא יפחות מאותו שיעור, א"נ גמילות חסדים דמתני' איירי גם בממונו מדאורייתא אלא דמפרש בירושלמי תקנת חכמים שתקנו שאין לבזבז יותר מחומש.

ט"ז עי' ריטב"א לעיל לא ע"ב: ואסיקנא משל אב, ואף על גב דאייתנין לעיל (לא ע"א) ראייה מעובדא דדמה בן נתינה שהפסיד בשביל כבוד אביו ששים רבוא שכר, תירצו בתוספות דהתם שלא הפסיד משלו אלא העברת ריוח בעלמא לא חשוב דבר האבד ולא חסרון כס, וכדחזינן נמי לענין מלאכת חול המועד (מו"ק י ע"ב) דהעברת ריוח לא חשיב דבר האבד ואסור למכור פרקמטיא בחולו של מועד אף על פי שלא ישתכר במכירתה לאחר המועד כמו שמשתכר עכשיו דלאו דבר האבד הוא, הכא נמי לא חשיב דבר האבד אלא בביטול מלאכתו. ועי' ר"ן (יג ע"א בדפי הרי"ף 99: תקשי לן הא שאמר' לעיל עד היכן כבוד אב ואם צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד באשקלון שהפסיד בשבילו ששים רבוא שכר איכא למימר דכי אמרינן דדוקא משל אב ה"מ לכבודו אבל כדי שלא לצערו יש לו לאבד כל ממון שבעולם [בגלל מורא?] אי נמי כי אמרינן משל אב ה"מ בדאיכא חסרון כס אבל התם עבורי רווחא בעלמא הוה. ועי' לקמן הערה 178.

ט"ח עי' יד מלאכי בסי' שס"ז שכתב דלפני עור לא תתן מכשול כבר עוברים בשימת המכשול ואפי' שבסוף לא נכשל בו אדם.

ט"ט עי' טורי אבן מגילה כח ע"א: אע"ג דהרב רשאי למחול על כבודו הני מילי כגון בקימה והידור רשאי למחול עליהם כיון דתורה דיליה היא אבל לתת כבודו לאחר אם הוא ע"ה כבודו לאחר לא יתן דאיכא משום משנאי כדפירש"י שגורם לבני אדם לשנאותו שהרואה ת"ח שפל לפני ע"ה אומר אין נחת רוח בתורה. ואיכא זלזול לכבוד התורה ולומדיה. וכה"ג כתב הריב"ש בתשובה סימן (ר"כ) בשם הראב"ד דאע"ג דהרב שמחל על כבודו מחול דתורה דילי' היא היינו במידי דלית בי' בזיון אלא באותן דברים שחייב אדם לנהוג כבוד לרבו מחמת תורתו כגון לעמוד מפניו וכיוצא בזה יכול למחול. אבל על בזיונו אינו יכול למחול אדרבה אסור למחול דהתורה מתבזה בכך. ודמי למאי שאמר התם האב שמחל על כבודו כבודו מחול דליכא למימר שהאב יכול למחול לבן לומר לו דברי חרופי' וגדופי' והיינו שאמר בפ"ב דיומא (דף כ"ג ע"א) דת"ח צריך שיהא נוקם ונוטר כנחש לדבר תורה. ויש לי להביא רא'י מהא עובדא דאמימר

דאותבינהו לכולהו משום דהאי עשה והאי עשה עשה דכבוד התורה עדיף ואמאי ה"ל למחול על כבודם כדי לקיים איך עשה.

^{טו} עי' שר"ע (י"ד סי' רמ ס"א): ראה אביו שעבר על דברי תורה, לא יאמר לו: עברת על דברי תורה, אלא יאמר לו: אבא כתוב בתורה כך וכך, כאילו הוא שואל ממנו ולא כמזהירו, והוא יבין בעצמו ולא יתבייש. ואם היה אומר שמועה בטעות, לא יאמר לו: לא תתני הכי.

^{טז} עי' שר"ע (י"ד סי' רמב ס"ב): הרב המובהק שמחל על כבודו בכל הדברים האלו, או באחד מהם, לכל תלמידיו או לאחד מהם, כבודו מחול. ואף על פי שמחל, מצוה על התלמיד להדרו. (ואסור לבזותו).

^{טז} רמב"ם (ביכורים פ"ד ה"ז): כל בעלי אומניות שבירושלים עומדין מפניהם ושואלין בשלומן אחינו אנשי מקום פלוני בואכם בשלום, והם מהלכין בתוך ירושלים והחליל מכה לפניהם עד שהם מגיעים להר הבית, הגיעו להר הבית נוטל כל אחד ואחד סלו על כתיפו ואומרין הללויה הללו אל בקדשו וכו' עד כל הנשמה תהלל יה הללויה והם מהלכים בהר הבית וקוראין עד שמגיעין לעזרה, הגיעו לעזרה דברו הלויים בשיר ארוממך יי' כי דליתני וגו'.

ועי' דרך אמונה: כל בעלי - וכן ת"ח שעוסקים בתורה צריכין לעמוד בפניהם.

עומדים מפניהם. ואף על גב שאין בעלי אומניות צריכין לעמוד בפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקים במלאכתן כמש"כ רבנו בפ"ו מת"ת ה"ב כאן חביבה מצוה בשעתה וכן כל העוסק במצוה כגון נושאי המת ומכניסי התינוק למילה וכן הגובה צדקה אם אין מקבל שכר על טרחתו צריך לעמוד לפניו ו"א דדוקא בבכורים חייבו לעמוד בפניהם כדי שלא תהא מכשילן לעתיד לבא כי אם לא יקבלום בסבר פנים יפות לא ירצו לבא ועוד שהיא מצוה הבאה לקיצים וגם הוא כבוד הרבים לכן חייבו לעמוד בפניהם.

^{טז} שיש בספר תהלים ה' ספרים כמו בשל תורה אשרי האיש (תהלים א) כאיל תערוג על אפיקי מים (שם מב) אך טוב לישראל (שם עג) תפלה למשה (שם צ) יאמרו גאולי (שם קז) לכל אחד מן הספרים אלו מסיים באמן לבד מן האחרון שהוא סוף תהלים (תוס').

^{טז} רש"י. עי' לעיל הערה 171 ועי' ש"ך שם סק"ג: משמע דאפילו בבית האמצעי של מרחץ עומדים כיון דיש שם שאילת שלום וכמ"ש בא"ח סימן פ"ד. [פי' שבאמצעי יש שהם לבושים ויש שהם ערומים].

^{טז} היו תמיד לפניו לפי שהיה שר חתן הנשיא ואב ב"ד היו רגילין לעמוד לפניו משרתים להכות ולכוף מאן שלא ציית דינא וכשהיו זקנים עוברים לפניו היה שולח אלה סריסים להחזיק בידם אבל הוא עצמו לא שלא לזלזל בתורתו (רש"י).

^{טז} עי' תנחומא שם (בובר): אשרי יולדתו של זה, כל ימיו הקדוש ברוך הוא מדבר עמו, כל ימיו הוא משולם להקב"ה. ועי"ש (דפוס ורשא): טובא לינוקיא דהא כדין ינקין [טוב לילד, שהרי כך ילדים]. נ"ל פירושו, שהילדים שלא יכלו להנאות מדברי תורתו, נהנהו מלראותו.?

ועי' ירושלמי (שקלים פ"ה ה"ב): ?מחמי צדיקיא ומזכי טוביא דזכת למיחמי יתיה [תראה צדיק ומזכה הרבה שזכה לראות אותו].

^ע עי' שר"ע (י"ד סי' רמד ס"ט): הרואה חכם עובר אינו עומד עד שיגיע לתוך ארבע אמותיו וכיון שעבר מלפניו יושב ואם הוא רבו מובהק עומד מלפניו מלא עיניו ואינו יושב עד שיתכסה בעיניו או עד שישב במקומו.

ועי' ט"ז: הרואה חכם - כל מי שגדול ממנו וראוי ללמוד ממנו כמש"כ רמ"א לעיל ס"א.

ועי' ש"ך: לתוך ד' אמותיו - שאינו נראה שעומד לפניו אלא לצרכו. מלפניו יושב - "א היינו אחרי ד' אמות.

עי' לעיל הערה 165.

^{עא} עי' מנחות מג ע"א: ת"ר: הכל חייבין בציצית וכו', ר"ש פוטר בנשים, מפני שמצות עשה שהזמן גרמא הוא וכו' מאי טעמא דר"ש, שלמדנו בברייתא, וראיתם אותו, פרט לכסות לילה וכו'. וכן נפסק ברא"ש בריש הלכות ציצית.

ועי' רמב"ם (ציצית פ"ג ה"ז): חובת הציצית ביום ולא בלילה שנאמר וראיתם אותו בשעת ראייה. וכן הוא ברש"י מנחות ד"ה שהזמן גרמא היא - דלילה לר"ש לאו זמן ציצית והוי יום זמנה. והנה שני השיטות מובאות להלכה (או"ח סי' יח). ולמ"ד שכסות לילה ביום פטור מציצית למה חשיב מצות עשה שהזמן גורם שתבא, ואומר ר"י (תוס' קידושין) כיון שחייבו תלי במה שהזמן גרם לבישתה ביום יש לה לחישוב זמן גרמא שזמן לבישתה גורם החיוב.

^{עב} עי' לעיל הערה 138.

^{עב} עי' שר"ת רע"א (ח"ב סי' קנג). @@@@

^{עד} עי' לעיל הערה 105.

^{עז} עי' רמב"ם (מעש"ק פ"ט ה"ז): היתה אשה בעלת הקרבן אינה מניפה, אבל הכהן מניף שקרבנה טעון תנופה והיא פסולה לתנופה, ולעולם אין אשה מניפה אלא הסוטה והנזירה בלבד כמו שביארנו, ותנופה קודמת להגשה בכל מקום.

^{עז} עי' לקמן הערה 227.

^{עז} והולכה בכלל קבלה, וזריקה בכלל הזאה (תוס').

^{עח} עי' רמב"ם (סוטה פ"ג ה"ו): ואחר כך משקה אותה ואחר שתשתה לוקח כלי השרת שבו המנחה ונותנו על ידה וכהן מניח ידו תחתיה ומניפה במזרח כשאר כל התנופות מוליך ומביא ומעלה ומוריד, ואחר שמניף מגיש המנחה לקרן דרומית מערבית של מזבח כשאר מנחות של יחיד וקומץ ומקטיר הקומץ והשאר נאכל לכהנים.

^{עט} עי' רמב"ם (נזירות פ"ח ה"ד): ואחר כך נוטל הכהן את הזרוע בשלה מן האיל וחלת מצה אחת מן הסל ורקיק אחד ונותנן על כפי הנזיר או הנזירה ומניפן ואחר כך הותר הנזיר לשתות יין ולהטמא למתים.

^פ עי' רמב"ם שמיטה ויובל פ"ט ה"ב: אין שמיטת כספים נוהגת מן התורה אלא בזמן שהיובל נוהג שיש שם שמיטת קרקע, שהרי ישוב הקרקע לבעליו בלא כסף, ודבר זה קבלה הוא, אמרו חכמים בזמן שאתה משמיט קרקע אתה משמיט כספים בכל מקום בין בארץ בין בחוצה לארץ, ובזמן שאין שם שמיטת קרקע אין אתה משמיט כספים בשביעית אפילו בארץ.

^{פא} רש"י, אמנם תוס' פי' שמיטת כספים חובת הגוף הוא וא"כ פשיטא דנוהג אפילו בחוץ לארץ.

^{פב} כאן סוף השאלה לפי תוס', שמזה שיש הקיש בין שמיטה קרקע לשמיטת כספים יש מקום לחשוב שרק נוהג בארץ ישראל.

^{פב} לפי תוס' זה מקורו של ר"א בן ר"ש.

^{פד} עי' לעיל הערה 234.

^{פה} רש"י. ועי' תוס': וא"ת בלאו הכי נמי אמרי' במסכת ר"ה (דף יז). דרב חסד מטה כלפי חסד כשהן שקולין ו"ל דבשאר מצות כשמעשיו שקולים הוי כבינוני אבל בהני חשיב צדיק גמור.

עי' רמב"ם (תשובה פ"ג ה"ב): אדם שעונותיו מרובין על זכיותיו מיד הוא מת ברשעו שנאמר על רוב עונך, וכן מדינה שעונותיה מרובין מיד היא אובדת שנאמר זעקת סדום ועמורה כי רבה וגו', וכן כל העולם כולו אם היו עונותיהם מרובין מזכיותיהן מיד הן נשחתין שנאמר וירא ה' כי רבה רעת האדם, ושקול זה אינו לפי מנין הזכיות והעונות אלא לפי גודלם, יש זכות שהיא כנגד כמה עונות שנאמר יען נמצא בו דבר טוב, ויש עון שהוא כנגד כמה זכיות שנאמר וחוטא אחד יאבד טובה הרבה, ואין שקולין אלא בדעתו של אל דעות והוא היודע היאך עורכין הזכיות כנגד העונות. [הראב"ד] אדם שעונותיו מרובין על זכיותיו מיד הוא מת ברשעו. א"א לא כמו שהוא סובר שכשאמרו רשעים נחתמין לאלתר למיתה שמיד מתים, ואינו כן כי יש רשעים חיים

הרבה אלא נחתמין לאלתר שלא ימלאו ימיהם שני הדור שנגזרו עליו, ועיקר דבר זה ביבמות (נ').

¹⁹ ע'י רמב"ם תשובה פ"ט ה"א: מאחר שנודע שמתן שכון של מצות והטובה שנוכה לה אם שמרנו דרך ה' הכתוב בתורה היא חיי העולם הבא שנאמר למען ייטב לך והארכת ימים, והנקמה שנוקמים מן הרשעים שעזבו ארחות הצדק הכתובות בתורה היא הכרת שנאמר הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה, מהו זה שכתוב בכל התורה כולה אם תשמעו יגיע לכם כן ואם לא תשמעו יקרה אתכם כך וכל אותן הדברים בעולם הזה, כגון שובע ורעב ומלחמה ושלום ומלכות ושפלות וישיבת הארץ וגלות והצלחת מעשה והפסדו ושאר כל דברי הברית, כל אותן הדברים אמת היו ויהיו ובזמן שאנו עושים כל מצות התורה יגיעו אלינו טובות העולם הזה כולן, ובזמן שאנו עוברין עליהן תקראנה אותנו הרעות הכתובות, ואף על פי כן אין אותן הטובות הם סוף מתן שכון של מצות ולא אותן הרעות הם סוף הנקמה שנוקמים מעובר על כל המצות, אלא כך הוא הכרע כל הדברים, הקדוש ברוך הוא נתן לנו תורה זו עץ חיים היא וכל העושה כל הכתוב בה ויודעו דעה גמורה נכונה זוכה בה לחיי העולם הבא, ולפי גודל מעשיו ורוב חכמתו הוא זוכה, והבטיחנו בתורה שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש ונהגה בחכמתה תמיד שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה כגון חולי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן, וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידנו לעשות התורה כגון שובע ושלום ורובי כסף וזהב, כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה כדי שנוכה לחיי העולם הבא, וכן הוא אומר בתורה אחר שהבטיח בטובות העולם הזה וצדקה תהיה לנו וגו'. וכן הודיענו בתורה שאם נעזוב התורה מדעת ונעסוק בהבלי הזמן כענין שנאמר וישמן ישרון ויבעט, שדין האמת יסיר מן העוזבים כל טובות העולם הזה שהן חזקו ידיהם לבעוט ומביא עליהם כל הרעות המונעים אותן מלקנות העולם הבא כדי שיאבדו ברשעים, הוא שכתוב בתורה תחת אשר לא עבדת את ה' וגו', ועבדת את אויביך אשר ישלחנו ה' בך, נמצא פירוש כל אותן הברכות והקללות על דרך זו, כלומר אם עבדתם את ה' בשמחה ושמרתם דרכו משפיע לכם הברכות האלו ומרחיק הקללות מכם עד שתהיו פנויים להתחכם בתורה ולעסוק בה כדי שתזכו לחיי העולם הבא וייטב לך לעולם שכולו טוב ותאריך ימים לעולם שכולו ארוך ונמצאתם זוכין לשני העולמות, לחיים טובים בעולם הזה המביאים לחיי העולם הבא, שאם לא יקנה פה חכמה ומעשים טובים אין לו במה יזכה שנאמר כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול, ואם עזבתם את ה' ושגיתם במאכל ובמשתה וזנות ודומה להם מביא עליכם כל הקללות האלו ומסיר כל הברכות עד שיכלו ימיכם בבהלה ופחד ולא יהיה לכם לב פנוי ולא גוף שלם לעשות המצות כדי שתאבדו מחיי העולם הבא ונמצא שאבדתם שני עולמות, שבזמן שאדם טרוד בעולם הזה בחולי ובמלחמה ורעבון אינו מתעסק לא בחכמה ולא במצות שבהן זוכין לחיי העולם הבא.

¹⁹ רש"י שבת סב ע"ב.

¹⁹ רש"י ברכות ס ע"א.

¹⁹ ע'י לקמן עב ע"א ואפשר שזה לבוש ישמעאלים.

²⁰ וקאמר בגמרא מאי אין מקיפין, ור"ל במה אין סומכין חלול השם לשאר עבירות. וקאמר מר זוטרא שאין עושים בה כחונני המקיף, שממתין עד שיהיה חייב לו עוד ונפרע הכל ביחד שסומך חובותיו זה לזה, וכך אין עושים בחלול השם שיהיה סומך חטא חלול השם לשאר חטאים ולהיות נפרע הכל ביחד, כמו שעושה החונני שסומך החובות שלו ביחד רק נפרע מיד, ובזה נבדל לעצמו חלול השם משאר חטאים. ולמר בנו שלרבינא, שאם היתה שקולה מכרעת כלומר שלא תתחבר חלול השם לשאר חטאים, שהרי אם שקולה המאזניים חלול השם מכרעת, וא"כ אין חלול השם

דומה לשאר חטאים. ומה שאין עושים בחטא חלול השם כמו החונני המקיף, זה מפני כי הש"י נפרע מן החוטא כדי שיכבד שמו יתברך, כי זה חלל את שם כבודו ולפיכך אין להמתין בזה כדי שלא יהיה נמשך החילול מאחר, כי מה שנפרע הוא תקון החילול שהיה מחלל כבודו. וכן אם היתה שקולה מכרעת היינו שאין דומה חטא (לאחר) [לשאר] חטאים, מה שהחטאים אחרים הם מצד העושה בלבד כי מה יפעל אל הש"י, וזה שמחלל כבודו יש ממש יותר בחטא הזה מכל החטאים דסוף סוף חלל שם כבודו, ולכך אם היתה שקולה מכרעת. כי הרציחה שהרג הנפש אינו דומה לחטא חלול השם, כי האדם בר מיתה הוא בעצמו וסופו למות, אבל כבודו יתברך הוא לנצח נצחים, ולכך החטא הזה שהוא חלול שמו, מיוחד שיש ממש בחטא הזה ולפיכך היא מכרעת כך יש לפרש.

ויש לך לדעת כי פרשנו גם כן עוד דברים גדולים על חלול [השם], מה שאמר אחד שוגג ואחד מזיד בחלול השם, מה שנבדל חטא זה משאר חטאים, כי כאשר הוא מחלל שמו יתברך אשר השם הזה מורה על המהות, כי השם הוא בא על (ה)מהות הדבר ועצמו, ומפני זה ראוי שיהיה אחד שוגג ואחד מזיד בחלול השם. וזה, כי חטא השוגג מתיחס אל גוף, שאצל הגוף שייך שוגג כאשר הוסר מאתו השכל ונעשה בעל גוף, לכך חטא השוגג אינו במדריגת המזיד כאשר האדם הוא חוטא בדעתו ושכלו, ודבר זה שייך בכל החטאים, כי מצד שהאדם בעל גוף אין החטא מצד המדריגה הנבדלת רק מצד מדריגתו הגופנית, אבל החטא בחלול השם, מצד כי השם הוא המהות המופשט, אי אפשר שתהיה החטא רק במדריג' עליונה נבדלת שזה ענין השם שהוא בא על המהות המופשט, ולפיכך אמר אחד שוגג ואחד מזיד בחלול השם, שכמו שהחוטא במזיד בודאי חטאו גדול שהרי חטאו מצד השכל שהוא נבדל בלתי גשמי, וכך השוגג בחלול השם הוא החוטא במדריגה הנבדלת, שהרי השם בא על המהות המופשט השכלי בלבד.

ומזה עצמו תבין החומר שיש לחלול השם למר זוטרא שאין מקיפין בחלול השם כמו שעושה החונני. וכך אמרו בשבועות בפרק שבועת הדיינים (שבועות ל"ט ב') אצל שבועת שוא שבכל החטאים יש לו זכות תולה אבל בשבועת שוא נפרע מיד ואין מקיפין, וזה כי שאר החטאים מפני שלא היה החטא במדריגה הנבדלת לגמרי, וכל דבר הוא תחת הזמן ולפיכך אין עונש החטא יוצא לפעל מיד, אך יוצא העונש לפעל בזמן, אבל החטא בשמו יתברך אשר השם בא על המהות המופשט השכלי ולא שייך זמן בדבר זה כלל, ולפיכך אין מקיפין בחלול השם ויוצא העונש לפעל מיד, כי חטא במדריגה שאינה תחת המשך הזמן כלל וכבר בארנו דבר זה.

וכן למר בנו שלרבינא שאם היתה שקולה מכרעת, כי אין החטא [הזה] דומה לשאר חטאים כלל מצד שהוא חוטא במדריגה העליונה לגמרי, ולפיכך אם היא שקולה מכרעת ודבר זה ברור, כי החטא הזה שהוא חוטא בשמו יתברך אשר השם בא על המהות המופשט השכלי ואין לחטא זה חומר רק שהיא מכריע, כי העבירה הזאת נחשב כמו שאר עבירה רק שיש כאן תוספת מה שהחטא מגיע עד המדריגה העליונה, ודבר זה מכריע אף כף המאזנים שקולה אף [אם] יש בכף שניה מצוה ג"כ, ואין משפט חומר זה רק להכריע בלבד, כי תוספת זה מה שחוטא במדריגה עליונה אין החומר שלו לשקול כנגדו, רק שהוא חומר בלבד, כי המשקל עצמו תלוי בגוף החטא ובגוף המצוה, אבל חומר זה אינו גוף החטא ולפיכך אינו משמש רק להכרעה בלבד, ובאמת דברים אלו עמוקים מאוד. ומעתה יש לפרש מה שאמר תנן אין מקיפין בחלול השם כמשמעו, כי מה שאמר אחד שוגג ואחד מזיד בחלול השם, מזה עצמו נלמד דבר זה שאין מקיפין בחלול השם, הן מה שפי' מר זוטרא הן מה שפירש מר בנו שלרבינא, הכל נלמד מזה שאמר אחד שוגג ואחד מזיד בחלול השם ואין להאריך יותר.

צ"א עי' רמב"ם (תשובה פ"ג ה"ד): אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב רמז יש בו כלומר עורו ישינים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם, אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל הביטו לנפשתיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם ויעזבו כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה, לפיכך צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה כולה כאילו חציו זכאי וחציו חייב, וכן כל העולם חציו זכאי וחציו חייב, חטא חטא אחד הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף חובה וגרם לו השחתה, עשה מצוה אחת הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה שנאמר וצדיק יסוד עולם זה שצדק הכריע את כל העולם לזכות והצילו, ומפני ענין זה נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים ולעסוק במצות מראש השנה ועד יום הכפורים יתר מכל השנה, ונהגו כולם לקום בלילה בעשרה ימים אלו ולהתפלל בבתי כנסיות בדברי תחנונים ובכיבושין עד שיאור היום.

צ"ב פי' מפני כי המעשה הוא עיקר, אבל התלמוד שהוא למד לעשות אינו עיקר כמו המעשה, שהרי התכלית לעשות, כי אין האדם שכלי, כי אלו היה שכלי לגמרי היה התורה שלו עיקר, אבל האדם אינו שכלי לגמרי ולכן המעשה עיקר שהמעשה על ידי האדם כפי אשר ראוי שיהיה צדיק ע"י מעשה, שכל מעשה הוא בגוף ואלו התורה הוא בשכל, ודבר זה בארנו במסכת אבות (פ"א) אצל לא המדרש עיקר אלא המעשה עיקר ובכמה מקומות (מהר"ל).

צ"ג מפני שמביא לידי מעשה, כי התלמוד הוא התחלה ובכח ההתחלה הוא הכל, וזה שאמר גדול תלמוד שמביא לידי מעשה, וידוע שכל הדברים אשר קודמים מעלתם יותר גדול, מפני שהוא סבה לאחר, והרי הוא סבה, והסבה יותר גדול מן המסובב. וכן כל הראיות שהביא רבי יוסי גדול תלמוד וכו' הם ראיות חזקות וגדולות, שהתלמוד גדול מפני שקדם לחלה ולתרומה וליובל הכל להודיע מדרגת התורה שהיא גדולה על הכל (מהר"ל).

צ"ד עי' לעיל הערה 275.

עי' אור תורה (אות עג): הענין כי תלמוד תורה יש בו ב' בחינות, א' שעל ידה באים לידי מעשה, לידע כל פרטי המצות היאך לעשותם, ובזה הוא רק הכנה למעשה, והב' שתלמוד תורה בעצמה הוא מצוה גדולה מאד, ואם כן יש בה ב' מעלות, ולכן הוא יותר מן המעשה. וזהו כונת דבריהם בסוף פרק קמא דבבא קמא (יז, א. וראה גם בקדושין מ, ב), במה שאמרו נענו כלם ואמרו תלמוד גדול, שמביא לידי מעשה, שלכאורה הוא תמוה, דמביא טעם לסתור, דמצד שהתלמוד הוא כדי לבא לידי מעשה, אם כן היה מוכח מזה, שמעשה יותר גדול, שהוא העקר, והתלמוד אינו רק הכנה לזה. אבל נראה כונתם בזה, שלכך תלמוד יותר גדול, שמלבד שזה עצמו מצוה מיחדת מאתו יתברך ככל המצות, אבל גם יש בו עוד מעלה, שמביא לידי מעשה, ואם כן מזה מוכח דיותר גדול מן המעשה, שאין בו אלא פרט מצוה אחת.

צ"ה עי' שו"ע (יו"ד סי' רמו ס"ט): תחלת דינו של אדם על ת"ת, ואחר כך על שאר מעשיו.

צ"ו עי' לעיל דף לז ע"י? תשמרון זו משנה (רש"י).

צ"ז עי' לעיל הערה 304.

צ"ח היינו להיפך מעז פנים, ועי' לקמן הערה.

צ"ט כגון שהלך אצל המוכרים וטועם משל כולם מעט מעט כאילו רוצה לקנות מהם וניחא השתא שקורין כלב שדומה לכלב אוכל כאן מעט וכאן מעט ור"ת פירש דאוכל בשוק היינו שאוכל סעודה דפת דגנאי יותר (תוס').

ק עי' שו"ע (ח"מ סי' לד ס"ח): הבזויים, פסולים לעדות מדבריהם; והם האנשים שהולכים באוכלים בשוק בפני כל העם, וכגון אלו שהולכים ערומים בשוק בעת שהם עסוקים במלאכה מנוולת וכיוצא באלו, שאין מקפידים על הבושת,

שכל אלו חשובים ככלב ואין מקפידים על עדות שקר. ומכלל אלו המקבלים צדקה מהעובדי כוכבים בפרהסיא, אף על פי שאיפשר להם שיזונו בצנעא מבזים עצמם ואינם חוששים, כל אלו פסולים מדבריהם.

ועי' סמ"ע: שהולכין ואוכלים בשוק בפני כל העם. אבל כשאינו בפני כל העם אמרו בגמרא [ירושלמי מעשרות פ"ג ה"ב] דגנאי הוא לתלמיד חכם לעשות כן, אבל אין אדם נפסל בכך.

שאיין מקפידין על הבושת. פירוש, וחיישינן נמי שיעידו שקר ולא יחששו שיוודע הדבר ותבוא עליהן חרפה ובושה, דהא אין מקפידין על הבושה.

ק"א עי' סנהדרין מה ע"א שלומדים מזה: ברור לו מיתה יפה. ועי' נדה יז ע"א: אמר רב חסדא: אסור לו לאדם שישמש מטתו ביום, שנאמר ואהבת לרעך כמוך. מאי משמע? אמר אב"י: שמא יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו. ועי' רמב"ם (דעות פ"ו ה"ג): מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו שנאמר ואהבת לרעך כמוך, לפיכך צריך לספר בשבחו ולחוס על ממונו כאשר הוא חס על ממונו עצמו ורוצה בכבוד עצמו וכו'. ועי' הגה"מ: ודוקא שהוא רעך בתורה ובמצות אבל אדם רשע שאינו מקבל תוכחה מצוה לשנאתו שנאמר יראת ה' שנאת רע ואומר הלא משנאיק ה' אשנא וגו'. (בערבי פסחים) ע"כ.

ועי' רמב"ם (אבל פ"ד ה"א): מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, ולנחם אבלים, ולהוציא המת, ולהכניס הכלה, וללוות האורחים, ולהתעסק בכל צרכי הקבורה, לשאת על הכתף, ולילך לפניו ולספור ולחפור ולקבור, וכן לשמח הכלה והחתן, ולסעודם בכל צרכיהם, ואלו הן גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור, אף על פי שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך, כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אתה אותן לאחיק בתורה ובמצות.

ועי' שו"ע (יו"ד רנב ס"ב): המעלים עיניו מפדיון שבויים, עובר על לא תאמץ את לבבך (דברים טו, ז). ועל לא תקפוץ את ירך (דברים טו, ז). ועל לא תעמוד על דם רעך (ויקרא יט, טז). ועל לא ירדנו בפרך לעיניך (ויקרא כה, נג). ובטל מצות פתוח תפתח את ירך לו (דברים טו, ח). ומצות וחי אחיק עמך (ויקרא כה, לו). ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט, יח). והצל לקוחים למות (משלי כד, יא). והרבה דברים כאלו.

ק"ב עי' ט"ז (אה"ע סי' קמ ס"ק ה): מביא הר"ן דעת הר"פ הכהן דא"ע דאיבעיא לן המזכה לאשה במקום קטטה מהו ומסקינן דאפ"ה חוב הוא מטעם טן דו מ"מ כתבו הראשונים דהיכא דידוע לכל שהוא זכות כגון במומר דזכות הוא לה שלא שייך טן דו שהכל יודעין שלא תרצה לדור עמו וטוב לה המות ממנו ודאי זכות הוא לה.

ק"ג ואף על גב שאמר לעיל דאיסורא ליכא משום דטב למיתב טן דו ה"מ בגדולה שהיא מתקדשת ע"י עצמה דכיון שנתרצית ליכא למיחש שמא תחזור אבל קטנה שמתקדשת ע"י אביה איכא למיחש שמא אם היתה גדולה לא היתה מתרצית ועכשיו שאנו נוהגים לקדש בנותינו אפ"י קטנות היינו משום שבכל יום ויום הגלות מתגבר עלינו ואם יש סיפק ביד אדם עכשיו לתת לבתו נדוניא שמא לאחר זמן לא יהיה סיפק בידו ותשב בתו עגונה לעולם (תוס').

עי' שו"ע (אה"ע סי' לז ס"ח): מצוה שלא יקדש בתו כשהיא קטנה עד שתגדל ותאמר: בפלוני אני רוצה. הגה: ו"א דנוהגין בזמן הזה לקדש בנותינו הקטנות, משום שאנו בגלות ואין לנו תמיד סיפוק כדי צרכי נדוניא. גם אנו מתי מעט, ואין מוציאים תמיד זיווג הגון. וכן נוהגין.

עי' ח"מ: מצוה שלא יקדש בתו כשהיא קטנה. כלומר אף על גב דבגמרא אמרו אסור לקדש בתו אפשר באומר לה צאי וקבלי קידושך ליכ' איסור' ומ"מ מצוה להמתין עד שתגדיל. ועי' ב"ש: והא דאיתא בסנהדרין (עו ע"ב) והבאתי בסי' א', קודם פרקן מצוה להשיאן, היינו קטנה שיש לה

דעת לומר בפלוני אני רוצה ומ"ש כאן עד שתגדיל ותאמר היינו אורח' דמלת' בסתמ' בקטנות לא שכיח שתאמר פלוני אני רוצה ומ"ש הח"מ, נראה דליתא הלכתא כרב דאמר אסור דהא מצינו כמה מעשים בש"ס דהיו מקדשין בקטנות. עי' ט"ז: בפלוני אני רוצה. וכתב הר"ן אף על גב דטב למיתב טן דו וניחא לה בכל דהו היינו בגדולה דכיון דשוויה שליח סברא וקבלה ולא חיישינן לאיחלופי אבל קטנה מדעתה יש לחוש לכשתגדיל לא תתרצה בו:

קד עי' רשב"א: וא"ת בשלמא שליח דידיה משוי שליח אבל שליח דידיה היכי משוי שליח והא מילי נינהו ומילי לא מימסרן לשליח, כשאמרינן בהמביא תניין /כל הגט/, ותירץ הרב ברצלוני ז"ל דהכא בדשווייה אייה שליח בקנין דאליה לשוויי שליח. ומסתברא בשנתנה לו רשות לשוויי שליח, שלא אמרינן מילי לא ממסרן לשליח אלא כשהשליח עושה אותו שליח מדעתו, אבל מדעת בעלים משוי שליח, וכדמוכח התם דהא באומר אמרו שליח עושה שליח, א"נ בשחלה שליח או שנאנס שהשליח עושה שליח, משום דסתמא דמלתא כל שחלה דעת בעלים שימנה השליח שליח, וה"נ בכה"ג מיירי, ולא באו כאן אלא ללמד שהבעלים רשאיין למנות שליח ושהשליח שלהן ממנה שליח כדיניה.

מה שאמרו כאן שהשליח עושה שליח לפי מה שפסק ר' אלפסי ז"ל בפרק כל הגט כרשב"ג דברייתא דדוקא חלה שליח או שנאנס אבל לא חלה בין בהולך בין באת הולך לא, ה"נ בשחלה שליח או שנאנס אבל לא חלה לא, ולפי דעת מי שפסק שם כרבנן דברייתא דבהולך בין חלה בין לא חלה, א"נ באת הולך ובשחלה, ומתני' דהמביא באת הולך, ה"נ באת הולך ובשחלה, א"נ בהולך בין חלה בין לא חלה ושם הארכתי בס"ד. {עי' אמרי משה}

ועי' שו"ע (אה"ע סי' קמ ס"ג) שלא מבוא ששליח שלה עושה שליח לקבלה.